IOAN CHIPER, FLORIN CONSTANTINII!, ADRIAN POP

SOVIETIZAREA ROMÂNIEI

— percepții anglo-americane —

SOVIETIZATION OF ROMANIA

Anglo-American Perceptions (1944 —1947)

I.S.B.N.: 973-96431-0-8
IOAN CHIPER, FLORIN CONSTANTINUL
ADRIAN POP

SOVIETIZAREA ROMÂNIEI

Percepții anglo-americane (1944—1947)

ICONICA
București 1993

Volumul face parte dintr-un ciclu de lucrări privitoare la procesul comunizării României în perioada 1944—1947.

* *
*

Marea majoritate a documentelor cuprinse in această lucrare văd pentru prima dată lumina tiparului — în străinătate sau în România — aflându-se, până de curând, sub interdicția cercetării sau tipăririi.

Autorii aduc caldele lor mulțumiri pentru sprijinul acordat la realizarea acestui volum următoarelor instituții și persoane : National Archives, Washington, D.C. ; Hoover Institution on War, Revolution and Peace (.Archives). Paio Alto, California ; Washington University Press ; Prince ten University Press ; Public Record Office, London ; Cambridge University Press și — *last but not least* — profesorul Harry Hanak.

Documentele de la Public Record Office sunt sub regimul de copyright al Coroanei Britanice și au fost tipărite în volumul de față cu permisiunea responsabilului pentru publicarea documentelor de la Stationery Office al Maiestății Sale Britanice.

Ioan Chiper, Florin Constantinii!, Adrian Pop

ARGUMENT

Când și cum a ajuns România în sfera de influență a Uniunii Sovietice ?

Care a fost „târgul“ prin care Stalin a primit mână liberă în România ?

Cum s-au derulat evenimentele, care, in succesiunea lor dramatică, au condus la instaurarea guvernului Groza, controlat de comuniști ?

Procesul comunizării României, declanșat după 6 martie 1945, s-a desfășurat în mod aleatoriu, sau după un plan gândit și pregătit din timp, până în cele mai mici amănunte, la Moscova ?

în ce a constat dilema opțiunii politice cu care s-a confruntat regele Mihai I în aceste împrejurări ?

A fost România „abandonată*[1] de către guvernele Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii ? *A* existat o discrepanță intre atitudinea acestor guverne și cea a diplomaților anglo-americani acreditați la București ?

Acestor întrebări și multor altora, volumul de față le oferă o seamă de răspunsuri, a căror percutanță rezidă în însăși forța documentelor istorice pe care le înfățișează : rapoarte diplomatice oficiale — ce văd pentru întîia dată lumina tiparului — precum și alte mărturii, de sorginte engleză și americană, din anii

1944—1947, puțin cunoscute chiar și specialiștilor.

O carte ce combină autenticitatea izvorului istoric de primă mână cu savoarea memorialisticii unor martori oculari, totul concurând la o mai nuanțată înțelegere a unuia dintre procesele fundamentale ce au marcat istoria contemporană ti României.

Acest volum — cu caracter selectiv — inaugurează o colecție de surse documentare, române și străine, suită ce își propune să ofere specialiștilor și marelui public izvoare indispensabile cunoașterii istoriei României în perioada instaurării regimului comunist și a războiului rece.

Editura

CUVÂNT ÎNAINTE

Intrarea. României în sfera de influență a Uniunii Sovietice (1944) și instaurarea regimului comunist (1945—1947) se numără printre problemele fundamentale ale istoriei naționale, care urmează să facă de acum înainte obiectul investigațiilor cercetătorilor români. Ediții de documente publicate în Occident, accesul la arhivele străine (cele sovietice, deschise de curând, oferă adevărate revelații) și literatura apuseană consacrată sovietizării/co- munizării Europei de est oferă de pe acum o bază amplă de informație asupra unei teme capitale a istoriei omenirii în perioada postbelică.

Volumul de față își propune să introducă în circuitul științific și public, altfel spus să pună la îndemâna istoricilor și marelui public cititor, surse engleze și americane, de caracter diplomatic și memorialistic, provenind, în cea mai mare parte, de la diplomați aflați la București, deci în v.e'nijlocit contact cu realitățile românești, preocupați să informeze corect Foreign Office oil și Departamentul de Stat asupra desfășurărilor din România.

In alcătuirea acestui volum am fost călăuziți de două principii: mai întâi, cel enunțat de Nicolae lorga, atât de plastic, potrivit căruia istoria nu se poate scrie pe „albi pereți goi de seminar", adică fără un temei documentar; la informația acumulată până acum, am dorit să adăugăm izvoare inedite, adică, deci, care văd acum pentru

prima dată lumina tiparului sau texte publicate, dar puțin cunoscute, chiar și specialiștilor ; în al doilea rând, avem convingerea că între un studiu de interpretare, oricât de valoros, și un izvor (document, memorii etc.), ultimul, tocmai pentru că reprezintă un crâmpei din marea dramă, care este istoria, reflectă mult mai profund și mai sugestiv trecutul mort, căruia istoricul trebuie să-i redea viața.

Pentru o mai bună înțelegere a datelor și faptelor relatate în documentele tipărite în volumul de față, am considerat necesar să schițăm contextul istoric, căruia îi aparțin sursele editate. În cadrul restrâns al acestei introduceri, nu se poate încerca o prezentare exhaustivă a evenimentelor interne și internaționale din cnii 1944— 1947, care au făcut în cele din urmă din România un stat comunist, gravitând în orbita Kremlinului; intenția noastră este mult mai modestă: definirea liniilor de forță generatoare ale angrenajului, în care, o *dată intrată, Ilomânia nu s-a mai putut smulge pentru a-și conserva suve-anitatea și libertățile democratice.*

*
* «

Sovietizarea/comunizarea României a fost consecința a două procese politice, în curs de desfășurare în timpul celui de dl doilea război mondial, procese ilustrate prin spusele lui Stalin și Churchill, citate mai jos.

In aprilie 1945, Stalin, într-o discuție cu delegația iugoslavă, condusă de Tito, le-a spus oaspeților săi: „Acest război nu este ca acelea din trecut. Oricine ocupă un teritoriu impune și propriul său sistem social. Fiecare impune propriul său sistem social, până tinde înaintează armata lui"

In octombrie 1944, aflat în vizită la Moscova, Churchill i-a spus lui Ștalin : „«Haideți să reglementăm afacerile noastre în Balcani. Armatele dvs. sunt în România și Ungaria. Noi avem acolo interese, misiuni și agenți. Să nu ne ciocnim pentru lucruri mărunte. In ceea ce

privește Anglia și Rusia, ce-ați spune de o predominare pentru dvs. de nouăzeci la sută în România, iar noi să avem nouăzeci la sută în privința Greciei și fiecare câte cincizeci — cincizeci în Iugoslavia ?». în timp ce se tra-

ducea. am scris pe o jumătate de coală de hârtie :

Romania
Rusia 90%
Alții 10%
Grecia
Marea Britanie (de acord cu SUA) 90%
Rusia 10%
Iugoslavia
Rusia 50—50%
Ungaria
Rusia 75%
Bulgaria
Rusia 25%

l-am întins apoi hârtia lui Stalin, care ascultase traducerea. A fost o mică pauză. Apoi el și-a luat creionul albastru și a făcut un semn mare de bifare și mi-a dat înapoi. Totul a fost rezolvat în nu mai mult timp decât trebuia pentru a consemna asta în scris."

Cele două citate de mai sus relevă factorii decisivi ai procesului de intrare a României în zona de hegemonie a Kremlinului și ai instaurării — prin voința Moscovei — a regimului comunist în România: ocupația țării de către Armata Roșie în 1944 și înțelegerea dintre anglo-americani și sovietici asupra sferelor de influență în Europa de sud-est.

Caracterizarea dată de Stalin, în discuția cu delega-

ția iugoslavă, a celui de al doilea război mondial, mai exact, raportul dintre prezența unei forțe militare de ocupație și regimul socio-economic și politic din acea țară dezvăluie falsitatea declarației lui V. *M. Molotov din 2 aprilie 1944 ; acesta, vorbind în numele guvernului sovietic, în legătură cu atingerea Brutului (considerat adevărata graniță sovieto-română) de către Armata Roșie a declarat că guvernul sovietic „nu urmărește scopuri de dobândire a vreunei părți a teritoriului românesc sau* schimbarea regimului social din România *(s.n.) și că intrarea armatelor sovietice pe teritoriul României este dictată exclusiv de necesități militare și de continuarea rezistenței de către armatele adversarului*[3]. Declarația guvernului sovietic avea un limpede rost propagandistic, fiind destinată cu precădere Aliaților occidentali : după dizolvarea formală a Cominternului (1943), Stalin voia să le arate, încă o dată, partenerilor săi apuseni că Uniunea Sovietică este străină de „exportul de revoluție* și că nu va folosi înaintarea forțelor ei armate pe teritoriul altor state pentru a impune regimuri comuniste. „Moderația* lui „Uncie Joe* (Unchiul Joe) cum îi spuneau Churchill și Roosevelt lui Stalin, a produs o bună impresie în Occident, consolidată de faptul că din teritoriul românesc ocupat de Armata Roșie nu parveneau știri despre o conduită incorectă*[4].

In percepția occidentalilor, U.R.S.S. abandonase — sau era pe pzmctul de a o face — mesianismul revoluționar și intrase în jocul clasic al politicii de putere. în Uimea dtplomaților și a oamenilor politici apuseni erau larg răspândite două opinii: cooperarea dintre Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S. — „Marea Alianță — trebuie menținută peste orice incidente de parcurs și Uniunii Sovietice trebuie să i se facă — in cursul negocierilor — concesii rezonabile pentru că — așa cum se întâmplă între gentlemeni — și ea va înțelege să facă, la rânazil ei, concesii partenerilor occidentali.*

In proiectele de organizare a lumii postbelice, elaborate la Foreign Office și Departamentul de Stat se lua în considerație că o mare putere, ca Uniunea Sovietică, având, în afara acestui statut, și o contribuție masivă 1i războită împotriva Germaniei, trebuie să beneficieze

„firesc de un „glacis strategic*, un brâu dc securitate, alcătuit din state, mai mult sau mai puțin clientelare, cu o politică aflată în acord cu interesele Uniunii Sovietice.*

înaintarea Armatei Roșii, însoțită de declarații de felul celei făcute de Molotov la 2 aprilie 1944, nu era considerată ca. o „expansiune a comunismului", și, în virtutea solidarității „Marii Alianțe, toți emisarii din țările-satelite Reichului — inclusiv români — care încer-*

10 *cau să negocieze numai cu anglo-americanii, erau trimiși să discut" șt cu sovieticii.*

Moscova urmărea vigilent ca Aliații apuseni să nu întreprindă nimic fără acordul ei in zona pe care o considera că aparținea sferei sale de influență (ceea ce nu o împiedica să angajeze negocieri bilaterale, ca acelea româno-sovietice de la Stockholm, fără a-i informa pe anglo-americani).

De îndată ce au aflat că grupul „Autonomous[0] [5] intrase în contact cu reprezentanți ai guvernului Antonescu, Molotov a trimis, la 29 aprilie 1944 lui Churchill un mesaj redactat în termeni aspri, în care a acuzat guvernul britanic că a trimis în România o echipă semioficială, având misiunea de a negocia în secret, deci fără știrea Moscovei, un acord cu regimul Antonescu[6].

Mesajul sovietic l-a iritat pe Churchill; el i-a răspuns lui Molotov, respingând acuzația și subliniind rolul pe care Londra îl recunoștea Moscovei: „I have already said we consider you our leaders in Roumanian affairs[0] (V-am spus deja că vă considerăm conducătorii noștri în problemele românești) [7].

Recunoașterea „leadership[0]-ului sovietic în problemele României era consecința abandonării, la Conferința de la Teheran a celor trei mari — Churchill, Roosevelt și Stalin — 22 noiembrie — 1 decembrie 1943), a planului. susținut de premierul britanic, al unei debarcări an- glo-americane în Balcani. încă înainte de Conferința de la Teheran Marea Britanic recunoscuse însă Uniunii Sovietice prioritatea în problemele românești.

în martie 1943, ministrul de externe britanic, Anthony Eden nota : „Politica noastră față de România este subordonată relațiilor cu U.R.S.S. și noi nu vrem... să acceptăm nici un angajament sau să întreprindem

vreo acțiune, fără deplina cunoștință și consimțământul guvernului sovietic[08].

Poziția S.U.A. față de România era mai nuanțată : „în timp ce noi recunoaștem interesul prioritar al Uniunii Sovietice, credem că atât Statele Unite cât și Marea Britanie ar trebui să aplice României principiile generale care definesc felul nostru de a conduce războiul, ## asigurând, pe cât este posibil, continuarea existenței României ca stat, cu un astfel de teritoriu, încât să-i permită să se dezvolte ca o țară independentă"[9].

In mai 1944 precizarea atitudinii Marii Britanii și a Statelor Unite față de România a fost precipitată de doi factori.

Mai întâi, avansul sovietic în direcția sud-estului Europei, după succesul operației Uman-Botoșani (5 martie — 17 aprilie 1944), adusese trupele sovietice pe teritoriul României. In flancul sudic al frontului de Est, Wehrmachtul suferea pierderi considerabile [10] și nu se știa cât avea să mai reziste presiunii sovietice. Perspectiva ce se deschidea, în urma prăbușirii dispozitivului germano-român, era îngrijorătoare pentru Londra : drumul Armatei Roșii era deschis spre Grecia, adică spre țara care constituia, împreună cu Cipru, un scut al Suezului. Pentru Imperiul britanic, marea rută strategică de la metropolă spre teritoriile din Asia, trecea prin Suez, un punct pe cit de însemnat din punct de vedere strategic, pe atât de vulnerabil. O prezență militară sovietică în Grecia însemna implicit o amenințare pentru Suez; a împiedica o astfel de prezență era un obiectiv esențial al politicii externe și strategiei britanice [u].

In al doilea rând, tensiunea generată în relațiile anglo-sovietice de Operațiunea „Autonomous" reclama, pentru eliminarea ei, o reglementare generală a intereselor celor două puteri în Europa de sud-est, cu atât mai mult cit, cât în Grecia se contura primejdia unui război civil, ca urmare a efortului comuniștilor de a-și asigura controlul puterii.

La 5 mai 1944, pe baza instrucțiunilor lui Churchill, Eden a propus ambasadorului sovietic la Londra, Feodor Gusev, ca Uniunea Sovietică să aibă principala responsabilitate în problemele românești, același statut

*revenind Marii Britanii în problemele greceștiîn săptămânile următoare, în discuții au fost implicate și S.U.A., cărora Marea Britanie le-a solicitat, la sfârșitul lui mai 1944, acordul pentru diviziunea responsabilităților între Londra (Grecia) și Moscova (România) în sud-estul Europei §§§. ****

Departamentul de Stat era, în general, ostil propunerii britanice, considerate, pe drept cuvânt, ca o manifestare a politicii sferelor de influență. „Interesele noastre majore în viitor — scria B. Long, asistentul secretarului de stat, căruia i s-a încredințat redactarea răspunsului către Churchill — cer un alt fel de lume, nu acest fel (dorit de Churchill, n.n.)“ ††††.

In cele din urmă, sub presiunea lui Churchill, Roosevelt a trecut peste dorințele și rezervele Departamentului de Stat, lăsându-se convins de afirmația lui Churchill că acordul anglo-sovietic avea un caracter strict militar și că va dura doar pe timpul războiului (între timp aria de înțelegere anglo-sovietică indusese și Bulgaria și Iugoslavia)[15]. La 15 iulie 1944, Departamentîil de Stat a comunicat ambasadei sovietice din Washington că nu avea obiecții față de acordul anglo-sovietic, considerat ca o perioadă de încercare cu o durată de trei luni[16].

Se poate, așadar, considera că, în vara anului 1944, când încă numai partea de nord a țării era ocupată de Armata Roșie, Marea Britanic a oferit România Uniunii Sovietice pentru a-și asigura, în schimb, controlul asupra Greciei.

Actul de la 23 august 1944 a schimbat radical situația strategică în Europa de sud-est, „23 august 1944 — scrie John Erickson, cel mai bun specialist occidental în frontul de Est — s-a dovedit a fi una din zilele decisive ale întregului război" [17]. întreg dispozitivul german din Europa de sud-est s-a dezagregat, armata sovietică având astfel drumul deschis spre Balcani, deci și spre Grecia [18].

La 9 octombrie 1944 a început vizita lui Churchill la Moscova, care avea să se prelungească până la 19 octombrie. Ea avea loc când evoluția situației din Balcani

---

§§§
****
††††

provoca cele mai vii aprehensiuni la Londra, iar termenul de valabilitate al acordului anglo-sovietic pe trei luni expira.

După propria mărturisire a lui Churchill, la prima sa întrevedere cu Stalin, el l-a găsit pe dictatorul sovietic receptiv față de oaspetele său: „The moment was apt for business" (Momentul era potrivit pentru tranzacții)[19]*, va începe Churchill relatarea, citată mai sus, la încheierea „acordului de procentaj", cum avea el să fie cunoscut mai târziu.*

In zilele următoare Eden și Molotov au purtat discuții — „o adevărată discuție de negustori de covoare" [20] *— asupra modificării procentelor scrise de Churchill. Din protocolul acestei discuții reieșea că : 1) era vorba de un acord neformal* (informai) *între Marea Britanie și U.R.S.S., fără participarea S.U.A.; 2) acordul — spre deosebire de afirmația lui Churchill că ar fi fost valabil numai până la sfârșitul războiului — nu avea nici un termen de expirare; 3) în toate variantele luate în considerație, preponderența sovietică în problemele românești a fost evaluată la* 90% *iar cea britanică în Grecia la* 90% *; 4) în formula finală, Uniunea Sovietică a câștigat procente noi, în raport cu cifrele scrise inițial de Churchill: în Bulgaria și Ungaria ea a obținut 8Oo/a* [21]*.*

Se cuvine relevat un amănunt: în memoriile sale Churchill relatează că după ce a scris procentajele, dându-și seama că posteritatea va condamna maniera off-hand *(rapidă, fără jenă) în care a fost decisă soarta a milioane de oameni, i-a propus lui Stalin să ardă hârtia cu procentele. „Păstrați-o", i-a răspuns dictatorul, lăsând astfel istoriei urma acestui acord. De remarcat, de asemenea, că protocolul discuțiilor anglo-sovietice pe marginea acordului de procentaj nu s-a păstrat decât într-un singur exemplar, descoperit în arhiva generalului Hastings Ismay, de istoricul american Daniel Vergin* [22]

Churchill nu l-a informat pe Roosevelt asupra conținutului exact al acordului de procentaj, limitându-se să-l prezinte în termeni generali. Atât premierul britanic cât și dictatorul sovietic erau convinși că, întocmai ca la sfârșitul primului război mondial, S.U.A. își vor retrage

imediat trupele din Europa la încheierea operațiilor militare, lăsându-i astfel pe ei doi — Churchill și Stalin — să reglementeze problemele Europei de est și de sud-est.

încă de la 4 octombrie 1944, Roosevelt îl avertizase pe Stalin că, deși absent la discuțiile ce urmau să în- [14] *ceapă la Moscova, Washington-ul consideră că „în acest război global, nu există efectiv nici o problemă, politică sau militară, în care Statele Unite să nu fie interesate" -* [J] *. In. ciuda acestei declarații atât de categorice, în lunile următoare, Roosevelt nu va interveni în problemele sud-est europene, lăsând Marea Britanie și Uniunea Sovietică să acționeze potrivit înțelegerii din octombrie 1944.*

„Acordul (de procentaj — n.n.) — scrie Albert Resis. care a supus documentul celei mai pătrunzătoare analize — a fost pus la încercare aproape imediat. Și pentru un timp s-a dovedit eficace. Churchill a ordonat armatei britanice să suprime rezistența armată a stângii împotriva Casei regale de la Atena [...] Stalin și-a onorat înțelegerea sa cu Churchill și a păstrat tăcerea asupra Greciei [...] Când Stalin a intervenit în România în februarie 1945 pentru a instala acolo un guvern dominat de comuniști, Churchill nu a intervenit" [24] *.*

Nici unul din oamenii politici români care au acționat pentru a scoate România din orbita Reichului nu au crezut că anglo-americanii vor abandona România în ghearele ursului sovietic. Speranța lor se întemeia pe convingerea că pentru Occident, România investită de la mijlocul secolului al XIX-lea (mai exact după 1856) cu funcția de paznic al gurilor Dunării, reprezintă o piesă importantă a ordinii europene, întemeiată pe echilibrul puterilor. Ideea a fost cel mai clar exprimată de Grigore Gafencu care scria în 1944 că „Noul stat care urma să se nască (România în 1859 — n.n.) avea drept temelie un act ce stabilea echilibrul general. Destinul său era legat de acest echilibru, așa cum acest echilibru depindea de existența lui“ (subl. lui G.G.)[2C]'. *La București liderii național-țărăniști și național-liberali erau convinși că această percepție a echilibrului etiropean continua să existe la Londra și Washington și că, prin urmare, rohtl atribuit României la Dunărea de Jos — nu*

de „a servi ca un instrument împotriva Rusiei, ci dimpotrivă de a se afirma ca o soluție de echilibru, de conciliere și de pace între interesele Europei centrale și cele ale Imperiului din Răsărit[41] *(subl. lui G.G.)*[26] *— avea să fie menținut de „Marea coaliție", ai cărei membri vc-*

15 *cidentali nu puteau să îngăduie extinderea comunismului dincolo de frontierele sovietice.*

Aceste calcule țineau exclusiv de ceea ce englezii numesc „wishful thinking" *(dorința luată drept realitate). Nici Marea Britanic, nici Statele Unite nu aveau interese strategice și politice majore în spațiul românesc. Ele admiteau existența unor guverne „prietene" Moscovei în statele limitrofe Uniunii Sovietice, căreia îi recunoșteau dreptul de a avea — cum s-a arătat — o zonă de securitate militară și influență politică. In Europa de sud- est, interesul major britanic se limita la Grecia, iar Statele Unite considerau această parte a continentului ca fiind de un interes secundar.*

încă din primele zile de după 23 august 1944, a devenit limpede că „the first say" *(pentru a relua o formulă din limbajul diplomatic anglo-american) în problemele românești aparținea Uniunii Sovietice. Convenția de armistițiu semnată la Moscova în noaptea de 12—13 septembrie 1944 a consacrat această situație* de facto, *când în textul convenției de fiecare dată când a apărut termenul de* „înaltul Comandament Aliat", *imediat s-a adăugat în paranteză* (sovietic). *De altminteri, în timpul discutării condițiilor de armistițiu la Moscova, ambasadorii Marii Britanii și S.U.A. nu au intervenit decât pentru a confirma adeziunea lor la poziția sovietică*[27].

Așa *cum Stalin dăduse de înțeles delegației iugoslave în aprilie 1945, Armata Roșie avea funcția de a asigura instalarea regimului comunist în teritoriile ocupate de ea. La umbra baionetelor sovietice, fierul de lance al Moscovei erau comuniștii. Un partid minuscul, de circa 800 de membri, forța sa se rezema pe sprijinul Moscovei, ale cărei ordine se executau cu totală obedientă. Teama grupului din interior de a nu fi surclasat de grupul moscovit (adică de cei aflați în Uniunea Sovietică, în anii războiului)* [28] *a dus la o adevărată suprasolicitare în zelul de a îndeplini directivele Moscovei, chiar și după ce, în ianuarie 1945,*

Stalin a decis să-l numească secretar general al P.C.R. pe Gheorghe Gheorghiu-Dej și nu pe Ana Pauker [29].

Dacă în 1941-1944, la indicația Moscovei comuniștii se pronunțaseră în favoarea unui larg front antihitlerist

și participaseră, alături de Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat la constituirea Blocului Național Democratic (20 iunie 1944), după 23 august 1944, tot la indicația Moscovei, ei au deschis atacul împotriva P.N.Ț. și P.N.L. și au urmărit transformarea P.S.D. într-un simplu auxiliar.

Desfășurând o agresivă demagogie socială (reforma agrară, îmbunătățirea condițiilor materiale ale muncitorilor etc.) și exploatând cu abilitate oportunismul[30], P.C.R. a izbutit să organizeze manifestații care să-i dea aparența unui larg sprijin popular, invocat apoi de reprezentanții sovietici din Comisia Aliată de Control — aflată, la rândul ei, sub controlul sovietic — pentru a izola și lovi partidele istorice, ai căror lideri erau calificați de comuniști și patronii lor sovietici, drept „fasciști" și „reacționari".

Anglo-americanii nu au comunicat niciodată oamenilor politici români atașați idealurilor democratice, că țara lor fusese inclusă, prin acordul de procentaj, în sfera de influență a Moscovei. „Maniu a rugat stăruitor — scrie Ivor Porter — să i se spună adevărul — fusese sau nu România vândută sferei de influență rusești ? — și de fiecare dată, reprezentanții Aliaților occidentali fuseseră instruiți să nege acest lucru. Ani mai târziu, Clark Kerr, devenit între timp Lord Inverchapel, i-a spus lui Rică Georgescu la Ambasada britanică de la Washington, că unul din cele mai neplăcute lucruri care i s-a cerut să le facă a fost să mintă un om de talia lui Maniu" [31].

Ținuți în ignoranță asupra adevăratei situații a țării lor, exponenții forțelor democratice din România au fost obligați să ducă în anii 1944—1947 adevărate lupte de ariergardă. După ce comuniștii au izbutit să-și sporească ponderea — direct sau prin sateliții lor de tipul lui Petru Groza — în cel de al doilea guvern al generalului C. Sănătescu (4 noiembrie 1944), apoi in

guvernul generalului N. Rădescu (6 decembrie 1944), ei au trecut la acțiuni în vederea luării puterii. Coaliția de partide și organizații, dirijată de comuniști — Frontul Național Democrat (F.N.D.) — constituită la 12 octombrie 1944, a declanșat manifestații și acțiuni care vizau destabiliza-

17 *rea țării (asalturi asupra prefecturilor și primăriilor, împărțiri ale moșiilor) și care au culminat cu manifestația din 24 februarie 1945 din Piața Palatului Ilegal. Sub pretextul că, la ordinele generalului Rădescu, s-ar fi tras în manifestanți (autopsia celor uciși avea să arate că gloanțele erau de fabricație sovietică !) și că el ar încuraja elementele fasciste, creând astfel o stare de insecuritate în spatele frontului, autoritățile sovietice de ocupație au dezarmat unitățile militare românești din țară. La București a sosit A. I. Vîșniski, comisar adjunct al afacerilor externe (sinistrul procuror din procesele „Marii Terori"). Regelui Mihai, care a invocat* Declarația privind Europa eliberată, *adoptată la Conferința de la lalta (-1—1*1 *februarie 1945) de Churchill, Roosevelt și Stalin, Vîșinski i-a răspuns cinic „lalta sunt* eu".

Suveranul a încercat să se opună brutalei imixtiwai sovietice, dar în fața emisarului lui Stalin, el nu a primit nici un sprijin din partea reprezentantilor anglo-americani. Documentele din volumul de față înregistrează desfășurarea dramatică a evenimentelor care au dus, la 6 martie 1945, la instaurarea guvernului Groza, controlat de comuniști. încă de a doua zi, o consfătuire secretă a trimișilor Moscovei și a liderilor comuniști Ana Pauker, Constantin Pârvulescu și Constantin Doncea discuta modalitățile de aplicare a planului de trei ani privind comunizarea României, elaborat de Moscova [32]

Legată prin acordul de procentaj, Marea Britanic nu s-a opus la instalarea guvernului Groza, având în vedere că Stalin nu mai sprijinea pe comuniștii greci. Când Londra a schițat o împotrivire, presa sovietică a început să publice articole despre situația din Grecia și guvernul Maiestății Sale a înțeles aluzia... (doc. 29)

Solicitat de Churchill să acționeze pentru a limita

imixtiunea sovietică în România, Roosevelt nu a reacționat. In opinia lui Roosevelt, în condițiile desfășurării războiului, și ținând seama că „rușii au avut de la început controlul nediscutat asupra României, aflată de-a lungul căilor de comunicație, este de altminteri dificil să se conteste motivația de necesitate militară și securitate, pe care ei o folosesc pentru a justifica acțiunea lor"; în al doilea rând, pentru Statele Unite prioritatea

18 *trebuia acordată Poloniei. „Nimic nu trebuie făcut care ar avea efecte contrare asupra evenimentelor din Polonia" [33], unde Londra și Washingtonul încercau să asigure participarea guvernului polonez din exil la guvernul instalat de sovietici.*

Rezumând, se poate spune că în 1944 România a fost cedată Uniunii Sovietice în schimbul Greciei, iar în 1945 a fost abandonată în schimbul Poloniei. In Grecia, o dată ce țările ce-i reveneau prin acordul de procentaj au intrat în sfera sovietică, Stalin a reluat asistența sa acordată comuniștilor greci, războiul civil reaprinzându-se și durând până în 1949 ; Polonia avea să rămână sub controlul Moscovei și al comuniștilor.

încercarea regelui Mihai la 20 august 1945 de a înlătura guvernul Groza și „greva regală^ ce a urmat (refuzul de a semna decretele prezentate de guvern) a dus la hotărârea Conferinței miniștrilor de externe ai Marii Britanii, S.U.A. și U.R.S.S. (Moscova, 16—26 decembrie 1945) de a trimite în România pe A.I. Vîșinski, Averrell Harriman și Sir Archibald Clark Kerr pentru a-l „ajuta" pe suveran să alcătuiască un guvern reprezentativ (doc. 39 schițează activitatea acestei misiuni tripartite). Soluția a fost pur formală urmând doar să „salveze fața" anglo-americanilor. Prezența celor doi miniștri fără portofoliu ai P.N.Ț. (Emil Hațieganu) și P.N.L. (Mihai Romniceanu) nu schimba realitatea controlului comunist. „Acordul de la Moscova și nu alegerile din toamna următoare, așa cum au susținut unii istorici, marchează sfârșitul speranțelor occidentale de a crea o Românie democratică", scrie, corect, istoricul american Paul Quinlan[34].

Intr-adevăr, sigur pe pârghiile puterii, guvernul Groza a falsificat rezultatul alegerilor din 19 noiembrie

1946, câștigate de P.N.Ț., și a continuat punerea în aplicare a planului de comunizare a României.

Marea Britanic, consecventă cu acordul de procentaj, dăduse, încă din 1945, justificarea legală pentru rămânerea trupelor sovietice pe teritoriul României și după semnarea tratatului de pace (10 februarie 1917); asigurarea liniilor de comunicație cu trupele sovietice staționate în Austria [35].

Sperăm că mărturiile anglo-americane incluse în acest volum vor contribui la conturarea imaginii adevărate a procesului de instaurare a dominației sovietice asupra României și, în umbra ei, a regimului comunist.

Totadată, celor tentați de comparații istorice, lectura acestor documente — ce circumscriu o perioadă prin excelență de tranziție, ca cea pe care o traversăm „în sens invers" de această dată, acum — le va oferi, credem, prilejuri de reflecție asupra unora din evoluțiile sinuoasei vieți politice românești postrevoluționare.

Ioan Chiper, Florin Constantinii!, Adrian Pop

NOTE

[1] Milovan Djilas, *Wartime,* New York — Londra, 1977, p. 437 ; idem, *Conversazioni con Stalin,* Milano, 1962, p. 121. In această primă versiune a spuselor lui Stalin, ele se încheie cu propoziția : „nu ar putea fi altfel".

[2] W. Churchill, *The Second World War,* vol. 6, *Triumph and Tragedy,* New York, 1962, pp. 196—197.

[3] *O osvoboditelnaja missija sovetskih voorujennih til v Europe vo vtoroi mirovoi voine,* Moscova, 1985, p. 35.

[4] Hugh De Santis, *The Diplomacy of Silence. The American Foreign Service, the Soviet Union, and the Cold War,* Chicago- Londra, 1980, p. 108.

[5] Parașutat în noaptea de 21—22 decembrie 1943 in România. grapul „Autonomous[1]*, alcăuiit din It. col. A.C.G. de Chas- telain, maiorul Ivor Porter și it. Sleii'in Meținnu a fost capturat, la câteva ore, după lansarea lui într-un loc greșit. Deținuți la București in clădirea Inspectoratului general al Jandarmeriei, grupul a avut discuții cu un șir de demnitari români (generam[1]. Tiky Vasiliu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne, Eugen Cristescu, Șeful Serviciului Secret de Informații etc.) și a asigurat schimbul de mesaje radio între regimul Antonescu și Aliați; cu permisiunea lui Antonescu, Chastelain a avut o întâlnire cu I. Maniu. Vezi pe larg, Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous",* București, 1991, p. 186 și urm.

[16] *Ibidem,* p. 205—206.

[7] Ivor Porter, *Operation Autoncnvyis,* Londra, 1989, p. 159 ; versiunea românească traduce „V-am mai spus că vă considerăm vioara întâi în materie de politică românească** (p. 207):

' Paul Quinlan, *Clash over Romania : British and American Policies toward Romania: 1938—1947,* Los Angeles, 1977, p. 84.

[M] *Ibidem,* p. 89.

[17] John Erickson, *The Road to BerSn,* Londra, 1983, p. 360.

[11] Pentru locul Greciei în politica marilor puteri, vezi lucrarea fundamentală a lui Stephen G. Xydis, Greece *and the Great Powers, 1944—1947,* Salonic, 1963.

[11] *Ibidem,* p. 43 ; Hugh de Santis, op. *cit.,* p. 116.

[13] Lynn Etheridge Davis, *The Cold War begins. Soviet-American Conflict over Eastern Europe,* Princeton, 1974, p. 144.

[”] *Ibidem,* p. 147.

[15] *Ibidem,* p. 150.

[16] *Ibidem,* p. 151 și Stephen G. Xy.lis, op. cit., p. 48 ; Hugh de Santis, op. cit., p. 11T.

[17] John Erickson, *op. cit.,* p. 360.

[18] La 2 septembrie 1944, feldmareșalul M. von Weichs, comandantul forțelor germane din Balcani a comunicat la Cartierul FOhrerului că ofițerii englezi solicitaseră o

întrevedere cu germanii în scopul de a fixa de comun acord un plan de retra-

21 gere/înaintare, care să facă imposibilă luarea puterii de către comuniști. Hitler a refuzat cererea britanică. David Irving, Hitler's War, New York, 1977, pp. 698—699.

[19] W. Churchill, op. *cit.,* p. 196.

[20] Andre Fontaine, *Histoire de la guerre froide,* vol. 1, Paris, 1965, p. 245.

[21] Albert Resis, *The Churchill-Stalin Secret „Percentages" Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944* in „The American Historical Review[1]*, vol. 83 (1978), nr. 2, pp. 368—387.

[22] Daniel Yergin, *Shattered Peace. The Origins of the Cold- War and the National Security State,* Boston, 1977, pp. 59—61.

[23] Albert Resis, op. *cit.,* p. 385 ; istoricul american considera că începutul războiului rece în Europa de sud-est datează de la acest mesaj din 4 octombrie 1944 al lui Roosevelt către Stalin, *Ibidem,* p. 386.

[24] *Ibidem,* p. 387.

[23] Grigore Gafencu, *Preliminaires de la guerre ă l'Est,* Fribourg, 1944, p. 256.

[28] *Ibidem,* p. 263.

[29] Vezi discuțiile la Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii, 1945—1947,* București, 1988, p. 197 și urm.

[30] Pe larg, despre această diviziune, la Victor Frunză, *Istoria stalinismului in România,* București, 1990.

[31] Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii,* București, 1992, pp. 58—59.

[32] Lui Rică Georgescu, industrias petrolist și agent secret englez, care o întrebase pe Ana Pauker cum .-ir putea P.C.R. — cu cei 800 de membri ai săi — să ia puterea, ea i-a răspuns : „Da, cu un partid de opt sute de membri care — în timp ce Armată Roșie se întremează în România — va crește cu mii și zeci de mii", Ivor Porter, op. cit., p. 290.

[33] *Ibidem,* p. 301.

[34] Vezi doc. nr. 30. Mulțumim și pe această cale domnului Mihai E. Ionescu, descoperitorul documentului la Arhivele Naționale din Washington, pentru amabilitatea cu care ni l-a pus la dispoziție.

[35] Geir Lundestad, *The American Non-Policy toward Eastern Europe, 1943—1947,* Tromso, 1978, p. 233.

[36] Paul Quinlan, op. *cit.,* p. 151.

[37] Sergiu Verona, *Military Occupation and Diplomacy. Soviet Troops in Romania, 1944—195S,* Durham-Londra, 1992, p. 12.

Lista abrevierilor

1. *Churchill & Roosevelt — Churchill & Roosevelt. The Complete Correspondence,* III. *Alliance Declining, February 1944 — April 1945.* Edited with commentary by Warren F. Kimball. Princeton, Princeton University Press, 1975.
2. *The Foreign Office and the Kremlin* — The Foreign Office and the Kremlin. British Documents on Anglo-Soviet Relations. Edited with an introduction by Graham Ross, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.
3. FRUS 1944 — U.S. Departament of State, *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers,* 1944, vol. IV, *Europe,* Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 1966.
4. FRUS 1945 — U.S. Departament of State, *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers 1945,* Vol. V, *Europe,* Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 1967.
5. N.A., Washington, R.G. —; National Archives, Record Groups 43, European Advisory Committee, Mosley Files.
6. P.R.O. PREM, Public Record Office, London.
7. P.R.O. F.O., Public Record Office, London, Foreign Office.
8. *Roosevelt and Churchill — Roosevelt and Churchill. Their Secret Wartime Correspondence,* ed. Francis L. Loewenheim ș.a. Londra, 1975.

NOTA : Toate titlurile și subtitlurile ce însoțesc textele din acest volum aparțin editorilor români.

Din Texas la București
prin Washington
octombrie – decembrie
1944

1. „Un conflict inerent de obiective pentru lumea postbelică‡‡‡‡ §§§§. Relatarea

‡‡‡‡ Fragment selectat și tradus după *Witnesses to the Origins of the Cold War*. Edited by Thomas T. Hammond, University of Washington Press, Seattle and London, 1986, pp. 123–160 *(The View from Romania).*

§§§§ Coronel Van Rensselaer Schuyler, general (in rezervă), în armata Statelor Unite, a absolvit Academia Militară a Statelor Unite în 1922, și-a petrecut primii 20 de ani de serviciu militar mai ales ca ofițer în forța antiaeriană. în 1943 a devenit șeful statului major la Comanda antiaeriană SUA, cu gradul de general de brigadă. în toamna anului 1944 a fost numit la București reprezentant al Statelor Unite în Comisia Aliată de Control pentru România.

A revenit în SUA, la statul-major al armatei, la Washington în 1947 unde, ca șef al planificării, a participat la pregătirea înființării Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. în 1951,

25 promovat la gradul de general maior, i s-a alăturat generalului Eisenhower la Paris, și a participat la întemeierea Comandamentului Suprem al Puterilor Aliate în Europa (SHAPE). în ianuarie 1953 a fost numit general comandant al Diviziei 28 de infanterie în Germania. In luna iulie a aceluiași an, a fost promovat la gradul de general locotenent și a fost rechemat în cadrul SHAPE ca șef ele departament al generalului Gruenther, care devenise comandantul suprem al NATO în Europa. Promovat la gradul de general plin în mai 1956, a rămas șef de departament la SHAPE, sub comanda generalului Lauris Norstad, rctrăgân- du-se din funcție, la cerere, la 1 noiembrie 1959. A fost decorat cu legiunea de merit a Statelor Unite și medalia pentru merite deosebite *(cu frunze*

reprezentantului american în Comisia Aliată de Control în România • (Schuyler). **

într-o dimineață pe la începutul lui octombrie 1944, mă aflam in biroul meu, la Camp Maxey, Texas, cântărind cu pesimism perspectivele general de brigadă, cu vreo douăzeci de ani de experiență în artileria antiaeriană. Până atunci, în timpul războiului, fusesem profund implicat în antrenamentul batalioanelor antiaeriene, în pregătirea lor cât mai rapid posibilă în vederea îmbarcării către zonele de luptă de peste ocean. Dar acum, când forțele noastre aeriene aliate dobândiseră virtual supremația spațiului aerian de deasupra Europei de vest, nu mai era nevoie de unități

---

de stejar) și a fost decorat, de asemenea, de guvernele Olandei, Franței, Belgiei, Germaniei, Italiei și Luxemburgului.

În noiembrie 1959 generalul Schuyler s-a alăturat echipei guvernatorului New York-ului, Nelson Rockefeller. în octombrie 1960 a fost numit comisar de stat al serviciilor generale, rămânând în acest post până la pensionarea sa, în ianuarie 1971. între 1963—1969 a funcționat, de asemenea, în funcția de președinte al Comisiei Apărării Civile de Stat.

NOTA : Acest capitol este o dare de seamă personală a ceea c[e] am văzut, auzit și trăit în calitate de reprezentant al Statelor Unite în Comisia Aliată de Control pentru România. Totul se bazează în exclusivitate pe amintirile mele personale, având ca substanță, în mare parte, informațiile din jurnalul pe care l-am păstrat în biroul meu, din ianuarie 1945 până în septembrie 1946. în această perioadă am dictat materiale la o zi sau două, acoperind evenimente întâmplate sau activități la care am luat parte. Sunt incluse propriile mele reacții la evoluții majore, așa precum s-au înfățișat ele atenției mele. Jurnalul nu a fost publicat. Cu toate acestea a fost pus la dispoziția domnului Paul D. Quinlan pentru excelenta sa lucrare, *Clash over Romania. British and American Policies towards Romania : 1938—1947.* [Los Angeles, 1977]. în anumite ocazii am folosit studiul acesta pentru a-mi reîmprospăta memoria privind date și întâmplări nu pe deplin acoperite în jurnalul meu. (Notele ed. am.)

antiaeriene. într-adevăr, cele având acest scop erau repede destinate altor misiuni. Deci, era evident că puteam anticipa o nouă numire, în scurt timp. In diverse ocazii cerusem să-mi fac serviciul în zone de luptă, dar fără rezultat. Lista performanțelor mele până la data respectivă era destul de bună, dar nu întreză- ream nici măcar în ceață care ar fi putut fi următoarea mea misiune.

Chiar când ajunsesem la concluzia că e mai bine să lași viitorul să-și vadă singur de el, a intrat secretara mea care m-a anunțat că eram căutat de la Pentagon. Era șeful adjunct de la personal. Mi-a indicat să plec cât de curând posibil spre Washington, de unde urmașă primesc ordine pentru București, România. încântat că, în sfârșit, aveam o misiune peste ocean, mi-am făcut repede bagajele, și, 24 de ore mai târziu, mă aflam pe drum. încercam, pe parcursul drumului, să pun laolaltă puținele informații pe care le dețineam despre România. Nu știam multe. Bineînțeles că urmărisem cu interes rapoartele din ziare precum și cele oficiale ocazionale despre operațiunile militare din zona respectivă. Cunoșteam date despre înaintarea armatelor române și germane în Rusia și despre dezastruoasa înfrângere care a urmat puternicei contraofensive ruse. Fusesem încântat de știrile cu privire la capitularea României în august precedent și la retragerea precipitată a nemților din întreaga țară în fața neobositei contraofensive sovietice. In afară de aceste fapte, știam foarte puțin. Știam și mai puțin cu privire la interesele militare care necesitau prezența la București a unui general american.

O dată ajuns la Pentagon, mi s-au înmânat ordine care explicau misterul. Fusesem numit șeful reprezentanței militare americane în Comisia Aliată de Control pentru România, și urma să plec spre București de îndată ce toate aranjamentele puteau fi încheiate. Reprezentantul britanic, vicemareșalul forțelor aeriene, Donald Stevenson, plecase deja ; președintele rus al Comisiei, cu un întreg stat major de ofițeri, funcționa deja la București de câteva săptămâni.

Următoarele zile mi-au fost ocupate cu citirea rapoartelor scrise de o mulțime de funcționari ai

Departamentelor de Război, Naval și de Stat. De asemenea, am dobândit mai multe cunoștințe despre situația din România care a dus la expulzarea nemților și la realinierea armatei române de partea aliaților. Ar putea fi de folos cititorului

27 să consemnez aici câteva din cele mai importante evenimente ale perioadei.[1]

înainte de război, sub domnia regelui Carol, România fusese aliata Franței și Marii Britanii, semnând un tratat de asistență reciprocă *****. Cu toate acestea, când forțele hitleriste au început să mărture Europa de est, i-a devenit evident lui Carol că aliații săi vestici nu-i vor putea oferi vreun ajutor în oprirea valului german și că o opoziție venită numai din partea României ar fi o prostie. în consecință, ca autoapărare, Carol a început să dezvolte legături strânse cu Germania și în 1940 a renunțat total la garanția anglo-franceză. în timpul acelei veri, totuși, Rusia Sovietică a proclamat anexarea provinciilor române din est și anume Basarabia și nordul Bucovinei, iar Hitler l-a forțat pe rege să cedeze o mare parte a Transilvaniei Ungariei și sudul Dobrogei Bulgariei. Carol, pierzând astfel o treime din teritoriul național fără să tragă un foc de armă în apărare, a devenit foarte nepopular și în septembrie 1940 a fost forțat să abdice in favoarea tânărului său fiu, Mihai.

Puterea a fost repede acaparată de către generalul pro-german Ion Antonescu, care a condus ca un dictator, reținându-1 pe Mihai, în vârstă de numai 19 ani, ca pe un simbol al legitimității regimului, îndatoririle lui fiind restrânse la decernarea de decorații și apariții ocazionale la diferite ceremonii. Antonescu a cimentat legăturile României cu Germania, a permis trupelor lui Hitler să intre în forță în țară și, în 1941, la comanda lui Hitler, a declarat război Rusiei. Trupele române s-au unit cu cele germane într-o ofensivă de pe urma căreia s-au recâștigat provinciile pierdute ale Basarabiei și

***** România a avut un tratat de amiciție numai cu Franța (n. ed.)

nordului Bucovinei și apoi au înaintat considerabil în sudul Rusiei.

Către primăvara lui 1944, a devenit clar că situația s-a întors în favoarea sovieticilor, și România a început să caute o modalitate de a ieși din război. Au avut loc discuții cu reprezentanții sovietici la Stockholm și cu englezii la Cairo ††††† ‡‡‡‡, dar nu s-a ajuns la vreo înțelegere clară când, în august, rușii au lansat o contraofensivă majoră în sud. Armata Roșie a avansat rapid și până la 22 august întreg sudul Rusiei, Basarabia și nordul Bucovinei au fost curățate de nemți și români. Apoi, trupele sovietice au fost masate la Prut în vederea unei uriașe curățiri a întregii Românii. în această situație, Mihai a decis că e timpul să acționeze. Fusese, în mod secret, asigurat de sprijinul celor patru partide naționale importante — național țărăniștii, de departe cei mai numeroși, sub conducerea lui luliu Maniu, fost prim ministru, venerat ca lider înțelept și practic ; conservatorii (sic) ", sub conducerea lui Constantin „Dinu“ Brătianu ; social democrații sub conducerea lui Titel Petrescu ; și comuniștii conduși de Lucrețiu Pătrășcanu. în consecință, la 23 august, Mihai l-a invitat la Palat pe Antonescu, a ordonat gărzilor arestarea lui și a difuzat la radio binevenita veste că România a încetat ostilitățile, s-a retras din alianța cu Germania și urma să creeze un nou guvern care să pregătească intrarea sa în război alături de forțele aliate.

Popularitatea lui Mihai în rândul maselor era astfel asigurată. Demonstrase curaj și forță conducătoare într-un moment critic pentru istoria României și poporul îl

---

††††† La Cairo, Barbu Stirbey și Constantin Vișoianu au purtat negocieri cu reprezentanții S.U.A., Marii Britanii și U.R.S.S. (n. ed.)

‡‡‡‡‡ In mod evident, avem de-a face cu o scăpare în textul lui Schuyler, prin această formulare autorul avându-i de fapt în vedere pe membrii Partidului Național Liberal (n. ed.)

aprecia pentru aceasta. Mama lui, regina Elena, era aproape la fel de venerată. Stătuse aproape de Mihai de-a lungul anilor tulburi ai adolescenței și, astfel, devenise cel mai apropiat confident și sfătuitor. în timpul lunilor ce au urmat loviturii date de Mihai, forțele sovietice au împânzit România, inundând întreaga țară. Noul guvern a trimis delegați la Moscova, unde au fost semnate condițiile armistițiului, la data de 13 septembrie.

Autoritate deplină pentru președintele sovietic al Comisiei Aliate de Control

Am aflat despre discuțiile ce au precedat armistițiul abia în luna octombrie, după sosirea mea la Washington și după obținerea permisiunii de a avea la documentele oficiale. Ministrul sovietic al Afacerilor Externe, V. M. Molotov, insistase ca președintele sovietic al Comisiei Aliate de Control în România să fie investit cu autoritate deplină în conducerea treburilor din această țară. Când ambasadorii american și britanic au obiectat, el a subliniat că în Italia decizia finală a Comisiei revenea americanilor și britanicilor ; în mod analog, în România, o națiune în întregime în zona de operațiuni a armatei sovietice, președintele sovietic al Comisiei trebuie să aibă control deplin. El a adăugat că membrii americani și britanici vor primi toate informațiile necesare guvernelor lor și că vor avea drepturi depline în a-și exprima părerile. SUA și Marea Britanie erau departe de a fi mulțumite de această rezolvare a lucrurilor, dar, în cele din urmă, au cedat. Deci, Convenția de armistițiu prevedea funcționarea Comisiei de Control sub „înaltul comandament al aliaților (sovieticilor)^. Majoritatea celorlalte articole ale Convenției aveau, de asemenea, un distinct parfum sovietic. De exemplu, se prevedea ca întregul material de război german să fie predat sovieticilor ; că România trebuie să facă plăți regulate în valută către înaltul comandament „pentru îndeplinirea funcțiilor sale“ și trebuie să asigure combustibil, alimente și alte materiale și servicii solicitate ; că România trebuie să plătească Rusiei, drept reparații, bunuri în valoare de 300 milioane de dolari SUA în timp de 6 ani ; că trebuie să returneze Rusiei toate valorile materiale și alte proprietăți luate de pe teritoriul rusesc în timpul războiului ; și că înaltul comandament va superviza operațiunile radio-ului românesc, ale poștei, telegrafului și telefonului, presa și alte activități tipografice, producția de filme și teatru.

Toate aceste fapte mi-au devenit extrem de clare în timp ce citeam rapoartele. Totuși, nu-mi erau destul de clare, în lumina rolului dominant al sovieticilor în Comisie, îndatoririle și responsabilitățile mele. Am primit multe sugestii, dar prea puține instrucțiuni explicite. Evi-

30 dent, se aștepta de la mine să „pipăi drumul[41], făcând tot ce îmi stătea în putere pentru a proteja și avansa interesele Statelor Unite. Mă gândeam că urma să „lucrez cu[44] partenerii mei britanic și sovietic, raportând frecvent și pe larg asupra operațiunilor Comisiei Aliate de Control, despre situația în România și despre acțiunile militare sovietice din zona mea. Urma, de asemenea, să asigur ca punctele de vedere ale SUA în ceea ce privește situațiile pertinente să fie prezentate președintelui nostru sovietic. O direcție stimulativă, dar ușor nebuloasă.

Mentalitatea diri- Peste tot și, in special, în cadrul **guitorilor americani** Departamentului de Război, am găsit o admirație universală pentru realizările pe timp de război ale Armatei Roșii. Mai mult, conducătorii noștri militari anticipau cu ardoare o cooperare și mai strânsă cu forțele sovietice în următoarea și, se spera, ultima ofensivă împotriva Germaniei. Oficialii de la Departamentul de Stat priveau și mai departe. Ei se exprimau în termenii unei nevoi urgente de cooperare sovieto-americană în dezvoltarea unei organizații a națiunilor unite pentru lumea postbelică. Nimeni nu a menționat măcar posibilitatea unor serioase neînțelegeri care s-ar putea ivi în problema României.

Era timpul să pornesc la drum, o dată ce citisem rapoartele și îmi aranjasem celelalte probleme. Eram plin de entuziasm pentru noua și destul de neclara mea misiune, convins că, în lumina înțelegerilor la nivel înalt deja semnate, puteam anticipa o relație de muncă sinceră și cordială cu partenerii mei britanic și sovietic.

Prima mea oprire a fost Caserta, unde am poposit la generalul Joseph McNarney, care comanda zona noastră italiană. întâlnirea noastră a fost scurtă, dar memorabilă. La încheierea discuțiilor, el a remarcat : „Ei bine, Schuyler, te vei afla pe cont propriu, așa că nu intra în bucluc. Dacă o vei face, nu te aștepta să vin să te salvez. Nu am trupe disponibile și, chiar dacă aș avea, în mod sigur nu le-aș destina României !“.

La sugestia lui McNarney, am făcut o scurtă vizită la birourile Comisiei Italiene de Control a Armistițiului,

31 în nordul Italiei. Președintele era un ofițer naval SUA. Mi-a spus că echipa sa, destul de mare, era formată în întregime din ofițeri americani și englezi. Când l-am întrebat de participarea sovietică, mi-a spus că ea, practic, nici nu există. Reprezentantul șef al rușilor era înștiințat de întrunirile formale, dar apărea foarte rar. Delegații ruși puneau ocazional întrebări care primeau răspunsuri complete. în rest, interesul sovietic se manifesta foarte puțin. Această informație nu m-a liniștit.

Reîntors la Caserta, mă aștepta avionul meu C-47, cu care m-am îndreptat spre Atena. Acolo, după o oprire de o noapte, am fost anunțat că mult așteptata aprobare de la Moscova, pentru zborul prin zona sovietică, sosise. Am decolat imediat, ajungând, în sfârșit, la București, spre prânz, într-o zi de la începutul lui noiembrie 1944.

Neștiind la ce ne puteam aștepta la sosire, eram cu toții în uniformă de luptă, cu căști și arme la centură. De îndată ce avionul nostru s-a oprit, comandoul meu de securitate, format din trei persoane, a coborât și a luat poziție de ambele părți și în spatele avionului. Noi am coborât afișând demnitate. Pe când stăteam întrebându-ne ce urma să facem, am observat o cavalcadă de automobile lucitoare apropiindu-se dinspre câmp. S-au oprit in fața noastră și din ele au coborât opt-zece ofițeri în uniforme de ceremonie albastre, completate cu epoleți auriți, medalii și săbii lucitoare. S-au prezentat ca ofițeri superiori ai regelui și m-au informat că Maiestatea Sa se bucura de sosirea mea în România și spera că îi voi face o vizită cât voi putea mai repede. în acel moment, un căpitan rus prost îmbrăcat, adăpostindu-și arma Thompson, a pășit înainte și ne-a informat că-1 reprezintă pe generalul Vinogradov, care s-ar bucura să mă vadă după instalarea mea. După aceea a plecat singur străbătând câmpul.

în cele din urmă un tânăr american în uniformă navală a pășit înainte. S-a prezentat drept comandantul Frank Wisner, șeful Oficiului nostru de Servicii Strategice la București. Era de câteva săptămâni în oraș, aranjând trimiterea în Italia a piloților SUA doborâți și capturați în timpul luptelor aeriene de la rafinăriile de la Ploiești. Făcuse, de asemenea, pregătiri pentru sosirea

noastră, in-

clusiv rezervarea de spațiu pentru comandament, la hotel, închirierea unei clădiri pentru birourile noastre, provizorii și rechiziționarea unui număr de automobile pentru mine și oamenii mei. Wisner s-a dovedit a fi un ofițer ieșit din comun, ideal pentru misiunea primită de el la București. Mai târziu s-a întors la Washington, unde a preluat Divizia Operațiuni Speciale a proaspăt înființatei, pe atunci, CIA (Central Intelligence Agency).

Organizarea misiunii. Primele confruntări cu sovieticii

În timpul primelor mele zile în România, am fost foarte ocupat cu organizarea misiunii mele și a personalului, supervizând stabilirea legăturii radio cu Caserta și având întrevederi cu domnul Burton Berry, reprezentantul Departamentului de Stat, cu vice-mareșalul forțelor aeriene, Stevenson, partenerul meu britanic in Comisia de Control, și cu tânărul rege Mihai și regina Elena, care au fost extrem de cordiali.

Bineînțeles, una din vizitele mele de început a fost făcută generalului Serghei Vinogradov, adjunctul președintelui Comisiei noastre. (în mod oficial, președintele nostru era mareșalul F. I. Tolbuhin ce comanda grupul de sud al armatelor ruse. El n-a apărut niciodată la întâlnirile noastre și aparent a lăsat orice operații ale Comisiei pe seama adjunctului său.) Dar, cu câteva ore înainte de întâlnirea noastră, m-am confruntat cu prima mea problemă în calitate de reprezentant al Comisiei. In acea dimineața am primit o cerere de la domnul Rică Georgescu, director al operațiunilor Companiei de petrol Româno- Americane, aflate în proprietate americană, pentru o întrevedere imediată.

Când ne-am întâlnit, mi-a spus că reprezentantul sovietic al Comisiei prezentase la Ploiești companiei niște instrucțiuni scrise pentru încărcarea unor mari cantități de pompe și de alte materiale de exploatare petroliferă, care urmau să fie trimise în Rusia. Ordinul stipula că astfel de echipamente, care veniseră din Germania, erau

captură de război și că, în termenii armistițiului, ele trebuiau să fie predate Uniunii Sovietice. încărcarea era

 deja în curs de câteva zile. Georgescu mi-a cerut o intervenție imediată pentru a opri operațiunea sovietică. După ce am discutat pe scurt această problemă cu domnul Berry, am fost amândoi de acord că trebuia să intervin cât mai repede cu putință.

In consecință, în timpul primei mele vizite la generalul Vinogradov și după un scurt schimb de amabilități, am arătat că trebuie să ridic o problemă serioasă, care necesita atenția noastră imediată. Am subliniat că mare parte a echipamentului petrolier arăta clar că e produs în Statele Unite și că, deși fusese trimis prin Germania, fusese plătit din fondurile americane ale Societății Româno- Americane și deci era, în chip evident proprietatea statului american. Am cerut ca operațiunea de încărcare să înceteze până când situația va fi studiată în profunzime și în comun și până când amândouă părțile vor ajunge la o concluzie comună sau până când divergențele rezultate vor fi comunicate guvernelor respective. Vinogradov a refuzat, spunând că ordinele lui cereau ca materialul să fie încărcat și trimis cât mai curând posibil și că nu era înzestrat cu nici o autoritate pentru a se abate de la aceste instrucțiuni. A mai spus că va raporta obiecțiile mele la Moscova și mă va informa dacă și în ce sens va primi noi instrucțiuni. Pe măsură ce trecea timpul aveam să-mi dau seama că aceasta era replica standard sovietică la marea majoritate a protestelor prezentate ori de britanici, ori de noi, americanii. Uneori ni se spunea, în timp util, că Moscova a respins protestele noastre. Și mai des, insistențelor noastre li se răspundea cu replica că „Moscova nu a răspuns încă ; dacă insistați, voi fi informat și vă voi informa[11]. Arareori se întâmpla, dacă se întâmpla, așa ceva.

Bineînțeles, am informat Washington-ul imediat despre detaliile inutilului meu protest adresat lui Vinogradov. Am aflat mai târziu că problema fusese ridicată de Averell Harriman, ambasadorul nostru la Moscova, în diverse ocazii în cursul lunilor care au urmat, dar Molotov a rămas neclintit pe poziția inițială că echipamentul în cauză era captură de război și, deci, subiectul recaptură-

rii de către ruși în baza articolului XII a Convenției de armistițiu. §§§§§

Prima întâlnire formală a Comisiei Aliate de Control, la care au fost prezenți vice-mareșalul Stevenson și cu mine, a avut loc o zi sau două mai târziu. Vinogradov a schițat aranjamentele operaționale pe care fusese instruit să le stabilească. Alte întruniri formale ale Comisiei aveau loc în fiecare săptămână sau la zece zile. Zborurile americane și britanice la și de la București trebuiau anunțate și aprobate înainte de către Comisie (în așa fel încât bateriile antiaeriene rusești să fio informate si să nu deschidă focul). Avioanele noastre erau supuse inspecției de către personalul Comisiei, atât de decolare cât și la aterizare. Personalul nostru anunța Comisia despre orice deplasări în afara orașului și trebuia să fie însoțită de un ofițer de legătură al Comisiei. între întrunirile formale, Vinogradov sau asistenții săi puteau fi abordați pentru orice discuție urgentă inițiată de Stevenson sau de mine. Eram, de asemenea, informați pe deplin de acțiunile Comisiei care prezentau interes pentru guvernele țărilor noastre.

Stevenson și cu mine am obiectat la câteva din aceste restricții, dar Vinogradov a replicat că nu făcea decât să respecte niște ordine. Ne-a îndemnat să urmăm procedurile măcar pentru o scurtă perioadă, înainte de a protesta, spunând că e sigur că nu le vom găsi oneroase.

De fapt, în primele săptămâni cel puțin, spusele lui Vinogradov s-au dovedit a fi adevărate. Vizele pentru avioanele noastre veneau cu regularitate. Piloții noștri stabileau relații prietenești cu ofițerii ruși la aeroport, așa încât inspecțiile de sosire și de plecare au devenit din ce în ce mai de rutină, adeseori reducându-se la un simplu semn făcut cu mâna. în drumurile noastre în afara orașului (eu sau echipa mea făceam astfel de drumuri practic în fiecare zi), eram cel mai adesea rugați să mergem singuri, de vreme ce nu era disponibil nici un ofițer de legătură.

„Primeam foarte puține informații

Problema mea principală în această perioadă de început a fost că primeam foarte puține informații privitoare la munca propriu-zisă

a Comisiei. La întâlnirile noastre formale și la

35 discuțiile noastre informale și ocazionale, Vinogradov vorbea mereu în termeni generali și nu particulariza nimic. Echipa mea întâmpina aceeași dificultate în munca cu echipa sovietică. De exemplu, Vinogradov și-a exprimat adeseori nemulțumirea față de progresul lent al României în livrarea despăgubirilor, predarea proprietăților germane și epurarea guvernului de toți fasciștii. Dar, în ciuda întrebărilor noastre, nu se arăta deloc interesat în citarea de exemple specifice. Am căutat să aflu câteva cazuri concrete de nerespectare a înțelegerilor de către români, astfel încât echipa mea să se poată ocupa de ele, să aflu cum erau soluționate aceste probleme de către Comisie și cum reacționau românii. Fără îndoială că Vinogradov mi-a simțit intențiile și în mod evident nu dorea să ne vadă atât de implicați, astfel încât, pur și simplu, nu ni s-a dat nici un detaliu. De asemenea, exceptând câteva cazuri neimportante, nu am primit nici o copie după directivele și instrucțiunile Comisiei către guvernul României. Acest mod de lucru a fost însușit atât de Vinogradov cât și, mai târziu, de către succesorul său, de-a lungul întregii vieți a acestei Comisii.

Rezultatul acestei stări de lucruri a fost previzibil ; ne-am îndreptat pentru informații către guvernul României și reprezentanții săi și ei, bineînțeles, au fost foarte fericiți să ni le furnizeze. Prin intermediul lor am obținut rapoarte despre toate întrunirile importante care aveau ca obiect problemele armistițiului, copii ale comunicărilor sovietice către guvern și multe alte materiale folositoare. Chiar și în ultimele luni de existență a Comisiei, când comuniștii controlau total guvernul, existau încă un număr de oficiali, ei înșiși pretinși comuniști, care continuau, adesea riscând foarte mult, să vină la noi cu același tip de informații.

Am descoperit curând că Burton Berry era o sursă indispensabilă de încurajare și sprijin. El nu era acreditat la Comisia Aliată de Control. Mai degrabă era reprezentantul Departamentului de Stat, venit de la Legația anterioară a SUA la București. Prima sa îndatorire era să mențină canale de legătură neoficiale

cu regele și guvernul României, facilitând astfel o tranziție de la tratatul de pace la recunoașterea diplomatică deplină. Un di-

plomat experimentat, el era prietenos, foarte inteligent și extrem de civilizat. Mesajele sale erau o plăcere pentru cititor. în timpul întâlnirilor noastre de început ne-am dat seama că problema întâietății între noi se cerea rezolvată cu promptitudine. Canalul său era, bineînțeles, direct către Departamentul de Stat, al meu, către Pentagon. Presupunând o coordonare rezonabilă la punctul terminus, Washington, aveam nevoie de o împărțire corespunzătoare a responsabilităților la nivelul nostru în România, în consecință, am căzut de acord că toate întâlnirile oficiale cu regele sau reprezentanții guvernului României vor cădea în răspunderea lui Berry, în timp ce legătura cu Comisia de Control și cu delegația rusă vor cădea în răspunderea mea. Fiecare dintre noi urma să fie liber să discute orice cu orice individ pe care am fi dorit să-1 contactăm, informându-ne reciproc despre aceste convorbiri. Urma să ne întâlnim cu regularitate și să avem acces liber la telefoanele date sau primite și la directivele primite. Echipele noastre, bineînțeles, urmau aceleași procedee. Aranjamentul a ținut pe tot timpul ședерii noastre în România. Nu ne-am contrazis niciodată și rapoartele noastre către Washington reflectau deplina noastră înțelegere și colaborare.

„Lucrurile nu mergeau bine, nici în privința guvernului României și nici pentru țară." septembrie 1944 — februarie 1945

Nu ne-a trebuit mult timp, după sosirea noastră, să ne dăm seama că lucrurile nu mergeau bine, nici în privința guvernului României și nici pentru țară, în general. Asocierea, nu prea strânsă, a celor patru partide majore — național-țărăniștii, li- comuniștii — care-1 susținuseră pe regele Mihai în beralii, socialiștii și lovitura încununată de succes împotriva germanilor, în august, a început să se dezintegreze în septembrie. Generalul Constantin Sănătescu, prima alegere a lui Mihai pentru postul de prim ministru, s-a dovedit a fi

incapabil de a conduce cu o mână fermă și, când am sosit noi, în noiembrie, guvernul părea că plutește la vale, cu toate fracțiunile la fel de nemulțumite. Practic nu exista un program real pentru achitarea ia timp a

37 obligațiilor armistițiului, pentru reorganizarea birourilor guvernului, care fuseseră puternic infiltrate de simpatizanti germani în timpul regimului Antonescu. Legislația reformei agrare, măsurile economice corective, precum și alte dorite acțiuni guvernamentale erau toate blocate de către unul sau altul dintre partidele politice și nu se ajungea nicăieri.

La începutul lui decembrie, Mihai, sesizând nemulțumirea generală, a cerut demisia lui Sănătescu. L-a numit în locul lui pe generalul Nicolae Rădescu, un om deschis, ambițios, fără legături cu nici un partid, care petrecuse un an și mai bine în lagăre de concentrare pentru a fi vorbit împotriva lui Antonescu și a politicii sale pro-germane. S-au mai făcut și alte numiri și în cabinet, dar balanța generală între partide a rămas neclintită. Regele ne-a spus că Andrei Vîșinski, ministrul adjunct sovietic al Afacerilor Externe, care în perioada aceea vizita Bucureștiul, părea foarte mulțumit de noile numiri.

Dar aprobarea sovietică pentru guvernul Rădescu nu a durat prea mult. A apărut curând pe scenă o nouă forță politică, numită Frontul Național Democrat (FND). Era alianța tuturor partidelor române de stânga, incluzându-i pe comuniști, social-democrați și Frontul Plugarilor, precum și alte mici grupări neimportante. Frontul Plugarilor, condus de dr. Petru Groza, era format în principal din țărăniști dizidenți din Transilvania care erau nemulțumiți de conducerea lui Maniu, aflat în fruntea Partidu- lui Național Țărănesc. Ei cereau o reformă agrară imediată și mai multă atenție acordată de guvern nevoilor locale ale țăranilor.

FND-ul sprijinise cu reținere numirea lui Rădescu, probabil mai cu seamă datorită faptului că dr. Petru Groza fusese adăugat guvernului în calitate de locțiitor al primului ministru. FND-ul a criticat în mod deschis și a sabotat multe din eforturile lui Rădescu de a controla dezordinea din țară și i-a încurajat pe muncitorii din industrie să ceară salarii mai mari, condiții mai bune de

muncă și o putere mai mare de decizie în problemele de conducere.

Pe la mijlocul lui ianuarie mie și lui Burton Berry ne devenise evident că sovieticii îi sprijineau în secret, sau

 poate numai indirect, pe comuniștii români. La adunările politice de stânga din ce în ce mai multe arme de construcție sovietică apăreau în mâinile membrilor de partid. Din ce în ce mai frecvent ziarele național-țărăniste și liberale erau suspendate sau închise din ordinul Comisiei Aliate de Control, pentru încălcări minore, sau temporar cenzurate. O și mai mare presiune era exercitată asupra guvernului român pentru dezarmarea sau dezmembrarea unităților armate, în special a unicului regiment de tancuri al României, însărcinat cu menținerea ordinii în și în jurul Bucureștiului.

„Națiunea nu era pregătită pentru comunism

Stevenson și cu mine am ridicat aceste probleme la întâlnirile Comisiei, dar Vinogradov a negat orice ajutor sovietic dat partidelor politice. El ne-a asigurat că ziarele erau chemate la ordine numai când publicau atacuri la adresa unuia din guvernele aliate și a susținut că forțele române la București erau de departe mai puternice decât era necesar pentru menținerea ordinii. El a amintit mult repetata frază sovietică că România are nevoie de o continuitate a guvernului de coaliție și că Rusia nu dorea să vadă un regim controlat de comuniști la putere, de vreme ce națiunea nu era pregătită pentru comunism.

Pe la mijlocul lui februarie 1945 situația politică in întreaga Românie a devenit critică. In multe orașe, comuniștii preluau controlul autorităților locale cu forța. Revoltele și vărsările de sânge erau întâmplări zilnice. Rădescu a folosit forțele pe care le avea la îndemână pentru a stăvili valul, dar acestea nu erau suficiente. La un moment dat, Rădescu și-a făcut un plan să zboare la Craiova, pentru a-și dirija trupele în vederea înăbușirii

unei revolte, dar i s-a spus din partea Comisiei Aliate de Control că trebuia să anunțe cel puțin cu două zile înainte pentru ca avionul său să poată decola pentru o astfel de deplasare. Trupele sovietice și poliția apăreau cu o frecvență tot mai mare pe străzile orașelor și zvonurile răspândeau vestea unei lovituri comuniste iminente.

39

In cadrul Comisiei, Stevenson și cu mine am observat că protestele noastre frecvente și constanta examinare îndeaproape a soluțiilor produceau tensiuni în relațiile noastre cu sovieticii. Vizele noastre de zbor erau din ce în ce mai greu de obținut — cîteodată treceau săptămâni în șir fără sosiri sau plecări. La un moment dat, o deplasare a lui Berry în avionul meu către Istanbul a fost întârziată, sub diferite pretexte, cu aproape patru săptămâni. Vizele de ieșire din oraș, în special pentru vizite în zone tulburi din punct de vedere politic, au început să fie obținute cu întârzieri frustrante. Adeseori încercam să ne deplasăm pe cont propriu și eram opriți de patrule sovietice, dar niciodată nu eram întorși din drum.

Guvernul Groza — La 20 februarie, după o ședință **un regim minoritar** a Comisiei, am rămas la o discuție Kusi^SVwieHcă[5] * despre situația politică a României, cu domnul Pavlov, proaspăt numit reprezentant politic în Comisie. Domnul Berry îmi spusese că domnul Pavlov era privit drept mâna dreaptă a lui Vîșinski. Era foarte ferm în a-și exprima vederile cu privire la lipsa dorinței și, poate, inabilitatea prezentului guvern de a-și îndeplini obligațiile. A încheiat discuția noastră, arătând că Rusia îl privea pe Rădescu, armata română și partidele Național Țărănesc și Liberal drept „fasciști[11] și că singurul grup politic cu adevărat reprezentativ pentru poporul român era Frontul Național Democrat. Mai târziu, după ce am discutat cu Berry detaliile întâlnirii mele, am ajuns amândoi la trista concluzie că zilele guvernului format din reprezentanții tuturor

partidelor erau numărate și că națiunea se va afla în curând în gheara unui regim minoritar de stânga, impus probabil de Rusia Sovietică.

24 februarie s-a dovedit a fi o zi crucială pentru generalul Rădescu. în acea după-amiază a avut loc o uriașă demonstrație a aderenților FND (unii fiind chiar înarmați) în piața din apropierea Ministerului de Interne. La început ordonată, mulțimea a fost mai târziu stârnită de vorbitori incendiari. Mulți s-au repezit la gardul ce înconjura clădirea și i-au smuls stâlpii. în acel moment s-au auzit câ- ****** teva focuri de armă, dar ofițerii mei, care se aflau acolo ea observatori, nu au putut determina dacă focurile veneau dinspre trupele aflate în spatele gardului sau de la cei din mulțime. Și cum tensiunea creștea, trupele au tras în aer pentru a-i descuraja pe atacatori, dar fără prea mult succes. Când s-a tras asupra trupelor, ele au întors focul, direct și avansând spre mulțime. Un glonte, tras de undeva din piață, a pătruns în încăperea unde se afla Rădescu și s-a oprit în biroul său. Mulțimea a fost dispersată în cele din urmă, lăsând în spate zece până la douăzeci de oameni morți sau răniți.

în acea seară, Rădescu a ținut națiunii un discurs la radio, în care i-a denunțat pe comuniști ea fiind cauza revoltei și a îndemnat la sprijinirea guvernului de coaliție. Ne-a spus că o oră mai târziu a fost chemat la Comisia de Control, unde i s-a atras atenția că a vorbit la radio fără a avea aprobarea Comisiei și a fost în mod personal acuzat pentru moartea unor „oameni nevinovați[11].

Dacă mai existau urme de îndoieli în mințile noastre, referitoare la amestecul sovietic în problemele interne ale României, ele au fost îndepărtate de evenimentele din 27 februarie și zilele ce au urmat. La data de 27 februarie, Vîșinski a sosit, neanunțat, direct de la Moscova. A mers direct la Palat, pentru o întrevedere cu regele. Ce s-a discutat la această întâlnire și la altele ce i-au urmat mi-a fost relatat atât mie, cât și domnului Berry, câteva zile mai târziu, de către regele Mihai însuși.

La prima lor întâlnire, Vîșinski a început prin a cere în mod brutal ca Rădescu să-și dea demisia. A mai spus

******

că guvernul a pierdut sprijinul poporului român, că el nu mai putea menține ordinea și că trebuia înlocuit cu un guvern „omogen", care s-ar putea îngriji de interesele poporului și ar putea progresa în efortul de război. Regele, luat prin surprindere de brutalitatea lui Vîșinski, s-a referit la proaspăt tipărită declarație de la lalta, care chema la crearea unor guverne de largă reprezentare în toate țările eliberate. Vîșinski i-a tăiat-o scurt, spunând eă declarația de la lalta nu menționa nimic despre generalul Rădescu. Apoi a plecat brusc, anunțând că va rămâne la București câteva zile.

41

In acea noapte, pentru prima oară de la sosirea mea, un număr considerabil de patrule ruse, cu baionetele fixate, s-au plimbat pe străzi — evidentă prezență a puterii ruse.

A doua zi de dimineață, regele a început o rundă de convorbiri cu liderii partidelor, așa cum cerea Constituția României. Și totuși, în acea după-amiază, Vîșinski a mai apărut o dată. Indispus să afle că nu s-a luat încă o măsură definitivă, și-a scos ceasul și i-a spus regelui : „Bine, aveți două ore și jumătate să luați o hotărâre. Voi aștepta să aud de demisia lui Rădescu la ora șase, astă seară[11]. Apoi s-a întors pe călcâie și a ieșit, trântind ușa atât de puternic, încât au căzut bucăți de tencuială din cantul ușii.

Mihai a simțit că nu are de ales decât să se conformeze cererii lui Vîșinski. In consecință, la ora șase, radio București anunța demisia lui Rădescu și a cabinetului său. Regele ar mai fi dorit să anunțe că prințul Barbu Știrbey, un diplomat mai vârstnic dar extrem de venerat, fusese chemat să formeze un nou guvern. Cenzorul sovietic nu i-a permis acest anunț, anticipând se pare nereușita lui Știrbey. Aceasta s-a dovedit a fi adevărată, pentru că a doua zi dimineață, FND-ul a refuzat categoric să se alăture oricărui regim condus de Știrbey. In acest moment, Vîșinski l-a informat pe rege că dr. Petru Groza era alesul rușilor pentru funcția de prim ministru, la care, Mihai, fără tragere de inimă, l-a chemat pe Groza și i-a înmânat mandatul pentru formarea unui guvern larg reprezentativ.

Groza a procedat la o rundă de consultări cu diferiți lideri ai partidelor. A aflat că național-țărăniștii și liberalii nu doreau deloc să participe, poate pentru că el a insistat ca toate posturile importante din cabinet să fie ocupate de membri ai FND. Abandonând eforturile de a stabili o largă coaliție, Groza i-a prezentat intr-un târziu regelui o listă a cabinetului, compusă în principal din lideri ai FND, dar care includea și câțiva țărăniști și liberali dizidenți, care se rupseseră de partidele lor și-și anunțaseră sprijinul pentru FND. Unul dintre aceștia a fost alesul sovieticilor pentru funcția de viceprim-ministru, Gheorghe Tătărescu, un politician strălucit, dar lip-

sit de scrupule, care își consolidase poziția sub regele Carol și Garda de Fier ††††††, prin așa-zisa lui ură implacabilă împotriva comunismului. Acum, totuși, câștigase unele favoruri din partea rușilor, printr-un sprijin zgomotos acordat FND-ului.

Regele Mihai intre abdicare și aprobarea cabinetului Groza, 6 martie 1945

Mihai a respins inițial cabinetul lui Groza, ca nefiind suficient de reprezentativ, și chiar s-a gândit să-i retragă lui Groza mandatul. A fost prevenit, însă, că rușii vor privi un astfel de pas ca fiind ostil intereselor lor. Groza i-a spus regelui că trebuie ori să abdice, ori să aprobe cabinetul propus de el. El a avertizat că FND-ul, având totalul sprijin al rușilor, preconiza o demonstrație uriașă pentru 6 martie. în acel moment, dacă ar fi fost necesar, poporul ar fi „ales“ noul guvern și l-ar fi forțat pe rege să abdice. Mihai ne-a spus mai târziu că a cântărit adânc aceste două opțiuni. Regina ar fi preferat abdicarea, dar Mihai a decis în final că dacă rămânea, putea totuși fi de un folos poporului său. A cedat deci, și la demonstrația din 6 martie a fost anunțat noul guvern al lui Groza, în mijlocul mulțimii adunate, care ovaționa puternic.

Timp de câteva zile după sosirea lui Vîșinski, Stevenson și cu mine l-am bombardat pe Vinogradov cu cereri urgente pentru o întrunire a Comisiei, dar nu am primit nici un răspuns. în sfârșit, după o întârziere de 4 zile, a convocat o ședință la care ne-a anunțat că unicul ei scop era să-1 prezinte pe succesorul său, general colonel Susaikov. Vinogradov avea să rămână în continuare, în calitate de șef al statului major. Am ridicat o dată problema vizitei lui Vîșinski, dar Susaikov m-a întrerupt, spunân- du-mi că de-abia sosise, nu era familiarizat cu situația și trebuia să amâne discuțiile pentru o dată ulterioară.

Două zile mai târziu, am reușit să aranjez o întâlnire

†††††† Gheorghe Tătărescu a fost un adversar al Gărzii de Fier
<n. ed.)

cu Susaikov. Am protestat vehement împotriva presiunilor lui Vîșinski asupra regelui și amestecului lui în .afacerile României. Mai mult, am spus că nu putem înțelege de ce nu primisem nici o informație din partea Comisiei privind această situație gravă și de ce nu fusesem consultat în nici un fel. Susaikov a spus foarte puțin și,, oricum, nu mi-a dat nici un răspuns direct. S-a lansat în- tro tiradă împotriva a ceea ce el numea trista amintire a guvernului și a încheiat prin a-mi afirma, pur și simplu, că va înainta propunerile mele Moscovei. Am plecat de la întâlnire simțind că, din nou, protestele mele nu realizaseră mare lucru, afară doar de a fi indicat că guvernul meu era pe deplin conștient de ceea ce se petrecea, se opunea cu putere acțiunilor lui Vîșinski și, fără îndoială, își va face cunoscută poziția la înalt nivel guvernamental.

încă de la început, Susaikov s-a dovedit a fi un om dificil. Spre deosebire de curtenitorul Vinogradov, Susaikov era dur, opac și, cîteodată, chiar neprietenos. O sursă sovietică mi-a comunicat mai târziu că fusese fierar într-un sat, înainte de război. După intrarea în armată, a trecut repede prin toate gradele, până la rangul de general colonel, comandând una din diviziile de tancuri ale armatei ruse. Luptase în numeroase bătălii și fusese serios rănit în câteva rânduri. Deși părea cooperant când aceasta îi slujea interesele, atitudinea lui obișnuită era aceea de antagonism vizavi de orice oficialitate occidentală.

SUA nu erau dis- De-a lungul tumultuoasei perioade **ruptură**[3] «"^Rusia [a] f*[101-] două săptămâni de dinainte, **pentru România** atât eu cât și Berry am ținut la cu rent Washington-ul cu tot ce se întâmpla. Primisem drept răspuns mesaje cu sfaturi extrem de utile, dar cu foarte puține cuvinte de încurajare pentru regele Mihai. Am aflat, totuși, că atât guvernul britanic cât și cel al Statelor Unite își instruiseră ambasadorii la Moscova să protesteze în termenii cei mai vehemenți împotriva

activităților lui Vîșinski și, în special, împotriva presiunilor exercitate asupra regelui pentru a-1 îndepărta pe Rădescu și

44 a-1 accepta pe Groza. Ni s-a spus că astfel de proteste fuseseră exprimate, dar că Molotov a refuzat cu încăpățânare să cedeze. El a proclamat că guvernul sovietic nu putea tolera dezordini în spatele armatelor sovietice care avansau și că regimul lui Groza era singurul care putea asigura ordinea și liniștea. Harriman a fost instruit să replice că guvernul SUA nu putea recunoaște regimul Groza ca fiind cu adevărat reprezentativ în cadrul standardelor prevăzute în înțelegerea de la lalta și, în consecință, nu putea participa la negocierile de pace cu acest guvern. Din nefericire, am aflat, de asemenea, că tocmai atunci, situația politică a Poloniei era bomba de pe primele pagini ale ziarelor și că alte foarte serioase probleme de neînțelegere cu rușii ieșeau la iveală. Berry și cu mine am presupus că în lumina acestor stări de fapt, Statele Unite nu ar fi deloc dornice să forțeze o ruptură cu Rusia pentru România.

în timpul lunilor următoare, situația s-a menținut aparent calmă. FND-ul a folosit această perioadă pentru a-și reorganiza si consolida poziția. Poliția a fost reorient ată după tipicul comunist și au fost numiți judecători noi, cu tendințe spre stânga comunistă, la aproape toate tribunalele locale. Armatei i-a fost redusă puterea, recruții au fost privați de arme și trimiși acasă. Mulți noi ofițeri comuniști au fost numiți în posturi cheie, în timp ce foștii : < mandanți, dintre care unii cu importante fapte de arme la activ, au fost eliberați din funcție și unii concediați. In timpul acestei perioade, divizia „Tudor Vladimirescm[1] . i fost chemată din Rusia și staționată în București. Această divizie era în întregime alcătuită din prizonieri de război români, capturați în timpul retragerii germane. Ei îmbrățișaseră comunismul și se înrolaseră voluntari, ceea ce era, în mod evident, o alternativă atrăgătoare în raport cu viața grea din lagărele rusești pentru prizonierii de război. Divizia era

antrenată temeinic în tactica de luptă rusească și la vremea întoarcerii sale era considerată de către sovietici drept cea mai de încredere divizie a armatei române. Sosirea ei a fost sărbătorită printr-o paradă bine pregătită pe străzile Bucureștiului. Soldații erau purtați de camioane proaspăt vopsite și mașini de

luptă, toate de origine americană, fără îndoială obținute în cadrul programului de ajutorare (Lend Lease Act, 11 martie 1941) a țărilor în război cu Italia și Germania. Unități ale acestei divizii au fost folosite mai târziu de către guvern în calitate de patrule de străzi. Erau, de asemenea, foarte prezenți la adunările publice și la demonstrații.

Noul guvern a dat foarte repede o lege de împărțire a pământului, confiscând orice proprietate privată ce depășea 50 de hectare. Regele s-a simțit obligat să semneze actul, de vreme ce fusese decretat legal de către .guvernul pe care el îl acceptase. I-a amintit totuși lui Groza că tribunalele ar putea găsi legea drept neconstituțională, datorită prevederilor ei confiscatorii. Față de această obiecție. câteva zile mai târziu, Groza s-a prezentat pentru a obține o semnătură a lui Mihai pe un decret care modifica Constituția pentru a face posibilă validarea legii. Mihai a refuzat să semneze acest decret, bazându-se pe faptul că Constituția nu autoriza modificări pe baza unui decret guvernamental.

Guvernul Groza venea în întâmpinarea doleanțelor sovietice

Guvernul Groza nu precupețea nici un efort pentru a veni în întâmpinarea cererilor sovietice, derivate din convenția de armistițiu. Pe la mijlocul primăverii lui 1945, aceste cereri se ridicau la suma de 50 miliarde lei (aproape 12 milioane de dolari) pe lună. Din această sumă, aproape 15 miliarde de lei reprezentau numai despăgubiri prevăzute la Articolul XI. Peste dublul acestei sume, mai mult de 30 miliarde, era cerut, în interpretarea sovietică a articolului X, pentru întreținerea unui milion de soldați ai Armatei Roșii pe teritoriul românesc. Restul reprezentau cereri prevăzute de articolul XII. Toate aceste costuri urmau să crească drastic, în mod firesc, în lunile următoare, de vreme ce puterea de cumpărare a leului era în continuă scădere.

Regimul Groza a făcut tot ce a putut pentru ti-și consolida poziția. Comitetele muncitorești, de pe câmpurile petrolifere și din alte ramuri ale industriei, erau încura-

46 jale să ceară salarii mai mari, ore reduse de muncă, beneficii speciale, sub formă de hrană, îmbrăcăminte și alocații familiale. Aceste comitete au jucat un rol și mai important în deciziile conducerii. în zonele rurale, liderii locali ai național-țărăniștilor și ai liberalilor au fost arestați și deportați sau închiși. Majoritatea ziarelor rămase, aparținând țărăniștilor și liberalilor, au fost închise din ordinul Comisiei, sub un pretext sau altul.

în aprilie 1945, la cererea mea, mi s-a ordonat să mă întorc la Washington pentru consultații. îmi doream o ocazie să explic în detaliu situația din țară și să subliniez că guvernul Groza, cu un puternic sprijin sovietic, strânge lațul în jurul poporului din zi în zi mai tare. La sosire, am aflat că generalul John A. Crane, reprezentantul nostru în Comisia Aliată de Control în Bulgaria, fusese și el chemat. Am petrecut o săptămână și mai bine în întâlniri la Departamentele de Război, Naval și de Stat și am aflat că telegramele mele precum și cele de la domnul Berry, avuseseră o largă circulație, așa că toată lumea părea bine informată în problema României. împreună cu generalul Crane am avut o întrevedere, care a durat mai multe ore, cu Secretarul de Stat ad interim Joseph Grew, la capătul căreia acesta ne-a dus să-l întâlnim pe președintele Truman, care tocmai fusese proaspăt instalat și încerca să ia hotărâri cu privire la politica ce trebuia adoptată față de ruși. La cererea lui Grew, i-am subliniat președintelui problemele cu care ne confruntam, punând un accent deosebit pe presiunile exercitate de Vîșinski asupra regelui în acceptarea de către acesta a unui guvern nereprezentativ. I-am descris restricțiile care restrângeau participarea noastră la luarea de decizii în cadrul Comisiei și care îi împiedicau pe reporterii americani, pe oamenii de afaceri și chiar pe noii membri ai echipelor noastre să circule liberi. Reacția imediată a președintelui a fost : „De ce nu ne retragem pur și simplu, în loc să stăm și să primim bobârnace ?“ Secretarul Grew a replicat că un astfel de pas ar însemna să facem cu totul pe placul rușilor. Ei ar fi încântați să poată să-și urmeze calea în România neobstrucționați de obiecțiile americane.

„Rușilor nu le păsa Rușilor nu le păsa de opiniile **de opiniile lumii"** lumii. Departamentul de Stat, spu nea el, pregătea un studiu despre diferențele politice fundamentale din diferite domenii, dintre noi și ruși. El spunea că spera ca studiul să propună un set de strategii care să acopere întregul spectru, împreună cu soluțiile ce urmau a fi implementate. Președintele părea mulțumit de această soluție. Mi-a cerut să pregătesc un memorandum pentru studiul său, care să trateze punctele pe care i le prezentasem oral. Am și făcut aceasta, câteva ore mai târziu. Am avut, de asemenea, câteva convorbiri interesante cu ambasadorul Harriman, care, la vremea aceea, era în vizită la Washington. Mi-a povestit cum prezentase guvernului sovietic numeroasele obiecții ale SUA relative la acțiunile sovietice din România, dar fără nici un rezultat. Molotov rămăsese ferm pe poziție, refuzând chiar să discute posibilele compromisuri care ar fi putut rezolva diferendele dintre noi. Harriman credea că era de așteptat o soluție finală la următoarea întâlnire a șefilor de guverne, plănuită a avea loc la Potsdam. între timp, el urma să continue presiunile pentru lărgirea responsabilităților noastre în cadrul Comisiei, astfel încât să putem lua parte activă la toate deciziile luate la nivelul nostru.

M-am întors la București la începutul lui mai, cu puține vești încurajatoare pentru domnul Berry. Cu toate acestea, înțelegeam mult mai bine acum diferențele majore între noi și ruși, în legătură cu aproape fiecare țară din centrul și estul Europei, inclusiv Italia și Germania. Mi-am dat seama că orice înțelegere asupra României trebuia să fie realizată în contextul unei înțelegeri generale, acoperind întreaga arie și aceasta necesita acțiune, în principal la cel mai înalt nivel. Noi, în București, puteam face puțin pentru a schimba situația. M-am hotărât să-mi reînnoiesc eforturile pentru a îmbunătăți relațiile cu partenerii mei sovietici, dar să continui să obiectez la acțiunile sau procedurile Comisiei pe care le-aș fi considerat necorespunzătoare. în sfârșit, urma să mă străduiesc să rezolv la nivelul meu orice neînțelegere privind probleme locale, evitând implicarea sporită a guvernului SUA, în așteptarea

instrucțiunilor adiționale de la Washington.

48

Reîntors la București, am aflat că guvernul României întâmpinase destule dificultăți în aplicarea legii reformei agrare. Se descoperise că, în timp ce existau aproape 1.500.000 ha de pământ confiscat, existau cel puțin 4.000.000 de țărani îndreptățiți să participe la reîmpărțirea pământului. Drept urmare, realocarea trebuia să fie făcută pe o bază extrem de selectivă, care aducea după sine un mare val de nemulțumiri printre cei care aveau să primească pământ puțin sau chiar deloc.

Chiar și guvernul părea să aibă serioase probleme financiare. începuse dezbaterea la suma de un buget anual de 800 de milioane lei, o sumă ce, în mod evident, putea fi procurată numai prin tipărirea a din ce în ce mai multe bancnote, aducând după sine o inflație crescândă. Cu toate acestea, în acel moment, rușii au făcut un pas important, care a schimbat în mod semnificativ peisajul financiar. La sfârșitul lui mai, Moscova a anunțat încheierea unui acord de schimburi cu România pe o durată de cinci ani, care prevedea ca, practic, întreaga producție exportabilă a națiunii, în petrol, produse agricole și industriale să ia calea Rusiei. în schimb, sovieticii promiteau să furnizeze materiale de război de mare necesitate, mașini și asistență tehnică. Acordul prevedea crearea unor societăți mixte sovieto-române (SOVROM), care urmau să controleze o însemnată parte a producției de petrol, de produse agricole și operațiunile de navigație din România. A fost lăsată o poartă deschisă formării de companii similare în alte domenii, pe măsură ce nevoile o cereau. Capitalul acestor companii urma să fie deținut jumătate-jumătate de către fiecare națiune, dar majoritatea posturilor operaționale cheie aparțineau părții ruse. Acordurile ofereau premise considerabile pentru stabilizarea slabei economii a României în anii viitori, dar, în același timp, ele legau viața economică a României de aceea a Rusiei. Mai mult decît atât, prevederile pentru controlul prețurilor, al salariilor precum și alocarea combustibilului și a materiilor prime urmăreau strangularea antreprizei private.

Guvernul SUA a protestat cu putere împotriva creării acestor companii SOVROM, pe motiv că ele nu numai că

împiedicau interesele oamenilor de afaceri americani de a juca un rol în viața economică a României, dar și că, prin transferul fostelor proprietăți germane și al acțiunilor la noile companii, ele privau SUA de partea ce i se cuvenea în mod legal din patrimoniul german. Cu toate acestea, rușii au respins orice protest.

Duritate în executarea de către sovietici a condițiilor armistițiului

Jurnalul meu din această perioadă notează o întâlnire interesantă pe care am avut-o cu domnul Vlădescu, secretar al proaspăt numitului președinte al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului. Informația pe care mi-a furnizat-o este ilustrativă pentru duritatea rușilor privind îndeplinirea completă a obligațiilor prevăzute de armistițiu, deși, la vremea aceea, aveau de a face cu prietenosul regim al lui Groza. Se pare că, în mod pur accidental, rușii au dat de un raport al administratorului român al Transnistriei în timpul ocupației româno-germane. Era un om mândru în a-și demonstra superioara abilitate administrativă. După părerea lui Vlădescu, raportul, care însuma liste cu tot ceea ce invadatorii luaseră de la populația rusă, era extrem de exagerat. Totalul reprezenta mai mult decât dublu sumelor raportate de România și acceptate de către Comisie drept cantitățile ce urmau a fi returnate conform articolului XII al armistițiului. Mai mult decât atât, majoritatea capturii rămăsese sub control german și, aparent, se afla în posesia armatei germane în retragerea ei din România, după lovitura de la 23 august 1944. Oricum, spunea Vlădescu, rușii insistau acum asupra unei plăți complete sau a înlocuirii cantității totale arătate în raportul administratorului — o pretenție mare și neanticipată, îndreptată împotriva slabelor resurse ale României.

în primăvară și la începutul verii, regele s-a străduit să-și îndeplinească îndatoririle strict în conformitate cu cele prevăzute în Constituție. Chiar dacă nu era de acord cu ele, a semnat un număr de acte legislative și decrete ce păreau legale. Și-a menținut cu scrupulozitate strategia de a se întâlni cu reprezentanții SUA și ai Angliei la fel de des cum o făcea și cu

oficialitățile ruse. Aceasta

50 nu ne împiedica, pe mine și pe Berry, să facem ocazional vizite la Palat, de vreme ce rușii începuseră să-l copleșească cu onoruri și atenții pe rege. I-au decernat chiar, cu pompă și ceremonie, Ordinul Sovietic al Victoriei, cea mai importantă decorație sovietică care putea fi acordată unei oficialități străine. în timpul uneia din vizitele noastre, Mihai ne-a informat că era permanent presat de Maniu și Brătianu să-i retragă lui Groza mandatul înainte de a fi prea târziu. Noi fuseserăm vizitați de ambii lideri ai partidelor, care ne cereau sfatul cu privire la aceeași problemă. Au mers până acolo încât să ne sugereze că o acțiune din partea regelui ar precipita un război civil în țară care, la rândul lui, ar putea duce la ruptura definitivă, poate chiar la un conflict deschis, între SUA și Rusia. Deși nu am dorit să-i descurajăm în legătură cu orice acțiune nonviolentă pe care ar fi plănuit-o, le-am reamintit că România rămânea sub controlul Comisiei Aliate de Control și că, în condițiile în care țara era sub ocupația (trupelor sovietice, o recurgere la arme va fi în mod sigur întâmpinată cu măsuri represive severe. I-am sfătuit să abandoneze, ca pe o fantezie periculoasă, orice gând că neînțelegerile asupra problemelor interne ale României ar putea precipita un conflict armat între Rusia și Vest. Am răspuns întrebărilor regelui în același sens. Ne-a spus că se va abține de la orice acțiune definitivă până când și dacă va primi sprijin oficial de la englezi și americani. Eforturile mele îndreptate către îmbunătățirea relațiilor în cadrul Comisiei au avut rezultate sporadice. Am avut un număr de întrevederi plăcute cu Susaikov, Vinogradov și Pavlov. Ne-am angajat într-o serie de conversații cordiale și am avut câteva schimburi de păreri oneste privind atitudinea guvernelor noastre, relativ la situația din România. Problema vizelor de zbor s-a ușurat considerabil din nou. Avioanele cu rezerve pentru misiunea mea au început să sosească cu regularitate, dar aprobările pentru vizitele corespondenților și oamenilor de afaceri au rămas, totuși, un ghimpe. Eforturile mele de a juca un rol în deciziile Comisiei nu au avut nici un rezultat, cum nu am reușit nici să fiu mai bine informat asupra activităților

zilnice ale Comi- 51 siei. Susaikov era, în special, extrem de ferm în părerile Selle că livrările și plățile făcute Rusiei în condițiile armistițiului erau probleme exclusiv de competența României și Rusiei. Părerea lui era că nici SUA și nici Anglia n-ar trebui să aibă un interes în acest domeniu. Aceasta a fost situația Comisiei până la data de 17 iulie, când generalul Susaikov m-a chemat la o conferință și mi-a prezentat o copie a unei directive, emanând de la Moscova, care, spunea el, stabilea un rol nou și mult mai responsabil pentru reprezentanții americani și britanici ai Comisiei. După cum am notat în jurnal, directivele prevedeau : 1. O întâlnire oficială a șefilor reprezentanți, o dată la zece zile. 2. Consultarea cu reprezentanții britanici și americani înainte de emiterea directivelor. 3. Conferințe generale la toate nivelurile Comisiei cu britanici și americani prezenți în cazurile necesare. 4. Libertate deplină de a circula în România. 5. Proceduri specifice de acordare a aprobărilor pentru călătoriile aeriene și pentru transporturile de aprovizionare. 6. Autoritate deplină pentru americani și britanici de a determina mărimea și compoziția propriilor echipe.

Susaikov mi-a cerut acordul pentru aceste noi proceduri. Oricum, știam că Washington-ul pregătea o propunere, pentru a fi discutată la Conferința de la Potsdam, care prevedea o Comisie adevărată de Control, tripartită. Deci, i-am răspuns lui Susaikov că, de vreme ce actul lui nu indica nici o coordonare cu guvernele SUA sau al Angliei, trebuia să aștept un răspuns de la Washington înainte de a putea oferi orice comentariu oficial. La cererea lui, am fost de acord să lucrez temporar în conformitate cu noile prevederi, așteptând instrucțiuni care urmau să vină de la guvernul meu.

După ce am studiat documentul lui Susaikov în detaliu, am ajuns la concluzia că multe din prevederi erau în continuare atât de vagi, încât să-i acorde lui Susaikov destul spațiu de manevră în aplicarea lor. Dacă ar fi dorit să o facă, noua lui autoritate i-ar fi permis să ne garanteze o participare mult mai mare în operațiunile Comisiei decât fusese cazul până acum, dar, dacă dorea să ne țină, în continuare, la distanță, o putea face și pe

 asta. Pe măsură ce trecea timpul, Susaikov a ales mai frecvent cea de a doua cale.

Prima noastră întâlnire guvernată de noile proceduri a durat trei ore. A început cu o lungă prezentare a ministrului român al educației, care a subliniat numeroasele schimbări pe cale de a fi înfăptuite în educația din România, inclusiv rescrierea a numeroase manuale, din care urmau să fie eliminate criticile la adresa guvernelor aliate. Dl. Pavlov a urmat la cuvânt, cu o lungă înșiruire a acțiunilor angajate de guvernul Groza pentru a scăpa de „fasciști*[4] și de „tendințele fasciste[44] în viața României. El a comparat acest lucru cu ceea ce el numea lips i totală de progres din regimul condus de Rădescu. întrunirea a adus foarte puțin în plus față de ce știam noi. Aproape de final am ridicat problema celor câteva recente scrisori de protest ale mele față de transferurile bunurilor proprietate germană la noile companii SOVROM, cerând ca aceste transferuri să fie suspendate până când problema va putea fi discutată la nivelul guvernamental. Susaikov a replicat că ordinele primite îi cereau să expedieze transferurile ; nu avea nici o autoritate de a le întârzia sau suspenda. Tot ce putea face era să înainteze protestele mele la Moscova și asta a și făcut. Mi-a amintit că, în termenii armistițiului, puterea executivă a Comisiei era deținută de sovietici, cu britanicii și americanii în calitate de observatori și că nimic din ceea ce se întâmplase de atunci nu putea schimba acest concept fundamental. Aceasta, pentru mine, era o indicație clară a stilului „de pavoazare[44] a așa-ziselor noi proceduri.

La 3 august, am primit primele rapoarte cu privire la rezultatele întâlnirii celor 3 Mari la Potsdam. Veștile, în ceea ce priveau problemele din Balcani, au fost o puternică dezamăgire pentru Roy Melbourne și pentru mine (Berry se întorsese în Statele Unite și adjunctul lui, Melbourne, îi luase locul).

Statele Unite nu ajunseseră, aparent, nicăieri în efortul lor de a crea o Comisie de Control cu adevărat tripartită și nu se ajunsese la nici o înțelegere cu privire la lărgirea sau înlocuirea guvernului Groza. Ne-am simțit tare abandonați. Rapoartele din presă nu aveau darul de

a ne bucura. Ele arătau că Rusia recunoscuse în mod oficial guvernul Groza.

în sfârșit, la 12 august, Melbourne a primit de la Washington instrucțiunile mult așteptate privind strategia ce urma s-o abordăm. Era sfătuit ca, fără să comenteze nimic, să-i spună regelui că guvernul SUA nu ar descuraja nici o încercare a liderilor României de a dobândi libertate deplină de expresie, pentru toate grupurile democratice, că așteptam cu nerăbdare ocazia să stabilim relații diplomatice cu un guvern român care să reprezinte mai bine interesele națiunii și că, dacă era necesar, regele putea chema în ajutor cele trei guverne aliate așa cum se prevedea în declarația de la lalta. Melbourne a transmis imediat regelui aceste idei care, în mod evident, l-au mulțumit pe Mihai.

Mihai a petrecut următoarele câteva zile în consfătuiri cu numeroșii lideri ai partidelor și cu consilierii acestora : Maniu, Brătianu, Petrescu, Groza și Pătrășcanu. Toți în afară de ultimii doi au fost de acord să ceară demisia imediată a lui Groza. în consecință, la 20 august, regele l-a chemat pe Groza încă o dată și i-a cerut să-și dea demisia, în baza faptului că guvernul lui nu era larg reprezentativ și astfel, nu putea, conform declarației de la lalta, să reprezinte România la viitoarele negocieri de pace. Groza a refuzat categoric să se supună ordinului regelui, spunând că avea sprijinul total al rușilor, și că rămânerea lui la putere era în interesul României.

Din momentul refuzului lui Groza de a demisiona, regele Mihai a considerat regimul Groza drept ilegal. 20 august 1945

Din acel moment, Mihai a considerat regimul Groza drept ilegal în funcție și a pregătit imediat note de informare separate pentru cei trei reprezentanți importanți ai Comisiei, cerând asistență din partea guvernelor respective.El a înmânat notele pe rând, fiecăruia, în cadrul unor întâlniri separate. întâlnirea cu mine, la care l-am rugat pe Melbourne să mă însoțească, a avut loc imediat după ce regele se întâlnise cu Susaikov și Pavlov și ni s-a comunicat

 esența conversației lor. Când regele i-a înmânat lui

Su- saikov nota lui, i-a explicat că cererea de demisie adresată lui Groza avea sprijinul majorității liderilor partidelor. Susaikov a fost foarte tulburat, protestând că, dacă ar fi fost consultat mai devreme, problema ar fi putut fi rezolvată spre satisfacția tuturor. El l-a îndemnat pe rege să-și retragă decizia privind demisia lui Groza, adăugând că Maniu și Brătianu erau amândoi fasciști și anti-sovie- tici, precum erau și partidele lor, care puteau fi dizolvate potrivit termenilor armistițiului, ce prevedeau eliminarea grupurilor fasciste. Regele și-a menținut poziția și Susaikov a plecat mânios.

La întrevederea noastră, regele părea destul de nervos. Ne-a spus că nu se decisese încă cu privire la următorul pas și se întreba, în mod special, ce ar fi trebuit să facă dacă ar fi primit ordine specifice de la ruși. Nu l-am putut sfătui în mod direct, dar i-am reamintit că, de vreme ce Rusia își mai exercita încă jurisdicția militară, orice acțiune pripită și nejudicioasă din partea lui ar fi putut avea consecințe foarte serioase. L-am rugat ca, în caz că ar fi primit ordine de acest gen, să ne informeze imediat.

Este interesantă de notat în acest context reacția Angliei la aflarea instrucțiunilor de la Washington, trimise la 12 august, lui Melbourne. Primele mesaje ale Londrei către Stevenson relative la subiectul menționat exprimau îngrijorarea că SUA merseseră prea departe în a-1 încuraja pe rege să pornească acțiuni pe care nici Statele Unite și nici Anglia nu le-ar fi putut susține efectiv. Am aflat că, din păcate, un astfel de mesaj fusese arătat mai multor consilieri ai lui Mihai. Acest lucru a demoralizat și neliniștit pe cei apropiați regelui și, de fapt, a întârziat cu 24 de ore și mai bine ordinul de demisie a lui Groza. In final, totuși, toți cei implicați, bazându-se în principal pe puternica poziție americană, au fost de acord să-1 sfătuiască pe rege să meargă înainte cu cererea ca Groza să demisioneze.

A.V.M. Stevenson mi-a spus în particular că, la o zi după primirea primului mesaj englez, primise un nou set de instrucțiuni care-1 îndemnau să sprijine pe deplin po-

55 ziția SUA în fața Comisiei, în orice proteste le-am putea avea față de guvernul Groza. Așa a și acționat, in mod extrem de eficient, la întâlnirile noastre ulterioare.

în timpul primelor câteva zile ce au urmat efortului de a-1 demite pe Groza, Mihai s-a aflat sub o considerabilă presiune, exercitată atât de către ruși cât și de către liderii FND, pentru a-1 determina să-și schimbe hotărârea. Festivitatea specială plănuită pentru 23 august, prima aniversare a loviturii încununate de succes a lui Mihai împotriva nemților a fost o complicație în plus. Fusese plănuită o paradă militară pompoasă, ce urma să fie trecută în revistă de rege și reprezentanții Comisiei Aliate de Control, împreună cu tot cabinetul și diverși demnitari străini prezenți și, de asemenea, fusese proclamată o zi de sărbătoare națională. Mihai însă și-a păstrat poziția fermă. Susținând că guvernul lui Groza era de-acuma ilegal, el a declarat că nu va participa la paradă sau la orice altă festivitate organizată de guvern.

„Ivja regală... a rămaș goală." 23 au-

La 23 august, dimineața devreme, Susaikov i-a prezentat **o guși 194a** scrisoare regelui care arata ca guvernul sovietic a studiat cu atenție cererea română de asistență și dorește să arate că se opune definitiv demisiei guvernului Groza. Apoi Susaikov a plecat, oprindu-se în drum în dreptul unui mic grup de consilieri ai regelui pentru a le arunca o privire fioroasă și a anunța : ,,Voi sunteți de vină pentru aceste tulburări. în curând, multi dintre voi vor plânge". Parada a avut loc, așa cum fusese planificată, numai cu Groza, Susaikov și câțiva miniștri la tribună. Loja regală, frumos decorată cu canapele și covoare roșii și aurii, a rămas goală.

în acea după-amiază, Susaikov a organizat o ședință a Comisiei. A început prin a citi răspunsul sovietic la nota adresată de rege. Am intervenit și am arătat că Washington-ul mă informase că se ceruse o întâlnire urgentă a reprezentanților celor trei guverne aliate pentru studierea problemei în cauză, așa cum era prevăzut.în declarația de lalta, și că, între timp, trebuia să mă opun oricărei acțiuni a Comisiei care ar fi putut complica si-

56 tuația. împreună cu Stevenson pe care l-am avut alături, am îndemnat Comisia să asigure păstrarea ordinii, să interzică orice demonstrație locală care ar putea isca tulburări. Susaikov a replicat că avea încredere deplină că guvernul Groza va menține ordinea. El a adăugat că, criza politică a fost cauzată numai și numai de acțiunile reprezentanților britanic și american, acțiuni despre care, el, ca adjunct al președintelui Comisiei, nici nu fusese informat. Stevenson și cu mine am apărat poziția guvernelor noastre dar, bineînțeles, discuția nu ne-a dus nicăieri.

După primirea notei sovietice, regele nc-a informat pe Melbourne și pe mine că se hotărâse asupra cursului acțiunii pe care urma s-o întreprindă. El, împreună cu mama lui, se vor retrage la palatul lor de la Sinaia, izolându-se complet de regimul Groza, până vând vor primi din partea fiecăruia din cele trei guverne aliate, răspunsuri definitive la notele sale care solicitau sprijin. înainte de plecare, regina mamă m-a întrebat în particular clacă, în cazul în care ar fi existat amenințări la viața regelui și a ei personal, ar putea găsi adăpost sub protecția mea. Anticipând această rugăminte primisem deja instrucțiuni în acest sens. Deci, am replicat că, în eventualitatea unor amenințări evidente la viața și persoana lor, le voi oferi adăpost în vila mea, raportând acțiunea mea de îndată Comisiei. După aceea, urma să fiu legat de orice decizii pe care le-ar fi luat Comisia, cu acordul tripartit. Vestea a părut să o liniștească deplin pe regina mamă.

Astfel a apărut un fel de criză în suspensie între rege și guvern, care urma să dureze mai mult de patru luni. Rușii nu păreau a se grăbi să întreprindă consultații la nivel guvernamental. Nerefuzând de fapt consultațiile, ei au insistat ca problema să rămână suspendată până la obținerea rezultatelor întâlnirii miniștrilor afacerilor externe planificată pentru luna septembrie. Acea întâlnire însă nu a produs nici o schimbare. Am aflat că Molotov era mai îndârjit ca oricând, refuzând chiar să se gândească la vreo schimbare în guvernul Groza. La București, Susaikov se încăpățâna la fel de tare în lefuzul său de a discuta orice transformare de fond a rolului reprezentanților SUA și al Angliei în Comisia de Control.

Pentru Groza, aceste amânări continue lucrau minunat în avantajul său, și părea mai sigur pe poziția lui decât înainte de declanșarea crizei. Guvernul și-a început campania împotriva opoziției. Zilnic erau arestați și închiși membri cunoscuți ai țărăniștilor și liberalilor. Tentativele lor de a se organiza adunări erau zădărnicite de escadroane puternice, mulți dintre participanti fiind maltratați și bătuți. Ultimele puține ziare care nu aparțineau FND-ului au fost interzise.

In luna octombrie am aflat de vizita dl. Mark Ethridge. Domnul Ethridge, mult respectatul editor al ziarului *Louisville Courier Journal,* fusese ales de către Secretarul de Stat James Byrnes pentru a vizita Bulgaria și România și a face o dare de seamă cinstită și independentă despre situația pe care urma să o afle la fața locului. Comuniștii au împrăștiat repede zvonul că secretarul, sătul de rapoartele unilaterale pe care le primea de la misiunea din cadrul Comisiei Aliate de Control și de la legație, dorea, în sfârșit, să i se prezinte un raport obiectiv. Ei și-au exprimat încrederea că, în sfârșit, poporul american va vedea lucrurile în lumina lor adevărată.

Domnul Ethridge a ajuns în jur de 20 noiembrie, după câteva săptămâni petrecute în Bulgaria. Făcuse și o scurtă vizită la Moscova unde avusese o întâlnire cu Vîșinski, precum și cu alte persoane oficiale. în România el a avut mai multe întrevederi și discuții lungi cu Berry și cu mine, o oră și mai bine s-a întreținut cu Susaikov, conferințe prelungite cu Groza, Rădescu și alți șefi de partide. I-a făcut câteva vizite regelui, s-a întâlnit cu un număr de oameni de afaceri, diplomați, oficialități guvernamentale și cu mulți alții. După aproximativ zece zile de intense consultări, a pregătit un mesaj Secretarului de Stat, prezentându-și concluziile. I l-a arătat lui Berry și mi l-a arătat și mie înainte de a-1 trimite. în jurnalul meu sunt menționate pe scurt concluziile sale, care ne-au mulțumit, dar au fost departe de a ne surprinde.

1. Guvernul Groza nu era larg reprezentativ pentru poporul român.

2. Alegerile dirijate de guvern ar fi fost o farsă.

3. Situația înaintase mult prea departe pentru a mai putea fi rectificată de autoritățile române.

4. Singura soluție acceptabilă necesita acordul celor trei Puteri Aliate, la nivelul cel mai înalt, pentru instalarea unui guvern cu adevărat reprezentativ, căruia i se va cere să organizeze alegeri sub supravegherea unei Comisii cu adevărat tripartite.

Ethridge i-a înmânat o copie a mesajului său lui Susaikov. Am aflat mai târziu că Byrnes i-a furnizat și lui Stalin o copie.

O onomastică re-
a sfârșit

1945

Joi 8 noiembrie era ziua onomas- **gaîă care**
a re**g**e**i**u**j** Dimineața, în spiritul unei tradiții romanești de acum în cetățenite, mii de oameni s-au adunat în piața din fața Palatului pentru a aduce un omagiu suveranului lor. Mulți purtau pancarte cu fotografia regelui sau lozinci cu mesaje patriotice. Observatorii mei au estimat că, în jurul orei 11 a.m., se adunaseră aproximativ 15.000 de oameni. Majoritatea lor, bineînțeles erau membri ai partidelor național-țărănesc și liberal. Păreau a fi neînarmați. Trupe ale diviziei ,,Tudor Vladi- mirescu“ înconjurau, aliniate, piața. Mulțimea a păstrat ordinea, scandând pentru „Rege și Țară“ și agitând pancartele, cam până pe la prânz. Tot atunci, un număr de camioane pline cu polițiști și civili înarmați cu pistoale și bâte, au pătruns în piață și au început să încercuiască oamenii. Atitudinea oamenilor s-a schimbat imediat. S-au ridicat pumni și au fost schimbate insulte. Atunci, polițiștii și civilii au coborât din camioane și au început să facă arestări. Au izbucnit bătăi, s-au tras focuri de armă și polițiștii au fost repede copleșiți. Mai multe camioane au fost răsturnate și li s-a dat foc. Trupele din jurul pieței au deschis focul, la început în aer, apoi direct în mulțime. Oamenii au început să se disperseze repede, fugind în toate direcțiile pentru a scăpa de poliție și soldați. Au rămas treizeci sau patruzeci de morți și răniți la pământ. Românii ne-au spus mai târziu că fuseseră crestați cam patru sute de oameni. Cei aflați în arest

erau duși la ca-

 zărmile soldaților, unde erau bătuți sau torturați și forțați să semneze „mărturisiri" care-i implicau pe Maniu și pe Brătianu.

În seara aceea Stevenson și cu mine l-am îndemnat pe Susaikov să organizeze imediat o ședință a Comisiei pentru a fi discutate tulburările ce aveau loc. Susaikov a început prin a susține că încă mai studia rapoartele și nu era gata să formuleze o concluzie. Avându-1 drept sprijin pe Stevenson, l-am îndemnat pe Susaikov să înființeze o comisie mixtă formată din americani, britanici și sovietici, care să investigheze situația cauzatoare de revolte precum și dezordinele în sine și să ne facă un raport complet cu recomandările privind atitudinea pe care Comisia Aliată de Control ar trebui să o adopte pentru a preveni orice repetare a acesteia. Susaikov a spus că va studia problema și ne va raporta mai târziu. La câteva zile ne-a informat că îmi respingea sugestia pe motiv că ea ar însemna un amestec inoportun în problemele României. El a spus că guvernul Groza conducea propria lui anchetă și urma să ne raporteze rezultatele. A mai adăugat că avea încredere deplină că guvernul va lămuri problema prompt și corect.

Intre timp, guvernul a organizat funeralii publice fastuoase pentru polițiștii și sprijinitorii guvernamentali uciși. Magazinele și fabricile au fost închise și toți muncitorii au fost obligați să participe la ceremonii. Membrii partidelor național-țărănesc și liberal care-și pierduseră viața nu au beneficiat de funeralii publice de nici un fel. Ei au fost îngropați noaptea târziu, cu ceremonii simple, în familie.

Pe la începutul lui decembrie, situația în România devenise relativ calmă. Acțiunile brutale ale guvernului pentru înăbușirea tulburărilor din 8 noiembrie puseseră capăt ultimelor speranțe ale liberalilor și național-țăraniștilor de a alcătui o opoziție efectivă. Armata fusese complet reorganizată, cu comuniști sau simpatizanți plasați în posturi cheie. Poliția și completele de judecată locale erau pline de partizani ai FND. Țăranii care dețineau pământ au descoperit că puteau obține alocații de

60 sămânță și ajutor în plugărit numai dacă își demonstrau sprijinul față de guvern. Cei fără de pământ erau în întregime dependenți de comitetele țărănești locale pentru acordarea de slujbe ocazionale. Muncitorii din ateliere și uzine au văzut că avansările erau acordate numai tovarășilor lor care erau membri FND, prin recomandări eliberate de comitetele lor muncitorești. Celorlalți, considerați mai puțin de încredere, li se acordau sarcini minore și mulți își pierdeau pur și simplu slujbele. Companiile SOVROM predominau în multe domenii, cum ar fi producția de petrol, domeniul bancar, producția de cherestea, navigație, transporturi terestre, aviație.

Berry și cu mine continuam să primim un mare număr de vizitatori, inclusiv oameni de afaceri, bancheri, politicieni și chiar, ocazional, câte un oficial guvernamental, care doreau să ne împărtășească ceea ce vedeau că se întâmplă în jurul lor. Ei preferau acum să vină numai după lăsarea întunericului și se asigurau că nu erau văzuți intrând sau ieșind din birourile noastre.

În sfârșit, în jur de 10 decembrie, am primit veștile încurajatoare că, conferința miniștrilor afacerilor externe pe care Byrnes o aștepta de atâta timp va avea loc la Moscova, la 15 decembrie. Simțeam că această întâlnire se va dovedi a fi de o importanță vitală pentru viitorul României și urmăream cu un interes avid progresul ei din rapoartele lui Harriman. Molotov rămânea ferm în sprijinul necondiționat acordat regimului Groza, deși Byrnes și Bevin insistau că nu pot accepta acest guvern ca fiind unul reprezentativ. în sfârșit, chiar atunci când partici- panții credeau că au pierdut orice speranță într-o soluție acceptabilă, Stalin a înaintat „un compromis[41] care a fost acceptat. în jurnalul meu am înregistrat reacția mea la propunerea lui Stalin și decizia lui Byrnes și Bevin de a o accepta :

Ni se pare, domnului Berry și mie, că SUA și Anglia au cedat aproape total doleanțelor Rusiei... Vîșinski, Harriman și Clark Kerr (ambasadorul britanic la Moscova) urmează să vină la București de urgență și să-i reco-

mande regelui să includă în guvernul lui Groza câte un reprezentant din Partidele Național Țărănesc și Național Liberal. Cu aceste două adăugiri, guvernul Groza urmează să-și continue funcția exact în componența actuală și, la primirea asigurărilor că se va permite libertatea cuvântului, libertatea de întrunire și libertatea presei tuturor partidelor politice, SUA și Anglia se angajează să recunoască în mod oficial guvernul. Astfel, același guvern care în ultimele nouă luni vânduse complet România, suprimase cu cruzime și tiranie orice efort al patrio- ților români de a schimba situația, și fusese cu desăvârșire ostil sugestiilor americane și britanice, același guvern deci, cu numai doi membri în plus, avea să fie acum pe deplin recunoscut. In luna martie, când Groza își forma guvernul, el le oferise lui Maniu și Brătianu câte două locuri fiecăruia în cabinet, dar fusese refuzai scurt. întrucât o astfel de reprezentare minoră era considerată total inadecvată pentru niște partide care, împreună, reprezentau peste 75% *din electoratul român. Acum, cu numai jumătate de reprezentanți în cabinet, regimul Groza este recunoscut de către anglo-americani ca fiind cu adevărat reprezentativ. Atât domnul Berry cât și eu suntem foarte descurajați de rezultate și credem că înțelegerea nu poate fi privită decât ca o cedare completă în fața cererilor ruse"* [3].

Același guvern din martie 1945, cu numai doi membri în plus, avea să fie recunoscut acum, ianuarie 1946

La 1 ianuarie 1946, ambasadorii Harriman și Clark Kerr și domnul Vîșinski au sosit la București pentru ducerea la bun sfârșit a înțelegerii de la Moscova. în acea după-amiază ei s-au întâlnit cu regele și l-au înștiințat oficial despre detaliile noului acord. Au avut loc apoi întâlniri cu Groza și cu Maniu și Brătianu. Numele înaintate inițial de către liderii partidelor pentru ocuparea acelor posturi ministeriale au fost declarate drept inacceptabile de către Vîșinski și Groza, dar, în final, s-a căzut de acord pentru Emil Hațieganu de la național-ță-62 rărtiști și Mihai Romniceanu de la liberali. Amândoi erau foarte respectați în rândurile membrilor partidelor

lor.

Câteva zile mai târziu, cei doi candidați au depus formal jurământul ca membri în guvern, și Groza a pledat în fața guvernului pentru respectarea cu scrupulozitate a principiilor libertății presei, cuvântului și întrunirilor.

înainte de plecare, Harriman s-a întâlnit în particular cu Berry și cu mine. Ne-a comunicat că, așa cum bănuisem, nici el și nici Byrnes nu erau mulțumiți de soluția pentru România, dar că Stalin insistase ca guvernul Groza să rămână în funcție și refuzase să discute orice altă problemă legată de politica mondială până când nu sc rezolva problema României. Oricum, o dată compromisul lui Stalin acceptat, s-a înregistrat un progres real, rapid, practic în toate celelalte probleme importante.

Spre sfârșitul lui ianuarie am fost din nou convocat la Washington pentru consultații. Oficialitățile de la Departamentul de Stat și Departamentul de Război erau, din nou, foarte interesate de dările mele de seamă asupra României, dar am detectat un sentiment distinct de ușurare că impasul fusese rezolvat așa încât atenția putea fi mutată asupra relațiilor sovieto-americane în alte zone.

Nu l-am întâlnit pe președinte în timpul acestei vizite, dar am avut o lungă întâlnire cu Secretarul Byrnes. Mi-a spus că în timp ce acordurile de la Moscova nu reprezentau întru totul ceea ce-și propusese el să înfăptuiască, era încurajat de mesajele lui Berry din ultimul timp, care raportau despre acțiunile guvernului în sprijinul unei mai mari libertăți a presei și a întrunirilor, de exprimare de către membrii tuturor partidelor a opiniilor lor. Am replicat că deși semnele păreau pe moment încurajatoare, nu existau asigurări că această atitudine va dăinui o dată ce interesul general în aranjamentele Moscovei dispăruse. I-am spus că atât Berry cât și eu credeam că în absența unei presiuni puternice din partea Statelor Unite și a Angliei, guvernul nu va organiza alegeri înainte de încheierea negocierilor de pace. Regimul continua să fie impopular pentru majoritatea electoratului, atât din pricina măsurilor represive, cât și din

 pricina faptului că, în opinia românilor, cedase complet cererilor sovietice excesive vizând plata obligațiilor de armistițiu. Am adăugat că amândoi credeam că guvernul dorea cu ardoare să rămână la putere până când tratatul urma să fie semnat, pentru ca guvernul lor să fie acela care să semneze tratatul. Domnul Byrnes a încheiat întâlnirea noastră exprimându-și excelenta părere cu privire la dl. Berry, spunând că atât mesajele lui cât și ale mele îngăduiseră Departamentului de Stat să se țină la curent cu situația din România. Am plecat cu aceeași impresie, de data aceasta confirmată, că Secretarul se simțea ușurat că, problema României nemaifiind presantă, își putea canaliza eforturile în alte direcții.

înainte de a părăsi Washington-ul am aranjat ca soția mea, băiatul și fata mea, adolescenți, să vină cu mine la București. Au ajuns când era prevăzut și firește că aceasta a făcut ca timpul ce-mi rămăsese de petrecut în România să fie mult mai plăcut decât ar fi fost fără ei.

La întoarcerea mea la București am descoperit că viața în România se îmbunătățise considerabil după ce SUA și Anglia recunoscuseră guvernul Groza. Partidele național-țărănesc și liberal aveau din nou ziarele lor și întrunirile opoziției aveau loc cu un amestec minim din partea guvernului. La o întâlnire întâmplătoare cu Romniceanu, la un cocteil, mi-a spus că el și Hațieganu fuseseră întâmpinați cordial la ședințele cabinetului. Aveau acces deplin la toate departamentele și nenumărate ocazii de a-și exprima opiniile la ședințe. Cu toate că prezența lor în guvern nu produsese nici o schimbare în politică, aveau speranțe că, în cazul în care situația prezentă se menținea, s-ar fi putut întâmpla chiar și asta.

Relațiile în cadrul Comisiei deveniseră mult mai cordiale. Deși nu prea eram informați de numeroasele ședințe între echipa sovietică și oficialitățile guvernamentale, Susaikov făcea eforturi de a introduce și discuta unul sau două subiecte de interes comun la fiecare din întâlnirile săptămânale ale Comisiei. Avizarea zborurilor nu mai era o problemă și ofițerii mei erau liberi să se deplaseze în țară fără escortă.

Miniștrii Hațieganu și Romniceanu — molestați și maltratați

Oricum, această situație îmbunătățită nu a durat mult. Pe la mijlocul lui aprilie partidele au început să-și organizeze campaniile politice care anticipau alegerile de la sfârșitul verii sau începutul toamnei. Romniceanu și Hațieganu au început să întâmpine dificultăți în a afla ceea ce întreprinde guvernul. Nu mai aveau acces ușor la diversele ministere și au început să se simtă excluși de la majoritatea discuțiilor. Mai mult, național-țărăniștii și liberalii erau din nou agresați la întrunirile lor de către bande bine înarmate și nu puteau să-și asigure protecția poliției. A crescut frecvența arestărilor în rândurile membrilor partidelor de opoziție și câteva ziare au fost interzise. S-a întâmplat chiar ca o dată, în drum spre întruniri politice în- tr-un turneu prin țară, Hațieganu și Romniceanu să fie molestați și maltratați. Mașina lui Hațieganu a fost oprită, cauciucurile au fost sparte și soția lui a fost insultată. Experiența lui Romniceanu a fost similară. Când a fost oprit, doi dintre prietenii săi au fost scoși cu forța din mașină și bătuți. Amândoi miniștrii au prezentat plângeri lui Groza, dar nu s-a întreprins nici un efort pentru a-i prinde și pedepsi pe autori.

în mai, Berry a adresat o severă notă de protest: guvernului român citând un număr de situații în care drepturile libertății de exprimare, liberei întruniri și libertatea presei fuseseră violate. Britanicii ne-au urmat exemplul printr-o notă similară. Replica română a fost vagă și nesatisfăcătoare. I-am adresat un protest similar lui Susaikov, anticipând același rezultat. Mi-a răspuns pur și simplu că asta era o problemă de rezolvat de către Statele Unite cu acum pe deplin recunoscutul guvern român.

Tot în luna mai, Reuben Markham, corespondent al ziarului „Christian Science Monitor[14], care trimisese reportaje despre incidente la care fusese martor, a fost chemat la cartierul general al Comisiei de către generalul Vinogradov. I s-a spus că articolele sale demonstrau o puternică atitudine anti-sovietică, inclusiv insulte la adresa Armatei Roșii și că se implicase în politica de partid din

România. în consecință, Vinogradov i-a spus că i se retrăgea viza de ședere în România și că trebuia să părăsească țara în cinci zile. Markham a obiectat, dar fără rezultat. Când am aflat de incident, am stat de vorbă cu Markham, am citit cu atenție rapoartele sale, apoi l-am întâlnit pe Susaikov înmânându-i o scrisoare de protest. Am obiectat nu numai împotriva falselor acuzații aduse de sovietici, dar, mai ales, pentru că nu fusesem nici informat și nici consultat înainte. Susaikov a refuzat să ia în considerare argumentele mele și a rămas ferm pe poziție. Bineînțeles, am raportat imediat la Washington și am fost informat că Harriman va ridica problema la Moscova. Mai târziu am aflat că guvernul sovietic îl susținuse deplin pe Susaikov și refuzase să aducă vreo modificare deciziei acestuia de expulzare a lui Markham.

Cam în această perioadă am început să detectăm o atitudine mai dură a guvernului român față de americani. Atât Berry cât și eu primeam foarte rar vizite de la oficialitățile române, și cererile lui Berry de a se întâlni cu miniștrii au început să primească răspuns după o săptămână și mai bine. Și chiar și atunci când se întâlneau cu el, miniștrii îl primeau cu răceală și arareori dădeau răspunsuri satisfăcătoare la întrebările lui.

Cazurile Manicatidi și Olteanu

În jurul datei de 1 iunie, unul din funcționarii mei români, domnul Manicatidi, un tânăr inginer, care lucrase anterior la Ministerul român de Război, a fost arestat în fața birourilor Misiunii noastre. Unul din ofițerii mei care observase arestarea s-a deplasat imediat la postul de poliție unde Manicatidi era reținut înainte de încarcerare. Ofițerul a vrut să afle acuzația și i s-a răspuns „trădare*[1], transmiterea de informații militare unei puteri străine. Ofițerul meu s-a înfuriat, a spus că o astfel de acțiune era o insultă la adresa Statelor Unite, membru al Comisiei de Control, și a insistat ca Manicatidi să-i fie predat imediat în custodie. Manicatidi a fost adus în biroul meu,

66 unde l-am plasat sub protecția mea. Am informat guvernul, prin domnul Berry, că nu puteam recunoaște o astfel de acuzație și că îl voi ține pe Manicatidi sub protecția mea până când se va renunța la acest caz. Guvernul a protestat împotriva acțiunii mele la Susaikov, care, în mod formal, a pasat protestul mai departe, ca pe o problemă pe care eu trebuia s-o rezolv direct cu guvernul. Am raportat cazul la Washington și am primit sprijin deplin în acțiunile mele. O lună și mai bine mai târziu, când furia s-a mai domolit, dar acuzația nu fusese retrasă, l-am trimis pe Manicatidi împreună cu soția și băiețelul lor, cu unul din avioanele mele, în Italia. A fost mai târziu judecat în absență și i s-a dat o sentință grea.

Una din secretarele cele mai de încredere ale domnului Berry, domnișoara Olteanu, a fost de asemenea arestată pe aceleași baze trucate. în ciuda protestului său vehement, Berry nu a obținut eliberarea ei. El a îndemnat Departamentul de Stat să condiționeze acceptarea finală a celor dintâi reprezentanți români la Washington de rezolvarea cazului Olteanu. Departamentul, dornic de a evita orice alte conflicte cu România, nu i-a acordat sprijinul.

Farsa alegerilor, 19 noiembrie 1946

Conferința aliaților pentru pregătirea tratatelor de pace cu Germania și foștii ei aliați, care a avut loc în iulie 1946, s-a întins pe toată durata verii și începutul toamnei. De fapt conferința era în plină sesiune, când data stabilită pentru alegerile române, 19 noiembrie, a fost în sfârșit anunțată. Campania electorală fusese o farsă în întregul sens al cuvântului. Național-țărăniștii și liberalii au fost împiedicați să țină orice întrunire publică, fiecare încercare fiind anihilată de civili înarmați cu pistoale și bâte. Poliția intervenea în ultimul moment și atunci numai ca să-i aresteze pe membrii partidelor ca inițiatori ai dezordinii. Tuturor celor care serviseră în armată în timpul campaniei anti-sovietice li s-a interzis dreptul la vot. în conformitate cu legea română, au fost pregătite și afișate

67 listele cu numele celor care urmau să voteze și care se înregistraseră. Totuși, mii de membri ai partidelor de opoziție care își înregistraseră numele nu și-1 găseau pe listele de vot. Toate ziarele de opoziție au fost interzise, în timp ce zilnic presa comunistă era îmbibată de o critică acerbă și de acuzații fără nici o bază, îndreptate împotriva opoziției. In ziua alegerilor sute de camioane și autobuze au circulat în jurul satelor încărcându-și suporterii și ducându-i la centrele de votare, în timp ce membrii opoziției au ajuns la votare cum au putut. Când au ajuns acolo au găsit fiecare centru păzit de poliție și alți agenți guvernamentali care i-au îmbrâncit și pe unii chiar i-au împiedicat să voteze.

Cu câteva zile înainte de alegeri, SUA și Anglia au adresat note guvernului român protestând împotriva acestor violări ale dreptului omului, precum și împotriva altora pe care guvernul promisese solemn că le va respecta. S-a primit răspunsul sec că, de vreme ce unul din cele trei guverne aliate nu a găsit de cuviință să ridice obiecții, cele două note primite nu puteau constitui o opinie comună a celor trei aliați și deci nu vor fi luate în considerare.

In aceste condiții, Berry și cu mine nu am fost deloc surprinși când, la două zile după alegeri, guvernul a anunțat că toți candidații FND fuseseră aleși cu o uriașă majoritate de voturi. Mesajul lui Berry la Departamentul de Stat raporta că, guvernul, în acțiunile sale din timpul campaniei și chiar în ziua alegerilor, „stabilise un nou nivel scăzut pentru alegerile balcanice[114].

Lunile care au urmat după alegeri au fost relativ liniștite. Maniu și Brătianu mi-au spus că practic abandonaseră orice speranță într-o îmbunătățire a situației. Mihai ne-a trimis vorbă că putea face foarte puțin pentru a schimba sau chiar a întârzia drumul spre totala dominație comunistă. Simțea că zilele sale ca rege al României erau numărate. Tratatul de pace a fost semnat în februarie 1947, și după aceasta, rolul Comisiei Aliate de Control a luat efectiv sfârșit. Rușii păreau a fi ocupați cu manipularea continuării programelor de despăgubiri, dar nu erau lucruri demne de a-mi reține atenția.

„Am câștigat încrederea și mulțumirea a mii de țărani moldoveni", februarie 1947

La începutul lui februarie, am primit vești că Moldova și zonele adiacente din nord-estul României erau bântuite de o foamete cumplită. Recolta din toamna precedentă fusese descurajator de mică și, în timpul iernii, trupele Armatei Roșii curățiseră zonele de micile rezerve de mâncare pe care țăranii le păstrau pentru astfel de cazuri de extremă urgență. Am făcut o călătorie în zonele lovite de foamete, cu jeep-ul meu și am găsit condiții de viață chiar mult mai proaste decât cele raportate. Sat după sat am vizitat colibe de țărani unde familii întregi erau pe cale de a se sfârși de foame. Agențiile locale își terminaseră resursele și guvernul părea incapabil să ajute.

Reîntors la București, am fost de îndată să-l văd pe Susaikov, i-am spus despre condițiile deplorabile pe care le găsisem la fața locului, și l-am îndemnat să mi se alăture într-un apel către guvernele noastre pentru a trimite hrană și medicamente în zonele afectate. S-a uitat la mine o secundă, a râs și mi-a spus : „Bineînțeles că nu mă voi alătura acestui apel. Multe zone din Rusia sunt afectate de foamete în fiecare an. Cei slabi mor, cei puternici supraviețuiesc. E în firea naturii. Și în afară de asta“ a adăugat el „acești oameni ne-au fost dușmani acum doi ani. Ei și-au făcut-o cu mâna lor. Să se descurce singuri".

M-am întors la biroul meu și am trimis un mesaj urgent la Washington, cerând ca el să fie adus la cunoștința președintelui. Am descris, cum am putut mai bine, imaginea condițiilor deplorabile, pe care le întâlnisem, am comunicat despre atitudinea negativă a lui Susaikov, despre neputința guvernului român și am îndemnat, în numele umanității, să acordăm ajutoare în hrană.

Două zile mai târziu am primit răspuns. Un vapor, aflat pe drum, cu mai multe milioane de rații destinate armatei pentru cazuri de extremă urgență, care fuseseră trimise ca rezerve pentru trupele noastre din Germania, își schimbase direcția și urma să-și descarce încărcătura la Constanța, portul românesc la Marea Neagră. Urma să fie trimisă și o cantitate considerabilă de cereale. Datoria

69 noastră era să distribuim cum se cuvine mărfurile principale. Eram pregătiți la Constanța când a sosit primul nostru vapor și cu ajutorul Crucii Roșii Române, care nu fusese încă comunizată, am încărcat mărfurile în camioane și am făcut livrările în zonele afectate, unde și alți lucrători ai Crucii Roșii au completat distribuirea. în timp ce vizitam zona pentru a observa progresul operațiunii, am ajuns într-un sat mic unde rațiile fuseseră distribuite doar cu câteva ore înainte. Vestea venirii mele m-a precedat, pentru că, la sosirea mea l-am găsit pe preotul satului împreună cu toată suflarea adunată în piața satului, ținând o slujbă de mulțumire pentru președintele nostru și pentru minunatul și generosul popor american. Era, într-adevăr o priveliște emoționantă. Sunt sigur că am salvat multe vieți în primăvara aceea și că am câștigat încrederea și mulțumirea a mii de țărani moldoveni.

După aceste întâmplări, șederea mea în România, fără prea multe alte evenimente, s-a apropiat de sfârșit. La mijlocul primăverii am primit ordine prin care eram numit la Pentagon șeful Secției Planurilor Strategice ale armatei. Am părăsit România, împreună cu familia mea, în iunie 1947.

Mă aflam la Washington când am aflat despre arestarea, în luna iulie, a lui Maniu și Brătianu, despre procesul lor, despre scoaterea în afara legii a partidelor și în sfârșit, în decembrie, despre abdicarea forțată a regelui Mihai. La 30 decembrie 1947, Regatul României a devenit Republica Populară Română.

ÎN RETROSPECTIVA

întcrcându-mă cu gândul la evenimentele tumultuoase și adesea confuze pe care le-am descris, apar câteva întrebări fundamentale. Au fost oare anglo-americanii sau rușii principalii factori răspunzători pentru situația

70 războiului rece în România ? Putea fi el ocolit ? Au folosit oare Statele Unite o „diplomație atomică[41] în România ? A fost oare politica SUA față de România potrivită în general, în această perioadă ? Aveam oare dreptate în a continua să ne opunem obiectivelor sovietice în România ? Și, în special, am mers oare prea departe în a-1 încuraja pe regele Mihai să producă ruptura cu Groza, dând naștere astfel unei confruntări dificile, periculoase și total neconstructive între rege și sovietici ?

„Războiul rece... a dmtr-un Obiective pentru lumea postbelică"

în ceea ce privește războiul rece, **izbucnit** după părerea mea, el a izbucnit din-tr-un conflict inerent de obiective pentru lumea postbelică. Noi, americanii, am crezut cu ardoare, cu pasiune chiar, că o pace durabilă în Europa putea fi realizată numai prin abolirea dictaturilor și înlocuirea lor cu guverne liber alese, receptive la doleanțele poporului. Obiectivele sovietice, oricum, păreau a fi cu totul altele. în primul rând era vorba de prea des proclamata lor simpatie și sprijin pentru „lupta popoarelor[41] împotriva „jugului capitalismului imperialist[41]. Europa, răvășită de război, cu industria ruinată, cu economia în plin haos, cu oameni demoralizați, părea că ofertă o ocazie fără precedent pentru a progresa în direcția acestui obiectiv. în al doilea rând, sovieticii erau convinși că pacea și securitatea lor necesitau instituirea, în statele de-a lungul frontierei lor, a unor guverne apropiate Uniunii Sovietice și strâns legate de ea prin legături economice și militare.

Atât Burton Berry cât și eu am manifestat o anumită înțelegere pentru acest al doilea obiectiv sovietic. Numai cu câțiva ani înainte, armatele române și germane devastaseră o considerabilă zonă din teritoriul sovietic.
Gospodăriile și satele rusești fuseseră prădate, multe familii rusești lăsate fără hrană și adăpost. Acum că situația se răsturnase atât de dramatic, era de înțeles că rușii vor face tot ce le va sta în putere să se asigure că niciodată România nu va mai deveni un vecin ostil.

Problema consta în faptul că era foarte dificil —

poate chiar imposibil — să creezi un guvern reprezentativ în

România care să fie, în același timp, apropiat Uniunii Sovietice. La toate nivelurile societății românești exista o mare lipsă de încredere în sovietici. Maniu mi-a spus odată că în șapte ocazii diferite în ultimii 400 de ani țara fusese invadată de „'barbarii[11] din est și de fiecare dată invadatorii au plecat când au fost forțați să o facă, sub amenințarea săbiei. Mai mult, anexarea de către ruși a Basarabiei și a nordului Bucovinei, zone privite de către români ca făcând parte din propria lor țară, au mărit frica de noi incursiuni sovietice. Astfel încât când armatele ruse au „măturat[41] țara în 1944, au găsit o populație îmbibată de ostilitate și neîncredere. Le-a fost clar sovieticilor că numai un guvern român comunist putea fi un aliat de încredere. (Chiar și un guvern comunist s-a dovedit ulterior a nu fi de încredere.)

Din cele patru partide care l-au sprijinit pe rege în lovitura de la 23 august 1944, partidul comunist a fost de departe cel mai mic. Mai mult, membrii lui erau împărțiți între aripa militantă, „moscovită[41] condusă de filo- rușii Ana Pauker și Vasile Luca și corpul principal sub conducerea lui Lucrețiu Pătrășcanu. Nouă ni se părea că Lucrețiu Pătrășcanu împărtășea îngrijorarea concetățenilor săi cu privire la mereu crescânda influență sovietică în rândurile partidului.

De fapt, Vinogradov spunea adevărul când mi-a comunicat, în ianuarie 1945, că națiunea nu era pregătită pentru comunism. Ar fi trebuit să adauge că era în sarcina Comisiei de Control, dominată de ruși, să schimbe totul, să genereze, să promoveze și să sprijine un program de revolte, vărsări de sânge, arestări, suprimări, boicot economic și șantaj politic, toate desemnate să distrugă complet materialul de bază al societății capitaliste române și să pregătească națiunea pentru preluarea conducerii de către comuniști.

Astfel războiul rece în România, ca și pretutindeni, a început ca manifestare a incompatibilității totale dintre două filosofii politice aflate în competiție. Pe de o parte,

în Carta Atlanticului, declarația de la lalta și în nenumărate discursuri ținute de lideri politici, noi ne procla-

 mam cu ardoare idealurile noastre postbelice. Acolo unde aceste idealuri nu se împlineau doream ca lumea să afle de ce. Rușii, pe de altă parte, la fel de dedicați obiectivelor lor, și cu putință de a le atinge în România, se mișcau fără scrupule în direcția prevăzută. Și făcând asta ei ascundeau, mascau sau dădeau o altă reprezentare acțiunilor lor pentru a minimaliza critica și a evita opoziția deschisă a Vestului. De aici războiul rece. Era inevitabil.

Teoretic, bineînțeles, războiul rece ar fi putut fi evitat de ambele părți — noi abținându-ne de la obiecții, atât pe cale diplomatică cât și în public, la adresa tuturor acțiunilor negative pe care rușii și cohortele lor le între- prindeau, iar ei abținându-se de la a le întreprinde, con- formându-se literei și spiritului declarației de la lalta. De vreme ce nici una din aceste două căi de acțiune nu era posibilă în circumstanțele date, războiul rece era, de fapt, predestinat.

Cu exemplul românesc în minte, nu este o surpriză să constat că numai în cazurile Italiei, Greciei și Japoniei, unde forțele anglo-americane controlau totul, au fost realizate obiectivele noastre de după război și că în regiuni unde puterea militară sovietică a predominat au condus guverne de model rusesc.

în ceea ce privește bomba atomică, nu mi se pare că ar fi avut vreo influență nici asupra rușilor și nici asupra americanilor în atitudinea lor față de România. Nu am discutat niciodată problema cu asociații mei sovietici. Cu sau fără bombă atomică, Berry și cu mine eram de acord că, pentru SUA, ceea ce se întâmplase în România avea o semnificație strategică redusă. Și, deși câteva firme controlate de americani, ca de exemplu Româno-Americană, erau dornice să recâștige cât mai mult din investițiile făcute înainte de război, nu am fost niciodată presați de Washington să riscăm un conflict cu rușii din acest motiv. De fapt, pentru noi era de neconceput un conflict armat cu rușii din pricina neînțelegerilor asupra României. Cele câteva deplasări ale mele la Washington m-au asigurat pe deplin de aceasta.

Nu se poate spune că politica SUA față de România a fost foarte fermă. Intr-adevăr, nici nu trebuia să fie. în

73 septembrie 1944, când am semnat convenția de armistițiu cu România, știam foarte puțin despre planurile Uniunii Sovietice pentru viitorul zonei balcanice. Convenția era un document care prevedea clar și concis amploarea obligațiilor României față de Uniunea Sovietică, dar menționa prea puțin interesele americane și engleze. Și mai cu seamă, stabilea o Comisie de Control cu un președinte sovietic având putere de decizie în toate sferele de activitate.

Oricare ar fi motivele din pricina cărora s-a acceptat documentul — și au fost sugerate câteva — trebuie să fim înțeleși că, acționând astfel, am crezut că Rusia va trata la fel de cinstit și de echitabil interesele noastre ca pe ale sale. Nu ne-a trebuit mult, mie și lui Berry, după sosirea la București, să ne dăm seama că, de fapt, rușii nu lucrau decât pentru a-și atinge propriile scopuri și nu dădeau nici o importanță principiilor și intereselor noastre. Pe la începutul lui 1945 chiar și cei de la Departamentele de Stat și de Război ale SUA începuseră să vadă adevărata față a lucrurilor. în consecință acțiunile și atitudinea SUA față de sovietici au început să se schimbe. Din acel moment politica SUA și politica URSS față de România s-au îndepărtat din ce în ce mai mult.

Punctul de cumpănă pentru poporul

Pentru poporul român, punctul cumpănă a fost acceptarea „compromisului[11] lui Stalin de către SUA și Anglia, din decembrie 1945 ; nici măcar refuzul lui Groza din august al aceluiași an de a-și da demisia la cererea regelui. Mai degrabă, a fost momentul din martie când Mihai, cedând cererii ferme a lui Vîșinski, a acceptat guvernul minoritar al lui Groza. Acel eveniment a constituit de asemenea o piatră de hotar în schimbarea atitudinii SUA. Până în acel moment, Departamentul de Stat părea că urmează cu larghețe modelul britanic, sprijinind protestele inițiate de Berry și de mine, dar neluînd prea în serios avertismentele noastre că

șuruburile sovietice începuseră să strângă puternic România. O săptă-

mână după episodul Vîșinski, am detectat un soi de nerăbdare în telegramele de la Washington, o grijă autentică nu numai pentru că guvernul liber din România primise o rană aproape mortală, dar și pentru că, în absența unor contrapresiuni efective, acțiunile de tip Vîșinski puteau fi anticipate și în alte zone sub control sovietic.

Aceasta era starea de spirit pe care am întâlnit-o la Departamentul de Stat, când am vizitat Washington-ul în aprilie 1945 și fără îndoială că aceasta l-a determinat pe Secretarul Grew să-mi aranjeze o întâlnire cu președintele Truman. Expresia îngrijorată a lui Truman, după expunerea mea, era exact ce așteptase Grew. Dar inițiativele majore ale politicii SUA sunt arareori puse rapid în aplicare și a durat până când am citit la București o telegramă de la Departamentul de Stat, datată 12 august 1945, care ne dădea dovada unei atitudini mai ferme.

Astfel, chiar dacă politica SUA privind România s-a schimbat vizibil în perioada august 1944 — septembrie 1945, părerea mea de atunci, care nu s-a schimbat până azi, e că, în condițiile date, atitudinea SUA trebuia să se schimbe și mai mult.

Rămâne problema dacă a fost sau nu înțeleaptă decizia noastră de a-1 încuraja pe Mihai să ceară demisia lui Groza. Au fost, după părerea mea, mai mulți factori importanți care au influențat SUA în această hotărâre :

1) In vara lui 1945, Departamentul de Stat era încă preocupat de acțiunea lui Vîșinski din martie de a impune un guvern minoritar. Aceasta, în viziunea SUA, era o violare flagrantă a literei și spiritului înțelegerii de la lalta, la numai câteva săptămâni după promulgare.

2) Orice protest SUA legat de aceasta fusese respins de Molotov ca și cum ar fi avut o importanță minoră.

3) Departamentul de Stat era incapabil să-i determine pe sovietici să întreprindă discuții serioase, la un înalt nivel asupra chestiunii. Chiar și la Potsdam, în august 1945, deși problema a fost dezbătută pe scurt de șefii de state, nu s-a progresat către o soluție

acceptabilă.

De aici deci încurajarea de către Departamentul de Stat a acțiunii propuse de rege care ne apărea drept un

75 ultim efort al SUA de a ieși din imobilismul relațiilor între SUA și URSS datorate acțiunii lui Vîșinski dm luna martie. Dacă Groza ar fi acceptat cererea regelui (ceea ce noi nu credeam posibil) drumul ar fi fost deschis pentru instalarea unui guvern de mai largă reprezentare. Dacă (și aceasta părea mai sigur) Groza, cu sprijin sovietic, refuza să-și dea demisia, atunci Mihai putea invoca lalta chemând în ajutor cele trei guverne aliate. Un astfel de apel ar fi asigurat, în mod virtual, o discuție tripartită asupra problemei, cu o perspectivă rezonabilă pentru o formă de soluție-compromis. Noi nu împărtășeam temerile britanicilor că ar putea apărea tulburări civile. Noi credeam că atât regele cât și președinții partidelor fuseseră impresionați de avertismentul nostru privind orice situație care ar cere intervenția militară sovietică. Atunci ni s-a părut că mișcarea Departamentului de Stat a fost cea potrivită.

în orice caz, când, în decembrie, după patru luni de așteptare frustrantă, am aflat despre acceptarea compromisului lui Stalin de către Secretarul de Stat Byrnes, Berry și cu mine ne7am simțit trădați. Nu numai că ne dădeam seama că înțelegerea marca dispariția finală a guvernului reprezentativ în România dar, și mai mult, SUA deveniseră un complice oficial la această dispariție. Pentru noi, prestigiul american atinsese cel mai scăzut nivel.

Totuși, după o reflecție ulterioară, tentativa lui Byrnes de a salva aparențele la Moscova nu pare să fi fost chiar de abandonat, de vreme ce alternativele deschise nouă erau și mai neplăcute. Dacă am fi refuzat oferta lui Stalin, rușii, în mod sigur, ar fi mers mai departe de unii singuri, încheind propriul lor tratat de pace cu România și lăsându-ne pe noi să acționăm la alegere.

Dizolvarea Comisiei Aliate de Control ar fi fost inevitabilă și regele ar fi fost pus în fața opțiunii de a abdica imediat sau să meargă, cu pălăria în mână, să-și ceară scuze lui Groza pentru a-i fi cerut demisia. în mod sigur

76 regele ar fi ales abdicarea. Astfel, respingerea de către noi a ofertei lui Stalin ar fi putut foarte bine să înrăutățească situația pentru România, încordând relațiile SUA—URSS până la un nivel la care discuțiile constructive relative la alte probleme ivite după război ar fi fost foarte dificil de realizat. în mod realist, știam la acea vreme că fațada independenței României se dărâma vertiginos. Oferta lui Stalin oferea o cale acceptabilă în recunoașterea acestei stări de fapt. Am fost bine sfătuiți, cred acum, să acceptăm.

Un an sau doi după retragerea mea din armată, am luat masa cu Mihai la New York. Am vorbit puțin despre ultimii lui ani ca rege al României și l-am întrebat despre sentimentele sale față de compromisul nostru cu Moscova. Mi-a răspuns că nu avea resentimente față de Statele Unite pentru rezultat. Credea că beneficiase de tot sprijinul la care sperase, că, la vremea aceea, rezultatele finale erau inevitabile și că SUA ar fi putut să facă mult prea puțin în plus pentru a schimba cursul evenimentelor.

Pe scurt, trebuia admis că eforturile noastre pentru instaurarea unui guvern liber ales în România au fost, de la început, condamnate. Nu exista, pur și simplu, nici o modalitate de a înfrânge dominația sovietică. Cu toate acestea, date fiind felul de a fi al popoarelor noastre, declarațiile conducătorilor noștri și cinstea devotamentului nostru în lupta pentru a construi o lume liberă și pașnică după război, nu aveam de ales decât să depunem efortul pe care l-am depus.

România a fost prima dintr-un șir de situații, în special în Europa de est, în care ne-am găsit confruntați cu mult superioara putere sovietică. Am învățat, cred, cîte ceva :

Am învățat, după cum au spus-o și alții, că negocie-

rile constructive cu sovieticii pot fi conduse numai de pe poziții de forță. Acolo unde puterea sovietică este dominantă, ea își va urma calea predeterminată fără zăbavă, neclintită de argumente bazate pe suferință umană, reacții publice, greutăți economice sau dreptate pentru indivizi, grupuri sau popoare.

Am învățat de asemenea că, dacă slujește intereselor lor, interpretarea sovietică a unei înțelegeri din care faci poate, poate deveni foarte diferită de a ta, atât de diferită încât poate deveni de neînțeles pentru o gândire occidentală.

Și, cel mai important, am învățat că, credința sovietică în continua decădere a societății capitaliste și în supremația finală a comunismului e de nezdruncinat.

Publicat în „Revista Română de Studii Internaționale'[1], XXV (1991), nr. 3—4 (113—114) și nr. 5—6 (115—116)

NOTE

1. Următoarele câteva paragrafe ce descriu evenimente majore în România, care au precedat sosirea mea din noiembrie 1944, constituie un rezumat derivat în primul rând din lucrarea lui Paul Quinlan *Clash over Romania* (Los Angeles : American Romanian Academy of Arts and Sciences, 1977). Pentru un studiu detaliat al situației României în această perioadă critică vezi capitolele 3 și 4 din studiul domnului dr. Quinlan (pp. 49— 104). (n. ed. am.).

2. Dr. Quinlan în *Clash over Romania* (pp. 142—143) se referă la un mesaj către Departamentul de Stat din partea lui Melbourne, care descria planul preconizat de rege, în razul în care Groza ar fi refuzat să demisioneze, ți anume de a anunța public ilegalitățile guvernului și de a face apel la Curtea de Casație și la armată pentru a-1 îndepărta. Quinlan mai adaugă că, datorită slabei poziții a britanicilor, regele a decis în final să renunțe la cele două anunțuri publice și la apelul către armată și în schimb, să adreseze direct un apel către Aliați, conform înțelegerii de la lalta. Nu-mi amintesc acum acest aspect al planului regelui și jurnalul meu nu-1 menționează. Cu toate acestea, orice apel adresat armatei pentru sprijin ar fi avut rezultate dezastruoase, fără a se ține cont de puterea sau slăbiciunea poziției britanice, atâta timp cât două divizii instruite de ruși controlau Bucureștiul, și intervenția rușilor în cazul izbucnirii unei confruntări armate era foarte probabilă, (n.

ed. am).

3. Jurnal, 27 decembrie 1945, pp. 430—32. (n. ed. am.)

4. Departamentul de Stat al SUA, Foreign Relations of the United States, 1946, 6 *Europa :* 655, după cum e citat in Quinlan, *Clash over Romania,* p. 156. (n. ed. am.)

2. Statele Unite nu au avut niciodată interese majore în Europa de sud-est, 26 septembrie 1944, Washington — Raport al Comitetului Mixt Postbelic privind Comisia Aliată de Control în România.

Secret
J.C.S. 1054/1
26 septembrie 1944

ANEXA

Comisia Aliată de Control pentru România
Raport al Comitetului Mixt Postbelic
Problema

1. Pregătirea răspunsului la chestionarul Secretarului de Stat (J.C.S. ‡‡‡‡‡ 1054) privind mărimea și caracterul reprezentării militare a Statelor Unite în Comisia Aliată de Control în România, luând în considerație opiniile cuprinse în J.C.S. 1055 în această problemă (...)

Discuție

‡‡‡‡‡‡ Joint Chiefs of Staff (Comitetul Mixt al Șefilor de Stat Major) (n. ed.)

2. Situația postbelică din Balcani va implica numeroase probleme dificile. Statele Unite nu au avut nici altădată un interes direct militar, politic sau economic de ordin major în acea zonă. Participarea Statelor Unite la controlul în România ar trebui să fie redusă la minimul necesar îndeplinirii obligațiilor lor ca membru al Națiunilor Unite. Este, așadar, de luat în considerație ca ofițerii desemnați în Comisia Aliată de Control în România să fie reduși ca număr și nu în mod necesar egali în grad cu reprezentanții altor guverne interesate.

3. Un cod și o oarecare asistență funcționărească va fi necesară pentru reprezentanța militară a Statelor Unite în Comisia Aliată de Control.

Ținând seama de acceptarea de către Comitetul Mixt al șefilor de stat major a principiului controlului capitulării de către înaltul Comandament Sovietic și în absența oricăror considerente puternice de caracter informativ de importanță precumpănitoare, se consideră că nu este de dorit să se trimită în România un grup mare de ofițeri de informații. într-o măsură previzibilă, interesele Statelor Unite în zonă pot fi slujite adecvat prin acordurile existente cu Aliații noștri. în plus, grupul mare propus ar fi incapabil să realizeze orice misiune pe măsura sporirii sale și ar risca să fie implicat în posibilul conflict de interese dintre Regatul Unit și U.R.S.S. în acea zonă în care, interesele Statelor Unite sunt de importanță relativ minoră. Principiul luat în considerație de a avea un grup operativ aflat sub controlul direct al Washingtonului mai degrabă decât sub acela al Comandantului Teatrului de operații ar fi o derogare de la autoritatea Comandantului Teatrului de operații.

Concluzie

5. Se conchide că reprezentanța militară a Statelor Unite în Comisia Aliată de Control ar trebui să consiste inițial din :

Doi ofițeri ai Armatei cu gradul de colonel sau locotenent colonel (unul din AAF) [Forțele Aeriene Ameri-

cane — American Air Force, n. ed.]

Un ofițer naval cu gradul de căpitan sau comandor

Un subofițer brevetat (Armata) [warrant officer în text, n. ed.]

Un șef de birou (Flota) [chief yeoman în text, n. ed.]

Arhivele Naționale-Washington, R.G.—43 13. A.CJ Mosley box 14

3. „Un document indecent", 9 octombrie 1944, Moscova — Fragment din stenograma discuțiilor anglo-sovietice privind delimitarea sferelor de influență în Europa de sud-est.

9 octombrie 1944

Primul ministru a ridicat apoi problema intereselor celor două guverne în diverse țări balcanice și necesitatea de a acționa în armonie în fiecare din ele. După o oarecare discuție, s-a căzut de acord că, în ceea ce privește Ungaria și Iugoslavia, fiecare dintre cele două guverne era egal interesat, că Rusia are un interes major în România și că Anglia era în aceeași poziție în ceea ce privește Grecia. Primul ministru a sugerat că în privința Bulgariei, interesul britanic era mai mare decât în România. Aceasta a dus la o oarecare discuție privind crimele comise de Bulgaria.

(Versiunea originală a lui Sir Archibald Clark Kerr a paragrafului de mai sus.)

Primul ministru a scris atunci ceea ce el a numit un „document indecent" (a naughty document) cuprinzând o listă a țărilor balcanice și proporția de interes în ele ale Marilor Puteri. El a spus că americanii ar fi șocați dacă ar vedea cât de brutal a făcut-o. Mareșalul Stalin era un realist. El însuși [Churchill, n. ed.] nu era un sen-

timental, în timp ce dl. Eden era un om rău. El nu a consultat guvernul sau parlamentul. Primul ministru a declarat că Anglia fusese foarte iritată din cauza Bulgariei. In ultimul război [1914—1918, n. ed.] bulgarii atacaseră pe la spate și cu cruzime pe români. în acest război făcuseră la fel în Iugoslavia și Grecia.

The Foreign Office and the Kremlin, p. 177.

81

4. „Marea Britanie și Rusia să aibă o politică comună în Balcani", 11 octombrie 1944, Moscova — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președintele Consiliului comisarilor poporului (Stalin)

Moscova, 11 octombrie 1944

Consider profund important ca Marea Britanie și Rusia să aibă o politică comună în Balcani, care să fie acceptabilă totodată și Statelor Unite. împrejurarea că Marea Britanie și Rusia au o alianță pentru douăzeci de ani face cu deosebire important pentru noi faptul de a fi intr-un larg acord și a lucra împreună ușor, cu încredere și pentru mult timp. îmi dau seama că nu putem face nimic ca acest acord să fie mai mult decât preliminar deciziilor finale pe care va trebui să le luăm când noi, toți cei trei, ne vom găsi la masa victoriei. Cu toate acestea sper că vom putea să ajungem la convenții și în anumite cazuri la înțelegeri, care ne vor ajuta să trecem prin urgențele imediate și vor pune un fundament solid păcii mondiale greu încercate.

Aceste procentaje pe care le-am notat nu sunt decât o metodă prin care putem vedea cât de aproape suntem

împreună în concepțiile noastre și apoi decide asupra pașilor necesari care să ne conducă către un consens deplin. Precum am spus, ele ar putea fi considerate aspre și chiar dure dacă ar fi supuse atenției Ministerelor de Externe și diplomaților din întreaga lume. De aceea ele nu pot constitui baza vreunui document public, cu siguranță nu în acest moment. Totuși ele ar putea constitui un bun principiu călăuzitor pentru conducerea afacerilor noastre. Dacă stăpânim bine aceste probleme, vom putea preveni probabil un șir de războaie civile, multe vărsări de sânge și dispute în micile țări implicate. Principiul nostru general ar trebui să fie acela de a lăsa fiecare țară

82 să-și aleagă forma de guvernământ pe care poporul său o dorește. Desigur că nu dorim să impunem vreunui stat balcanic instituții monarhice sau republicane. Totuși, am stabilit anumite relații de loialitate cu regii Greciei și Iugoslaviei. Ei au căutat protecția noastră față de dușmanul nazist și cred că după ce calmul normal este restabilit și inamicul alungat, popoarele acestor țări ar trebui să aibă o șansă de alegere liberă și corectă. Poate ar trebui chiar ca împuterniciții celor trei Mari Puteri să fie plasați acolo în timpul alegerilor astfel încât oamenii să poată alege în mod autentic. Există precedente bune în această privință.

Totuși, dincolo de chestiunea instituțională există în toate aceste țări litigiul ideologic dintre formele totalitare de guvernare și cele pe care noi le denumim inițiativă liberă controlată de votul universal. Suntem foarte bucuroși că v-ați declarat dumneavoastră înșivă împotriva schimbării prin forță sau propagandă comunistă a sistemelor de guvernare instaurate în diferite țări balcanice. Să-i lăsăm să-și decidă singuri destinele în anii ce vin. Un singur lucru, totuși, nu putem tolera — fascism sau nazism în vreuna din formele lor, ce nu conferă maselor muncitoare nici garanțiile oferite de sistemul dumneavoastră, nici cele oferite de al nostru ci, dimpotrivă, conduc la tiranie în țară și agresiune peste hotare. în

principiu cred că Marea Britanie și Rusia ar trebui să nu intervină în privința conducerii interne ale acestor țări și să nu-și facă probleme din pricina lor sau să le stânjenească o dată ce condițiile de calm au fost restabilite după această baie de sânge prin care au trecut ele și, desigur, noi.

Din acest punct de vedere am căutat să prefigurez gradele de interes pe care fiecare dintre noi le are în aceste țări cu consimțământul deplin al celuilalt și aprobarea Statelor Unite — care pot să se distanțeze un timp îndelungat și apoi să revină pe neașteptate ca o putere uriașă.

83

Scriindu-vă, experiența și înțelepciunea dumneavoastră mă dispensează de a vă mai furniza multe alte argumente. Hitler a încercat să exploateze frica de un comunism agresiv, prozelit ce există peste tot în vestul Europei, și a fost înfrânt în mod decisiv. Dar, după cum bine știți, frica există în fiecare țară fiindcă indiferent de meritele sistemelor noastre diferite, nici o țară nu dorește să treacă prin revoluția sângeroasă care va fi necesară cu siguranță în aproape fiecare caz înainte ca o schimbare atât de drastică să poată fi transpusă în viața, obiceiurile și concepția societăților lor. Considerăm că am avut dreptate interpretând dizolvarea de către dumneavoastră a Cominternului drept o decizie a guvernului sovietic de a nu se amesteca în treburile interne ale altor țări. Cu cât aceasta se va încetățeni mai bine în mințile oamenilor, cu atât mai ușor se va desfășura totul. Noi, pe de altă parte — și sunt sigur că și Statele Imite — avem guverne ce se sprijină pe o bază foarte largă, în care privilegiul și clasa se află sub o permanentă supraveghere atentă și corectă. Avem impresia că, văzute de la distanță și pe o scară de ansamblu, diferențele dintre sistemele noastre vor tinde să se micșoreze și marele teren comun pe care îl împărtășim — acela de a face viața maselor de oameni

mai bogată și mai fericită —- va progresa în fiecare an. Probabil că dacă va fi pace timp de cincizeci de ani, diferențele care azi ar putea produce asemenea grave tulburări lumii, ar deveni chestiuni de discuție academică.

Încheind, domnule Stalin, aș vrea să vă transmit marea dorință din inima Marii Britanii pentru o cooperare și prietenie lungă și stabilă între cele două țări ale noastre și ca, împreună cu Statele Unite, să putem menține locomotiva lumii pe șine.

Mareșalului Stalin

P.R.O. PREM 3,66/7 f. 180—184

5. „Marea Britanie ar recunoaște relația intimă dintre Rusia și România“, 12 octombrie 1944, Londra — Memorandum al primului ministru al Marii Britanii (Churchill).

10, Downing Street Whitehall

MEMORANDUM AL PRIMULUI MINISTRU

1. Sistemul de procentaje nu este menit să indice numărul de reprezentanți în comisiile pentru diferitele țări balcanice, ci mai degrabă să exprime interesul și sentimentul cu care guvernele britanic și sovietic abordează problemele acestor țări, astfel încât să-și dezvăluie unul altuia gândurile proprii într-un mod inteligibil. Nu intenționează să fie mai mult decât un principiu călăuzitor și, desigur, nu implică în nici un fel Statele Unite, nici nu încearcă să stabilească un sistem rigid de sfere de interes. El ar putea ajuta totuși Statele Unite să vadă cum cei doi principali Aliați ai săi se raportează la aceste re-

giuni, când imaginea este prezentată în ansamblul ei.

2. Astfel se observă că, în mod foarte firesc, Rusia Sovietică are interese vitale în țările care mărginesc Marea Neagră, dintre care una, România, a atacat-o în forță cu 26 de divizii, iar cu alta, Bulgaria, ea are vechi legături. Marea Britanie consideră just să arate un respect aparte pentru punctele de vedere rusești privind aceste două țări și pentru dorința sovietică de a prelua conducerea într-un mod efectiv pentru a le ghida în numele cauzei comune.

3. în mod similar, Marea Britanie are o lungă tradiție de prietenie cu Grecia și o interesează direct, ca putere mediteraneană, viitorul ei. în acest război, Marea Britanie a pierdut 30.000 de oameni încercând să reziste invaziei germano-italiene asupra Greciei și dorește să joace un rol conducător în călăuzirea Greciei în a depăși actua-

 lele greutăți, menținând acel strâns acord cu Statele Unite ce a caracterizat până în prezent politica anglo-americană în acest spațiu. înțelegem prin aceasta că Marea Britanie va prelua conducerea în sens militar și va încerca să ajute guvernul regal al Greciei să se instaureze în Atena pe o bază cât se poate de largă și unită. Rusia Sovietică ar fi gata să conceadă această poziție și funcție Marii Britanii, în același mod în care Marea Britanie ar recunoaște relația intimă dintre România și Rusia. Aceasta ar preveni dezvoltarea în Grecia a unor facțiuni ostile care să se înfrunte între ele într-un război civil, implicând guvernele britanic și rus în polemici vexatoare și conflict de politici.

4. In ceea ce privește cazul Iugoslaviei, simbolul numeric „50—50“ este menit să constituie baza unei acțiuni comune și a unei politici convenite între cele două Puteri acum strâns implicate, astfel încât să favorizeze crearea unei Iugoslavii unite, după reunirea tuturor elementelor de acolo în respingerea invadatorilor naziști. El este menit, spre exemplu, să prevină conflictul armat între croați și sloveni pe de o parte și elementele numeroase și puternice din Serbia, pe de altă parte, și să genereze o politică comună și amicală față de mareșalul Tito, asigurându-se, totodată, ca armele furnizate lui să

fie folosite împotriva inamicului comun nazist și nu pentru scopuri interne. O astfel de politică urmată în comun de Marea Britanie și Rusia Sovietică, fără nici un gând de avantaje speciale pentru ele însele, ar fi de un real folos.

5. Având în vedere faptul că armatele sovietice obțin controlul asupra Ungariei, ar fi natural ca o proporție însemnată de influență să le aparțină lor, aceasta din urmă, desigur, urmând a fi aprobată de Marea Britanie și Statele Unite, care, deși nu acționează acum în Ungaria, o văd probabil ca un stat central-european și nu unul balcanic.

6. Trebuie subliniat că această dezvăluire a opiniilor sovietice și britanice față de țările menționate mai sus este doar un principiu călăuzitor tranzitoriu pentru viitorul postbelic imediat, și va fi supus examinării

86 de către Marile Puteri când se vor întâlni la masa armistițiului sau păcii în vederea reglementării păcii în Europa.

12.10.44

P.R.O. PREM 3/66/7 f. 185—188

6. „Există un puternic element de șantaj", 14 octombrie 1944, București — Misiunea britanică din România către Foreign Office.

Telegramă

Cifru
Nr. 3659
14 octombrie 1944

Expediată WjT
Primită ora 22,45, 14 octombrie 1944

Imediat

Trimisă la Moscova. Ministru rezident, Caserta

Urmare telegramei nr. 73 din 13 octombrie 1944 primită de la București. începe. Repetată la Moscova, Caserta

Telegrama mea nr. 65

In ultimele 48 de ore situația s-a deteriorat hotărâtor.

2. Ieri dimineața, dl. Dinu Brătianu mi-a făcut o dare de seamă amănunțită despre poziția sa care corespunde foarte mult celei descrise în telegrama mea nr. 50. El a explicat că, acum, comuniștii refuză guvernul de „tehnicieni", că Blocul Național nu poate găsi, prin natura lucrurilor, nici o bază pașnică pentru o politică pe termen lung și că, deci, chiar dacă s-ar ajunge la un acord în privința distribuirii portofoliilor, ei nu pot forma direct un guvern „politic*[1]. Ei ar fi astfel împinși înapoi la vechea alternativă a redistribuirii personalului actualului guvern cu manifestarea [sic] unei epurări.

3. Decretul cerut a fost emis la 11 octombrie și epurarea este acum în plină desfășurare, dar impasul partidelor continuă, și, dintr-o lungă conversație cu ministrul Afacerilor Externe, astăzi după amiază, reiese că comuniștii au refuzat să continue colaborarea în guvern dacă nu se face o redistribuire a portofoliilor, care, ținând seama de cele trei partide-„fantomă" ale lor, le asigură o preponderență efectivă. Aceste partide sunt Uniunea Patrioților, o asociație juridică de persoane particulare, cu sentimente antigermane, formată în timpul războiului, dar lipsită de afiliere la un partid sau organizație de orice fel; Corporațiile Unite §§§§§§ și Frontul Plugarilor, care sunt ambele organisme neorganizate, de foarte mică importanță politică. Este îndoielnic dacă toate trei laolaltă ar adăuga ceva apreciabil la cei 15°/o, care este o estimare generoasă pentru asocierea comuniștilor și

§§§§§§ Referire la sindicatele controlate de comuniști, (n. ed. rom.)

social- democraților în electorat, la ora actuală. Este deci nerațională cererea comuniștilor de a avea preponderență în guvern și obstructiv din partea lor să insiste în amenințarea că vor părăsi Blocul Național. însă aceasta este exact ceea ce fac.

4. Așa cum am explicat în telegrama mea 45 există un puternic element de șantaj în toate acestea. Singuri între partide, comuniștii au păstrat, ca o moștenire a evenimentelor din august trecut, câteva mii de „gărzi" înarmate, în rândul cărora se afla câțiva membri activi ai partidului. Dacă guvernul o rupe cu Partidul Comunist, el va trebui să dezarmeze gărzile. Membrii guvernului, cu care am stat de vorbă, susțin că această operație nu prezintă, în sine, nici o dificultate, dar că, de îndată ce va fi întreprinsă cu consimțământul comuniștilor — pentru care nu există deocamdată nici o perspectivă — ea va fi semnalul pentru greve și acțiuni violente de tot felul în întreaga țară, ceea ce poate face ca, în multe locuri, să înceteze producția industrială și să fie provocate dezordini. Trebuie să admit că aceste argumente nu mă impresionează și că am înclinat spre opinia că cele două partide burgheze cu circa două treimi din populație în spatele lor suferă de lașitate și sunt pe punctul de a fi puse pe fugă de o minoritate îndrăzneață și cu totul iresponsabilă.

5. Dacă totuși există motive de a crede că, în cazul unei confruntări, comuniștii locali vor fi sprijiniți de autoritățile sovietice, perspectiva ar fi foarte diferită. Unele temeri au fost provocate de cererea recentă a guvernului sovietic privind arestarea generalului Potopeanu, ministrul Economiei Naționale, și a altor persoane care au participat la administrația Transnistriei. Deși nu am auzit decât laude la adresa generalului, ca un om cinstit și un colaborator al principiilor Aliaților, mi se pare că nu poate fi vorba de un amestec în afacerile interne ale României. Noaptea trecută, totuși, comuniștii au primit o cerere a sovieticilor de suspendare a ziarului „Universul[41], care este „The Times[*******] al României și de arestare a editorului său dl. [Lug]oșianu care a fost întotdeauna un bun și loial prieten al nostru. Cererea a fost făcută pe teme-

iul unui pretext cu totul neînsemnat. Mă întreb [un grup nedescifrat] să mă asigur, în măsura posibilului, dacă, în fapt inițiativa vine din acea direcție sau de la Moscova.

6. Dacă a existat o instrucțiune precisă de la guvernul sovietic în privința ziarului „Universul[11] este greu să se evite concluzia că tot el se află în spatele sabotajului și a obstrucției Partidului Comunist din România și atunci perspectiva pentru România este într-adevăr tristă. Dacă, așa cum prefer să cred, vreo autoritate sovietică subordonată încurajează pe comuniștii locali, sper în chipul cel mai serios, că ea va fi avertizată de îndată, dacă este necesar printr-o intervenție la cele mai înalte nivele.

Foreign Office, rog transmiteți telegrama mea la Moscova sub nr. 200 și la Caserta sub nr. 20.

[Urmează o însemnare manuscrisă a lui W. Churchill :] Ne-am concentrat eforturile asupra Greciei.

Forma trimisă 16/X

W.C. ††††††
16.X

P.R.O. PREM 3/374/8 f. 102—104

7. „Până când această acuzație nu va fi retrasă, poziția lui Maniu este imposibilă[14], 16 octombrie 1944, Londra — Foreign Office către ambasada din Moscova a Marii Britanii (reproduce o telegramă a Misiunii britanice din România din 15 octombrie 1944).

Telegramă :

De la Foreign Office către Moscova nr. 3729
Și

---

††††††† Winston Churchill (n. ed.)

Ministrul rezident. Mediterana Centrală. Caserta

16 octombrie *Expediată* W. *T.*
Primită 16 octombrie 1944

Maximă urgență

Urmare telegramei nr. 81 din 15 octombrie, primită de la București.

începe :

Telegramă adresată la Foreign Office, nr. 81 din 15 octombrie, repetată la Moscova și Caserta.

Partidul Național Țărănesc a pregătit un miting al adepților săi intr-un cinematograf din București pentru astăzi, unde liderii partidului urmau să ia cuvântul.

2. Așa cum probabil știți, Partidul Național Țărănesc este de departe cea mai mare și mai importantă organizație din România de azi și dacă ar avea loc alegeri generale, este rezonabil să se creadă că ar obține 60%—7O7o, din locuri în noua legislatură. Liderul său dl. Heiu[sic] Maniu [grup sărit] o figură internațională și cea mai proeminentă personalitate politică in această țară.

3. Astăzi, la 1,30 a.m., primul ministru, generalul (Săn)ătescu a primit un mesaj telefonic de la generalul Vinogradov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, cerându-i să vină la Comisie pentru a primi o

 notă, bazată pe o telegramă de la Moscova. Textul acestei note, care *nu* mi-a fost comunicat oficial, este conținut în telegrama mea imediat următoare.

4. Demonstrația din 13 octombrie, la care se face referire în această notă, s-a reluat la o oră târzie vineri noaptea și-a avut puțină publicitate aici. Potrivit versiunii române a celor întâmplate, pe care am auzit-o de la Ministerul Afacerilor Externe, în această după amiază circa 2 000 de național-țărăniști și liberali s-au adunat în fața Palatului regal și demonstrau pașnic și în ordine, când, circa 200 de comuniști și-au făcut apariția și a avut loc o ciocnire, în cursul căreia au fost trase câteva focuri de armă. întrucât aici, noaptea, se aud focuri de armă izolate, acestea au atras puțină atenție.

5. Dl. Buzești, care era foarte agitat, a negat cu ve-

hemență că vreunul din demonstranți a strigat cele atribuite în nota rusă. Dacă ar fi făcut-o, mulțimea i-ar fi linșat (împărtășesc întru totul această opinie). Contrar opiniei unor persoane, dl. Maniu refuzase orice contact cu partidele și cu foștii membri (ai guvernului) în acea dimineață. Toate sugestiile și insinuările contrare erau propagandă comunistă pură.

6. Ministrul a continuat spunând că nu se putea permite ca problema să rămână astfel. Nota rusă eticheta, în fapt, pe național-țărăniști (și deci pe dl. Maniu însuși) ca fasciști. Nimic nu putea fi mai absurd și mai nejustificat. Până când această acuzație nu era retrasă, poziția lui Maniu era imposibilă. întregul guvern avea să demisioneze cu siguranță mâine, dar, în orice caz, dr. Maniu și el însuși o vor face cu certitudine.

7. Deși mi-am dat seama că era mult adevăr în ceea ce a spus ministrul, am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a-1 liniști, subliniind că alegațiile din nota sovietică se refereau numai la un grup de persoane aparținând partidului și nu la dr. Maniu însuși ; că interzicerea demonstrației din București putea fi pe deplin justificată ca o măsură de securitate publică ; că situația era prea serioasă pentru o acțiune precipitată ș a.m.d. Dl. Buzești nu a acceptat nimic din toate acestea. Comuniștii, care organizaseră un marș și un miting de masă, cu un

 succes moderat duminica trecută, erau hotărâți, a spus el, să împiedice demonstrația amplă mult mai spontană, care ar fi însoțit mitingul țărăniștilor de astăzi. Nu era nimic foarte surprinzător în aceasta, dar el și toți ceilalți membri ai guvernului au resimțit și ar fi refuzat să tolereze forma în care Comisia Aliată de Control comunicase declarația.

8. La sfârșit am întrebat pe ministru cum vedea situația care s-ar fi creat prin demisia guvernului. La început, el era înclinat să creadă că un guvern pur comunist era singurul rezultat posibil în cazul când România (ca și statele baltice în 1940) ar fi fost incorporată în U.R.S.S. L-am convins apoi să ia în considerație următoarea alternativă : când guvernul își va prezenta demisia, regele poate să-i ceară să rămână în funcție câteva zile. In acest timp, el va putea lua în considerație

compoziția unui guvern exclusiv în afara partidelor, care ar înlocui Blocul Național acum muribund. Acesta ar elimina impasul de acum fără speranță al partidelor, dar ar plasa pe umerii regelui întreaga povară a responsabilității pentru indiferent ce rezultat.

9. Dl. Buzești a spus că va fi de acord să recomande o acțiune pe aceste linii cu condiția să fie sigur că guvernul sovietic nu se va opune și că Comisia Aliată de Control era pregătită să prezinte, în viitorul cel mai apropiat, noului guvern român, o declarație clară a tuturor cererilor sale. Dacă nu se reușea aceasta, atunci nu mai era nimic de făcut și independența României avea să aparțină trecutului.

10. în tot timpul întâlnirii noastre, dl. Buzești, care este un om cu vederi politice moderate și care a jucat un rol proeminent în lovitura din august, a fost stăpânit și demn. Nu a fost nimic greșit în seriozitatea cu care a vorbit și, după opinia mea, estimările sale asupra situației actuale sunt corecte. în cursul următoarelor zile, soarta României va fi decisă într-un fel sau altul.

11. Aș fi recunoscător pentru instrucțiuni urgente.

Foreign Office, rog transmiteți imediat ia Moscova ca telegrama mea nr. 25 și la Caserta ca telegrama mea nr. 22.

Rog, de asemenea, transmiteți urgent următoarea telegramă la Moscova.

P.R.O. PREM 3/374.8 f. 198—200

8. Politica de discreditare a guvernului român, dusă de Moscova, 17 octombrie 1944, Londra — Foreign Office către ambasada din Moscova a Marii Britanii.

Telegramă

Foreign Office către Moscova

(Cifru) *Expediată W/T*
Nr. *Primită ora 18,38, 17 octombrie 1944*
17 octombrie 1944 Repetată la Caserta
București

Imediat
Strict secret
Drastic nr. 137

Pentru Secretarul Afacerilor Externe transmisă de Foreign Office

București, telegramele nr.-ele 81 și 82

Este greu din acest colț să se formuleze o judecată asupra acțiunii rusești de întârziere a mitingului Partidului Național [Țărănesc] și, prin aceasta, de provocare a unei crize politice. In principiu este probabil vorba de toate mitingurile și demonstrațiile politice din România, dar interdicția ar trebui să se aplice tuturor partidelor. Este foarte posibil ca remarci anticomuniste să fi fost făcute

93 în timpul ciocnirii dintre Partidul Național [Țărănesc] și comuniști la 13 octombrie, dar aceasta nu înseamnă că primul partid este pro-fascist sau anti-aliat. Pe de altă parte, trebuie avute mereu în vedere încercările românilor de a obține sprijinul nostru împotriva rușilor.

2. Acest nou incident pare să indice că guvernul sovietic *este* în spatele comuniștilor (vezi paragrafele 5 și 6 din telegrama nr. 73 de la București) și că face parte integrantă din politica sa de discreditare a actualului guvern și înlocuirea lui cu unul aflat și mai mult sub controlul său. Singura alternativă este probabil un guvern comunist, care ar reprezenta sentimentele unei mici fracțiuni a populației și ar fi un guvern marionetă al Moscovei. Este posibil și un guvern în afara partidelor pe liniile sugerate în paragraful 8 al telegramei nr. 81 din București. Acesta ar fi mai bun atât pentru români cât și din punctul nostru de vedere, dar este îndoielnic că va primi aprobare sovietică.

3. Nu putem oferi decât puține sfaturi lui Le Rougetel, fără a cunoaște intențiile guvernului sovietic și politica sa privitoare la România și orice acțiune a noastră ar avea, probabil, puțin efect dacă ea nu are aprobarea sa.

4. Pe de altă parte, cred că atitudinea conducătorului Comisiei Aliate de Control, în trimiterea de comunicări etc., guvernului român, în numele Comisiei fără a da reprezentanților britanici posibilitatea de a vedea comunicările sau de a-și exprima opinia este pe de-a întregul nejustificată și trebuie să i se reziste. Altminteri, reprezentanții noștri în Comisia Aliată de Control vor deveni nimic mai mult decât observatori ai acțiunilor deja hotărâte de autoritățile sovietice.

5. Aș sugera, deci, că, dacă aveți timp, ați putea atrage atenția lui Molotov asupra insatisfacției noastre față de metodele (grup nedescifrat) de Comisia de Control în această privință. Ar fi de un imens ajutor, dacă Molotov ar putea fi convins să dea unele indicații despre felul de guvernare pe care rușii doresc să-l stabilească în Româ-

94 nia. In ce ne privește, un guvern în afara partidelor ar fi probabil cea mai bună soluție.

Distribuit
Secretarul Afacerilor Externe
Ambasadorul Maiestății Sale
C.I.G.S.
Dl. Martin
General Ismay

P.R.O. PREM 3/374/8 f. 90—91

9. Factorii generatori ai resentimentelor sovietice fată de România, 11 noiembrie 1944, Moscova — însărcinatul cu afaceri al S.U.A. la Moscova (Kennan) către Secretarul de Stat.

740.00119 Războiul European 1939/11 — 1144 : Telegramă

Moscova, 11 noiembrie 1944 orele 2 p.m.
Primită 12 noiembrie orele 10 p.m,

4323. ReDeptel 2602, 3 noiembrie, orele 9 p.m. 1. După cât știe această Ambasadă, singurul schimb de păreri bri- tanic-rus asupra României de la plecarea ambasadorului Harriman l-au reprezentat două note ale ambasadorului britanic către Molotov, datate 26 octombrie. Prima notă, exprimând îngrijorarea ca nu cumva diferențele politice din România să degenereze în încăierări civile, urmate de încleștări armate, mi-a fost raportată la numărul 4118, în 27 octombrie, orele 7. p.m. \ Se exprima în mod special îngrijorarea că s-ar putea să nu reușească dezarma-

[1] Netipărită (n. ed. am.)

95 rea „gărzilor comuniste‡‡‡‡‡‡ §§§§§§§. A doua notă, exprimând îngrijorarea guvernului britanic că încercarea guvernului român de a rupe relațiile cu Japonia ar putea da greș, mi-a fost raportată cu numerele 4119, în 27 octombrie, orele 8 p.m. Ca răspuns la prima notă, Vîșinski a afirmat în scrisoarea din 2 noiembrie că situația din România asupra căreia atrăgea atenția ambasadorul britanic era legată în principal de tendința anumitor grupări politice din România de a evita sau întârzia respectarea termenilor Armistițiului și nu de comportamentul vreunui detașament anume. Nota (adăuga că) se iau măsurile necesare de către înaltul Comandament Sovietic, ce conduce activitățile Comisiei Aliate de Control în România, în vederea dezarmării de către autoritățile române a grupurilor și organizațiilor neguvernamentale din România. Răspunsul sovietic la a doua notă mi-a fost raportat separat în telegrama 4920, din 9 noiembrie, orele 6 p.m. ’. în plus, ambasadorul britanic, în memorandumul pe care i l-a lăsat lui Vîșinski la 3 noiembrie în legătură cu luarea de către ruși a echipamentului companiei petroliere, s a referit la faptul că economia românească era afectată, în general, de lipsa de discriminare manifestată de sovietici. El a menționat, în special, faptul că, in urma politicii duse de Comisia de Control, fusese culeasă numai o mică parte din recolta de cereale din acea toamnă.

2. Factorii care au determinat atitudinea sovietică față de România sunt, după părerea mea, următorii :

a) Resentimentul sovietic față de participarea trupelor române la invazia Ucrainei și, în special, față de aspirațiile României în privința Transnistriei și față de ad-

‡‡‡‡‡‡‡ Netipărită (n. ed. am.)

§§§§§§§96

[1] Domnii Brătianu și Maniu nu au fost incluși în Cabinetul remaniat la 4 noiembrie (n. ed. am.)

ministrarea ei de către oficialitățile românești, cât timp s-a aflat sub ocupație inamică ;

b) Originea ne-slavă și tradițiile culturale latino-catolice (sic !) care exclud România automat din legăturile slave frățești ;

c) Disprețul rusesc față de înalta societate românească, pe care o consideră lipsită de principii, înclinată spre huzur și coruptă ;

d) Faptul că românii nu au aclamat Armata Roșie și nu au arătat nici un semn de afecțiune față de ea ;

e) Resentimentul și gelozia pentru prosperitatea relativă de care au văzut rușii că s-a bucurat România în timpul ocupației naziste, o prosperitate ofensatoare pentru ruși, întrucât contrazice propaganda lor privind mizeria popoarelor din Europa ocupată, o provocare la adresa concepției lor că standardul de viață din țările învinse nu ar trebui să fie superior celui din Uniunea Sovietică ;

f) Hotărârea ca acolo unde acțiunea nu este stânjenită de considerente politice, din teritoriile foste inamice să se ia cât mai mult, sub formă de bunuri și servicii, drept răsplată pentru distrugerile făcute in zonele ocupate ale Uniunii Sovietice.

Pornind de la aceste considerente, acțiunile rusești în România au fost dominate de hotărârea de a face ca acestei țări să-i iasă pe nas faptele trecute, precum și de o pronunțată lipsă de încredere și de simpatie față de, practic, toți conducătorii și grupările politice. Din păcate, se pare că această pornire nu a fost contrabalansată de autoritățile militare sovietice din România printr-un simț adecvat de răspundere pentru stabilitatea politică din această țară sau stabilitatea economică în Europa centrală.

Rezultatele acțiunii lor în sfera economică sunt bine cunoscute Departamentului. în sfera politică, rușii și-au concentrat atenția asupra subminării autorității liderilor partidelor liberal și țărănist', care cuprind cea mai mare parte a forțelor anti-fasciste din România. Rușii vor să realizeze acest lucru criticând atitudinea acelor lideri față de termenii de încheiere a armistițiului, acuzându-i că nu au reușit să înlăture elementele fasciste, refuzând să îi ajute în eforturile lor de a consolida viața politică și

impunând adoptarea imediată a unor măsuri extreme de reformă socială și agrară, la care aderența maselor este mare, dar pentru a căror promulgare imediată nu-și poate asuma răspunderea nici un om de stat serios. Deși comuniștii români au fost transformați în megafonul prin care se cer aceste reforme, există dovezi că Moscova nu are prea mare încredere în influența lor și capacitatea de a o exercita. Așteaptă și pretinde supunere din partea lor, dar nu se simte obligată să le acorde sprijin deplin, li disprețuiește, probabil, pentru slăbiciunea lor și este rezervată în a-i încuraja să-și asume o răspundere prea mare. Rezultatul acestui tratament a fost acela că influența Moscovei asupra vieții politice românești a fost constant negativă și a reușit să paralizeze eforturile românești de a controla situația creată prin rechiziționările rusești și proasta administrare a sectorului economic.

Am sentimentul că autoritățile sovietice de la Moscova au început în ultimul timp să înțeleagă că această situație din România ar putea să aibă repercusiuni asupra Uniunii Sovietice. în special, bănuiesc că sunt îngrijorate de perspectiva ca zvonurile despre greutățile și haosul generate de ocupația sovietică în România să nu-i înverșuneze și mai mult pe unguri, a căror evidentă spaimă de Armata Roșie și rezistență militară continuă au început să neliniștească Moscova. Este posibil, deși nu e sigur, ca atitudinea reprezentanților britanici din România, precum și cea a ambasadorului britanic și a mea personal de aici să fi avut un anume rol în a spulbera mulțumirea de sine a sovieticilor. Actuala vizită a lui Vîșinski, după părerea mea, ar trebui interpretată, în această lumină, ca fiind legată aproape în exclusivitate de recunoașterea faptului că românii nu se pot împăca cu termenii armistițiului și cred că avem motive să sperăm că se va adopta o politică mai rezonabilă și cooperantă din partea autorităților militare sovietice.

Trimisă la Departament cu numărul 4323 ; repetată către Caserta pentru Berry cu numărul 26.

Kennan.

FRUS, 1944, vol. IV, Europe, pp. 258—260

10. Comuniștii ar putea da o lovitură de stat cu sprijinul sovieticilor, 30 noiembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

871.01/11—3044 : Telegramă

București, 30 noiembrie 1944, orele 10 a.m.
Primită la orele 4,40 p.m,

40. Mareșalul Curții[1] m-a vizitat azi-noapte târziu să-mi spună că Regele se decisese asupra noului guvern și că, probabil, avea să fie format în următoarele 24 de ore. Guvernul urma să fie format din tehnicieni. Menirea lui ar fi (1) să păstreze ordinea, (2) să îndeplinească obligațiile asumate de țară în urma armistițiului și (3) să continue lupta contra ungurilor și naziștilor.

Mareșalul a spus că probabil comuniștii vor reacționa violent la formarea unui guvern de tehnicieni. S-ar putea chiar să încerce o lovitură de stat. Dactă sunt ajutați de autoritățile sovietice, lovitura de stat ar reuși. în acest caz, m-a întrebat el. ce s-ar întâmpla cu regele ? I-ar oferi americanii azil ? Eu i-am replicat spunându-i mareșalului că aveam impresia că era prea pesimist și că mâine dimineață, după un somn bun, mai mult ca sigur că ar râde singur de această întrebare. Totuși, mi-ar prinde bine să primesc instrucțiuni******** ††††††† referitoare la problema ridicată de el, căci s-ar putea să mă întrebe din nou, în condiții mai presante, când n-aș mai putea

******** Dimitrie Negel, mareșal al Palatului (n. ed. am.)

††††††† Nu s-a găsit răspunsul în dosare (n. ed. am.)

să-1 duc cu vorba, fără să-i dau un răspuns categoric.

Berry

FRUS, 1944, vol. IV, Europe, pp. 270—271

11. Maniu dorește să știe dacă s-a dat mână liberă sovieticilor din România, 9 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

871.01/12—944 : Telegramă

București, 9 decembrie 1944, orele 7 p.m.

Primită orele 9,45 p.m.

52. Acum câteva zile Maniu i-a spus lui Le Rougetel, colegul meu britanic că, în cazul în care guvernul britanic dorea ca România să-și pună soarta în mâna sovieticilor mai degrabă decât a forțelor anglo-saxone și se ivea necesitatea unei decizii, el ar înțelege această poziție, dar ar fi foarte recunoscător dacă i s-ar da de știre. Transmițând această informație la British Foreign Office, Le Rougetel a spus că el era convins că Maniu căuta o îndrumare și a sugerat că ar putea folosi [ca pretext ?] această întrebare ca să-i trimită un mesaj lui Maniu.

Seara trecută, Maniu mi-a împărtășit și mie cam aceleași gânduri. Mi-a spus că dacă ar fi știut că li se va da mână liberă sovieticilor să aplice termenii armistițiului, nu l-ar mai fi sfătuit pe Rege să semneze armistițiul. Era supărat că presiunea sa și acțiunea românească ce a rezultat din aceasta au făcut ca linia Focșani-Galați, care ar fi trebuit să fie menținută mult timp, să avanseze până la porțile Budapestei.

Mi-a vorbit despre faptul că Molotov îl abordase cu

un an în urmă, cu privire la viitorul relației dintre România și Uniunea Sovietică și mi-a explicat că, datorită loialității sale față de forțele democratice, el nu acceptase discuția. Era convins, în acel moment, că forțele democratice aveau să păstreze o Românie independentă și suverană. Dar astăzi totul arăta că nu aceasta fusese intenția acelor forțe. Dimpotrivă, se părea că Rusia Sovietică

100 plănuia deliberat să comunizeze România, în timp ce forțele democratice asistau pasive. în susținerea părerii sale, mi-a citat exemplul plasării unor comuniști unguri în poziții administrative în nordul Transilvaniei ; apoi colonizarea tot mai intensă de către sovietici a Constanței ; și cererea recentă a lui Malinovski ca toate cele patru județe românești din Transilvania care au fost împărțite între România și Ungaria prin Dictatul de la Viena să fie puse sub administrație sovietică și ungară.

Cu multă emoție, Maniu m-a întrebat dacă America și Marea Britanie doreau ca România să devină o parte a Uniunii Sovietice. „Dacă este așa, vă rog să-mi dați un sfat în consecință, căci aceasta se poate aranja ușor și chiar astăzi, așa târziu cum este, pot aranja lucrurile în avantajul României, mai bine decât pot să o facă comuniștii români‡‡‡‡‡‡‡[1]. Apoi a repetat că dacă în intenția noastră era să abandonăm România, aveam față de el datoria să i-o spunem, iar el datora poporului român asigurarea celor mai bune condiții cu putință.

I-am spus lui Maniu că, din câte știam eu, afirmația făcută de Molotov în primăvara trecută și articolele armistițiului indicau că cei trei aliați principali se așteptau ca România să fie un stat independent și suveran.

Departamentul știe foarte bine că Maniu s-a remarcat cu îndrăzneală ca un campion al acțiunilor și sentimentelor pro-aliate din România, chiar și în timpul zilelor negre ale dictaturii lui Antonescu. Are o înrâurire politică enormă în țară și cred că respectul pe care i-1 arată românii eclipsează respectul față de oricare alt român. Datorită a ceea ce a fost și a ceea ce este, se

‡‡‡‡‡‡‡[1] **Netipărită (n. ed. am.)**

pare că este important să nu fie lăsat să alunece și el pe panta de a împărtăși părerea generală că se produce dizolvarea statului român. Referință numărul 42, din 30 noiembrie orele 6 p.m.Sugerez că este timpul să i se adreseze lui Maniu un mesaj de încurajare.

Berry

FRUS, 1944, vol. IV, Europe, pp. 279—280.

12. Vizita lui Vîșinski în România, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în Ro mânia (Berry) către Secretarul de Stat.

740.00119 Războiul European 1939/12—1244 : Telegramă

Reprezentantul american in România (Berry) către Secretarul de Stat

București, 12 decembrie 1944, orele 9 a.m.
Primită 14 decembrie, orele 9,15 a.m.

54. După gustarea de duminică am avut o convorbire de o oră cu Regele. Era mulțumit că Vîșinski plecase cu o stare de spirit favorabilă și ușurat că trecuse criza guvernamentală, fără tulburări populare.

Regele a spus că, atunci când Vîșinski și-a făcut vizita, de adio, spusese că la venirea sa în România cu o lună în urmă fusese nemulțumit de eforturile făcute în vederea respectării termenilor armistițiului ; că în timpul șederii sale aici putuse să-și corecteze multe impresii ; și acum, în momentul plecării, era mulțumit de acțiunea românilor în a respecta termenii armistițiului.

Vîșinski a spus că guvernul sovietic îl susține pe regele Mihai. Nu dorea ca România să fie un stat comunist, ci să aibă un vecin care să-i fie prieten. In final, Vîșinski a spus că guvernul său era foarte mulțumit de noul guvern român și că un guvern de tehnicieni ar fi fost „im- posibil".

Regele mi-a spus că tonul pe care a discutat a fost

mult mai plăcut decât primul, care era însoțit de încruntări și amenințări cu greu mascate. Mi-a spus că Vîșinski l-a felicitat pentru felul cum s-a descurcat cu criza guvernamentală și avea mari speranțe că lucrurile aveau să se liniștească, întrucât a înțeles că Vîșinski discutase cu unii din comuniștii cei mai înveninați și îi sfătuise să nu aţâțe o tulburare.

Regele era optimist în privința șanselor noului guvern de a menține ordinea. A spus că primul ministru se arătase intransigent și în două ocazii (cele menționate de Maniu și raportate de mine la numărul 52, din 9 decembrie, orele 7 p.m.) luase măsuri imediate pentru îndreptarea unei situații care ar fi putut deveni supărătoare. A spus că comuniștii de aici au adoptat o atitudine diferită în ultimele câteva zile și că el avea sentimentul că ei s-au desumflat după ce aflaseră din conversația cu Vîșinski că nu puteau avea sprijinul Armatei Roșii și de când sesizaseră din atitudinea fermă a primului ministru că era pregătit pentru o lovitură de grație.

Repetată la Moscova.

Berry

FRUS, 1944, vol. IV, Europe, pp. 280—281

13. Comisia Aliată de Control în România și funcționarea ei, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

740.00119 Control (România) / 12—1244 : Telegramă

București, 12 decembrie 1944, orele 5 p.m.
Primită 12 decembrie, orele 7 :12 p.m.

56. Referință telegrama lui Kennan din 1 decembrie către Departament§§§§§§§§ și, în special, paragraful numărul 1. Felul în care înțeleg autoritățile sovietice poziția lor față de Comisia Aliată de Control a fost prezentat într-o scrisoare datată 3 decembrie a generalului Vinogradov, președinte adjunct, adresată vicemareșalului de aviație Stevenson, membru britanic.

Generalul afirma că se intenționa ca Comisia Aliată de Control în România să fie organizată după același model ca și Comisia Aliată de Control în Italia. în Italia, rolul executiv aparține comandamentului anglo-american. Reprezentanții sovietici nu participă la administrarea departamentelor, cu excepția departamentului ce se ocupă cu identificarea cetățenilor aliați. Reprezentantul sovietic are dreptul să fie informat asupra lucrărilor Comisiei Aliate de Control și îi înaintează sugestiile sale președintelui adjunct.

Potrivit secțiunii 18 din armistițiul cu România, treburile executive ale Comisiei Aliate de Control aparțin comandamentului sovietic. Reprezentantul britanic se va bucura de acele drepturi de care se bucură reprezentantul sovietic în Italia, adică de dreptul de a primi informații și dreptul de a înainta sugestii. în plus, se mai poate numi un reprezentant britanic special pe lângă departamentul administrativ al Comisiei ce identifică cetățenii britanici din România.

Berry

FRUS, 1944, vol. IV. Europe, pp. 281—282

14. Pesimismul exagerat și optimismul exagerat al englezilor, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

371.01/12—1244 : Telegramă

§§§§§§§§ Nr. 4590, 1 decembrie, orele 11 a.m. (n. ed. am.)

București, 12 decembrie 1944, orele 8 p.m.

Primită 14 decembrie, orele 12 :10 a.m.

58. Vicemareșalul de aviație Stevenson și Le Rougetel și-au schimbat punctul de vedere față de cel raportat în telegrama mea numărul 42, din 30 noiembrie, orele 6 p.m.*********. Ei au sentimentul că formarea noului guvern român a fost un triumf pentru forțele conservatoare din țară, deci că pericolul comunizării României de către sovietici a trecut.

Vicemareșalul de aviație mai este convins că Vîșinski a venit aici ca să facă același lucru pe care l-a făcut în Țările Baltice. Dar când Vîșinski o descoperit că aici condițiile erau diferite, vicemareșalul de aviație crede că Moscova a ordonat ceea ce el a denumit o „retragere rusească".

Mie mi se pare că britanicii de aici erau foarte pesimiști cu o săptămână în urmă asupra situației din România. Când motivele lor de pesimism s-au dovedit nejustificate, tot atât de brusc au devenit optimiști. Pesimismul exagerat este motivat de lipsa unor dovezi substanțiale că sovieticii plănuiesc o schimbare în ceea ce privește statul român. Optimismul exagerat este nefondat, întrucât toate elementele de bază ale unei lupte de interese care au existat la începutul lunii sunt prezente și astăzi.

In consecință, eu nu mi-am schimbat părerea de fond, raportată în telegrama mea numărul 42, dar cred că tensiunea aparentă și-a pierdut din intensitate prin plecarea lui Vîșinski și formarea unui nou guvern politic.

Repetată la Moscova.

Berry

l'RUS, 1944, vol. IV, Europe, p. 282

********* Netipăritâ.

15. Arestări ordonate de guvernul român, 18 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

871.002/12—1844 : Telegramă

București, 18 decembrie 1944, orele 3 *p.m.*
Primită orele 10 : 56 p.m.

66. Guvernul Rădescu a decis în ședința de cabinet să ordone arestarea tuturor miniștrilor și subsecretarilor

105 care au fost membri ai guvernului între decembrie 1937 și 23 august 1944.

Cei ce urmează a fi arestați sunt împărțiți în două categorii :

1. Cei ce au activat din 1937 până la guvernul Gigurtu din iunie 1940 vor fi judecați ca persoane responsabile de pregătirea României pentru război de partea Germaniei. Din acest grup fac parte 32 de foști miniștri și 28 de foști subsecretari.

2. Cei ce au activat din 1940 până la insurecție sunt numiți criminali de război și vor fi judecați potrivit unei legi internaționale ce va fi hotărâtă ulterior. Din. acest grup fac parte 41 de foști miniștri și 25 de foști subsecretari.

In plus, sunt incluși 5 foști consilieri regali sub regimul Carol, care au participat fără portofoliu în cabinetul Cristea, ce a anulat constituția democratică și a introdus dictatura regală k Decizia prevede 131 de arestări, cu excepția a 7 foști miniștri și subsecretari, care sunt refugiați în Germania. Consiliul de Miniștri a mai ordonat arestarea a 154 de naționaliști, care au incitat la război de partea Germaniei și au colaborat îndeaproape cu guvernele mai sus menționate.

Printre persoanele politice afectate de această Iepe se află fostul prim ministru Gheorghe Tătărescu și Misrjalea [2], care de curând și-a unit partidul cu Frontul Plugarilor, al vicepreședintelui Consiliului, Groza [3].

Lista completă va fi trimisă prin mapă diplomatică.

Acest pas al guvernului Rădescu este considerat ca

semnificativ în ceea ce privește intenția sa de a executa, pe cât posibil, termenii armistițiului.

Repetată la Moscova. Berry

FRUS, 1944, vol. IV, Europe, pp. 282—283

[1] In urma suspendării constituției. Regele l-a înlăturat pe Octavian Goga din funcția de prim ministru și l-a numit pe Miron Cristea, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în fruntea unui guvern de uniunea națională, la 10 februarie 1938 ; partidele politice au fist suprimate (nota ed. am.)

[2] Mihail Ralea, de la fostul Partid Socialist Țărănesc (nota ed. am.)

[3] Petru Groza- (nota ed. am.)

16. Poporul român trebuie să fie asigurat că țara sa va rămâne independentă, 24 februarie 1945, Washington — Secretarul de Stat interimar către reprezentantul american în România (Berry)

Washington, 24 februarie 1945, ora 10 p.m.

Departamentul a observat factorii de neliniște din situația politică din România, astfel cum au fost raportați în telegramele dvs. și mesajele lui Schuyler. Considerăm că este de dorit, mai ales în lumina conferinței din Crimeea \ să prezentăm guvernelor sovietic și britanic propuneri concrete pentru consultări tripartite și acțiuni în problemele politice majore în țările foste satelite ale Axei, în perioada de armistițiu, cu dorința de a asigura o mai mare stabilitate politică în aceste țări și de a stabili condiții care să facă posibilă alegerea liberă de către aceste popoare a formelor de guvernământ, sub care ele vor să trăiască.

Credem că vă poate fi folositor atât dvs. cât și lui Schuyler de a fi informați asupra vederilor Departamentului asupra câtorva dintre problemele mai urgente pentru a putea face cunoscută poziția americană în diverse locuri și prin diverse mijloace considerate de dvs. ca potrivite. Sperăm să țineți, mai ales, seama de următoarele :

1. Poporul român nu trebuie lăsat să se îndoiască de existența viitoare a țării ca un stat independent.

2. Un guvern de coaliție, reprezentând toate grupările politice și clasele sociale este, credem noi, cel mai potrivit mijloc de a permite o administrație reprezentativă în actuala perioadă. Nu dorim să vedem un guvern exclusiv național-țărănesc sau exclusiv al Frontului Național Democrat, și vom deplânge, mai ales, folosirea ori demonstrația de forță sau orice altă șicană politică pentru a aduce orice grup la putere.

3. încercările de a efectua schimbări administrative prin mijloace de dezordine sau prin utilizarea forței sau

[1] Conferința de la lalta, 4—11 februarie 1945 (n. ed.)

a intimidării nu trebuie tolerate, ci trebuie încurajat orice efort, care urmărește stabilirea procedurilor prin care alegerile locale și generale vor putea fi ținute pe baza votului liber și secret sau prin alte mijloace democratice.

4. Nici unei grupări politice, fie comuniști sau alte elemente, nu trebuie să i se permită să poarte arme,, toate instrumentele de forță fiind lăsate doar la dispoziția autorităților guvernamentale și luându-se toate măsurile pentru a se asigura că aceste autorități au la dispoziția lor forțe și echipament adecvat pentru a menține ordinea internă.

Regele este fidel intereselor naționale

5. întrucât nu există nici un motiv pentru a crede că regele nu ar servi loial interesele țării sale și ale cauzei Aliate și, mai ales, în ceea ce privește rolul său în trecerea României de la naziști în tabăra aliată, este greu să se găsească vreo justificare pentru atacurile împotriva lui, mai ales într-o perioadă când procedurile pentru asigurarea voinței naționale nu au fost încă determinate.

6. Fără a uita încurajările date românilor în privința statutului de cobeligeranță de către reprezentanții aliați la Moscova, în timpul negocierilor de armistițiu și, apreciind, în același timp, contribuția României în război, credem că dorința României de a avea statut de cobeligeranță trebuie luată în considerație cu simpatie.

7. înțelegem dorința românilor de a extinde administrația lor asupra nordului Transilvaniei, dar speranța că realizează aceasta prin agitația lor în perioada operațiilor militare active nu este nici în propriul lor avantaj, nici nu contribuie la dezvoltarea colaborării și încrederii reciproce.

Opinia publică internațională trebuie să cunoască situația

9. Deoarece este de dorit ca opinia publică americană și, în general, mondială, să fie pe deplin informată despre desfășurările din România, ca și de pretutindeni, este important să fie admiși liber în țară corespondenții americani și rapoartele lor să fie cenzurate numai pe baza considerentelor militare.

10. O libertate reală a presei, limitată numai de cenzura motivată militar, trebuie să fie stabilită, cu acces la materialele și înlesnirile necesare.

11. Este de dorit ca România să fie autorizată să reia comerțul cu străinătatea de îndată ce condițiile o vor permite.

12. Instrucțiunile și directivele privind problemele politice nu trebuie emise în numele Comisiei Aliate de Control fără consultarea cu membrii americani (și englezi) ai Comisiei.

Este, desigur, de dorit ca o regulă generală ca atitudinea americană în problema ca cele tratate mai sus să fie făcută cunoscută, cel puțin, în primul rând, autorităților sovietice mai degrabă decât românilor. Veți fi, desigur, călăuzit de cursul evenimentelor în fixarea accentului sau momentului discuțiilor Dvs. fie cu rușii, fie cu românii, dar propunerile de mai sus ni se par a reprezenta cea mai bună bază pentru realizarea unei politici aliate comune în problemele românești.

Trimisă la București ; repetată pentru informare la Moscova și Caserta.

Grew

FRUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 478—480

17. Demersuri pentru reglementarea crizei din România, 27 februarie 1945, Washington — Secretarul de Stat interimar către ambasadorul SUA la Moscova (Harriman).

'Washington, 27 februarie 1945, ora 10 p.m.

Evenimentele din București din ziua de 24 februarie 1945, când agitația antiguvernamentală a unor grupuri

minoritare †††††††† a creat dezordine chiar cu oarecari vărsări de sânge, au confirmat convingerea ce s-a impus Departamentului prin desfășurările din România din ultimele săptămâni, că măsuri prompte și efective trebuie luate de către principalii trei Aliați pentru a stabiliza situația politică în acea țară. Responsabilitățile aliate prin Carta Atlanticului, obligațiile implicate prin armistițiul cu România și hotărârile luate la Conferința din Cri- meea, ca și slujirea scopurilor practice ale războiului, permit să nu se eludeze responsabilitățile Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite pentru asigurarea continuității unui regim larg reprezentativ în România în această perioadă.

Ne-am dat seama de câtva timp că posesiunea constantă de arme de către anumite elemente politice în minoritate nu numai că reprezintă o amenințare pentru evoluția în ordine a evenimentelor politice în țară dar este excesiv de discriminatorie și de altminteri nejustificată. Alți factori care par să tulbure situația au fost : a) suprimarea presei liberale democratice prin acțiunea Comisiei Aliate de Control (în cazul ziarului național-liberal *Viitorul)* sau prin alte mijloace (ca blocarea accesului la tipar de către Uniunea Tipografilor) ; b) mijloace inadecvate la dispoziția guvernului pentru menținerea ordinii și c) eșecul Aliaților de a asigura românilor o călăuzire politică pe baza consultării între cei trei membri ai Comisiei Aliate de Control.

Autoritățile sovietice sprijină factorii de destabilizare a României

Nu am acordat încredere numeroaselor rapoarte și indicațiilor aparente despre sprijinul sovietic oficial acordat atacurilor minorității împotriva guvernului, deși rămân puține îndoieli că au fost situații, când oficiali locali sovietici, pe loc și din proprie autoritate, au dat încurajări acțiunilor destabili-

†††††††† Nu s-a tipărit; se raportează despre corespondențe publicate în presa de la Moscova din 19 și 20 februarie, care continuau campania din presa sovietică de agitație în vederea înlocuirii guvernului Rădescu cu un guvern al Frontului Național Democrat, orientat spre sovietici (nota ed. am.).

zatoare. Am constatat de asemenea cu o anumită preocupare sprijinul dat comuniștilor români de către presa oficială sovietică (telegramele dvs. 504 din 21 februarie și 532 din 23 februarie)‡‡‡‡‡‡‡‡ §§§§§§§§§ **********. în mod deosebit, am fost uimiți să aflăm că generalul Vinogradov nu a convocat o ședință a Comisiei Aliate de Control la 24 februarie, când a fost urgent solicitat să o facă de către generalul Schuyler, ca și de colegul său britanic, pentru a lua în considerație acțiunea aliată față de criza politică, aflatei într-o evoluție rapidă.

Cererile Depa-tr.- Folosindu-vă așa cum veți crede **montului de stat** de cuviință de opiniile noastre, prezentate mai sus și ținând seama de propunerile cuprinse în telegrama Departamentului din 24 februarie, repetată și dvs., sub nr. 416, vă rugăm să informați guvernul sovietic despre părerea Departamentului, potrivit căreia : 1) forma de coaliție a guvernului în România trebuie păstrată în perioada actuală, iar un guvern al Frontului Național Democrat sau exclusiv al unui partid ar fi inacceptabil; 2) măsuri prompte și efective să fie luate pentru a asigura guvernului mijloace militare adecvate și sprijin pentru a-i permite să restaureze ordinea și să-și mențină autoritatea ; 3) să fie date dispoziții imediate pentru a asigura libertatea presei în România, potrivit articolului XVI a Convenției de armistițiu : 4) toate partidele politice și alte grupări speciale să fie total dezarmate și 5) să fie stabilite înțelegeri pentru deplina consultare între cei trei membri ai Comisiei Aliate de Control în toate problemele politice majore ale României, afectând interesele și responsabilitățile celor trei guverne aliate.

Veți spune că Departamentul speră foarte mult să obțină sprijinul guvernelor sovietic și britanic pentru propunerile esențiale de mai sus privind situația politică din România și că vom saluta orice indicație privind

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Nu s-au tipărit ; informează că ultimul număr din *Razboiul* §§§§§§§§§*si clasa muncitoare* și *Pravda* din 22 februarie au consacrat principalele articole crizei politice din România, care continuă campania sovietică de presă pentru o schimbare radicală în guvernul român (nota ed. am.).

****

opiniile sovietice. Veți cere, mai ales, asigurări că președintelui sovietic al Comisiei îi vor fi date astfel de indicații încât să elimine orice îndoială că membrul american este în situația de a avea convocată o reuniune a Comisiei Aliate de Control, când, potrivit raționamentului său, există motive urgente și suficiente să o ceară.

Trimisă la Moscova ; repetată la București, Londra și Caserta.

Grew

FRUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 482—484

18. Pe Vîșinski nu-1 interesează opiniile lui Vișo- ianu, 28 februarie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

București, 28 februarie 1945 ora 7 p.m.
[Primită 28 februarie, ora 5,30 p.m.J

La ora prânzului, Vîșinski-a cerut o audiență regelui pentru ora 3,30.

Potrivit ministrului de externe, care a fost de față, Vîșinski a început discuția, întrebând care era decizia regelui la sugestia făcută ieri seara ca guvernul Rădescu să fie înlocuit (vezi telegrama mea nr. 142 din 27 februarie, ora 12 p.m.). Regele a răspuns că a comunicat această informație generalului Rădescu și că a început consultări cu liderii de partid, cu scopul de a alege un prim ministru desemnat.

„Aveți 2 ore și 5 minute..."

Vîșinski a răspuns că un astfel de

răspuns era nesatisfăcător. Ridi- cându-se și privind ceasul său de la mână a spus : „Aveți exact 2 ore și 5 minute pentru a face cunoscut publicu-

112 lui că generalul Rădescu a fost demis. La ora 8 trebuie să informați publicul despre numele succesorului său“.

în acest punct Vișoianu a spus că regele era un monarh constituțional și ca atare trebuie să procedeze potrivit Constituției. Regele nu poate alege pe primul ministru, ci poate numai să se consulte cu liderii de partid și apoi, urmând sfatul lor, să însărcineze pe cineva cu formarea guvernului. Vîșinski a răspuns că nu dorește să fie întrerupt de Vișoianu, pentru că nu a venit să asculte ideile lui Vișoianu. El a continuat spunând că generalul Rădescu proteja în continuare pe fasciști și că, trecând în rezervă ieri, prin decret regal, grupul de 10 ofițeri *, a săvârșit un act neprietenesc față de Soviete. Decretul trebuie să fie anulat imediat.

Vișoianu mi-a spus că regele acceptase această cerere, după care Vîșinski a părăsit brusc camera, trântind ușa la plecare.

Potrivit lui Vișoianu, regele va anunța la ora 8 că a cerut prințului Știrbey să formeze guvernul. Prințul Știrbey [1] va accepta [2].

Repetată la Moscova, sub nr. 28

Berry

FRUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 487—488

* La 27 februarie s-a tipărit în presă protestul a zece ofiteri (printre care generalii C. Vasiltu Râșcanu, Ilie Crețulescu, C. Dămăceanu) împotriva generalului Rădescu. In aceeași zi Consiliul Superior al Oștirii a hotărât scoaterea lor din cadrele- active ale armatei pentru amestec în politică (n. ed. am.).

[1] Prințul Barbu Știrbey, fost prim ministru român și principal participant în convorbirile româno-aliate în vederea încheierii păcii purtate la Cairo și Moscova în 1944 (n. ed. am.)

[2] Telegrama 148 din 28 februarie, ora 7 p.m. din

București informează că cenzorii sovietici au suprimat comunicatul anunțând că prințul Știrbey a fost însărcinat cu formarea guvernului și că Frontul Național Democrat a refuzat să participe la un guvern, ce nu se afla sub controlul său (nota ed. am.)

19. întrevederea cu Vîșinski, 1 martie 1945, București — Reprezentantul britanic în România (Mar- joribanks) către Foreign Office.

Dl. Marjoribanks
Nr. 215 1 martie

Trimisă 12.42 a.m. GMT 2 martie 1945
Primită 3.20 a.m. GMT 2 martie 1945

Repetată la Moscova Washington Bari (pentru Le Rougetel)

Urgent
Telegrama mea nr. 213

L-am văzut pe dL Vîșinski astăzi la orele 5 p.m. și am rămas cu el patruzeci de minute.

2. Am început prin a-i arăta o copie a notei pe care i-o trimisesem astăzi dimineață și am repetat conținutul ei, punct cu punct, subliniind îndeosebi importanța acordată de guvernul Maiestății Sale principiului guvernului liber și a nedorinței noastre de a vedea un regim sindicalist instalat în România. Dl. Vîșinski a declarat că F N.D. era compus din mai multe partide politice și de asemenea din elemente neimplicate în problemele politice și le-a enumerat. Generalul Rădescu. pe de altă parte, intenționase să distrugă instituțiile democratice și protejase elemente fasciste în guvern. Scopul declarat al tuturor democraților adevărați era distrugerea fascismului și el conta pe sprijinul reprezentanților britanici pentru a realiza aceasta. I-am spus că, evident, toți fasciștii din administrație trebuiau arestați și judecați și l-am asigurat de sprijinul nostru pentru a realiza aceasta, dar că trebuiau utilizate mijloace legale. Dl. Vîșinski a fost de acord, dar a declarat că, în acest caz, poporul fusese provocat.

3. Am subliniat că Molotov declarase că informațiile date de mine nu erau exacte și am dorit să explic d-lui Vîșinski pe ce erau întemeiate. Rapoarte din mai multe surse fuseseră studiate și noi discutasem cu membrii tuturor partidelor. încercaserăm în mod onest să evaluăm sprijinul dat F.N.D. De exemplu, am avut impresia că recentele alegeri sindicale din București dădeau imaginea cea mai valabilă a punctului de vedere muncitoresc. Își dădea seama dl. Vîșinski că în zece întreprinderi din București, unde aceste alegeri avuseseră loc, peste 4000 de voturi fuseseră date candidatului național-țărănesc și național-liberal, în timp ce mai puțin de 800 sprijiniseră F.N.D. Dl. Vîșinski a replicat doar că el avea alte informații.

4. El s-a referit apoi la demersurile ambasadorului M.S. la Moscova privind încercarea unei minorități de a câștiga prin forță controlul în guvernul român. Faptele arătau că Rădescu și anturajul său fascist încercaseră să provoace poporul și era hotărât să distrugă democrația. El a făcut aluzie la tratamentul nemilos aplicat celor zece generali care fuseseră degradați și excluși din armată pentru că au criticat faptul că Rădescu a tras în popor. Am ilustrat acțiunea violentă a minorității, referindu-mă la încercările de a [text nedescifrat în documentul original — n. ed.] prin sprijinitorii F.N.D. la Craiova și alte centre provinciale de a instala prefecți după propria lor alegere și am declarat că, după legile românești, astfel de numire putea fi făcută numai de ministrul de interne. Dl. Vîșinski a citat cazul prefectului de la Craiova care fusese o persoană numită de Antonescu și un fost adept al lui Horia Sima. Deoarece guvernul nu a luat măsuri pentru a se debarasa de acest tip de funcționari, poporul luase legea în propriile sale mâini. L-am întrebat pe dl. Vîșinski ce înțelege prin popor. Craiova era un oraș mare și fusesem informat că în atacul (asupra prefecturii, n. ed.) nu participaseră mai mult de 2 000 de oameni. El m-a întrebat de unde aveam informația. Am spus că dintr-un raport oficial și de la martori oculari. Menționând aceste detalii, eram numai curios să văd dacă el nu a exagerat sprijinul popular dat

unui partid politic. Dl. Vîșinski a spus din nou că avea alte informații.

5. Dl. Vîșinski s-a referit apoi la scrisoarea pe care i-o adresasem ieri în privința întrevederii sale cu regele. El a explicat acțiunea sa prin necesitatea rapidității de a-l înlătura pe Rădescu, în timp ce consultarea Londrei ar implica întârzieri și el nu înțelege referirea mea la intervenția guvernului sovietic în constituția României, în Grecia, autoritățile britanice nu s-au amestecat în constituție ? Guvernul sovietic nu a intervenit în Grecia. în această țară, U.R.S.S. așteaptă să fie sprijinită, iar nu făcută să eșueze de către reprezentanții britanici. Am reiterat imediat interesele speciale ale U.R.S.S. în România, astfel cum au fost definite la Conferința de la Moscova și am subliniat că scrisoarea fusese una personală, că nu eram interesați în problema personalităților, dar că cerusem un răgaz pentru că aveam impresia că schimbarea procedurii constituționale în această țară constituie o mare preocupare pentru Aliați. Am subliniat din nou interesul guvernului M.S. pentru un guvern de coaliție, condus, dacă este posibil, de un neutru și întemeiat pe o reprezentare corectă [fair] a partidelor politice, până când vor fi ținute alegeri libere. Dl. Vîșinski a întrebat „Cine este neutru ? Fiecare este sau un fascist sau un antifascist*[1]. Am spus că înțelegeam un om în afara partidelor. El a dat ca exemplu pe dl. Groza. Am atras atenția că dl. Groza era un membru al Frontului Plugarilor. El a spus că Frontul Plugarilor era alcătuit din membri ai diferitelor partide și nu era o organizație politică. Am spus că aveam informații, potrivit cărora Frontul Plugarilor fusese foarte activ pe plan politic în Transilvania. El a răspuns că activitatea politică era un lucru bun și una dintre cele mai admirabile trăsături ale Camerei Comunelor din Anglia. I-am reamintit că noi discutasem despre un șef al guvernului în •afara partidelor.

6. Dl. Vîșinski a declarat apoi că el sosise și ordinea fusese restabilită. El nu era îngrijorat pentru viitor și

116 nici eu nu trebuia să fiu. Un guvern F.N.D. putea să includă de asemenea și membri ai altor partide politice, ca de exemplu, Național-Liberal și Național-Țărănesc și l-a exclus pe Maniu. El a menționat numele lui Ralea și Tătărescu. L-am întrebat dacă știa că dl Tătărescu era un fost membru al unui guvern progerman. Dl. Vîșinski a replicat că trecutul său fusese luat în considerație și că el nu fusese un sprijinitor al Germaniei. Am exprimat opinia că oricine fusese în vreun fel legat de activități pro-germane nu era un membru potrivit pentru guvernul român de acum. Dl. Vîșinski a răspuns că Tătărescu era un prieten intim al lui Gafencu care era un pro-britanic și pro-rus bine știut.

7. Am încheiat spunând că dl. Vîșinski avea o foarte serioasă responsabilitate pe umerii lui în asigurarea punerii în practică a Declarației din Crimeea în România și că mă bazam pe el în sprijinul pentru formarea unui guvern pe deplin reprezentativ tuturor partidelor până când puteau fi ținute alegeri libere. Dl. Vîșinski a fost de acord că va acționa pentru un guvern reprezentativ al elementelor democratice, dar a declarat că, în prezent, nu puteau fi ținute alegeri.

8. Mi-e teamă că, în această fază târzie a jocului, nici o exprimare a vederilor guvernului M.S. nu poate avea mare efect asupra dlui Vîșinski, care este, evident, aici pentru a executa ordine. El *a* fost în bună dispoziție în cea mai mare parte a discuției și am căpătat impresia că el consideră că partea cea mai mare a misiunii sale a fost îndeplinită. Siguranța sa de sine este mai vizibilă în aprobarea deschisă a Frontului Național Democrat și respingerea dlui Maniu.

9. între timp, moralul românilor este la nivelul cel mai de jos, mai ales în cercurile Palatului. Tocmai am auzit că dl. Vîșinski se întoarce să-l vadă pe rege la ora 10 p.m. astă seară.

Transmiteți, vă rog, la Moscova, Washington și Bari telegramele nr. 39, 29 și respectiv 25.

P.R.O. PREM 3/374/9, p. 188—190.

20. întrevederea cu Vîșinski, 1 martie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

București, 1 martie 1945, ora 8 p.m.
(Primită ora 9,12 p.m.)

Dl. Vîșinski mi-a cerut să-1 vizitez astă seară ia ora 6.

In cursul întrevederii, am reafirmat opiniile enumerate în scrisoarea mea către el, adăugând o declarație privind problemele presei, necesitatea de a lua prompt măsuri pentru a asigura libertatea presei în România și importanța faptului de a permite corespondenților americani să vină aici.

Dl. Vîșinski mi-a răspuns că erau foarte mici diferențe între punctele de vedere ale guvernelor sovietic și american și că ele deveniseră și mai mici după Conferința de la lalta.

Vîșinski despre „clici politice" și „fasciști"

Răspunzînd la întrebarea mea dacă noul prim ministru fusese ales, el a spus că regele va face alegerea după consultări cu liderii partidelor. Am spus că presupuneam că liderii de partid vor desemna pe candidații propriilor partide care intrau în guvern. Dl. Vîșinski mi-a răspuns că existau numeroase clici în vechile partide, că existau fasciști și că, desigur, reprezentanții unor astfel de grupuri nu-și aveau locul într-un guvern destinat să combată fascismul.

Când am spus că până la alegeri era de dorit să se mențină aceeași proporție de reprezentare în guvern, o proporție asupra căreia se puseseră de acord liderii de partid, el a spus că această proporție nu putea fi menținută deoarece fiecare partid formula cereri absurde, dar că punctul important era nu reprezentarea pe baze cantitative, ci calitative. El a spus că puteam diferi în definirea guvernului de coaliție, dar pentru el aceasta însemna reprezentanți care gândesc asemănător, aleși din <mai multe partide.

■în problema dezarmării grupurilor politice el a spus că situația fusese provocată de eșecul lui Rădescu și că va fi o datorie a noului guvern să ia măsuri.

Vîșinski vrea o soluție rapidă

Impresia mea generală de la întâlnire este aceea de confirmare a. rapoartelor, recent înaintate Departamentului. Dl. Vîșinski acționează pe baza unor instrucțiuni directe. Speranța sa este să reușească a salva aparențele de procedură constituțională, dar dacă este necesar, el o va sacrifica pentru o soluție rapidă.

Repetată la Moscova sub nr. 33

Berry

l'RUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 489—190

21. Marea Britanie a recunoscut preponderența U.R.S.S. în România, 2 martie 1945, Londra- Foreign Office către ambasadorul Marii Britanii la Moscova (Clark Kerr).

Nr. 1018 2 martie 1945

Trimis 12 miezul nopții 2 martie 1945-

Repetată (nr. 2026 Ia Washington F. Urgent) la București Nr. 258 (F. Urgent)

F. Urgent

Telegrama de la Washington nr. 1345 din 28 februarie : situația internă din România.

Reiese limpede din telegrama de la Washington menționată că Departamentul de Stat a invocat Declarația de la lalta despre teritoriile eliberate și a cerut consultări comune între Aliați „asupra tuturor problemelor poli-

■119 tice majore din România afectând interesele și responsabilitățile celor trei guverne aliate".

2. Noi înșine am ezitat să facem aceasta, ținând seama de acordul nostru cu rușii, prin care am recunoscut preponderența sovietică în România. Considerăm totuși că ar trebui să dăm sprijin deplin acțiunii guvernului Statelor Unite prin invocarea Declarației. Vă rog, deci, să-1 vedeți pe dl. Molotov cât de curînd posibil și să sprijiniți demersurile d-lui Harriman. Ar trebui să sublimați d-îui Molotov că, acceptând preponderența sovietică în România, ne simțim obligați, ținând seama de recentele evoluții din acea țară, să stăruim pentru consultări comune în acord cu hotărârile adoptate la Conferința din Crimeea.

3. Ar trebui de asemenea să subliniați că telegrame recente din București sugerează că unele directive sovietice către guvernul român par a fi emise în numele guvernului sovietic sau al înaltului Comandament Sovietic și nu în numele Comisiei Aliate de Control. Nu știu dacă guvernul sovietic ține seama de avertismentul nostru că, dacă măsurile față de care avem obiecții sunt luate în numele Comisiei Aliate de Control, ar trebui să ne disociem public de ele. Dacă lucrurile stau așa, putem fi obligați să ne disociem de hotărâri care vor duce probabil la impunerea prin forță a unui guvern minoritar în România, dacă acestea sunt comunicate autorităților române în numele Comisiei Centrale sau ale înaltului Comandament Sovietic ori al guvernului sovietic.

[Urmează o notă manuscrisă a lui Churchill :]

Nu cred că suntem liberi să luăm o atitudine atît de fermă, ținând seama de angajamentul nostru față de Stalin și stricta observare de către el a *Gentlemen's Agreement-ului* în privința Greciei.

WSC [1]
3 III

P.R.O. PREM 3/374/9 f. 196

[1] **Winston Spencer Churchill (n. ed.).**

22. „Comuniștii erau mulțumiți cu Groza“, 2 martie 1945. București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

București, 2 martie 1945 ora 10 a.m.

/Primită 10,30 a.m.)

Astăzi la ora 3 după amiază, prințul Știrbey l-a informat de rege că nu poate forma guvernul. Puțin timp după aceea, Vîșinski i-a trimis voroă că Groza era alegerea sovietică. Cu toate acestea, regele a continuat consultările cu liderii de partid. Maniu a fost absolut împotriva unui guvern Groza. Brătianu, ținând seama de dorința sovietică, era dispus să-l accepte pe Groza, cu condiția ca partidele istorice să fie echitabil reprezentate în acest guvern. Petrescu [1] era de acord în împrejurări similare. Comuniștii erau, desigur, mulțumiți cu Groza dar doreau un guvern în întregime nou.

La ora 10 aseară, regele a fost informat personal de Vîșinski asupra dorințelor sovietice. La întrevedere, conduita lui Vîșinski a fost fermă, dar nu brutală. Românii atribuie aceasta vizitei mele și celei a reprezentantului britanic la Vîșinski, după amiază. Poate că vizitele vor fi avut vreun efect, deși cred că Vîșinski își va realiza programul atât timp cât Moscova nu-și schimbă instrucțiunile.

Azi dimineață, regele intenționează să se consulte cu Tătărescu, Lupu†††††††††† ‡‡‡‡‡‡‡‡‡ și Mihalache și, după amiază, să dea lui Groza un mandat limitat pentru formarea guvernului. El va spune lui Groza despre dorința sovieticilor ca Tătărescu să fie vicepreședinte, apoi va proceda pe calea normală, informându-1 despre

†††††††††† Constantin-Titel Petrescu, președintele Partidului Social- Democrat (n. ed. am.).

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Nicolae Lupu, membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc (n. ed. am.).

opiniile liderilor de partid. El va da instrucțiuni lui Groza să formeze un guvern „larg reprezentativ al tuturor elementelor democratice din toate partidele[41].

Presiunile asupra regelui au fost i- De-a lungul crizei, regele a pro- cecjat ca un monarh constituțional.

Presiunile asupra lui pentru o acțiune contrară au fost imense (vezi telegramele mele 146, 28 februarie, ora 7 p.m., 150, 1 martie, 5 p.m. și 152, 1 martie 11 p.m.). Această misiune a putut să-i transmită neoficial unele încurajări și a subliniat importanța procedurii constituționale, dar, în absența unor instrucțiuni explicite, cred că ar fi fost o greșeală să-i sugerez o amânare dincolo de termenul indicat de cererea sovietică '.

Repetată la Moscova sub nr. 35.

Berry

FRUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 492—193

23. „Românii și bulgarii au fost dușmanii noștri", 4 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către ministrul de Externe (Eden).

10. Downing Street Whitehall

Secretarul pentru externe

1. Telegrama dvs. nr. 1018 către Moscova despre România

„...nu cumva Uncie Mi-e foarte teamă de avansarea ^*eze* ne repr0” noastră atât de departe, ținând sea- ?eze’“ ma de aranjamentul neoficial pen
tru Grecia §§§§§§§§§ ********** și chipul strict în care el a fost

---

§§§§§§§§§ Cu privire la acest paragraf, Departamentul, prin telegrama 104, 3 martie, 7 p.m. a transmis Bucureștiului că a fost informat de ambasada britanică din Washington că Ministerul de Externe britanic a dat instrucțiuni reprezentantului său din București să-l sfătuiască pe rege „să nu facă pasul irevocabil, dacă aceasta este posibil", (n. ed. am.).

********** Referire la Acordul de procentaj (n. ed.).

respectat de U.J. ††††††††††. La urma urmei, românii și bulgarii au fost dușmanii noștri și nu putem să ne asumăm aceleași riscuri pentru ei așa cum am făcut-o pentru Grecia și Polonia. Sunt foarte preocupat ca nu cumva U.J. să ne reproșeze încălcarea înțelegerii noastre cu el privind România în același timp când disputa pentru Polonia devine critică. Trebuie să ne ținem de cuvânt oricât de dureros ar fi, dacă trebuie să uzăm cu efect de acest argument față de el. Sunt nerăbdător să mergem până în pânzele albe în privința Poloniei și aceasta cere concentrare în detrimentul altor probleme.

2. Bătălia merge foarte bine.

W.S.C.
4.3.45

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 195

24. Interesele britanice în Grecia și Polonia trec înaintea celor din România, 4 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către Ministrul de Externe (Eden).

Secretarul pentru Externe

10 Downing Street
Whitehall

Următor la minuta mea de azi dimineață, vă rog să vedeți propozițiile a treia, a patra și a cincea ale paragrafului 5 de la Marjoribank 215 și telegrama Misiunii Militare RAC 525/ibs.

Nu avem într-adevăr nici o justificare pentru a interveni în acest chip extraordinar de viguros pentru

†††††††††† Uncle Joe = I. V. Stalin (n. ed.).

foștii noștri inamici români, compromițând astfel poziția noastră în Polonia și iritându-i pe ruși, care acceptaseră îndelungata noastră luptă la Atena. Dacă **vom**

continua astfel ni se va spune, nu fără dreptate, că ne-am călcat cuvântul în România, după ce am folosit poziția noastră în Grecia și aceasta va compromite poziția pe care am luat-o la lalta în privința Poloniei. Cred că trebuie trimise instrucțiuni stricte reprezentanților noștri din România să nu dezvolte acolo un front politic antirus. Ei fac lucrul acesta cu o energie inoportună, fără să înțeleagă ce este în joc în alte domenii.

W.S.C.

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 187

25. Marea Britanie trebuie să sprijine demersurile SUA în favoarea României, 5 martie 1945, Londra — Ministrul de Externe al Marii Britanii (Eden} către primul ministru (Churchill).

Primul ministru

Minutele dvs. M 163/5 și 164/5 din 4 martie

îmi pare rău că dvs. credeți că am mers prea departe în instrucțiunile trimise prin telegrama noastră nr. 1018 lui Clark Kerr în privința României.

2. Vă amintiți, totuși, că la 28 februarie, am primit rapoarte de la București care arătau că situația politică se deteriora rapid și, în cazul în care noi și americanii nu acționam, autoritățile sovietice aveau să impună României un guvern comunist, care reprezintă numai un procent nesemnificativ al opiniei publice. Am discutat aceasta cu dvs. atunci și am subliniat că, ținând seama de înțelegerea noastră cu Stalin asupra Balcanilor, dvs.. ne-ați sfătuit de multe ori să ne reținem de la amestecul în afacerile românești. Aceasta a părut, totuși, a fi o încercare deosebit de flagrantă a rușilor de a interveni **în**

124 afacerile interne ale României și noi am fost de acord să rezolvăm problema la Moscova.

3. Corespunzător, au fost trimise instrucțiuni lui Clark Kerr să stăruie pe lângă Molotov asupra dorinței de a împiedica răsturnarea guvernului român de coaliție până când poporul va putea să-și exprime propriile sale vederi ; Clark Kerr a primit instrucțiuni să adauge că am fi puși într-o situație imposibilă, dacă ar trebui să trecem cu vederea decizii luate în numele Comisiei Aliate de Control, la care ne-am opus în chipul cel mai ferm. Dvs. ați aprobat proiectul acelei telegrame.

4. Răspunsul lui Molotov a fost cu totul nesatisfăcător și el a spus doar că informațiile noastre erau incorecte și că situația nu era așa cum am descris-o noi. Noi nu puteam lăsa o astfel de mustrare fără răspuns și am replicat, repetând preocuparea noastră față de cursul evenimentelor și cererea noastră de a nu fi luate măsuri pentru a impune țării un guvern minoritar.

5. între timp Departamentul de Stat a mers mai departe și a invocat Declarația de la lalta care se aplică la fel și țărilor aliate mai mici, care au fost eliberate și țările foste inamice care au fost ocupate de Aliați. Nu am făcut aceasta, ținând seama de acordul anterior cu Stalin. Mi se pare, totuși, că mergând atât de departe în demersurile pe lângă guvernul sovietic și ținând seama de situația din România care se deteriorează rapid din cauza comportării de nescuzat a autorităților sovietice, cel mai mic lucru pe care îl putem face este să sprijinim pe americani.

6. Deși procentul nostru de interes este mic în România și Bulgaria, aceasta nu ne oprește desigur să ce<-rem consultări între cele trei Puteri, potrivit Declarației de la lalta, dacă considerăm situația primejdioasă și nesatisfăcătoare într-una din aceste țări. Dacă nu este permis să facem aceasta în privința țărilor din Balcani, nu văd ce interpretare putem da Declarației de la lalta sau ce să răspundem în public dacă suntem întrebați

de ce nu am acționat potrivit procedurii stabilite în acea

Declarație. De altfel, dacă nu vom invoca Declarația în acest caz, atunci, când faptele vor deveni cunoscute, ne va fi greu să invităm opinia publică să aibă mare încredere în atitudinea și intențiile Rusiei în Polonia.

7. înțeleg, desigur, că dacă noi invocăm Declarația de la lalta în privința României, putem să ne așteptăm ca rușii să facă același lucru în cazul Greciei sau în altă parte. Dar dvs. ați oferit deja Rusiei inspecția deplină în Grecia și nu cred că avem nimic să ne temem cel puțin în ceea ce privește Grecia. Singura alternativă la cursul pe care îl urmăm acum este să rupem asocierea cu americanii și să revenim la Declarația de la lalta la cea dintâi ocazie în care ea va fi adusă în joc.

A.E. ‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡
5 martie 1945

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 182—185

26. „Americanii să-și asume o parte a poverii“, 6 martie 1945,. Londra — Foreign Office către Misiunea britanică din România.

Această telegramă este de un secret deosebit și trebuie reținută de primitorul autorizat și oprită.

Distribuirea pentru Cabinetul de război
Foreign Office către Misiunea britanică din România

Trimisă ora 11, p.m. 6 martie 1945

Nr. 282 6 martie 1945

Repetată la Washington nr. 2145 foarte urgent
Moscova nr. 1093 urgent

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Anthony Eden. (n. ed.).

Foarte urgent

Misiunea militară de la București, telegrama nr. 570/165 privind pe rege și regina-mamă.

Misiunea militară este autorizată să acorde refugiu regelui și reginei-mame, dacă ei o cer, dar sper că colegii dvs. americani pot fi convinși să vă scutească de o parte a poverii [to relieve you of part of the burden] luând pe Rădescu sau pe rege sau pe regina-mamă. Ar trebui să-i sondați imediat în această problemă.

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 175

27. Discuția privind refugierea regelui Mihai și a reginei-mame la Misiunea britanică din România, 6 martie 1945, Londra — Minută a dezbaterilor Cabinetului de Război britanic.

Extras din a 26-a (45) Decizie a Cabinetului de Război

Minuta 5. *Anexă confidențială*

Marți, 6 martie 1945, 5.30 p.m.

Secretarul de Stat pentru Afacerile Externe a informat Cabinetul de Război că [f]ocmai a sosit o telegramă de la vicemareșalul aerului Stevenson, care era șeful elementului britanic din Comisia de Control în România, indicând că el poate fi confruntat în orice moment cu o cerere de la regele Mihai și regina-mamă pentru refugiu în ambasada britanică și cerând instruc-

127 țiuni. Secretarul de Stat pentru Afacerile Externe a spus că era foarte preocupat de modul în care rușii tratau poziția României și de dezvăluirea atitudinii lor, reprezentată de acest mod. Poziția regelui în țară fusese bună și el tratase situația cu precauție. Dacă el era acum constrâns să se refugieze în fața presiunii aliatului nostru, efectul asupra opiniei publice și a relațiilor anglo-ruse putea fi foarte penibil. în orice caz, el crede că, așa cum noi am acordat deja adăpost generalului Rădescu, ambasada Statelor Unite putea acorda adăpost regelui și re- ginei-mame, dacă apărea necesitatea. Poziția României era dificilă, deoarece prin înțelegerea dintre mareșalul Stalin și noi, noi urma să luăm conducerea în Grecia, o acțiune care a fost pe deplin onorată de către ruși, în timp ce rușii urmau să ia conducerea (sub rezerva prezenței noastre și a celei a Statelor Unite în Comisia de Control) în România §§§§§§§§§§. întrucât președintele [S.U.A., n. ed.] nu a fost parte la aceste înțelegeri, există anumite dificultăți pentru a invoca sprijinul său față de mareșalul Stalin, în actualele împrejurări. Primul ministru poate, totuși, să-l abordeze direct pe mareșalul Stalin. Poziția României nu a fost discutată cu el la lalta, deoarece era atât de larg acoperită prin înțelegerea menționată mai sus.

Primul ministru a fost de acord că existența înțelegerii menționată de Secretarul pentru Afacerile Externe ne leagă până la un punct mâinile, mai ales, pentru că rușii au respectat cu strictețe partea lor din târgul [bargain] în privința Greciei. El a fost de acord de asemenea asupra efectelor nefericite asupra relațiilor anglo-ruse ale cererii de refugiu a regelui și reginei-mame. Credea, totuși, că Statele Unite ar trebui solicitate să împartă povara acordării refugiului [regelui și reginei mame, n.

§§§§§§§§§§ Inițial fusese scris „urma să fi avut mână liberă în Grecia [...] în timp ce rușii, în schimb, primeau mână liberă [...] în România" ; formulele „să fi avut mână liberă" și „primeau mână liberă" au fost șterse și înlocuite cu „urma să luăm conducerea" și, respectiv „urmau să ia conducerea" (n. ed.).

ed.] şj era întru totul pregătit să telegrafieze o declarație
asupra poziției și președintelui [S.U.A., n. ed.]. El **l-a** invitat pe Secretarul pentru Afacerile Externe să-i dea câteva sugestii în privința punctelor pe care să le telegrafieze mareșalului Stalin. Mesajul său ar putea arăta că noi recunoaștem întru totul că România cade în sfera rusă, iar Grecia într-a noastră, că acea înțelegere a fost întru totul respectată de ruși în cazul Greciei și că în acea țară, comuniștii erau acum înapoi în Atena și că noi nu avem intenția de a permite generalului Piastiras (față de care, a spus primului ministru, el era încredințat că vom adopta o poziție fermă) să instaureze o dictatură de dreapta ; că mareșalul Stalin avea libertatea să trimită observatori pentru a vedea cum evoluează situația și că lor le va acorda toată atenția, dar că, ținând seama de efectul asupra relațiilor anglo-ruse, el [Churchill, n. ed.] avea mari speranțe că situației din România i se va acorda atenție în continuare. Ar fi de reflectat credea el, dacă Declarația de la lalta asupra teritoriilor eliberate putea fi considerată ca înlocuind acordurile independente anterioare, ca acela în privința Greciei și României, care a fost făcut într-un timp când nu ne puteam sprijini pe asistența Statelor Unite.

între timp, totuși, el crede că vicemareșalul aerului Stevenson ar putea fi informat că, dacă este necesar, s-ar putea acorda refugiu regelui și reginei-mame, dar că noi considerăm de dorit ca Statele Unite să ajute la ducerea acestei poveri și că el [Stevenson, n. ed.] ar trebui să facă o sugestie în acest sens colegului său american, dacă situația o impune.

Secretarul de Stat pentru Afacerile Externe a pregătit un proiect de telegramă către mareșalul Stalin, destinat studierii de către primul ministru.

Cabinetul de Război — A aprobat sugestia primului ministru de la „X“ și l-a invitat pe Secretarul de Stat pentru Afacerile Externe să ia măsuri pentru ca instrucțiunile necesare să fie trimise.

P.R.O. PREM, 3/374/9, f. 178—179, § „X" = § III al doc. (n. ed).

28. Regele a vrut să abdice, 7 martie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.

București, 7 martie 1945, ora 11 p.m.
(Primită 8 martie, ora 6,40 p.m.)

Numai pentru Departament. Azi, după-amiază, am petrecut 2 ore cu regele și regina-mamă, ascultând relatarea lor despre evenimentele din ultimele 8 zile.

Regele a confirmat faptele raportate în telegrama mea nr. 142, 27 februarie, miezul nopții, despre sosirea la București a lui Vîșinski și prima lui vizită la Palat.

Biroul regelui, după vizita lui Vîșinski Regele a spus că avea impresia că Bevin și Știrbey fusese bucuros că nu a reușit să formeze un guvern (vezi telegrama mea 154 din 2 martie, 10 a.m.). El a confirmat punct cu punct informațiile transmise în (telegrama) mea nr. 146 din 28 februarie, 7 p.m. și când a fost timpul să plec, m-a luat în biroul lui pentru a-mi arăta tencuiala, care crăpase în jurul cadrului ușii când Vîșinski terminase atât de brusc a doua sa întrevedere, trântind ușa de la biroul regelui.

La cea de a treia audiență, Vîșinski l-a informat pe rege că fusese trimis în România de mareșalul Stalin pentru a transmite un mesaj special. Frazele regelui descriind mesajul au fost similare celor raportate în (telegrama) mea nr. 152 din 1 martie, 11 p.m. El a adăugat declarația interesantă că dl. Vîșinski îi spusese că reprezentanții american și britanic îl vizitaseră în acea zi (1 martie) la legația sovietică și s-au interesat despre formarea noului guvern, dar că el a negat orice cunoștință despre formarea noului guvern sau despre cine va conduce guvernul. Vîșinski a spus că l-a informat pe rege despre aceasta ca o dovadă a încrederii guvernului

sovietic în rege și a cerut regelui să răspundă cu o egală încredere în guvernul sovietic.

130

Deoarece Știrbey, un neutru, eșuase, iar Vîșinski îl indicase pe Groza, în numele guvernului sovietic, regele și-a dat seama că trebuie să-1 însărcineze pe Groza cu formarea unui guvern. Totuși, din cauza audienței reduse a lui Groza în țară, regele a limitat mandatul, în termenii raportați în (telegrama) mea nr. 162 din 3 martie, 6 p.m.[1] Din cauza caracterului său nereprezentativ, regele a refuzat să accepte primul guvern prezentat de Groza și a recomandat discuții între liderii de partid cu scopul de a găsi un alt prim ministru desemnat. în această fază, Vîșinski a trimis vorbă că anularea mandatului lui Groza va fi considerată de guvernul sovietic ca un act ostil. Din acel moment, sâmbătă seara [2], regele a spus că se gândea doar la decizia într-o singură problemă, dacă să plece sau să rămână.

Continuitatea Română ca stat independent

El a spus că mi se comunicase, autorizat, că luase decizia de a nu **trebării** accepta guvernul minoritar al lui Groza (vezi telegrama mea 167, 5 martie, 7 p.m.)[3] și l-am întrebat ce factori determinaseră schimbarea poziției sale. Mi-a răspuns că luni seara [4] i-au fost aduse două mesaje : unul de la Vîșinski spunând că, dacă regele nu acceptă un guvern Groza până a doua zi după-amiază, Vîșinski nu mai poate răspunde de continuitatea României ca stat independent și altul, adus de Groza, spunând că sovieticii primiseră o mare ameliorare în relațiile dintre Uniunea Sovietică și România dacă se constituia un guvern F.N.D. El a menționat, în chip specific, restabilirea controlului asupra sistemului de transport, restituirea nordului Transilvaniei [5] și aplicarea condițiilor de armistițiu cu mai mare toleranță. Regele a convocat pe liderii partidelor istorice târziu în noaptea de luni (vezi telegrama mea 171 din 6 martie, 7 p.m.). Atât el cât și regina-mamă au apelat la

ei să lase la o parte politica de partid și să pună întreaga lor putere pentru a ajuta țara în această situație primejdioasă. Ei au fost de acord.

Cel mai vârstnic om politic român cere regelui să nu părăsească țara

în dimineața următoare, fiecare partid a făcut recomandări și rezultatul a fost că nu s-a ajuns la nici un acord între F.D.N. și partidele istorice. Unii din consilierii apropiați, ca Vișoianu și Savel Rădulescu, i-au cerut regelui să abdice. Regina a cerut o regență. Alții, ca mareșalul Curții [6] și patriarhul", i-au cerut să rămână. Marți la prânz el i-a convocat dm nou pe Maniu și Brătianu. Brătianu a venit vorbind în numele său și al lui Maniu, care era țintuit La pat. Regele a explicat impasul său și i-a cerut sfatul lui Brătianu, ca omul de stat cel mai vârstnic al țării. Brătianu i-a spus regelui să nu abandoneze țara.

Descriind felul său de a gândi, regele a spus că își dăduse seama că, dacă ar fi abdicat, acest act ar fi fost salutat de anumite cercuri din străinătate ca un gest magnific de principiu, dar poporului român nu i-ar fi fost mai bine. Dacă el rămânea și „mânca o plăcintă a umilinței", el putea să facă totuși ceva pentru poporul său. El a spus că nu-i fusese frică de ruși, ca atunci când acționase la 23 august și știuse că rușii vor ocupa România, dar el nu era sigur de comuniștii români. Cu toate acestea el și-a asumat „unul din riscurile acțiunii și a hotărât să rămână".

L-am întrebat dacă demonstrațiile publice și defilările au contribuit la luarea deciziei. Mi-a răspuns că nu știa ce se petrecea pe străzi, într-atât era de ocupat cu consfătuirile în palat.

Sosirea neașteptată a mareșalului Malinovski, marți dimineața, a fost considerată de rege ca un semn de confirmare a amenințării lui Vîșinski. El a crezut că mareșalul venise pentru a asigura ordinea, în timp ce F.N.D. instala guvernul Groza prin aclamația populară.

„De ce ezitați să puneți degetul în supă, când știți că aliatul dvs. îmi bagă mâna în gât ?“

In acest punct, regina a întrebat de ce nu le dădusem nici un indiciu pe cine prefera guvernul american ca prim-ministru. Am spus că trimisesem regelui vorbă despre dorința noastră pentru un guvern de coaliție larg reprezentativ al tuturor grupărilor politice și claselor sociale,

 dar că nu puteam sugera nici o personalitate întrucât s-ar fi putut interpreta că punem degetul nostru

în supa politică românească. Regele a răspuns : „De ce ezitați să puneți degetul în supă, când știți că aliatul dvs. îmi bagă mâna în gât ?“ Marți după amiază, guvernul Groza era format și seara a depus jurământul. O oră mai târziu, Vîșinski și mareșalul Malinovski au fost în audiență la rege. Malinovski a ținut regelui o scurtă conferință politică, pentru a arăta că ordinea trebuia păstrată, că, dacă în spatele frontului nu era liniște, nu se putea realiza o totală concentrare pe front, că guvernul român nu reușise în trecut și că nu i se va permite să nu reușească și în viitor. La această audiență, Vîșinski a fost mai puțin dogmatic, dar maniera și conversația celor doi nu a lăsat nici o îndoială regelui că ei plănuiseră instalarea guvernului Groza.

Când am abordat viitorul, regele a spus că atât Groza cât' și Tătărescu își dăduseră cuvântul că nu vor începe persecuții politice, dar a ^pus : „Nu știu dacă Ana Pauker va aproba sau nu promisiunile lor“.

Berry

[1] Cuvintele folosite de rege, așa cum sunt citate în telegrama 162, 3 martie din București erau următoarele : „Vă însărcinez să formați un guvern de largă concentrare democratică cu ajutorul tuturor partidelor într-o proporție normală astfel încât să se poată realiza o înțelegere completă și să se asigure un guvern de ordine și muncă productivă" (nota ed. am).

[2] 3 martie (nota ed. am.).

[3] Nu s-a tipărit : ea comunică, printre altele, că regele a spus celor din anturajul său că dacă Groza nu poate forma un guvern potrivit mandatului inițial, cl, regele, va consulta pe toți liderii de partid, în ideea de a abandona prerogativele sale.

[4] 5 martie (nota ed. am.).

[5] Autoritățile sovietice înlocuiseră administrația română din nordul Transilvaniei la 11 noiembrie 194-1, trecând teritoriul sub administrația militară sovietică.

[6] Dumitru Negel (nota ed. am.).

[7] Nicodim (nota ed.).

FRUS, 1945, vol. V, Europe, pp. 502—505

29. Avertismentul sovietic dat Marii Britanii, 7 martie 1945, Moscova — Ambasadorul Marii Britanii (Clark Kerr) către Foreign Office.

Această telegramă este de un secret deosebit și trebuie reținută de primitorul autorizat și netransmisă mai departe.

Distribuită în Cabinetul de război
De la Moscova către Foreign Office

Sir A. Clark Kerr
Nr. 702 *Trimisă 7,46 p.m. GMT 7 martie 1945*
7 martie 1945 *Primită 10 p.m. BST 7 martie 1945*

Repetată la Atena

Comentariile din presa sovietică privind situația din Grecia, care dispăruseră«de câteva săptămâni au reînceput la 28 februarie iar atacurile împotriva lui Plastîras au continuat de atunci cu intermitențe.

2. Tehnica obișnuită *a* citării presei grecești, britanice și americane a continuat — vezi, de exemplu, folosirea potrivită a articolului din „New Statesman[11], care îl critică pe Plastiras, comunicat în telegrama mea nr. 696, dar Tass are acum un corespondent ia Atena și rapoartele sale directe încep de asemenea să apară — vezi, de exemplu, telegrama mea nr. 668.

3. Ambasadorul grec, căruia îi plac anecdotele, stabilește o legătură între această campanie și nota mai degrabă severă pe care a primit-o de la Comisariatul pentru Afacerile Străine, care deplînge uciderea, acum o lună, a unor prizonieri de război sovietici, evadați din Grecia. Aceasta poate fi însă datorită doar incertitudinii bine cunoscute a mașinii administrative sovietice.

4. Această abandonare de către presa sovietică a atitudinii anterioare de neutralitate ostentativă este incontestabil în legătură cu linia pe care noi o adoptăm în

România și pe care guvernul sovietic o privește ca fiindu-i dată în schimb, pentru Grecia. Aceasta a reieșit și din observațiile lui Vîșinski, citate în paragraful 5 al telegramei nr. 215 din București către dvs. Avem anumite dovezi că între ruși există, în general, o nemulțumire față de intervenția noastră împotriva „forțelor progresiste" și că pot exista anumite presiuni ale Partidului Comunist și ale altor forțe pentru modificarea atitudinii sovietice.

Vă rog transmiteți la Atena ca telegrama mea nr. 15.

P.R.O. PREM 3/374/9, **f. 166.**

30. Planul dc comunizare a României transmis de un agent al Oficiului de Servicii Strategice, 7 martie 1945 București Oficiul de Servicii Strategice

Distribuit la 27 martie 1945

7 martie 1945 România

Se atrage atenția asupra evaluării F-O. Sursa care a furnizat această informație este neverificată, iar reprezentanții noștri în zonă nu au putut până acum să o verifice.

1. Sursa afirmă că comunizarea României urmează să fie realizată într-un plan de 3 ani și dezvoltarea instituțiilor comuniste prin două planuri, fiecare de cinci ani.

2. O conferință a conducătorilor comuniști, români și ruși, a avut loc la București, la 7 martie, în cadrul căreia un plan a fost prezentat în fața grupului de către Evgheni Suhalov, reprezentantul Cominternului, care a spus că vine de la Gheorghi Dimitrov, conducătorul Cominternului. Erau prezenți :

Ana Pauker

Vasile Prisenko, secția sindicate

General Fedor Zurcov, din Statul Major politic al lui Malinovski

Ilia Zurcov, de la secția de educație comunistă a Comintemului (Zurcov a sosit la București, la 6 martie).

Nicolae Afcev, atașat special pe lângă Ana Pauker Constantin Doncea din Comitetul Central Comunist român

Suiam Berezinsky, reprezentant al Cominternului și trimisul personal al lui Stalin, ca „observator" pentru problemele românești.

Constantin Pârvulescu, secretar al Comitetului Central comunist român.

3. Sursa nu a putut obține un exemplar, dar el dă punctele importante ale planului de 3 ani din memorie :

(A) Desăvârșirea reformei agrare prin confiscarea marilor moșii și ruinarea moșierilor.

(B) Desființarea armatei în forma ei actuală și crearea unei armate noi din diviziile „Tudor Vladimirescu“ și „Avram lancu" (ultima este încă în Rusia) ca și din toți ofițerii care activează acum pe teritoriul sovietic.

(C) Lichidarea tuturor băncilor prin atacuri împotriva Partidului Național Liberal, ai cărui membri sunt proprietarii celor mai multe dintre ele.

(D) Micile gospodării țărănești trebuie desființate pentru a-i lipsi pe țăranii mici proprietari de pământ de mașini și vite. Acesta va deschide calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist.

(E) Abdicarea regelui și exilul familiei regale.

(F) Suprimarea treptată a firmelor de import-export, care fac afaceri cu S.U.A., Marea Britanie și îndreptarea exportului României spre Uniunea Sovietică și țările de sub dominația sovietică.

(G) Suprimarea partidelor istorice, prin arestarea, uciderea și răpirea membrilor lor.

(H) Crearea unei organizații de poliție, întemeiată pe o „miliție populară" de tipul NKVD.

(J) îndreptarea populației rurale spre industrie. Dezvoltarea întreprinderilor de industrie în România.

(K) Nici unui străin, cu excepția celor din țările de, sub influența sovietică nu i se va permite intrarea în România.

4. Detaliile celor două planuri de 5 ani vor fi date Anei Pauker în decurs de o lună.

Arhivele Naționale-Washington, D.C[1]., *RG 22tl₄ Record of the Office Strategic Services.*

ANEXA

[Evaluarea raportului de mai sus de către O.S.S.]

31 martie 1945

...Un informator neverificat declară că la 7 martie, un grup de opt comuniști, incluzând pe Ana Pauker și trei alți români ca și patru ruși s-au întâlnit în București pentru a discuta un plan de comunizare a țării despre care se spune că a fost prezentat de Gheorghi Dimitrov, președintele Partidului Comunist Bulgar și fost secretar al defunctului Comintern. Procesul inițial de transformare a României într-o societate comunistă se spune că este subiectul planului de trei ani și el va fi urmat de două planuri succesive de cinci ani, pe care d-na Pauker se așteaptă să le primească în aprilie \

Presupusul plan de trei ani prevede abdicarea și exilul lui Mihai, înlocuirea armatei prin trupe române îndoctrinate în timp ce s-au aflat ținute ca prizonieri de război sovietici ; înlocuirea poliției printr-o miliție cetățenească și o forță NKVD ; pauperizarea maselor rurale pentru a deschide drum colectivizării agriculturii, în timp ce industriile în curs de dezvoltare vor angaja o parte a țărănimii ; distrugerea Partidelor Țărănesc și Liberal prin mijloace violente, însoțită de lichidarea băncilor, în care predomină liberalii; lichidarea treptată a - firmelor, care fac afaceri cu anglo-americanii și elimi-

[1] **OSS, sursa S, 7 martie 1945.**

 narea tuturor străinilor cu excepția cetățenilor din

U.R.S.S. și statele din orbita sa

în evaluarea unor astfel de rapoarte, este necesar să se aibă în vedere faptul că instalarea Ia putere a stângii de către sovietici a intensificat teama de comunism printre mulți români. De altminteri întreruperea de către sovietici, la 13 martie, a negocierilor comerciale româno- turce poate fi interpretată ca indicând intenția Moscovei de a face România mai dependentă, din punct de vedere economic de Uniunea Sovietică[**********] [††††††††††]. Pe de altă parte[1], în timp ce consolidarea controlului comunist poate fi în- tr-adevăr încurajată de Ana Pauker și de alți extremiști care plănuiesc schimbări revoluționare în viitorul apropiat, programul și tendințele guvernului Groza nu constituie cu necesitate un preludiu la o Românie Sovietică. Lichidarea marilor moșii, de exemplu, este mai degrabă nimic altceva decât reluarea primei reforme agrare de acum douăzeci de ani, iar efectele inflației sunt, incontestabil, resimțite mai sever de muncitorii sa- lariați decât de industriași și deținătorii de acțiuni. Este neîndoielnic că gradul limitat de independență acordat României de Convenția de armistițiu a fost drastic redus, însă Frontul Democrat se declară încă de acord cu monarhia, principiul proprietății private și capitalismul industrial, iar sprijinul de care se bucură în rândurile clerului, de obicei conservator, este în creștere[‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡]. Presupusul plan are, de asemenea, serioase implicații internaționale și pare să fie întemeiat pe anticiparea că alianța dintre Soviete și anglo-americani atinge acum punctul de ruptură. Orice planuri extremiste ar fi elaborate, se raportează mereu că Frontul Democrat ia încă în considerație căi și mijloace de a da blocului de stânga un caracter mai reprezentativ. Ar fi greu de a reconcilia o astfel de politică cu pretinsele planuri ale comuniștilor doctrinari, care manifestă tendința de a neglija complicațiile internaționale ca și idealurile tradiționale și aspirațiile populației din România.

Hoover Institution Archives, Stanford, Office of Stra-

********** *Ibid.*

†††††††††† OSS, sursa S, 19 martie 1945.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ OSS, sursa S, 29 martie 1945. Raport privind situația în Balcani, 24 martie 1945.

tegic Services
Research and Analysis Branch
R & A Mo 1175 104
31 martie 1945, f. 19—20.

31. Ordinea de prioritate a intereselor britanice în Grecia, Polonia și România, 8 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președintele SUA (Roosevelt)

Primul ministru către președintele Roosevelt
Personal și strict secret

Nr. 905
8.3.45

Sunt convins că și dvs. veți fi la fel de mâhnit ca și mine de recentele evenimente din România. Rușii au izbutit să stabilească conducerea unei minorități comuniste prin forță și prin false declarații. Am fost stânjeniți în protestele noastre împotriva acestor desfășurări de faptul că, în scopul de a avea libertatea de a salva Grecia, Eden și cu mine am recunoscut la Moscova, în octombrie, că Rusia va avea o voce larg preponderentă în România și Bulgaria, în timp ce noi vom conduce în Grecia. Stalin a aderat foarte strict la această înțelegere în cursul celor treizeci de zile ale luptelor împotriva comuniștilor și E.L.A.S. în orașul Atena, în ciuda faptului că toate acestea îi erau neplăcute lui și celor din jurul său. Acum pacea a fost restabilită în Grecia și, deși în fața noastră se mai află multe dificultăți, sper că vom putea organiza în următoarele câteva luni alegeri libere,

 de preferat sub supravegherea britanică, americană

și rusă și că apoi o constituție și un guvern vor fi instituite prin voința poporului grec, care rămâne supremul și ultimul nostru obiectiv în toate împrejurările și cu care știu că simpatizați.

2. Stalin urmează acum o orientare opusă în două țări ponto-balcanice [Black Sea-Balkan countries], o orientare ce este absolut contrarie tuturor ideilor democratice. După conversațiile anglo-ruse din octombrie de la Moscova, Stalin a semnat pe hârtie principiile de la lalta, care au fost călcate în picioare în România. Cu toate acestea am fost foarte doritor să nu stărui asupra acestui fapt până într-atât încît Stalin să spună : „Nu m-am amestecat în acțiunea voastră din Grecia, de ce nu-mi lăsați și mie aceeași latitudine în România ?“. Aceasta ar fi dus din nou la comparații între obiectivele acțiunii sale și cele ale noastre. în această privință nici o parte nu ar fi convins-o pe cealaltă. Ținând seama de relațiile mele personale cu Stalin, sunt sigur că ar fi o greșeală ca, în această fază, să mă angajez intr-o discuție pe această problemă.

3. Sunt de asemenea foarte conștient că avem în mâinile noastre problema mult mai importantă a Poloniei și, prin urmare, nu doresc să fac nimic în privința României care ar putea prejudicia perspectivele noastre de a ajunge la un acord pentru Polonia. Cu toate acestea cred că el [Stalin, n. ed.] ar trebui informat despre mâhnirea noastră față de evenimentele care au dus la instalarea prin forță a unui guvern al minorității comuniste în România, deoarece aceasta se află în conflict cu concluziile Declarației privind Europa eliberată, asupra căreia am fost de acord la Conferința din Crimeea. Mi-e teamă, mai ales, că instaurarea acestui guvern comunist poate să ducă la epurarea fără discernământ a românilor anticomuniști, care vor fi acuzați de fascism, în același fel în care s-a întâmplat în Bulgaria. Este ceea ce prevestește emisiunea de ieri a postului de radio Moscova, al cărei text l-am telegrafiat ambasadei noastre. Aș sugera, deci să i se ceară lui Stalin să vegheze ca noul guvern [român, n. ed.] să nu înceapă imediat o epurare a tuturor elementelor politice care se opun ve-

acționeze astfel de Declarația de la lalta.

Vă vom sprijini, desigur, și dacă îmi veți arăta textul oricărui mesaj, pe care sunteți înclinat să-1 trimiteți lui Stalin, voi trimite și eu unul pentru a-1 sprijini. Există, evident, un acord total între reprezentanții noștri și ai dvs. la fața locului. [...]

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 124—125

Publicat în *Roosevelt and Churchill. Their Secret Wartime Correspondence,* pp. 660—662.

32. Protecția generalului Rădescu, refugiat la Misiunea britanică, 8 martie 1945, București — Misiunea britanică din România către Ministerul de Război de la Londra.

1. Presa de stânga continuă astăzi campania sa insultătoare împotriva generalului Rădescu, declarând că el s-a refugiat la „reprezentanții britanici*.

2. Ultimele informații indică posibilitatea de a viola refugiul acordat lui Rădescu astă seară. L-am mutat, așadar, înapoi la legație, unde imunitatea diplomatică va fi apărată mai departe și orice aranjamente făcute pentru astă seară ar putea astfel eșua

3. L-am informat pe Susaikov despre schimbarea reședinței [lui Rădescu, n. ed.].

4. între timp scrisori paralele au fost trimise lui Susaikov ca locțiitor al Președintelui Comisiei Aliate de Control, care spusese că el este responsabil cu menținerea ordinii și liniștii, și Ministrului de Externe, ca reprezentant al noului guvern român pentru a se comunica faptul că, în urma instrucțiunilor guvernului M.S. s-a acordat refugiu (acestei ?)§§§§§§§§§§§ persoane și că, deși el este sub protecție, aștept ca ei [sovieticii și guvernul ro-

§§§§§§§§§§§ **Așa în textul original (n. ed.).**

mân, n. ed.] să se asigure că ordinea va fi respectată și că nu va avea loc nici o molestare sau imixtiune.

8 martie, ora 6

P.K.O. PREM 3/374/9, f. 135—136.

33. Protecția generalului Rădescu va fi asigurată cu riscul deschiderii focului, 8 martie 1945, Londra — Minuta dezbaterilor Cabinetului de Război Britanic.

Circulația acestui document este strict limitată
A fost emis pentru uzul personal al primului ministru

Exemplar nr. 3

W.M (45)27th Conclusions, Minutes

Anexă confidențială

(8 martie 1945 — 6,0 p.m.)

Primul ministru a spus că dl. Rădescu, la căderea guvernului său, s-a refugiat la Legația britanică din București. Reprezentantul britanic a raportat că exista posibilitatea ca noul prim-ministru, dl. Groza, să fi dat instrucțiuni ca dl. Rădescu să fie luat de la Legație, viu sau mort. Reprezentantul britanic și vicemareșalul aerului Stevenson erau hotărâți să reziste la orice astfel de încercare și au indicat de la început că vor opune rezistență cu excepția deschiderii focului. Mai târziu ei au raportat că intenționează să deschidă focul, dacă în ultimă instanță, devine necesar.

Primul ministru a propus ca reprezentantul britanic să fie informat că era autorizat să deschidă focul, în ultimă instanță, dacă aceasta se dovedea necesar pentru a

 împiedica pe români să-1 ridice cu forța pe dl. Rădescu din Legație. Dacă, așa cum s-a propus,

autoritățile militare românești fuseseră avertizate în prealabil că eram pregătiți să acționăm astfel, în ultimă instanță, el credea că este improbabil să se încerce ridicarea, prin forță a d-lui Rădescu.

Această propunere a primit aprobarea generală a Cabinetului de Război.

Discuția a abordat apoi problema dacă guvernul rus de la Moscova să fie informat, fie prin canal diplomatic, fie printr-o comunicare personală a primului ministru către mareșalul Stalin că reprezentantul britanic a fost autorizat să deschidă focul, în ultimă instanță, pentru a împiedica ridicarea prin forță a d-lui Rădescu de la Legație. In această problemă, opinia Cabinetului de Război a fost că întrucât nu există probe sigure că noul guvern român intenționează să facă această încercare, ar fi suficient dacă secretarul pentru Afacerile Străine ar spune ambasadorului M.S. la Moscova pentru propria sa informare despre autorizația dată reprezentantului britanic din București.

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 165.

34. „Suntem siguri că înțelegeți gravitatea unui astfel de eveniment", 8 martie 1945, București — Foreign Office către Misiunea britanică din România.

Această telegramă este de un secret deosebit și ea trebuie reținută de primitorul autorizat și nu dată mai departe. Foreign Office către Misiunea britanică din România.

Nr. 296 *Trimisă 7.15 p.m. 8 martie 1945*

B martie 1945

Repetată la Moscova nr. 1134
Washington nr. 2222

Foarte urgent
Strict secret

Se anulează mesajele anterioare asupra următoarei probleme :

Sunteți autorizat, în cazul încercării de a-1 ridica pe generalul Rădescu, să deschideți focul în apărarea lui, în ultimă instanță, și să luați măsuri similare de deschidere a focului pentru orice altă persoană, asupra căreia guvernul M.S. a extins dreptul de refugiu. Suntem siguri că înțelegeți gravitatea unui astfel de eveniment.

Apărarea onoareî Vă vom sprijini ori de cîte ori **britanice** veți consid**era ca** acționați în apăra rea onoarei britanice. Explicați intențiile dvs. generalului Susaikov. împărtășim opinia vicemareșalului acrului Stevenson că nu se va încerca violarea refugiului.

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 130.

35. S.U.A. ar trebui să preia apărarea democrației în România, 11 aprilie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președintele S.U.A. (Roosevelt).

Londra via Armata S.U.
11 aprilie 1945 0044 Z/TORO 003 Z

Primul ministru către președintele Roosevelt. Personal și strict.

România. Probabil că ați văzut diversele noastre telegrame către ofițerii britanici în privința Comisiei de Control în România. In problemele românești noi am urmat conducerea dvs. din motivele pe care vi le-am comunicat în al meu nr. 905 și vom continua să procedăm la fel.

V-am fi recunoscători dacă ați asuma o parte din sarcina de a da refugiu personalităților române pe care dvs. și noi i-am sprijinit, dacă viețile lor ar fi în pericol.

Rădescu este deja în mâinile noastre. Acum se pune problema regelui și a reginei mame. Am spus, fără ezitare, că, dacă ei nu au alt refugiu, pot veni la noi, dar sper că dvs. ne veți despovăra într-o măsură, întrucât dvs. luați conducerea *(the lead)* în România.

Churchill & Roosevelt, pp. 625—626.

36. „Rușii au avut de la început controlul indiscutabil../[4], 11 martie 1945, Washington — Președintele S.U.A. (Roosevelt) către primul ministru al Marii Britanii (Churchill).

Președintele S.U.A. (Roosevelt) către primul ministru, al Marii Britanii (Churchill)

Nr. 714 11.3.45

Personal și strict secret

Al dvs. 905 [scrisoare anterioară — n. ed.]

Mă gândesc, desigur, foarte mult la considerațiile privind România și problema poloneză, indicate în al dvs. 905, martie 8, și împărtășesc preocupările dvs. în privința acestor evenimente. Sunt întru totul hotărât, așa cum sunteți și dvs., să nu las ca bunele decizii stabilite în Crimeea să se scurgă printre degete și voi face, desigur, ceea ce pot, pentru a-1 determina pe Stalin să le îndeplinească onest. în privința României,

Averell a ri-

145 dicat și ridică din nou întreaga problemă cu Molotov, invocând Declarația privind Europa eliberată și a propus discuții tripartite pentru a pune în aplicare aceste responsabilități. Este evident că rușii au instalat un guvern minoritar pe propriul lor gust, dar, în afară de motivele menționate în mesajul dvs., România nu este un loc bun pentru o testare. Rușii au avut, de la început, controlul indiscutabil, și cu România de-a curmezișul căilor de comunicație rusești este, de altfel, dificil să se conteste pretextul necesității militare și al securității, folosit de ei pentru a justifica acțiunea lor. Vom face cu siguranță tot ce putem și vom conta, desigur pe sprijinul dvs. [...]

P.R.O. PREM 3/374/9, f. 122.

Publicat în *Roosevelt and Churchill. Their Secret Wartime Correspondence,* p. 668.

37...Regele Mihai s-a străduit să acționeze strict ca un monarh constituțional", 1 mai 1945, București — Reprezentantul american în Comisia Aliată dc Control în România (Schuyler) către Comitetul Mixt al Șefilor de Stat Major.

Strict secret

Anexă
Situația actuală din România și Bulgaria
Referință Memoriul CMS pentru informație

Problema

1. A comenta rapoartele principalilor reprezentanți americani din Comisiile Aliate de Control pentru Ro-

mânia (Apendice „A“) și Bulgaria (Apendice ,,B“).

146

Concluzii

2. Poziția reprezentanților americani în Comisiile Aliate de Control pentru România și Bulgaria este cu totul nesatisfăcătoare și constituie o situație preocupantă.

3. Politica Rusiei în țările acestea și cele asemănătoare este unul din factorii importanți în problema generală a relațiilor noastre cu Rusia și în politica față de ea. Această problemă este o chestiune politică, deciziile privitoare la ea trebuind să fie luate la nivel politic.

4. Există, totuși, doi factori militari, care ar trebui luați în considerație în această privință :

a. Din punct de vedere militar ar fi irealizabil să se opună rezistență cu succes rușilor în această zonă.

b. Dacă rușii folosesc succesul lor pentru a-și asigura controlul asupra României și Bulgariei și încearcă să instituie un regim similar în Ungaria, Austria și Germania răsăriteană, s-ar crea o situație care ar putea cere o sporire a forțelor noastre în Europa peste cele luate acum în considerație. Un astfel de spor, oricare ar fi rezultatul final al situației, s-ar repercuta negativ asupra efortului împotriva Japoniei.

Recomandare

5. Să se ceară Secretarului de la Război și Secretarului de la Marină să transmită împreună Secretarului de Stat o copie a acestui raport și anexele.

Apendix „A[a]

Reprezentanța militară a Statelor Unite
în Comisia Aliată de Control pentru România

1 mai 1945

Subiect : Situația actuală din România
Către : Secretariat, Comitetul Mixt al Șefilor de Stat Major

Este anexat pentru a fi luat în considerație de dvs.,

raportul intitulat „Situația actuală din România*. Acest

147 raport cuprinde părerile Șefului Reprezentanței Militare a Statelor Unite în Comisia Aliată de Control pentru România privind situația din România, mai ales, în ceea ce privește planurile viitoare, acțiunile politice și prestigiul Statelor Unite.

Is/ C.V.R. Schuyler
General de brigadă, S.U.A.
Reprezentant șef

Anexă la Apendicele ,,A“

Reprezentanța militară a Statelor Unite în Comisia Aliată de Control pentru România

30 aprilie 1945

Situația actuală în România

I Scopul și bazele de fapte

1. Scopul acestui document este :

a. A prezenta, din punct de vedere al reprezentanței Statelor Unite în Comisia Aliată de Control pentru România, o scurtă schiță a acelor faze ale situației actuale din România, care pot afecta direct planurile viitoare, acțiunile politice și prestigiul Statelor Unite.

b. *A* examina diversele direcții posibile de acțiune, care apar practicabile în aceste împrejurări și

c. A recomanda acea direcție de acțiune care apare ca cea mai recomandabilă.

2. Faptele prezentate în paragrafele următoare ale acestui raport sunt sprijinite pe date cuprinse în telegramele și rapoartele documentare ale Reprezentanței Statelor Unite în Comisia Aliată de Control, România, și ale Misiunii Statelor Unite, România.

II *Activitatea Comisiei Aliate de Control, România:*

1. Prin convenția de armistițiu semnată la 12 septembrie 1944 (Tab. „A“) controlul executării de către România a condițiilor de armistițiu a fost încredințat Comisiei Aliate de Control. Prin acordurile suplimentare ulterioare între cei trei mari aliați, Rusiei Sovietice i-a fost acordat rolul principal executiv în această comisie. Era de așteptat ca Marea Britanie și Statele Unite să participe numai într-o măsură restrânsă.

2. Personalul reprezentanței Statelor Unite în această comisie a sosit la București la sfârșitul lui noiembrie 1944. El a găsit Comisia pe deplin organizată de ruși și funcționând în întreaga România. Reprezentanța britanică sosise aproximativ cu o lună mai devreme [decât cea americană, n. ed.]

3. Scurt timp după sosirea lor, cele două reprezentanțe, britanică și americană, au fost informate de locțiitorul rus al Președintelui [Comisiei, n. ed.] că nu se așteaptă ca ele să exercite o autoritate executivă, ci că rolul lor va fi limitat la acela de observatori. Această situație a continuat până în prezent.

4. în ciuda repetatelor proteste, reprezentanțele britanică și americană nu au fost informate în ceea ce privește natura directivelor politice sau a altor instrucțiuni trimise guvernului român în numele Comisiei, nici nu au fost invitați acești reprezentanți să participe la conferința în care planurile Comisiei și acțiunile politice au fost discutate. Informațiile în ceea ce privește acțiunile întreprinse de Comisie au fost obținute aproape în întregime din surse românești. întrebările adresate mai târziu membrilor ruși ai Comisiei în această privință au obținut răspunsuri numai de caracter foarte general. Ședințe ocazionale ale celor trei reprezentanți șefi aliați au fost ținute într-adevăr ca și ședința la un nivel mai scăzut a șefilor diverselor secțiuni ale Comisiei. Aceste ședințe au fost, totuși, convocate aproape întotdeauna la cererea specifică a reprezentanților britanic sau american și întrebările au primit răspuns numai in termeni generali și impreciși. S-a binevoit să se dea informații

 exacte numai când ele fuseseră deja difuzate public. De mai multe ori, cereri specifice ale reprezentanților britanic și american pentru ședințe în care să se discute probleme actuale critice au fost sau respinse sau ședințele au fost amânate pentru una sau două săptămâni când schimbările în situație făceau discuțiile fără obiect.

5. Activitatea reprezentanței Statelor Unite a fost serios obstrucționată prin aplicarea unui număr a restricțiilor ruse, care pot fi interpretate numai ca parte a unui plan deliberat de a împiedica dezvoltarea intereselor comerciale americane, de a diminua prestigiul și de a împiedica efortul lor de a se ține la curent cu toate fazele situației actuale. De exemplu :

a. Toate cererile pentru intrarea în România a corespondenților de presă americani au fost fie refuzate, fie ignorate. [...]

c. Aprobările pentru avioanele americane care aduceau provizii și personal de înlocuire pentru reprezentanța Statelor Unite au fost reținute timp de trei săptămâni. [...]

d. Un număr de scrisori către Comisia de Control, semnate de reprezentantul șef al Statelor Unite, cerând răspunsuri precise asupra unor probleme importante, au fost fie complet ignorate, fie au căpătat răspunsuri verbale neangajante [non comittal], date printr-un ofițer de legătură după lungi amânări.

e. Personalului de înlocuire pentru reprezentanța Statelor Unite și personalului suplimentar pentru Misiunea Statelor Unite (Departamentul de Stat) li s-a permis intrarea în România numai cu aprobarea specifică a Comisiei. Aceste aprobări au cerut de la o săptămână la două luni și au necesitat supunerea în fața Comisiei a numelui, locului și datei nașterii, cetățeniei și naționalității, scopul și durta vizitei precum și alte date similare pentru fiecare persoană.

f. Persoanele care întreprind cercetări din partea reprezentanței Statelor Unite pot călători normal în afara Bucureștiului numai când sunt însoțite de un ofițer de legătură rus. înțelegerile pentru deplasări de această natură necesită una până la trei săptămâni. Reprezentanții

150 ruși din Comisie aflați în provincie refuză să răspundă la întrebările privind progresele activităților Comisiei, spunând că astfel de informații pot fi date numai de la sediul din București al Comisiei.

Membrii reprezentanței britanice au fost supuși la restricții similare.

6. Într-un număr de cazuri, Comisia de Control a interpretat anumite articole ale Convenției de armistițiu într-un mod impropriu, după opinia reprezentantului Statelor Unite, și care sporește de câteva ori sarcinile de armistițiu ale României astfel cum ele au fost luate în considerație de Puterile semnatare. De exemplu :

a. Prin interpretarea art. 5 s-a cerut României să restituie Rusiei Sovietice un mare număr de cetățeni români care locuiau anterior în provinciile Basarabia și Bucovina de Nord, devenite prin armistițiu părți ale Rusiei Sovietice.

b. Prin art. 7 s-a cerut României să livreze Rusiei Sovietice ca trofee de război mari cantități de echipament și stocuri industriale, cumpărate anterior de România din Germania. Printre aceste articole se află cantități de echipament pentru forări petroliere, multe fiind proprietatea companiilor petroliere americane și britanice. Unele conducte de benzină aflate în funcțiune și anumite echipamente industriale, considerate esențiale de România pentru menținerea industriei ei au fost de asemenea cerute. Tot prin acest articol, autoritățile sovietice au cerut ca toate trofeele de război să fie livrate într-o bună condiție tehnică. Aceasta impune un imens efort asupra atelierelor de reparații din România și a stocului românesc de piese de rezervă și înlocuire,

c. Prin art. 10 s-a cerut României să contribuie din greu la întreținerea armatelor ruse, care operează departe de frontierele statului român. I s-a cerut să furnizeze nu numai hrană dar și mari cantități de articole manufacturate precum bandaje, paltoane, cămăși, cizme, șei etc. Plățile în bani efectuate de guvernul român prin acest articol se ridică la 280 miliarde lei, care echivalează cu 50—200 milioane de dolari, în funcție de rata de schimb folosită în convenție.

151

d. Prin articolul 11, Rusia Sovietică a cerut ca prețu-

rile din 1938 să fie folosite ca bază pentru determinarea cantităților și articolelor care vor constitui cele 300 milioane (dolari, n. ed.) plata reparațiilor. Stabilirea acestei baze a prețurilor din 1938 a avut drept efect aproape dublarea cantităților ce s-ar fi cerut României să le furnizeze dacă prețurile mondiale actuale ar fi fost luate ca index.

e. Art. 12 cere ca România să restituie Rusiei tot ceea ce s-a luat din Rusia în timpul ocupației române ca echipament de fabrică, locomotive, tractoare și orice alte proprietăți. Comisia de Control a interpretat cuvintele „orice alte proprietăți" ca referindu-se la plata completă a tuturor cerealelor și altor produse ale solului și subsolului, toate vitele, caii, oile și articole similare luate din Rusia, dar care au fost fie pierdute, fie distruse, fie consumate. Rambursarea acestei categorii depășește cu mult, în unele cazuri, cantitățile adevărate care trebuie furnizate Rusiei ca reparații prin art. 10.

f. Prin art. 16 Rusia a cerut României să stabilească o cenzură strictă a radioului și presei până la un punct care să împiedice efectiv răspândirea oricăror știri care nu sunt favorabile acțiunilor politice ale aripii stângi (comuniste).

7. Comisia de Control a emis de asemenea un număr de directive în probleme care, potrivit opiniei delegației Statelor Unite, nu au acoperire în Convenția de armistițiu. De exemplu :

a. Comisia a dat directive de deportare în Rusia pentru munca forțată a locuitorilor de origine etnică germană din România, bărbații între 17 și 45 de ani, femeile între 18 și 30 de ani. Majoritatea acestor oameni sunt cetățeni români care au trăit în țară toată viața lor. Aproximativ 70 000 de persoane au fost deportate prin acest ordin. Majoritatea lucrează acum în minele de cărbuni din Rusia.

b. Prin acțiunile Comisiei de Control, forțele române din interior incluzând armata, jandarmeria și poliția au fost drastic reduse până la punctul în care a fost nece-

 sar ca trupele ruse să patruleze în orașele românești pentru a asigura ordinea.

8. Funcționari importanți ai Comisiei de Control au

încurajat direct organizațiile comuniste să țină mitinguri deschise cu liderii comuniști și să permită ofițerilor și soldaților sovietici să se amestece nestingherit în mulțimea de la demonstrațiile comuniste. Pe de altă parte, când liderii partidelor istorice din România au cerut audiențe funcționarilor sovietici pentru a discuta situația politică au fost refuzați.

9. Atât reprezentanții Statelor Unite cât și cei ai Marii Britanii au protestat viguros împotriva multor acțiuni întreprinse de sau în numele Comisiei Aliate de Control. Aproape invariabil aceste proteste au fost primite politicos cu declarația că vor fi comunicate la Moscova. Există puternice mărturii tangibile că nu li s-ar fi acordat o atenție serioasă.

III. *Situația politică*

1. In perioada 23 august 1944 — 28 februarie 1945, România a fost guvernată de un guvern de coaliție, în care toate partidele au fost reprezentate. Deși fiecare din cele trei (3) guverne, care s-au succedat în această perioadă, au părut a avea în faza inițială sprijinul rus, fiecare din aceste guverne a eșuat în schimb din cauza, mai ales, a poziției ruse de mai târziu. Aceasta a fost adevărat, îndeosebi în cazul guvernului Rădescu, care a căzut la 28 februarie. Cu o lună înainte de căderea sa, guvernul a fost supus la presiuni crescânde din partea comuniștilor români. Demonstrații și dezordini locale, toate inspirate de comuniști, au avut loc în toată țara. Eforturile guvernului de a controla situația prin forță au fost împiedicate de fiecare dată atât de Comisia Aliată de Control, cât și de forțele ruse de ocupație. In cele din urmă, la 28 februarie, Rusia Sovietică, reprezentată prin dl. Vîșinski, a intervenit direct în politica României și a cerut imediata demisie a generalului Rădescu. Câteva zile mai târziu, Vîșinski a cerut regelui României să numească pe dr. Groza, un lider de stânga, ca

153 prim ministru și să accepte propunerea lui Groza pentru un cabinet având o compoziție aproape în întregime de stânga, în care pozițiile cheie erau deținute de comuniști și în care cele două partide politice importante din România, reprezentând cel puțin 75o/o din populație nu erau deloc reprezentate. Acest guvern deține acum puterea în România.

2. Atât reprezentanța Statelor Unite cât și cea britanică au protestat împotriva acțiunilor lui Vîșinski și ale Comisiei de Control, care au dus la formarea acestui nou guvern. Nu s-a întreprins nimic față de aceste proteste, în afară de declarația că ele vor fi comunicate la Moscova.

3. în cursul lunii trecute, noul guvern a luat toate măsurile posibile pentru a-și consolida poziția în România și a-și realiza măsurile sale politice de stânga a căror majoritate este de caracter strict comunist. Printre măsurile luate au fost următoarele :

a. Toate moșiile de peste 50 hectare au fost expropriate și pământul astfel dobândit a fost împărțit țăranilor. Aceste moșii au fost în fapt confiscate și foștii proprietari nu au primit nici un fel de compensație.

b. Prefecții de județe și primarii orașelor au fost înlocuiți cu aderenți de stânga. Majoritatea acestor funcționari sunt în fapt comuniști.

c. Șefii de poliție din toată țara au fost înlocuiți cu comuniști.

d. Au fost luate măsuri pentru a comuniza armata română prin numirea în toate unitățile armate a unor ofițeri și soldați cunoscuți a fi simpatizanți comuniști.

e. Lucrătorii din toate industriile au fost încurajați să ceară salarii mai mari, ore mai puține și o participare reală la conducerea și controlul întreprinderilor la care lucrează. în multe locuri, muncitorii au obținut înlocuirea șefilor și a altor funcționari care, deși foarte eficace, nu simpatizau cu cererile muncitorilor.

f. Au fost adoptate legi pentru instituirea de tribunale ale poporului pentru judecarea criminalilor de război și a deținuților politici.

154

e. Au fost înăsprite restricțiile de cenzură pentru a

asigura numai circulația acelor știri favorabile guvernului.

h. Sub diverse pretexte toate ziarele din întreaga țară care nu erau favorabile guvernului au fost suprimate. Nici unul din cele două partide importante (partidele Național Țărănesc și Național Liberal) nu pot publica acum nici un ziar care să le apere politica.

i. Au fost făcute, în toată țara, un număr de arestări ale așa-zișilor „simpatizanți fasciști" totalul lor fiind estimat între 5 000 și 15 000. Arestările sunt încă în curs. Cele mai multe sunt efectuate noaptea, mai ales de poliția paralelă de „civili voluntari". Dacă mulți din cei arestați au acordat incontestabil un sprijin activ germanilor și guvernului Antonescu în timpul ocupației germane, există mărturii considerabile care arată că mulți alții au fost arestați, mai ales, din cauza opoziției lor active la programul comunist.

4. în tot cursul acestei situații, regele Mihai s-a străduit să acționeze strict ca un monarh constituțional. Astfel, deoarece Constituția prevede pentru amendamente numai votul adunării reprezentative, Mihai a refuzat să semneze orice decrete legi care cuprindeau astfel de amendamente, deși un număr de astfel de legi i-au fost prezentate. El a fost totuși forțat să ia unele măsuri neconstituționale ca rezultat al presiunilor combinate ale rușilor și ale partidului comunist. îndeosebi, el a fost forțat să accepte actualul guvern minoritar. El a fost de asemenea forțat să accepte legea pentru împărțirea marilor moșii, deși prevederile sale de confiscare sunt, probabil, neconstituționale. Se așteaptă cu certitudine ca el să fie supus și la alte presiuni și că, având drept singură alternativă abdicarea, el poate fi în curând forțat să semneze un decret prevăzând pedeapsa cu moartea pentru deținuții politici și pentru persoanele care dețin arme de foc fără autorizație sau sunt membri ai organizațiilor „fasciste". Această lege dacă va fi pusă în aplicare, va permite eliminarea efectivă a oricărei persoane care se arată ostilă politicii comuniste.

5. Regele însuși ca și liderii politici ai partidelor Național Țărănesc și Național Liberal au discutat amănun-

155 țit situația actuală cu reprezentanții Statelor Unite. Ei au subliniat că atitudinea lor de opoziție față de actualul guvern minoritar și față de programul comunist s-a bazat, mai ales, pe înțelegerea politicii anunțate de cei trei Aliați privind Europa eliberată, îndeosebi Acordul de la lalta și Carta Atlanticului. Ei relvă că aceste țări aveau cel puțin obligația morală de a-i informa la timp pe români dacă intenționează sau nu să aplice cu adevărat această politică față de România. Ei susțin că orice altă acțiune de opoziție față de programul comunist local, dacă nu este sprijinită din afară, va costa neîndoielnic viețile liderilor români importanți și va avea un efect restrîns asupra destinului ultim al națiunii.

IV. *Situația economică din România*

1. Datorită expulzării rapide a armatei germane din țară, în decurs de câteva zile, după lovitura de stat de la 23 august 1944, industria română a ieșit din război aproape intactă cu excepția distrugerilor suferite de la bombardamente de către rafinăriile din jurul Ploieștiului. Industria română este, totuși, confruntată cu lipsuri critice de materii prime, dintre care numai o parte sunt disponibile în țară. Lipsurile majore includ bumbac, cărbune, aramă și tutun.

2. începând la puțin timp după 23 august 1944 și continuând până acum, structura industrială și economică a României a fost supusă la o continuă presiune crescândă de către Rusia Sovietică. Unele măsuri luate au fost menționate în secțiunea II mai sus. Această situație este rezumată, mai jos, din punct de vedere economic :

a Creșterea continuă a cererilor muncitorimii de a participa la conducerea întreprinderilor a dus la actuala activitate cu totul ineficientă a unei mari părți a industriei României.

b Rusia a plasat direct întreprinderilor industriale românești mari comenzi pentru un număr de produse manufacturate, ca parte a contribuției României la întreținerea armatelor rusești (Art. 10 al armistițiului). De

exemplu, comenzi recente includ produse ca 10 milioane

 metri de bandaje, 400 000 cămăși bumbac, 150 000 paltoane, 20 000 costume de damă și rochii, 40 000 perechi de pantofi etc. Aceste comenzi dacă vor fi executate fie și parțial, vor epuiza complet multe categorii de materii prime rămase în țară.

c. Comenzi de felul celor menționate mai sus trebuie plătite de guvernul român. 5O[J]/o din costul total este furnizat ca un aconto către întreprinderile particulare interesate. Aceasta constituie unul dintre cei trei factori majori în situația actuală financiară critică. Vezi Tab „B" anexat, în care este arătat că totalul biletelor de bancă în circulație s-a dublat aproape din septembrie trecut, că acest total crește alarmant în fiecare săptămână și că aconturile în bani cerute ca rezultat a anumitor interpretări rusești a clauzelor armistițiului au atins deja suma de 284 miliarde lei (aproximativ 50 milioane de dolari). In ultimele săptămâni, rata de schimb a leului s-a ridicat de la 3 000 la 6 000 pentru un dolar. Funcționarii Băncii Naționale a României au exprimat opinia că haosul financiar similar celui cunoscut în Grecia poate fi așteptat în scurt timp, dacă nu sosește ajutor financiar din afară.

d. Institutul Român pentru Cercetări Statistice a publicat următoarele date care indică sporul uriaș al costului vieții în România (nivelul 1933 egal cu 100)

Data	Prețul cu amănuntul	Costul vieții	Produse alimentare	îmbrăcăminte și Combus- încălță- minte	tibil
1943	1206,3	773,7	702,5	831,9	495 o
1944	3453,8	1922,6	1063,3	1460,	882
1945 și feb.	4365,4	2712,2	4395,0	4902,	3202,
1945 mart.	4928,7	2712,2	4395,0	4902, 2	3202, 5

Așadar, comparat cu 1933, costul vieții în România a crescut de 27 de ori.

e. Rusia a refuzat continuu să permittî României să importe cantitatea mare de materii din afară. Eforturile de a încheia un acord comercial cu Turcia au fost recent blocate. O misiune economică românească este acum la Moscova, încercând să obțină anumite materiale din Rusia. Majoritatea industriașilor români se îndoiesc că această misiune își va atinge scopul.

f. Comisia Aliată de Control s-a opus tuturor eforturilor Marii Britanii și Statelor Unite de a deschide comunicații comerciale cu România

g. Adoptarea recentei legi de confiscare a moșiilor mari a slăbit și mai mult încrederea în economia românească. Investitorii potențiali se tern acum că alte legi pot fi adoptate confiscând în mod asemănător întreprinderi industriale, proprietăți urbane, bănci etc. Publicul face eforturi disperate pentru a transiorma bunurile sale în valută străină.

h. Rusia a luat cu forța din România mari cantități de echipament de foraj petrolier de la companiile petroliere care urmau să continue forările de exploatare. Reducerea acestor explorări va aduce în chip necesar în următoarele șase luni o serioasă reducere în producția română de petrol. Pentru un număr de ani, petrolul a fost un export important, iar industria petrolieră a jucat un rol însemnat în economia României.

3. In măsura în care este cunoscut reprezentanței Statelor Unite, Rusia nu a făcut nici un efort serios pentru a studia situația economică a României sau pert.ru a-și limita cererile pe baza capacității adevărate a industriei României de a purta povara astfel impusă. De fapt, există mărturii tot mai numeroase care indică o încercare deliberată a Rusiei de a crea confuzie și haos economic, posibil în speranța că, în acest fel, România se va dovedi apoi mai receptivă pentru economia comunistă.

V. *Rezumat*

1. Comisia Aliată de Control pentru România este dominată în întregime de Rusia Sovietică. Este evident că, prin Comisia de Control, Rusia procedează într-un

 ritm rapid la comunizarea națiunii române, poate cu scopul încorporării, la o dată ulterioară, Uniunii Sovietice.

2. Reprezentanții Statelor Unite și britanic în Comisia Aliată de Control sunt practic neputincioși pentru a schimba cursul actual al evenimentelor din România. Prestigiul Statelor Unite este afectat negativ atât în ochii rușilor cât și ai românilor, ca rezultat a acestei situații și a restricțiilor impuse activității reprezentanței Statelor Unite de către funcționarii ruși ai Comisiei de Control.

3. Actualul guvern român este un guvern minoritar impus națiunii prin presiunea sovietică. Acest guvern este dominat de Partidul Comunist Român care reprezintă probabil mai puțin de lOVo din populația românească. Această vastă majoritate a poporului român este puternic naționalistă și ferm opusă comunismului sub orice formă.

4. Deși actualul guvern român este deja, în largă măsură, comunist va mai trece o lună sau mai mult înainte ca partidul comunist să poată fi considerat ca fiind puternic consolidat politic în România.

5. Comuniștii câștigă treptat controlul industriei României. Programul lor va fi probabil accelerat de o prăbușire financiară care, dacă se continuă cursul actual, poate fi așteptată în următoarele două sau trei luni.

VI. *Concluzii*

Singura posibilitate pentru a împiedica o comunizare deplină a statului român este o acțiune imediată pe următoarele direcții :

a. Crearea unei adevărate Comisii tripartite Aliate de Control pentru România în care reprezentanții celor trei Națiuni Aliate să aibă puteri aproximativ egale (Terminarea operațiilor militare majore în Germania poate

159 oferi un prilej potrivit pentru a cere o reorganizare *a* actualei Comisii).

b. Lărgirea imediată a actualului guvern Groza prin includerea reprezentării proporționale a tuturor partidelor politice.

c. Deschiderea imediată a relațiilor comerciale dintre România și alte Națiuni Aliate, îndeosebi Marea Britanie și Statele Unite.

d. Instituirea imediată a controalelor efective de către Comisia Aliată de Control pentru a opri iminenta catastrofă financiară și a ameliora situația economică critică.

2. în actuala situație, următoarele orientări apar a fi deschise Statelor Unite :

a. A lăsa în întregime Rusiei Sovietice responsabilitatea pentru acțiuni ulterioare în România, menținând participarea noastră în Comisia Aliată de Control, România, pe baza actuală.

(Această orientare va evita posibilitatea de conflict cu Rusia în problema României. Aceasta va însemna, totuși, că Statele Unite vor continua să împartă responsabilitatea pentru acțiuni care sunt cu totul contrarii principiilor de bază ale Acordului de la lalta și Cartei Atlanticului.

Aceasta va încuraja de asemenea Rusia să procedeze la fel în alte țări balcanice, în Ungaria, Polonia și poate în Austria și Germania.)

b. Retragerea completă din Comisia Aliată de Control, anunțând public că responsabilitatea ulterioară pentru supravegherea activităților acestei țări revine în întregime Rusiei Sovietice.

(Această orientare ar avea avantajul de a evita conflictul cu interesele Rusiei, și, în același timp, de a ne scoate din implicarea în alte violări ale politicii asupra căreia s-a căzut de acord la lalta. Totuși, într-o măsură mai mare decât prin orientarea de la punctul *a,* aceasta

va încuraja activități similare ale Rusiei în alte țări. Aceasta ar fi, de asemenea, deosebit de prejudiciabil intereselor comerciale și industriale americane în România.)

' c. A informa de îndată Rusia despre intenția noastră de a insista asupra realizării depline a Acordului de la lalta în România și de a sprijini această orientare prin forța armelor dacă este necesar.

(Nu pare că interesul Statelor Unite în România este suficient de vital pentru a justifica această orientare. Ea nu ar trebui, desigur, luată în considerație până când nu au fost epuizate toate strădaniile pentru a atinge obiectivele noastre.)

d. A insista pentru realizarea Acordului de la lalta în România și a libertății de acțiune pentru reprezentanții Statelor Unite în această țară. Sprijinind poziția noastră prin presiune diplomatică, prin anunțarea în public a adevăratei situații din România, prin amenințarea retragerii asistenței economice și financiare acordate Rusiei, prin creșterea activităților noastre de spionaj și contraspionaj pentru a egala activitatea agențiilor similare rusești.

(Luând în considerație numai situația din România, această orientare ar părea pe deplin justificată. Ea ar amâna cu certitudine actualul curent spre întărirea comunismului în această țară și ar putea servi la restabilirea României ca națiune independentă pe plan politic și economic. Dacă această orientare va fi adoptată cât de cât, acțiunea trebuie începută imediat. Pașii inițiali ar trebui să fie cei schițați la paragraful 1 al acestei secțiuni.)

VII. *Recomandare*

Față de situația din România se recomandă ca Statele Unite să adopte orientarea indicată din Secția VI, paragraful 2 *d* mai sus. Pentru o eficacitate maximă, ea ar

trebui însoțită de acțiuni similare în cazul Bulgariei și ' Ungariei și, dacă situația o cere, de asemenea în Cehoslovacia, Polonia și Austria.

(5) C.V.R. Schuyler
General de brigadă,
Reprezentantul Șef al Statelor
Unite ale Americii

Arhivele Naționale — Washington D.C., R.G. 43
EAC, Mosley, Box 14

Un rezumat al acestui document în memorandumul lui Schuyler către președintele Truman, 3 mai 1945, *23 August 1944. Documente,* vol. IV, pp. 449—455.

38. „Legea pentru epurarea serviciilor publice în România", 20 iulie 1945, Londra — Raport al Departamentului de Cercetare din Foreign Office.

20 iulie 1945

Raport al Departamentului de Cercetare din Ministerul de Externe britanic privind desfășurările din teritoriile ocupate sau controlate de sovietici.

In *România,* la 29 martie 1945, a fost promulgată o nouă lege pentru epurare a serviciilor publice. Această lege urmează alteia privind aceeași problemă, promulgată de guvernul generalului Rădescu, dar impune pedepse mai severe. De exemplu, persoanele care au servit interesele fasciste urmează să fie condamnate la muncă silnică, iar acei care au colaborat cu legionarii lui Antonescu urmează să fie destituiți fără aviz. Pe de altă

[1] **Inadvertență de redactare, (n. ed.).**

162 parte „legionarilor penitenți" li se dă speranța de a scăpa cu prețul transferării apartenenței lor la Partidul Comunist. Se pare acum că epurarea în România nu va fi înfăptuită după modelul bulgar [1] în ciuda capitalului (politic) acumulat de liderii actualului guvern, când ei pregăteau răsturnarea generalului Rădescu, acuzându-1 că nu face o epurare serioasă.

The Foreign Office and the Kremlin, pp. 218—219.

39. „Profund recunoscător că nu m-am născut în România[11], 25 ianuarie 1946, Moscova — Ambasadorul Marii Britanii (Clark Kerr) către ministrul de Externe (Bevin).

Sir,

In recentele telegrame trimise de la București, m-am străduit cât am putut să vă țin la curent cu activitatea Comisiei Aliate, create la Moscova, pentru a-1 sfătui pe regele României a se consulta cu cabinetul său rebel în privința lărgirii guvernului român. Deși telegramele mele v-au dat esența celor petrecute la București, dvs. veți dori, cred, să țes laolaltă firele acestei istorii într-un raport pentru a completa documentele departamentului dvs. și pentru a intra într-o privință sau alta în mai multe amănunte. Acesta este scopul prezentei telegrame.

2. Comisia (dl. Vîșinski, dl. Harriman și cu mine) a părăsit Moscova în noaptea de 28 decembrie cu un tren special. Călătoria a durat trei zile. Pe dl. Vîșinski nu l-am văzut deloc până când, apropiindu-ne de frontie-

[1] **în Bulgaria, epurarea a fost însoțită de numeroase execuții, printre victime aflându-se prințul**

Chirii și Bogdan Filov, foștii regenți, membri ai guvernului etc. (n. ed.).

 ra română, dl. Harriman și cu mine l-am vizitat în salonul său. Am stabilit un plan în linii mari. In fazele de început, dl. Vîșinski avea să negocieze cu guvernul român, în timp ce dl. Harriman și cu mine urma să vorbim cu liderii partidelor țărănesc și liberal.

3. La Ploiești, în seara zilei de 31 decembrie, a trebuit să schimbăm trenul pentru că aici ecartamentul larg rusesc al șinelor este înlocuit cu ecartamentul îngust românesc. în întunericul care se lăsa, am tost primiți de primar, prefect și alte autorități locale cu tradiționala pâine și sare și cuvântări. Fiecărui membru al comisiei i s-a dat un buchet de garoafe de către o tânără localnică. Cel al d-lui Vîșinski era, așa cum se cuvenea, roșu ca sângele, al meu (probabil, tot după cuviință) roz, iar al d-lui Harriman alb ca zăpada. Obrajii tinerelor românce care trebuiau sărutați erau plăcut de reci și durdulii. Trenul românesc era plin de tineri funcționari cu paltoane negre, ale căror atenții mi-au plăcut mai puțin.

4. Sub lumina supărătoare a reflectoarelor am fost primiți la București de o mare mulțime, condusă de dl. Tătărescu, ministrul Afacerilor Externe. în mijlocul cuvântului de bun venit pe care era îndatorat să-1 rostească, o fanfară militară a început să cânte și a continuat mai încet cele patru imnuri naționale. După trecerea în revistă a gărzii de onoare a urmat o imensă și prelungită strângere de mâini. Dl. Le Rougetel m-a luat apoi la legație. Mai târziu, în cursul serii, am avut neplăcuta experiență a unui revelion rusesc la care m-am găsit plasat între dr. Groza, primul ministru și dl. Tătărescu ; unul ca un boxer care poate să te lovească în plex, iar celălalt ca un șofer arătos de modă veche, care te-ar înșela la costul călătoriei. Cu mâncare și vin am cimentat o prietenie caldă, dar artificială.

5. La 1 ianuarie, printr-un acord comun, comisia l-a vizitat pe rege. Dl. Vîșinski i-a reamintit Maiestății sale acea parte a comunicatului de la Moscova privitor la România și i-a explicat că el reprezintă vederile unanime ale celor trei miniștri de externe, al căror scop era ajungerea la o soluție a problemei, care să permită guvernului Maiestății Sale (britanice, n. ed.) și guvernului Sta-

 telor Unite recunoașterea guvernului României. Regele a ascultat în liniște și cu atenție. El a spus că era gata să ia în considerare în mod favorabil decizia de la Moscova, așa cum făcuse și în cazul deciziilor de la Ialta și Potsdam. El dorea să respecte decizia. Ambasadorul american și cu mine am folosit ocazia pentru a sublinia importanța acordată de guvernele noastre garanțiilor pentru alegeri libere și alte libertăți. Am fost sprijiniți în această privință de dl. Vîșinski, care a explicat că, în privința acestor libertăți, decizia de la Moscova pune o serioasă responsabilitate morală atât asupra celor trei Puteri, cât și a guvernului român și că aceste garanții trebuie îndeplinite cu fidelitate.

6. Nu era nevoie, în această privință, ca regele să fie convins, și după o scurtă discuție privind procedura, el a spus că privește administrația lărgită ca un guvern responsabil, al cărui țel de căpetenie va fi ținerea de alegeri libere. Dl. Vîșinski *a* susținut că aceasta ar fi doar una din multele sarcini, cu care guvernul va fi confruntat în următoarele câteva luni. Regele a sugerat apoi, tatonând, că ar fi bine să se neutralizeze unele departamente ale guvernului înainte de alegeri. Dl. Vîșinski a răspuns că această comisie nu putea trece dincolo de termenii de referință, care nu includeau o astfel de prevedere. Dl. Harriman și cu mine a trebuit, cu regret, să fim de acord cu aceasta. Am spus apoi că ne-am gândit ca lucrurile să se desfășoare în felul acesta. Mai întâi, includerea în guvern a reprezentanților opoziției ; în al doilea rând, asigurări corespunzătoare din partea guvernului reorganizat, în privința cărora cele două guverne ale noastre se vor declara satisfăcute prin reprezentanții lor la fața locului că aceste asigurări sunt îndeplinite loial, în cele din urmă, va urma recunoașterea. Dl. Vîșinski nu a ridicat obiecții.

7. L-am părăsit apoi pe rege pentru a participa la o întâlnire cu primul ministru, ministrul Afacerilor Externe și câțiva alți membri ai cabinetului. Discuția noastră s-a axat mai ales pe mecanismul admiterii în guvern a celor doi reprezentanți ai opoziției. S-a căzut de acord ca ambasadorul american și cu mine să-i vedem pe liderii partidelor „istorice" în ziua următoare și ca

165 această comisie să se întâlnească din nou cu guvernul dacă nu se realizase un progres în alegerea unor candidați potriviți. M-am folosit de prilejul prezenței membrilor de seamă ai guvernului pentru a vorbi deschis despre ceea ce așteptam de la ei. Am explicat de ce ne-am abținut până acum de la recunoașterea guvernului și cât de important era ca îndoielile noastre să fie înlăturate. Stătea în puterea guvernului să facă aceasta și noi contam pe el. Am spus că nu eram preocupați prea mult în privința acelor reprezentanți ai opoziției, care urmau să fie incluși în guvernul lărgit, cât mai ales de dreptul indiscutabil al poporului român de a-și face cunoscute dorințele prin alegeri libere și prin exercitarea tuturor libertăților. Vom veghea atât asupra formulării cât și a îndeplinirii garanțiilor solicitate acum cu simpatie, dar și cu o atenție deosebită. Asigurările cerute pentru a căpăta recunoașterea vor trebui să fie precise și respectate integral. Totul depinde de aceasta. Primul ministru, în ciuda unor întreruperi ale dlui Vîșinski, care nu părea să aibă încredere în el pentru a trata singur acest aspect al problemei; a fost de acord să pregătească un proiect amănunțit al asigurărilor pe care guvernul lărgit urmează să le proclame.

8. La această întâlnire, am avut timp îndeajuns să-1 observ pe primul ministru. Cu o seară înainte fusese un companion destul de amabil la dineu, spunând anecdote amuzante de tip Rabelais într-o germană stâlcită. între timp, citisem mult asupra lui și, mărturisesc, îmi băgasem nasul în trecutul lui. în timp ce făcea mare caz de sinceritate, am căpătat ferma impresie că nu puteam să ne așteptăm de la el la mai mult decât rușii îi permiteau să ne dea, pentru că tot timpul ochii lui de mic arici au licărit peste masă căutând aprobarea d-lui Vîșinski pentru orice spunea. Evenimentele următoare au arătat că această impresie era corectă.

9. în ziua următoare am văzut pe dl. Maniu, conducătorul Partidului Țărănesc, și dl. Dinu Brătianu, conducătorul Partidului Liberal. I-am găsit cu îndoieli asupra efectelor soluției propuse în comunicatul de la Moscova și extrem de neîncrezători în privința actualului

166 guvern și a rușilor. Am folosit toate argumentele evidente în favoarea acceptării propunerilor noastre și am arătat clar că eșecul de a folosi această ultimă șansă de cooperare ne va smulge atât nouă, cât și americanilor, orice mijloc de a ajuta România în viitor.

10. Atât dl. Maniu cât și dl. Brătianu s-au străduit să sublinieze importanța menținerii autorității Tronului și, desigur, a ținerii de alegeri corecte. Ei au găsit o ușoară consolare în sugestia mea în însuși faptul că noi, americanii și rușii, dând un răspuns public la scrisoarea regelui din 21 august, redasem Maiestății Sale terenul pe care îl pierduse în încercarea sa de a-1 demite pe dr. Groza. Ei au insistat însă că, dacă noi nu puteam asigura cea mai mare corectitudine, guvernul, cu ajutorul unor metode îndătinate de a face falsuri la urnele de vot, poate instala Parlamentul și să-și asigure o majoritate, care ar putea consimți la ceea ce ei cred că doresc rușii — adică să includă România în Uniunea Sovietică și să cruțe Rusia de folosirea forței pentru dobândirea celei de a șaptesprezecea republici a ei. La acest punct, nu am putut să răspund decât că ei puteau conta pe noi și pe americani care ne vom îndrepta toate eforturile pentru a face ca guvernul să respecte asigurările privind libertatea alegerilor și așa mai departe. Nu i-am convins pe deplin și, mărturisesc, nu m-am convins pe deplin nici pe mine însumi. Intre timp, dl. Mihalache, pe care l-am văzut în aceeași zi, fusese ales drept candidat al Partidului țărănesc și dr. Groza spusese dlui Maniu că acest om este acceptabil pentru el și pentru guvern. Dl. Mihalache mi-a făcut o bună impresie A fost nevoie de o forță de convingere considerabilă pentru a-1 face să accepte un post în guvern și mie mi-a revenit sarcina să-1 determin să o facă. în acest scop, am fost obligat să recurg la un amestec de lingușire și presiuni, ambele repugnându-mi.

11. L-am văzut apoi pe dl. Constantin (cunoscut și ca Bebe) Brătianu, care fusese ales drept candidat al Partidului Liberal, iar dr. Groza îmi spusese că fusese acceptat de către guvern. Când m-a informat că va propune numele nepotului său, dl. Dinu Brătianu mi-a explicat, puțintel naiv, că Partidul Liberal fusese fondat

167 de Brătieni și că, deși nepotul său nu poseda vreo

calitate deosebită, candidatura lui fusese propusă pentru că era important să se continue o tradiție de familie. Se convenise că partidul poate să-i dea toată Îndrumarea de care putea avea nevoie. Se pare că în scurta istorie a vieții politice românești, Brătienii au jucat același rol ca și aceia din familia Cecil în lunga noastră istorie. Vai 1 tradiția avea să fie ruptă.

12. Intre timp, avusesem o lungă discuție cu regele, fiind invitat la ceai la Palat de regina-mamă, pe care se întâmpla să o cunosc bine din tinerețe. Prima și buna impresie pe care mi-o făcuse regele a fost confirmată de această întâlnire. în timp ce a pretins că, în lumina evenimentelor din România și, mai ales, în aceea a sfidării constituției de către primul ministru, decizia de la Moscova fusese întrucâtva umilitoare pentru el, regele a declarat că era, cu toate acestea, gata să o respecte și a admis că ea dădea unele promisiuni pentru viitorul țării sale, cu condiția ca alegerile să fie cu adevărat libere și libertățile respectate[1] cu loialitate.! Jn privința ancestor ultime puncte, el era, sincer vorbind, sceptic. în fapt, în afară de membrii guvernului care erau exagerați în promisiunile lor, nu am întâlnit un singur român care să creadă că alegerile vor fi libere, dacă nu va fi creat un organism independent care să supravegheze îndeplinirea asigurărilor date de guvern. Regele care este, evident, mai matur decât vârsta sa, a avut multe de spus despre dificultățile propriei sale poziții ca monarh constituțional. Fusese un obicei al său să observe cu scrupulozitate prevederile constituției. Propriul său interes ca și conștiința sa îi ceruseră aceasta. Guvernul său era în stare de rebeliuni fățișă', împins la aceasta de Moscova, de unde primea toate directivele. Țara sa era ocupată de Armata Roșie (el a evaluat numărul ei la un milion) și plătea pentru această ocupație. Costul acesteia era o povară cu mult mai grea pentru economia românească decât cuantumul reparațiilor, fixat de armistițiu. Nu exista un ministru de finanțe, pentru că primul ministru nu putuse găsi un om cinstit care să-1 servească. Ministerul de Finanțe era în mâinile unui funcționar tânăr și fără experiență. Rezultatul era haosul și o inflație sălbatică

168 care scăpase de sub control. Se părea că era vorba de o politică deliberată a rușilor pentru a distruge economia românească. Revenind la propria sa poziție, regele a spus că el și regina-mamă erau permanent supuși la afronturi și amenințări de către comuniști, care nu reprezentau mai mult de un pumn de oameni. Toate acestea, atât el cât și ea (regina, n. ed.) le-au suportat și le vor suporta în tăcere dar comuniștii erau hotărâți să răstoarne monarhia și să bolșevizeze țara, sau chiar să o vadă absorbită de U.R.S.S. El era convins că vasta populație țărănească care forma coloana vertebrală a poporului român nu voia în nici un fel așa ceva și că el va face tot ceea ce poate pentru a se opune la aceasta.

13. La 4 ianuarie, ambasadorul american și cu mine am auzit că guvernul avea intenția de a respinge candidații aleși de cele două partide. Am decis, așadar, ca prim pas, să-1 vedem pe primul ministru pentru a-1 întreba de ce. L-am informat pe dl. Vîșinski, dar el nu și-a dat osteneala să ne însoțească. A explicat că o întâlnire în plen va fi organizată, mai târziu, în cursul zilei. L-am găsit pe primul ministru foarte precaut. El a confirmat că guvernul său nu voia să accepte pe dl. Miha- lache și dl. Brătianu, dar a refuzat să arate motivele, declarând că o va face la întâlnirea în plen. Deocamdată, el nu avea „mandat" să spună mai mult. Dl. Harriman și cu mine ne-am manifestat surprinderea și neplăcerea și ne-am retras.

14. întâlnirea în plen a avut loc la ora B și a durat până aproape de miezul nopții. Primul ministru a fost sprijinit de un grup divers de colegi de ai săi, care fuseseră, evident, aleși cu grijă. După câteva ciocniri preliminare s-a început discuția asupra meritelor seu altor aspecte ale candidaților propuși. Ceea ce a urmat a fost o treabă chinuitoare și dezgustătoare. Primul ministru a început cu un violent atac împotriva dlui Mihalache, ca fiind omul responsabil, mai ales, de a fi împins România în război și de a se fi înscris ca voluntar pentru a lua armele împotriva Uniunii Sovietice și a servi sub steagul lui Hitler. Cererea noastră de a prezenta dovezi a fost satisfăcută prin documente arătând că în 1941, dl.

Mihalache își oferise serviciile pentru a lupta în vederea redobândirii provinciei pierdute Basarabia și că fusese intr-adevăr mobilizat timp de trei săptămâni. Primul ministru a continuat spunând că era în posesia unor fotografii, arătându-1 pe dl. Mihalache în uniforma „fascistă" a regelui Carol. El ne-a reamintit că, maimuțărind obiceiurile țăranilor, el purta de obicei cămașa peste pantaloni, dar acum se dovedea că o băgase înăuntru, într- un chip cu adevărat fascist. Era, așadar, limpede că nu era potrivit pentru a lucra într-un guvern, atât de curat și democratic precum cel prezent. Având în vedere că mulți din colegii primului ministru (mai ales, ministrul Afacerilor Externe, care fusese părintele mișcării fasciste sub regele Carol), luaseră parte activă în activități similare, purtându-și cămășile în pantalonii lor fasciști, mi-a fost imposibil să-mi ascund nerăbdarea și dezgustul. De fapt, trebuie să mărturisesc, mi-am ieșit din fire. Când atmosfera a început să se mai răcorească puțin, primul ministru l-a invitat pe ministrul Cooperației **********, un membru disident al Partidului țărănesc, care a dezlănțuit un atac în toată regula împotriva partidului. Cu sprijinul dlui Vîșinski, am refuzat să ascultăm injuriile partidelor ca atare și am readus discuția înapoi la cei doi candidați. Era acum rândul dlui Brătianu. Primul ministru a spus că era un reacționar și responsabil moral pentru evenimentele din 8 noiembrie. Cu toate acestea, el nu avea nimic împotriva lui personal, deși era evident că dl. Brătianu nu era potrivit să se alăture guvernului. Dl. Tătărescu a preluat aici acuzarea, susținând in termeni absurzi că prezentarea candidaților celor două partide era un act de agresiune morală, destinat să dezagrege guvernul, a cărui inegalabilă activitate a continuat să o descrie.

15. Dl. Harriman, care prezida, a făcut câteva comentarii pertinente în privința activității guvernului, care era responsabil de refuzul guvernului său (al S.U.A. — n. ed.) de a-1 recunoaște. L-am susținut în această privință. Dr. Groza a fost solicitat stăruitor să prezinte dovezi pentru declarația sa că dl. Brătianu era responsa-

---

********** Anton Alexandrescu (n. ed.)

bil pentru evenimentele de la 8 noiembrie, dar el nu a putut să spună decât că dl. Brătianu era vinovat în virtutea faptului de a fi secretar general al Partidului Liberal, care inspirase tulburările. Dl. Harriman a arătat clar că noi nu putem accepta versiunea .guvernului a acestei povești. în cest moment, Vîșinski a spus că, în opinia guvernului sovietic, ambii candidați erau prea compromiși pentru a deveni membri ai guvernului. Ținând seama că verdictele comisiei trebuiau date în unanimitate, candidați! în discuție au fost excluși. întâlnirea s-a împrăștiat.

16. La 5 ianuarie dl. Harriman și cu mine am avut o lungă discuție cu dl. Vîșinski. Recurgând la rapoartele pregătite pentru el de Misiunea americană, dl. Harriman a putut să spulbere acuzația împotriva dlui Brătianu. Dl. Vîșinski a pretins că rapoartele, aflate în posesia sa, dădeau o versiune diferită, dar nu le-a prezentat. în același timp, el a repetat declarația sa că, în orice caz candidatura dlui Brătianu nu era acceptabilă guvernului săt'i Discuția s-a dovedit zadarnică'. Cu ajutorul altui document, aflat în mâinile dlui Harriman, era posibil să se respingă și acuzația împotriva dlui Mihalache, dar dl. Vîșinski nu a putut fi clintit din obiecțiile sale. El a susținut că dl. Mihalache era un *alter ego* al dlui Maniu și că singur acest fapt era îndeajuns a-1 exclude. în cele din urmă s-a convenit ca dl. Harriman și cu n ine să facem un alt demers pe lângă partidele din opoziție și să sugerăm ca fiecare să prezinte comisiei o listă de trei sau patru nume, asupra cărora membrii comisiei vor discuta între ei și nu cu guvernul român.

17. L-am văzut apoi pe dl. Maniu, care nu și-a ascuns indignarea pentru respingerea dlui Mihalache. El ne-a confirmat în credința noastră că acuzațiile împotriva acestui om erau lipsite de temei. La sugestia noastră stăruitoare, el a abandonat ideea la care făcuse aluzie că Partidul țărănesc ar refuza să prezinte alt nume. I-am cerut trei sau patru nume, și, după multe discuții, a fost de acord să consulte partidul și să comunice cu noi. Mai târziu, l-am văzut pe dl. Brătianu. El a fost de asemenea de acord ca Partidul Liberal să ne dea o listă de candidați alternativi.

18.în acea seară, am primit două liste. Acea a Partidului țărănesc cuprindea șaisprezece nume, de fapt, toți membrii (comitetului) executiv al partidului. Partidul liberal a limitat lista lui la patru nume. Aceste liste au fost discutate amănunțit cu dl. Vîșinski și s-a căzut de acord ca guvernului comisia să-i prezinte numele dlui Hațieganu pentru Partidul Țărănesc și cel al dlui Romniceanu pentru Partidul liberal. în cursul discuției, dl. Vîșinski a fost destul de rezonabil în privința candidatului Partidului Țărănesc și îmi place să cred că inelegantа mea ieșire iritată din 4 ianuarie era răspunzătoare pentru acceptarea ușoară a unui candidat atât de bun și atât de ferm cum promite să fie acest om. în ce privește Partidul Liberal, el tindea să ceară numele lui Danielopol, fondatorul Societății Sovieto-Române, dar dl. Harriman și cu mine n-am fost de acord și am stăruit pentru acceptarea dlui Fotino, al doilea nume pe lista Partidului Liberal. Dl. Vîșinski l-a respins pe motiv că și el fusese implicat în evenimentele din 8 noiembrie. în sfîrșit, s-a căzut de acord ca dl. Romniceanu, al treilea nume de pe lista Partidului Liberal să fie prezentat guvernului.

19. în după amiaza zilei de 7 ianuarie, am aflat că guvernul acceptase pe cei doi candidați. Comisia a cerut deci o audiență la rege și a informat pe Maiestatea Sa asupra recomandărilor ei. După ce ne-a mulțumit, regele a spus că pasul următor era ca dr. Groza să-i prezinte numele candidaților. Ei urmau să depună jurământul ca miniștri fără portofoliu și decretele necesare urmau să fie emise. Această ceremonie a avut loc la ora 9 seara și un decret regal, datat 7 ianuarie a fost publicat în *Monitorul Oficial.* Regele mi-a spus ulterior că atitudinea dr. Groza față de el fusese corectă și că nu făcuse nici o referire la trecut. în ziua următoare, regele i-a luat pe membrii comisiei în munți, la Sinaia, unde ne-a invitat la dejun. Dl. Vîșinski a plecat imediat după aceea pentru a merge la Sofia în drumul de reîntoarcere la Moscova, dar dl. Harriman și cu mine au rămas acolo peste noapte.

20. La 9 ianuarie ne-am reîntors la București și am petrecut, seara, câteva ore cu dr Groza. Scopul nostru

 era de a-i pune câteva întrebări despre îndeplinirea asigurărilor pe care guvernul român le dăduse între timp publicității. Textul acestor asigurări este anexat. Dl. Harriman și cu mine ne dădeam seama că ar fi greu de a face șicane în privința termenilor, deoarece ele urmau formula de la Moscova, dar că eram in drepturile noastre să cerem primului ministru să discute cu noi și, trebuie să mărturisesc, am încercat un sentiment de ușurare și libertate pentru că dl. Vîșinski plecase din București.

21. Potrivit înțelegerii dintre noi, l-am supus pe dr. Groza unei chestionări amănunțite privind alegerile, iar dl. Harriman a discutat problema libertăților. Am acționat în comun în multe ocazii și experiența a arătat că aceasta era metoda cea mai potrivită de a trata probleme în care eram amândoi interesați. Am început prin a întreba când propune dr. Groza să se țină alegerile. A spus că a discutat aceasta cu liderii opoziției. Ulterior, s-a dovedit că această declarație nu era adevărată. Prima problemă era elaborarea unei legi electorale. Aceasta se va face prin consultare cu partidele politice. O altă problemă era stabilirea cetățeniei miilor de locuitori ai Transilvaniei, care erau de origine maghiară. Ea putea fi soluționată în două-trei luni. Urma apoi întocmirea registrelor electorale. în cele din urmă s-ar putea să fie necesară ținerea de alegeri comunale, înainte de alegerile generale. In acest punct, dr. Groza a explicat că ar fi rostul autorităților, astfel alese, sa controleze mecanismul alegerilor. El a sugerat că vom fi de acord cu el că democrația cere ca ele să fie alese prin vot popular. Fusese sfătuit de un eminent avocat din opoziție că, din motive tehnice, alegerile comunale nu puteau fi ținute în următoarele șase luni. Toate acestea indicau drept dată a alegerilor generale o zi cândva în iulie sau august. Astfel ar mai fi existat avantajul suplimentar că recolta ar fi fost strânsă, iar țăranii liberi. Am spus atunci că presupun că legea electorală nu face discriminări față de vreun partid acum reprezentat în guvern și că toate aceste partide vor fi libere să-și prezinte candidații. El a spus că aveam dreptate. După o discuție privind co-

173 rupția în vechile alegeri din România, am sugerat ca reprezentanții tuturor partidelor să fie prezenți la numărătoarea voturilor. A acceptat imediat. Am mai sugerat că ar fi înțelept să se elimine folosirea cuvintelor „fascist" și „trădător" din discursurile electorale. El și-a exprimat consimțământul. L-am întrebat apoi dacă vor fi acordate drepturi egale tuturor partidelor la radiodifuziune. A spus că vor fi. în sfârșit, ani spus că eram îngrijorat să constat că obligația îndeplinirii asigurărilor date guvernului Maiestății Sale (britanice, n. ed.) și guvernului Statelor Unite era lăsată în seama a patru miniștri aparținând aceluiași partid și că intențiile declarate ale guvernului român ar fi mai convingătoare pentru Occident, dacă această obligație ar fi fost încredințată unui organism în afara partidelor. El mi-a dat un răspuns evaziv, susținând că era b treabă delicată și complicată. Dacă va fi ceva în neregulă va putea fi sesizat Consiliul de Miniștri. El și-a dat seama că noul spirit de cooperare dintre partide ar trebui să aibă efectul neutralizant pe care doream să-1 văd. El credea că atunci când va sosi momentul, va putea să se înfățișeze opiniei occidentale cu conștiința curată.

22. Dl. Harriman a început discuția despre libertăți și a spus că intr-o zi sau două, el va trebui să raporteze dl. Byrnes cum vor fi îndeplinite asigurările date de guvernul român. Primul ministru a explicat că în România, libertățile absolute ar fi imposibile. Minoritățile ar scăpa de sub mână și rezultatul ar fi periculos Cu toate acestea, în unele probleme toate partidele pot conta pe o libertate completă și egală. Avea ia îndemână sugestiile făcute de liderii celor două partide istorice, pe care intenționează să le ia urgent în considerație. Dl. Harriman a ridicat atunci punctele privitoare la ziarele de partid, distribuirea tipografiilor și prevenirea sabotajului uniunilor de tipografi, care ar face imposibilă apariția organelor de presă ale opoziției, chiar dacă nu ar fi suprimate. Dl. Harriman a sugerat de asemenea că toate partidele ar trebui determinate să stabilească o bază de comun acord în privința cenzurii. Primul ministru a fost

 de acord cu toate acestea. Dl. Harriman s-a referit apoi la suprimarea in presa română a unor părți din recentul discurs radiodifuzat al dlui Byrnes, care se refereau la România. A urmat o lungă ceartă, dl. Harriman stăruind pentru o asigurare că viitoarele declarații ale dlui Byrnes vor rămâne necenzurate, iar primul ministru es- chivându-se să dea un răspuns clar și susținând că noua relație pe punctul de a fi stabilită făcea superfluă cererea dlui Harriman. Dr. Groza s-a referit aici la faptul că în problema cenzurii știrilor externe, mâinile guvernului român nu erau în întregime libere, deoarece Comisia Aliată de Control exercita o supraveghere atentă, dar el a adăugat că în ceea ce privește guvernul, el lua notă de observațiile dlui Harriman. La sfârșit, dl. Harriman a ridicat problema deținuților politici. Aceasta a adus declarația surprinzătoare a primului ministru că numărul lor putea fi socotit pe cele două mâini ale sale. Toate lagărele de concentrare fuseseră desființate. La cererea d-lui Dinu Brătianu, chiar câțiva tineri din Partidul Liberal, care fuseseră implicați în tulburările de la 8 noiembrie, au fost puși în libertate.

23. Deși, la prima vedere, declarațiile primului ministru par să fie suficient de liniștitoare, nici dl. Harriman, nici eu nu am fost satisfăcuți în privința sincerității sale. Din acest motiv, am decis, în ciuda plecării dlui Harriman la Londra, să mai rămân a doua zi la București pentru a avea încă o convorbire cu dr. Groza și a-i arăta și lui importanța pe care guvernul Mmestății Sale (Britanice — n. ed.) o acordă îndeplinirii fidele a asigurărilor de către guvernul român. In acest scop l-am întâlnit la 11 ianuarie. Am mers la el cu un memorandum cuprinzând conversația noastră din 9 ianuarie. I l-am lăsat ca el să-1 citească și să-mi spună dacă el corespunde cu cele ce-și amintește a se fi petrecut între noi. Am procedat astfel pentru a da Ministrului Maiestății Sale mijloace de a verifica buna credință a guvernului. La această întâlnire, i-am repetat dr. Groza motivele amintite. L-am avertizat că intenția guvernului său de a amâna alegerile până la toamnă nu va fi pe

175 gustul dvs., întrucât nu se conformează lui „cât de curând posibil[41] din comunicatul de la Moscova. El a repetat argumentele deja folosite și mi-a servit altele noi, la fel de neconvingătoare ca și cele vechi. Printre ele era criza în creștere în situația alimentară. în mai, a spus el, burțile oamenilor vor fi goale. în această condiție, nimeni nu va putea vota înțelept. înțelepciunea vine din- tr-o burtă plină. Oamenii trebuie să aștepte până recolta va fi culeasă și ei vor fi mâncat pe săturate. Cu această formulare, el a susținut că este singurul care înțelege suferințele și gândul claselor muncitoare. Pe ele le reprezenta și era sigur că se bucură de încrederea lor ; dovadă faptul că în timpul celor zece luni de greutăți fără precedent, de când el este premier, nu a avut loc nici o singură grevă. Partidele istorice, pe de altă parte, reprezentau clasele avute și nu aveau nici o legătură cu cei săraci și călcați în picioare, al căror campion neînfricat era el. Cu toate acestea, se declara gata să discute data alegerilor cu liderii organizației, dar ei îl vor găsi tenace și el va trebui să le spună că, dacă îi forțează mâna, va trebui să le treacă lor îngrozitoarea responsabilitate a situației economice.

24. El a continuat să se plângă că nu era o marionetă și, în același timp, să explice dificultățile poziției sale într-o țară sub ocupație străină și supusă unor termeni duri de armistițiu. în toate împrejurările a spus el, nu era^orect să fie forțat să țină alegeri înainte ca economia națională să fie restabilită. Tot ceea ce cerea era puțină pace și liniște care să-i permită să progreseze cu activitatea sa. Era limpede că nu l-am clintit.

25. Am continuat, amintindu-i ceea ce îi spusesem despre efectul faptului că tot controlul mecanismului alegerilor fusese rezervat pentru patru departamente, ai căror șefi aparțineau unui singur partid, ceea ce stârnea unele temeri în privința imparțialității lor. Mi-a replicat că în această privință nu trebuia să-mi fie teamă. Cele patru departamente nu vor acționa din proprie inițiativă, ci sub controlul atent al guvernului, în care opo-

 ziția era acum reprezentată. Guvernul nu avea „gânduri ascunse[11]. Puteam avea deplină încredere m el.

26. în sfârșit, i-am spus că eu consideram că ar fi prudent din partea lui dacă nu ar pierde timp în fixarea începutului de punere în aplicare a libertăților. Mi-a replicat că puteam fi liniștit în această privință, aflând că el convocase pentru a doua zi, pe cei doi membri ai guvernului, reprezentanți ai opoziției, pentru a se consulta exact asupra acestei probleme și că putea să mă asigure că le va oferi o conduită cinstită. Mi-ar fi plăcut să stau să ascult rezultatul acestei discuții, dar trebuia să plec.

27. L-am părăsit pe primul ministru cu sentimentul că este un pungaș experimentat de neclintit. Trebuie însă să admit că m-a făcut să-1 îndrăgesc puțin pentru că mi-a arătat foarte clar că nu aștepta de la mine să cred tot ce se spunea. In această privință, el se deosebește de ministrul Afacerilor Externe. Gred, așadar, că oricât de aproape l-am observa pe dr. Groza, vom fi corecți în opinia că este plin de gânduri ascunse și că va face tot ce îi stă în putință pentru a pune atâtea bețe în roțile politicii noastre, câte rușii îi vor spune și eu sunt obligat să spun că, după părerea mea, ei îi vor spune să pună multe. E o treabă melancolică, dar nu văd ce se poate face mai mult.

28. Am spus că primul ministru este un pungaș, dar dl. Tătărescu, ministrul Afacerilor Externe îl depășește ușor în pungășie. Dr. Groza este un nătărău jovial. I-am putea ierta poate aceasta, însă nu din această cauză dansează cu râvnă și vioiciune la fiecare melodie pe care Vîșinski are grijă să i-o fluiere. Dl. Tătărescu, la rândul său, este îmbibat până la buze cu înșelăciune și trădare. Spre deosebire de dr. Groza, el este inteligent, dar inteligența lui *nu* era suficient de ascuțită pentru a o sfida pe a mea și apelurile pe care le-a făcut la toleranța mea cu cascadele sale de minciuni erau într-adevăr slridente. Sunt obligat, așadar, să mărturisesc credința mea că actualul guvern român are puține intenții de a observa spiritul, în fapt, litera hotărârii de la Moscova. Atât dl.

Tătărescu cât și dr. Groza pot acționa, astfel, în deplină siguranță ; în timp ce decizia de la Moscova poate să vă fi sunat plăcut dvs. și dl. Byrnes, precum și urechilor lumii occidentale, în România ea nu înseamnă nimic. Oamenii din partidele istorice care sunt pe punctul de a se alătura guvernului vor fi ținuți la distanță și oricare ar fi garanțiile smulse de noi și de americani, poporul din România nu are îndoieli asupra rezultatelor alegerilor. Guvernul va avea grijă de asta.

29. Nu pot să închei acest raport, fără să spun un cuvânt despre rolul jucat în această tristă poveste de dl. Vîșinski, care în România și-a dobândit porecla bine meritată de „V—3“. * El a făcut un oarecare efort pentru a ascunde de dl. Harriman și de mine faptul că guvernul român a acționat numai la ordinul lui, dar a fost limpede pentru noi, dintru început, că aceasta era situația. Numai prin influența sa candidaturile dlor Mihalache și Brătianu au fost respinse.

30. In ciuda repetatelor sale declarații de sinceritate, este evident că el conduce România, întocmai ca o provincie a Uniunii Sovietice, iar guvernul este instrumentul său. A fost dureros pentru mine să observ aceste manifestări ale politicii rusești, la marginile sferei sale de influență, atunci când guvernul sovietic susține că nu are alt interes decât de a o vedea pe aceasta în sensul că termenii armistițiului sunt respectați de o administrație care nu este ostilă.

31. Am părăsit Bucureștiul, așadar, cu un sentiment de tristețe și profund recunoscător că nu m-am născut în România.

Trimit copii ale acestei telegrame reprezentanților Maiestății Sale de la București și Washington.

Am (urmează formula protocolară de încheiere nereprodusă în textul original — n. ed.) Archibald Clark Kerr

F.R.O. F.O. 371/59131 114406

♦ **Referire la armele secrete germane V—1 și V—2.**

40. România își pierde independența și este comu- nizată, 12 martie 1947, București — Ministrul Marii Britanii în România (Holman) către primul ministru al Marii Britanii (Attlee).

Confidențial *(17364)*

Statele balcanice 27 martie 1947
Secțiunea 1

RAPORT ANUAL ASUPRA ROMÂNIEI 1946

Dl. Holman către Dl. Attlee (Primit la 27 martie}

Nr. 34

București, 12 martie 1947

Domnule,

Am onoarea să vă trimit prezentul rezumat al principalelor evenimente politice din România, ce au avut loc în anul 1946. Și sunt foarte îndatorat domnului Ivor Porter, secretar II la această misiune, în alcătuirea acestui raport.

ADRIAN HOLMAN

Cuprins

Rezumat politic pentru 1946

Relațiile dintre guvernul român și guvernul Maiestății Sale în anul 1946 s-au bazat în mare parte pe prevederile Acordului de la Moscova, semnat la Moscova de- către miniștrii de externe ale celor trei puteri învingătoare, la 25 decembrie 1945. (...)

Insă de îndată ce ambasadorii au trecut la primul stadiu de aplicare și anume includerea in guvern a repre-

 zentanților partidelor de opoziție, a devenit foarte clar că dl. Vîșinski, în înțelegere cu guvernul României,

era hotărât să nu aplice Acordul de la Moscova. Când dl. Mihalache, primul candidat propus de Partidul Național Țărănesc, a refuzat să se compromită până într-atât încât să intre în noul guvern, dl. Harriman și Sir Archibald Clark Kerr au avut unele greutăți in a-1 convinge să-și înfrângă conștiința personală în interesul unei înțelegeri. Totuși, când în sfârșit fusese convins, s-a dovedit că el și dl. Bebe Brătianu, reprezentant al Partidului Național Liberal, erau ambii de neacceptat în guvernul român, la instigația Moscovei și a lui Vîșinski personal și, întrucât deliberările comisiei trebuiau să fie unanime, această folosire de către dl. Vîșinski a dreptului de veto a servit efectiv la ținerea în afara guvernului a candidaților cei mai capabili ai partidelor de opoziție, jenându-i considerabil pe reprezentanții Marii Britanii și Statelor Unite. Partidele de opoziție au consimțit, însă, să înainteze liste cu alți posibili candidați, și dintre aceștia dl. Hațieganu a fost ales să reprezinte Partidul Național Țărănesc și dl. Romniceanu să reprezinte Partidul Național Liberal ; nici unul dintre aceștia nu erau în stare să poarte în guvern întreaga măsură a prestigiului partidelor lor.

5. După ce a realizat acest lucru, dl. Vîșinski a plecat la Moscova la 9 ianuarie, iar dl. Harriman și Sir Archibald Clark Kerr au rămas la București, urmând să discute cu dr. Groza aplicarea asigurărilor făcute public de către guvernul român în ziua precedentă. Dr. Groza a consimțit imediat ca reprezentanții tuturor partidelor să fie prezenți la numărarea voturilor electorale, ca folosirea cuvintelor „trădător" și „fascist" să fie interzisă în adresările electorale și ca toate partidele să se bucure de facilități egale privind accesul la emisiunile radio. In plus, și-a luat sarcina de a garanta libertatea presei, distribuirea echitabilă a știrilor tipărite și o cenzură rezonabilă și de a împiedica intimidarea tipografilor de către sindicatele lor. A promis că declarcițiile oamenilor de stat din vest nu vor mai fi cenzurate și că vor fi eliberați prizonierii politici din țară. Când, la 11 ianuarie, Sir Archibald Clark Kerr i-a reamintit această conversație

 lui Groza, primul ministru l-a asigurat că guvernul nu avea „gânduri ascunse".

6. Totuși, dlui Harriman și lui Sir Archibald Clark Kerr le era tot atât de clar ca și opoziției că dr. Groza nu prea intenționa să respecte spiritul sau chiar litera Deciziei de la Moscova și, prin urmare, le-a fost foarte greu ambasadorilor să le dea asigurări conducătorilor extrem de sceptici ai opoziției că guvernul Maiestății Sale și guvernul Statelor Unite vor face tot ce le stă în putere pentru a pune în aplicare acest acord. Aceste asigurări personale ale d-lui Harriman și ale lui Sir Archibald Clark Kerr au fost amintite în multe ocazii de către membri ai opoziției, când a devenit clar că acordul de la Moscova nu era aplicat. Ei, probabil, nu-și dădeau seama că guvernul Marii Britanii și Statelor Unite nu puteau altceva decât să aplice o presiune diplomatică.

Speranțe iluzorii Cei mai puțin realiști dintre ei probabil că-și imaginau vreun conflict politic la nivel înalt între puterile occidentale și Rusia Sovietică, în vederea punerii în aplicare a acordului. Această gândire ce lua dorințele drept realități *(wishful thinking,* n. ed.) a făcut partidele de opoziție să susțină pe parcursul anului 1946 că fuseseră abandonate de către puterile occidentale.

7. Timp de câteva săptămâni, după plecarea comisiei de la Moscova, s-au înregistrat dovezi de bună credință din partea guvernului. Organul de presă oficial al Partidului Național Țărănesc, *Dreptatea,* a apărut pe 5 februarie, iar organul de presă oficial al Partidului Național-Liberal, *Liberalul,* pe 8 februarie. La 5 februarie reprezentanții american și britanic au prezentat note guvernului român în care acestuia i se atrăgea atenția asupra asigurărilor pe care le dăduse în ianuarie și se afirma că cele două guverne sunt acum pregătite să-și extindă recunoașterea asupra guvernului român, pe baza înțelegerii că aceste asigurări vor fi îndeplinite și în speranța că alegerile se vor ține nu mai târziu de luna mai. Aceste note au fost publicate în ziua următoare la Londra și Washington și folosite de guvernul român pentru a da impresia că partidele de opoziție fuseseră abandonate de către puterile occidentale. Este posibil ca această mane-

•vră supărătoare din partea guvernului să fi împins guvernul Maiestății Sale să publice scrisoarea adresată guvernului român privind asigurările date de dr. Groza celor doi ambasadori pe 9 februarie și în care se afirma că procesul de recunoaștere nu va fi complet până când nu se va primi o recunoaștere satisfăcătoare a recentei note. Cu această ocazie, dimineața devreme, au apărut camioane cu agenți comuniști care au cumpărat câte exemplare le-au căzut sub mână din ziarele care publicau această scrisoare. în cele din urmă, guvernul român a recunoscut nota guvernului Maiestății Sale într-un mod care cu greu poate fi numit „satisfăcător††††††††††††[1]. Mulți români încă mai credeau că, de vreme ce guvernul român era interesat numai de avantajele recunoașterii și nu prea ■dădea semne că intenționa să plătească modestul preț cerut în schimb, recunoașterea nu avea să fie acordată. Ei treceau cu vederea faptul că, potrivit acordului de la Moscova, era suficientă o asigurare din partea guvernului român pentru a obține recunoașterea și că, prin urmare, din punct de vedere legal, toate condițiile de recunoaștere fuseseră deja îndeplinite. La 15 februarie, guvernul Maiestății Sale a adresat o notă guvernului român, în care confirma răspunsul guvernului român și aproba numirea ca reprezentant român la Londra a dlui Richard Franasovici, un colaborator al dlui Tătărescu cu o carieră în urma căreia își câștigase porecla de „Tri- chard“. *

8. După recunoașterea de către guvernul Maiestății Sale și guvernul Statelor Unite, guvernul român a recurs la intimidarea organizată a partidelor de opoziție. Sediul Partidului Național Liberal din Arad a fost devastat pe 16 februarie și un membru al partidului a fost ucis. Pe 24 februarie s-a înregistrat un atentat la viața d-lui Dinu Brătianu, în timp ce se îndrepta spre mitingul Partidului Național Liberal de la Câmpulung. Dr. Groza, adresându-se pe 14 februarie unei delegații de muncitori petroliști, a spus : „Vom fi victorioși în alegeri. Dacă reacțiunea câștigă, credeți că o s-o lăsăm în viață

---

†††††††††††† „trădătorul Richard[11] (n. ed.)

douăzeci și patru de ore ? O să ne luăm imediat revanșa. O să punem mâna pe ce o să putem și-o să lovim". In cele din urmă, această misiune a reușit să procure și să trimită la Londra o mostră din „bâtele[11] de metal confecționate de muncitorii comuniști de la căile ferate în vederea alegerilor.

Scindarea social-de-mocraților

9. Probabil ca rezultat indirect campaniei sale nestăvilite de in timidare, Partidul Comunist a reușit să scindeze Partidul Social Democrat la congresul partidului din 10 martie. Potrivit principiului comuniștilor de a distruge orice front socialist organizat din țările unde acționează, Partidul Comunist Român a reușit să infiltreze tovarăși de idei in rândurile Comitetului Central al Partidului Social Democrat, astfel încât, la 10 martie, când dl. Țiței Petrescu a chemat congresul să decidă dacă partidul avea să colaboreze sau nu cu comuniști, rezultatul a fost o concluzie trasă înainte de dezbateri. Dl. Titel Petrescu, el însuși un socialist de bună credință, dar fără stofă de conducător și fără a avea experiența practică a tacticilor comuniste, se pare că nu a simțit pericolul. Insistând asupra unui vot deschis, conducătorii elementului disident din partid, dl. Rădăceanu, ministrul muncii, și dl. Voitec, ministrul educației, ei înșiși compromiși de activitatea lor din timpul războiului și, prin urmare, gata, la nevoie, să îndeplinească instrucțiunile Partidului Comunist, au reușit să exercite o intimidare morală considerabilă asupra numeroșilor delegați independenți, al căror loc de muncă depindea de ei. în final, s-a alcătuit o scrisoare frauduloasă, fără știrea d-lui Titel Petrescu, despre care s-a pretins a-i fi fost adresată de către conducătorii Partidului Național Țărănesc și Partidului Național Liberal, promițându-i-se sprijin material și moral dacă partidul candida la alegeri pe o listă independentă. Dl Titel Petrescu a fost grav înfrânt, după ce a părăsit congresul cu câțiva adepți curajoși. Astfel, partidul s-a scindat în Partidul Socialist Independent al dlui Petrescu, ce s-a alăturat opoziției, și colaboraționiștii conduși de dl. Rădăceanu și de dl. Ștefan Voitec, care au rămas în guvern.

Hi. După ce au obținut scindarea frontului socialist, comuniștii au trecut la formarea Partidului Național Popular, prezidat de ex-liberalul domn Mitiță Constantinescu, cu scopul de a scinda frontul burghez. Deși primea directive chiar de la Comitetul Central al Partidului Comunist, și-a bazat programul pe monarhia constituțională, pe industria privată și pe o îmbunătățire generală a standardului de viață, dar avea să se bucure chiar și de mai puțin succes decât Partidul Liberal disident al dlui Tătărescu, ce fusese format în același scop. Dl Tătărescu era, desigur, atât de compromis de activitatea lui dinainte de război, încât trebuia să-și continue încercările de a înfrânge burghezia, în speranța că va scăpa de judecata unui Tribunal al Poporului. Intr-o cuvântare transmisă la radio pe data de 27 aprilie a vorbit de noile forțe politice care acționau în România. (...) Curând după această cuvântare, Partidul Liberal disident al d-lui Tătărescu a hotărât să apară pe listele electorale ale guvernului.

11. Mai mult, di Tătărescu s-a conformat riguros, in calitatea sa de ministru al afacerilor externe și conducător al Partidului Liberal disident. Comuniștii nu reușiseră, până la acel moment, să se infiltreze într-o măsură considerabilă în Ministerul Afacerilor Externe, și, prin urmare, fusese posibil ca reprezentanții români din străinătate să explice, în cadrul conversațiilor particulare, ce se întîmplă în țara lor. Partidul Comunist, cunoscând acest lucru, era hotărât să-și aibă proprii agenți, atât în cadrul Ministerului, cât și în străinătate, în scopuri de propagandă și pentru a supraveghea diplomații de carieră, care erau în primul rând loiali serviciului lor. Dl Tătărescu a jucat un rol important în zguduirea din temelii a citadelei afacerilor externe, elaborând o lege promulgată la 8 martie, în vederea reorganizării ministerului. Este suficient să citãm doar o parte din această lege, pentru a indica măsura considerabilă dată infiltrării agenților comuniști în cadrul afacerilor externe românești. Articolul 82 stipula *irde*[r] *alia* că în serviciu puteau fi recrutați bărbați care „deținuseră funcții publice sau depuseseră în ultimii

șapte ani, în țară ori în

străinătate, o activitate patriotică certificată de președintele Consiliului de Miniștri și de Ministerul Afacerilor Externe, sau care activaseră timp de cel puțin cinci ani într-o organizație, o instituție de stat sau publică, ori o mare firmă particulară[11]. (...)

Guvernul român încalcă Acordul de la Moscova și propriile asigurări

13. Intre timp, guvernul român nu a dat nici un semn că ar dori să pună în aplicare Acordul de la Moscova ori asigurările date în ianuarie. De exemplu, adresa d-lui Byrnes din 28 februarie și cuvântarea președintelui Truman din 6 martie au fost, ambele, cenzurate. Ziarele de opoziție au fost suspendate sau desființate pe pretexte lipsite de acoperire, libertatea cuvântului și cea de întrunire nu au fost respectate, iar până în prezent nu avem motive să credem că s-ar fi elaborat vreo lege electorală. Pe la sfârșitul lui aprilie, cazurile de agresiune împotriva membrilir partidelor de opoziție au devenit atât de frecvente, încât domnii Maniu și Brătianu s-au gândit serios să le permită suporterilor lor să răspundă cu aceeași monedă. La 8 mai dl.
Brătianu a apelat la reprezentanții politici ai celor trei pateri aliate să acționeze în vreun fel pentru punerea în aplicare a Acordului de la Moscova, iar la 16 mai dl. Maniu a susținut acest apel cu recomandarea că, pentru a mai acorda o șansă alegerilor să fie libere și cinstite, guvernul Statelor Unite și guvernul Maiestății Sale trebuiau să trimită suficienți reprezentanți în țară pentru a supraveghea campania electorală și alegerile ca atare, între timp, guvernele Statelor Unite și Marii Britanii deciseseră să formuleze un protest, cu sau fără colaborarea guvernului sovietic. La 20 aprilie, ambasadorul american la Moscova îi adresase o scrisoare lui Molotov, sugerându-i un astfel de protest tripartit, iar pe data de 23 aprilie primise un răspuns din care reieșea că întrucât nici unul din abuzurile prezentate în scrisoarea ambasadorului american nu erau susținute cu dovezi deținute de guvernul sovietic, acesta din urmă nu vedea nici un temei pentru o abordare de către cele trei puteri a guvernului român. Prin urmare, s-a făcut o abordare

bipartită, de către guvernul Maiestății Sale și guvernul

Statelor Unite, la 27 mai. Nota britanica afirma că „deși guvernul român s-a străduit să afișeze o aparență că și-ar fi îndeplinit obligațiile, metodele folosite s-au dovedit a contraveni fiecărei asigurări în parte". Apoi, se arăta că cererile pentru publicarea ziarelor de opoziție erau încă nesatisfăcute, că ziarele de opoziție erau suprimate pe temeiuri inadecvate, că distribuirea știrilor tipărite era inechitabilă, că încă mai era permisă practicarea cenzurii arbitrare de către sindicatele tipografilor și că facilitățile de difuzare radio erau acordate în exclusivitate partidelor de guvernământ. Nota continua amintindu-i guvernului român că încă se mai luau măsuri împotriva unor membri ai partidelor de opoziție, privitor la opiniile lor politice, că se folosea violența împotriva partidelor de opoziție, cu scopul de a nu li se acorda libertatea de intrunire, că se înregistra o lipsă marcată de cooperare în sânul guvernului între reprezentanții guvernului și cei ai partidelor de opoziție și că nu se luase încă nici o decizie în privința datei când se vor ține alegerile. în final, i se cerea guvernului român să corecteze aceste abuzuri și să fixeze alegerile la o dată apropiată. Nota Statelor Unite se înscria în termeni similari. (...)

15. La 14 iunie, guvernul Maiestății Sale a mai adresat o notă guvernului român, afirmând că răspunsul acestuia din urmă „nu numai că prezintă ipexactități, dar înfățișează o versiune complet inadecvată și distorsionată a condițiilor existente astăzi aici și este considerat de guvernul Maiestății Sale din Regatul Unit ca total nesatisfăcător". Această a doua notă a ocazionat un răspuns la 18 iunie, care reliefa că Acordul de la Moscova era tripartit și că, prin urmare, orice protest în această privință trebuie să fie tot tripartit — argument ce avea să mai fie folosit de guvernul român, mai târziu, in același an, când am protestat împotriva felului cum era condusă campania electorală în stadiile sale finale. Acest nou schimb de note a fost publicat la 27 iunie, după ce reprezentantul britanic și cel american la București au trebuit din nou să facă presiuni pentru a-I

face public.

16. Intre timp, la 30 mai s-a publicat un proiect de lege electorală care, la prima vedere, părea a fi rezonabilă și, dacă era pusă în aplicare de un guvern moderat, de bună credință, fără îndoială că ar fi dat poporului român posibilitatea să-și exprime voința. Totuși, în proiectul de lege erau portițe de strecurare a abuzurilor care, în cele din urmă, au fost exploatate la maximum. Una din cele mai serioase critici care i-a fost adusă de către partidele de opoziție a fost aceea că se baza pe importante modificări ale constituției. Permitea un guvern unicameral și, cu toate că Senatul vechiului Parlament al României nu avea un cuvânt prea mare de spus, cu excepția faptului că se recurgea la ajutorul lui atunci când se dorea frânarea unei rapide legislații, opoziția susții ea că prezentul guvern, neales și nereprezentativ, nu avea dreptul să întreprindă modificarea Constituției din 1923, care fusese suspendată în timpul dictaturii regelui Carol, a Gărzii de Fier și a lui Antonescu, dar care fusese din nou adoptată după lovitura de stat de la 23 august 1944. A doua chestiune constituțională era de natură mult mai serioasă. Proiectul de lege îl priva pe Rege de dreptul de a dizolva Camera Deputaților și conferea Camerei însăși dreptul exclusiv de auto-dizolvare. Nu mai este nevoie să arătăm ce implicații ar fi avut o astfel de măsură, dacă ar fi devenit lege. Amplasarea de birouri electorale locale în fiecare centru de votare si a unei Comisii Electorale Centrale la București care, împreună, aveau puteri exclusive asupra numărării, a poliției electorale și a medierii disputelor, fiind formată din oficialități alese de guvern și reprezentând guvernul, constituiau portițe evidente de strecurare a abuzurilor în sfera pur electorală. Alte posibilități de intimidare și falsificare în timpul alegerilor își aveau originea în prevederile prin care muncitorii erau obligați să voteze *în masă* la fabricile în care lucrau, iar personalul din armată, căruia i se acorda pentru prima oară dreptul să voteze, trebuia să o facă în propriile cazărmi.

Situația dificila a 17. Acest proiect de lege dădea Rc"e,ui
naștere la o controversa înverșunată

între liderii politici din țară și Regele s-a aflat pus în- tr-o situație deloc de invidiat. Pe de o parte era supus

187 celei mai puternice presiuni venind de la guvern și de la ruși să semneze proiectul în forma sa prezentă. Pe de altă parte era pus față în față cu propria sa conștiință și cu sfaturile permanente ale d-lor Maniu și Brătianu de a nu semna, până când nu se introduceau în text modificări radicale. Dl Maniu era de părere, de exemplu, că Regele nu trebuia să semneze până când proiectul nu era reformulat în așa fel încât guvernul să nu poată să măs- luiască alegerile fără a dăuna aparenței de legalitate. Dacă în felul acesta erau obligați să recurgă la violență pentru a-și atinge scopurile, având astfel de întâmpinat o considerabilă rezistență fizică din partea țărănimii, sarcina lor de a realiza o Cameră a Deputaților comunistă ar fi devenit, era el de părere, mult mai grea. Totuși, Regele a considerat, pe bună dreptate, că ofensa constituțională era mult mai gravă decât cea electorală și, în special, articolul care abroga Coroanei puterea de a dizolva Camera Deputaților. în plus, el avea sentimentul că oricât de democratică ar fi apărui legea pe hârtie, ar fi putut oricând fi folosită de guvernul Groza în scopul celor mai grave abuzuri electorale. Când, prin urmare, Maiestatea Sa a semnat proiectul, pe 13 iulie, câștigase in controversa mult mai importantă, constituțională, în dauna prevederilor pur electorale. Ca rezultat, a fost criticat pe nedrept de mulți români îndârjiți și în special, desigur, de membri ai partidelor de opoziție.

18 încă de când i-a fost impus Regelui de către Vișinski, în martie 1945, guvernul Groza se delectase, cu sprijinul Rusiei Sovietice, în a-i înmâna Maiestății Sale spre semnare proiecte de legi ce conduceau la derogări de la prerogativele regale și subminarea popularității Regelui în țară. Profunda loialitate a poporului român fusese manifestată pe 10 mai. Deși celebrarea, făcută în prezența Regelui Mihai, a mareșalului Tolbuhin și a d-lui Groza, a fost organizată în așa fel incât să-i permită d-lui Groza să răpească cât mai mult din aura Regelui, în cele din urmă populația a rupt cordoanele care protejau loja

regală și și-a manifestat dragostea pentru Rege și țară cu un asemenea entuziasm, incît reprezentanții sovietici și cei ai guvernului român care erau pre- zenți au fost evident stânjeniți și neplăcut impresionați.

Cu mate acestea, la 27 mai, cu ocazia restituirii către România din partea guvernului sovietic a navei-școală românești *Mircea,* Regele fusese obligat să-l decoreze pe primul ministru cu Ordinul Mciitul de Onoare, iar cu două luni înainte trebuise să suporte înjosirea de a-i în-mâna Ordinul Carol I vice-președintelui Consiliului, dl Tătărescu. Prin urmare, nu este de mirare că rnulți membri ai partidelor de opoziție au devenit mai rezervați în laudele adresate Regelui, după semnarea Legii Electorale Ei au avut simțământul că, deși nu se putea pune la îndoială curajul său personal, ducea totuși o politică împăciuitoare și era prost sfătuit d" către mama sa, pe care o interesa în primul rând securitatea fiului său, precum și de către dl Negel, administrator al domeniilor regale și mareșal al Curții, care fusese membru în guvernul Antonescu și, ca atare, fusese forțat de către șanta- ji.știi comuniști să devină într-o oarecare măsură agentul lor în interiorul Palatului. In consecință, în timpul fiecărei crize ei erau de părere că Regele era sfătuit să nu adopte o poziție fermă. Lăsând lotuși la o parte aceste sfaturi interesate din partea unora din consilierii săi, Regele acționa, fără îndoială, corect, nerăspunzând provocării de a lua măsuri irevocabile în situații ce ar fi putut părea neesențiale, fapt ce ar fi făcut ca Statul să fie privat de conducător și de principalul simbol al rezistenței sale. într-adevăr, era preferabil ca Regele să tragă de timp și să amâne pe cât posibil momentul când avea să adopte o poziție fermă într-o problemă constituțională, sau în vreo altă chestiune tot atât de importantă. Cu cât se întârzia mai mult, cu atât era mai mare posibilitatea ca influența rusească să slăbească în această tară. Nu a mai trecut mult până când Regele a suferit o nouă înfrângere, fiind obligat, la începutul lui august, să semneze un proiect de lege cc permitea trecerea în rezervă a circa 10 000 de ofițeri și sub-ofițeri din armata terestră, marină și

aviație. Acești oameni fuseseră selectați de către Ministerul de Război și de Secția Culturală și de Propagandă a Armatei, controlată de comuniști, având de suferit, în marea lor majoritare, de pe urma convingerilor lor politice mărturisite. De data aceasta Regele a trebuit să fie forțat să semneze prin

189 intervenția personală a generalului Susaikov, conduciito- rul secțiunii ruse a Comisiei Aliate de Control și, făcând acest lucru, se pare că a renunțat de bună-voie la singurul mijloc de rezistență armată Din acel moment, începea să se pună Întrebarea dacă armata, în noua formulă, ar mai fi loială Regelui, sau i-ar susține pe noii săi capi, din Partidul Comunist. (...)

Violențe comuniste 20. Campania guvernului de intimidare a crescut în intensitate după promulgarea Legii Electorale. O adunare de la Pitești a comitetului județean Argeș al Partidului Național Liberal nu a putut avea Icc din cauză că muncitori comuniști, purtând arme de fcc și rângi de metal, au atacat membrii comitetului, l - au ucis pe secretarul personal al președintelui și l-au rănit grav chiar pe președinte, dl Penescu. Alți 11 membri au fost răniți, unul dintre ei murind în urma rănilor pe care le prezenta. în acest caz a fost stabilită complicitatea d-lui Teohari Georgescu, ministru de iaterne. (...)

22 Una din cele mai serioase amenințări la adresa libertății și viitorului unei opoziții mai active a reprezentat-o un comunicat publicat de Ministrul de Interne la 27 iulie, privind anumite organizații „subversive și fasciste[1]''. Acest comunicat făcea referire la patru organizații cu nume ca „Vocea sângelui[41], condusă de generalul Nicolae Rădescu și „Ceata de haiduci a lui Avram Tancu", sau „Sumanele negre“, sub comanda gărzii lui Maniu. Aceste organizații, dacă vor fi existând, ar fr după cum sugerează numele, opem câtorva tineri entuziaști care speră să opună rezistență, în viitor, regimului la putere și ocupației rusești. Arestările făcute în legătură cu această acuzație prezintă un deosebit interes, întrucât includ în afară de un grup de persoane iresponsabile, care se poate să se fi făcut vinovate de acuzațiile aduse, precum și de inevitabilii *agenți provocatori,* un număr de tineri care altminteri ar fi

putut juca un rol important în reorganizarea partidelor de opoziție. Printre ei se numărau dl Mihai Fărcășanu, liderul organizației de tineret a Partidului Național Liberal, dl Ilier Lazăr, liderul organizației de tineret a Partidului Național Țărănesc, și dl Vintilă Brătianu. Aceste persoane

190 nu erau în acord total cu conducătorii lor asupra programului sau organizării partidelor lor. Dl Maniu și dl Brâtianu, care fuseseră aproape total izolați de ideile occidentale în ultimii șase ani, tindeau spre un program retrospectiv, privind înapoi spre zilele de aur ale democrației, așa cum o înțeleseseră ei înainte ca Regele Carol să fi distrus sistemul parlamentar. Era și normal, pentru niște oameni de stat vârstnici care, fără îndoială, își dedicaseră viața țării lor, dar lăsau impresia că nu mai erau în stare să facă schimbările necesare pentru alinierea partidelor lor la noile condiții de după război. Pe de altă parte, printre elementele tinere din Partidul Național Țărănesc și, mai cu seamă, din Partidul Național Liberal erau oameni ca dl Fărcășanu și dl. Lazăr, care doreau să renască ideea liberală și să alcătuiască un program socialist progresist, adaptat condițiilor particulare predominante în România Ei aveau convingerea că în felul acesta puteau să comoatâ comunismul în mod mai eficient. In acel moment ei nu doreau să se rupă de partidele lor, sau să acționeze împotriva liderilor mai bătrâni ai acestora[1], care, într-un fel, stăteau în calea acestor reforme, întrucât erau încredințați că era foarte 'important să se mențină unitatea în fața dușmanului comun. Totuși, intenționau ca, la timpul potrivit, când avea să mai slăbească dominația sovietică, să formeze un partid sau partide, care să atragă cele mai bune elemente din rândurile tineretului din țară, înscriși fie in partidele de opoziție, fie într-unul din actualele partide de guvernământ. Dl. Ilie Lazăr își desfășura activitatea cu succes în fabrici și întreprinderi industriale din București și alte orașe mari din România, iar dl. Fărcășanu, ca redactor al ziarului *Viitorul,* al Partidului Național Liberal, scrisese unele din cele mai bune articole în sprijinul democrației pe

care le-a avut vreodată ziaristica românească. Astfel de persoane constituiau, cu siguranță, un pericol serios la adresa comunismului, iar rușii au înțeles repede acest lucru. Dl. Ilie Lazăr a fost arestat, *Viitorul* a fost suspendat din ordinul Comisiei Aliate de Control în februarie 1945 și apoi s-a emis mandat de arestare pentru dl. Fărcășanu.

Măsurile represive ale guvernului Groza

Principalul obiectiv al procesului respectiv era acela de a imobiliza acest grup de tineri și a reușit. Pe lângă scopul de a-1 implica pe Rege și de a dezvălui natura „fascistă" a partidelor de opoziție, procesul trebuia folosit ca parte integrantă a campaniei ce se inițiase în toată Europa de est împotriva Statelor Unite. Doi funcționari români de la misiunea Statelor Unite au fost arestați și acuzați că ar fi implicați în aceste „organizații subversive", iar unui alt angajat Misiunea Militară Americană a trebuit să-i acorde azil. Misiunea Americană a adresat un puternic protest guvernului român, îndreptat împotriva metodelor folosite în efectuarea acestor arestări, dar nu i s-a dat satisfacție.

23. Având în vedere agresiunea fățișă la care a recurs guvernul și incapacitatea evidentă a puterilor occidentale de a îmbunătăți în vreun fel situația existentă, nu este de mirare că partidele de opoziție priveau cu scepticism proiectul tratatului de pace cu România. Se temeau, de exemplu, că art. 21, care permitea trupelor sovietice să rămână în țară până după semnarea păcii cu Austria, ar prelungi atât de mult ocupația sovietică, încât, până la urmă, regimul aflat la putere avea să distrugă toată rezistența organizată față de comunism, iar art. 5, care prevedea dizolvarea „organizațiilor de tip fascist", era privit drept o metodă a guvernului de a se sustrage de la garantarea libertăților civile prevăzute la art. 3. Aceste temeri au fost întrucâtva îndreptățite prin apariția, pe 2 august, a unui articol în ziarul *Graiul Nou,* al Armatei sovieticej, în care se afirma că arestările recente ale membrilor partidelor de opoziție care fuseseră acuzați de complicitate în „organizații fasciste" „dovedeau că guvernul acționa

conform principiilor înscrise în tratatul de pace".

24. Publicarea proiectului tratatului de pace a atras atenția asupra problemei Transilvaniei și a minorității maghiare de acolo, care sperase zadarnic o modificare a frontierei față de cea stabilită la Trianon. Rușii agravaseră situația, răspândind zvonul că ei erau singurii car? susțineau pretențiile României asupra acestei provincii, împotriva opoziției britanice și americane, iar în nordul Tran-

silvaniei oamenii credeau, practic, că în ziarul *Times* din Londra se tipărise pe 26 ianuarie o hartă care arăta că Ungaria posedă o parte mai mare din Transilvania decât în timpul *Diktat-ului* de la Viena. în aprilie, dl. Molotov îl informase pe reprezentantul român la Moscova că Marea Britanie se pronunța în favoarea cedării unei mari porțiuni din Transilvania Ungariei. Prin urmare, când termenii tratatului au ajuns să fie recunoscuți, Uniunea Sovietică și guvernul român au cules împreună toate laudele pentru o decizie care fusese luată, în principiu, cu ani în urmă, iar ungurii din Transilvania, pe care Budapesta îi făcuse să spere într-o modificare a frontierei stabilită la Trianon, au rămas dezamăgiți și nemulțumiți.

Atitudinea minorității maghiare

25. Totuși, majoritatea populației maghiare din Transilvania susținea, fără doar și poate, guvernul Groza. Mulți dintre ei se făcuseră vinovați de persecutarea populației românești din Transilvania în timpul războiului și aleseseră ca refugiu Partidul Comunist Român, sau organizația afiliată cunoscută sub numele de Uniunea Populară Maghiară (M.A.D.O.S.Z.), pentru a nu fi judecați drep'. criminali de război, ori ca protecție împotriva unor posibile represalii din partea populației române. După reocuparea Transilvaniei, un număr de tineri români chiar formaseră o organizație pe care au numit-o „Garda lui Maniu“, fără permisiunea acestuia și, prin actele lor de răzbunare împotriva populației maghiare, stârniseră în sânul ungurimii transilvănene ura împotriva Partidului Național Țărănesc, în plus, dl. Maniu, care fusese figura proeminentă în eliberarea Transilvaniei românești de

sub control maghiar, era dușmanul natural al ungurilor din Transilvania, care încă își mai îndreptau privirile spre Budapesta ca să-i conducă. Dr. Groza, el însuși transilvănean, depusese eforturi sincere în vederea creării unor relații mai bune între românii și maghiarii din Transilvania, dar comisese greșeala de a pune la baza politicii sale principii politice și ideologice ce confereau un tratament preferențial românilor și ungurilor ce se alăturaseră partidelor de guvernământ în comparație cu cei care n-o făcuseră, în loc să încerce să instaureze principiul egalității tuturor transil-

 vănenilor, indiferent de origine și de convingeri politice mărturisite. D-lui Groza îi făcea plăcere să afirme cât mai des posibil că rezolvase problema transilvăneană, dar din acest punct de vedere era extraordinar de naiv. După cum am văzut, mai toți ungurii transilvăneni găsiseră de cuviință să devină membri ai organizației M.A.D.O.S.Z., controlată de comuniști, în timp ce marea majoritate a românilor transilvăneni erau adepți ai d-lui Maniu. Rezultatul a fost acela că guvernul Groza a avut o tendință de a acorda un tratament preferențial minorității ungare comuniste, față de majoritatea românească ce suferise din cauza ungurilor în timpul războiului, iar această politică a agravat și mai mult animozitățile. în noaptea de 28 spre 29 mai, după ce se luase cunoștință de termenii tratatului de pace, la Cluj a avut loc o încăierare serioasă între studenții români și studenții unguri comuniști. Se pare că în acele condiții, muncitorii unguri comuniști de la fabrica de încălțăminte „Dermata** au fost transportați la Universitatea din Cluj în camioane ale Căilor Ferate Române, iar acolo au devastat căminul studențesc și i-au atacat pe studenții români cu arme de foc. Autoritățile române nu au făcut nici o încercare să intervină și autoritățile universitare au trebuit, în final, să apeleze la comandantul garnizoanei sovietice pentru a restabili ordinea. S-au făcut numeroase arestări printre studenții implicați, iar presa a afirmat la început că incidentul fusese cauzat în exclusivitate de studenții „reacționari[1]*. Totuși, aceste

tulburări aveau să se dovedească a fi avut un caracter naționalist, mai degrabă decât unul ideologic, fiind prima reacție a ungurilor transilvăneni, probabil la instrucțiunile Budapestei, la decizia de la Paris, de a restabili fără modificări frontiera stabilită la Trianon. în jurul lor s-a făcut multă publicitate la posturile de radio ungurești, pentru a se demonstra că prezentele decizii în privința Transilvaniei nu erau satisfăcătoare. Acțiunea lipsită de orice logică a guvernului român de a aresta studenți români și nu pe agresorii lor unguri este încă un exemplu al principiului după care se ghida guvernul, de a acorda imunitate comuniștilor, față de orice acțiune arbitrară indiferent de delictul comis, iar în al doilea rând al con-

 vingerii lor că dr. Groza rezolvase deja problema ungaro- română în Transilvania, din punct de vedere național.

Discursul lui Pătraș-canu la Cluj

26. Totuși, acest incident a fost destul de grav ca să necesite vizita la Cluj a d-lui Pătrășcanu, ministrul de justiție, iar mai apoi, probabil sub presiunea opiniei publice din nordul Transilvaniei, el a făcut o afirmație cu totul contrară liniei adoptată de obicei de guvernul lui și de partid în astfel de probleme. Vorbind în numele guvernului și al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a afirmat că tensiunea era alimentată în nordul Transilvaniei de către ungurii care se întorseseră în această provincie în 1940 împreună cu forțele de ocupație și care acum deveniseră agenți ai revizioniștilor unguri. Se vor lua măsuri, a spus el, atât împotriva ungurilor, cât și a românilor, care „instigau la ură și încercau să curme viața pașnică din Transilvania". Această primă dovadă de realism din partea guvernului cu privire la problema minorităților în Transilvania a fost foarte bine primită și de presa guvernului și de cea de opoziție.

27. Odată cu venirea toamnei, scena politică a fost din nou dominată de apropierea alegerilor și a devenit clar că guvernul avea să folosească orice metodă de intimidare și falsificare pentru a obține victoria. De exemplu, atunci când s-au distribuit simbolurile electorale, cele tradiționale ale Partidului Național

Liberal și Partidului Național Țărănesc au fost date grupărilor lor disidente, aceasta producând, fără îndoială, mari confuzii în mintea țăranilor. Ziarele din 20 august au raportat că dl. Ion Burcă, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, trimisese instrucțiuni tuturor prefecților de județe să asigure o libertate absolută tuturor partidelor în timpul campaniei electorale. Cu toate acestea, în aceeași zi s-a anunțat în presă că se refuzase acordarea unei autorizații pentru întrunirea congresului Partidului Național Țărănesc, iar la Oradea, 400 de huligani comuniști împiedicaseră întrunirea Congresului Partidului Național Liberal.

Abuzuri electorale

28. Iată, în cele ce urmează, câteva din abuzurile electorale, ieșite la lumină în timpul acestei perioade :

a) înregistrarea pentru înscrierea pe listele electorale

 s-a făcut pe foi volante, iar persoanele în cauză nu au primit nici o dovadă care să demonstreze că ele fuseseră de fapt înregistrate.

b) în cazurile în care listele electorale erau tipărite, s-a observat în multe cazuri că erau omise majoritatea numelor persoanelor despre care se știa că erau împotriva guvernului. în această privință, este interesant de arătat că majoritatea copleșitoare pe care se pare că a obținut-o opoziția în alegeri a fost în cea mai mare parte rezultatul votului membrilor partidelor de guvernământ, inclusiv ai Partidului Comunist, pe care guvernul îi considerase a fi de încredere.

c) Oamenilor le-a fost greu să obțină buletine de vot, chiar și atunci când numele lor fuseseră înscrise pe listele electorale. în București nu au fost destule centre, așa că pentru a obține aceste buletine, oamenii au trebuit să aștepte ore întregi la cozi lungi, iar spre sfârșitul zilei erau adesea trimiși la un alt centru.

d) Pe de altă parte, muncitorilor — care trebuiau să voteze în fabrici și, prin urmare, erau urmăriți îndeaproape — li s-a dat adesea mai mult de un singur buletin de vot, iar în ultimele zile ale campaniei electorale puteai chiar cumpăra buletine de vot pe piața neagră.

e) Orice persoană care dorea să reclame faptul că numele i-a fost omis din listele electorale trebuia să

obțină șaisprezece adeverințe de la diverse ministere înainte să i se analizeze cazul, ceea ce, pentru un om din provincie era practic imposibil.

29.în afară de aceste metode de falsificare, guvernul a monopolizat postul de radio, a continuat să controleze distribuirea presei scrise, a folosit violența fizică și a găsit chiar o cale să-i transfere pe magistrații de care le era teamă că-și vor îndeplini sarcinile în mod obiectiv.

30.Ca atare, nu trebuie să ne mirăm că partidele de opoziție au continuat să le solicite reprezentanților politici britanic și american să asigure prezența la alegeri a observatorilor străini. La început, dl. Maniu a cerut o comisie de supervizare, care ar fi implicat câteva mii de ofițeri, cu a căror intrare în țară rușii nu ar fi fost niciodată de acord, dar mai târziu au fost de acord că o delegație parlamentară, ca cea care vizitase Grecia, ar contribui la

 ridicarea moralului poporului român. în august se credea chiar că ar fi fost posibil ca delegația parlamentară care vizita Grecia să se îndrepte apoi spre nord, spre România, dar ideea a trebuit abandonată, căci încă nu se stabilise o dată clară a alegerilor din România. Cu toate acestea, abia la sfârșitul lunii octombrie, guvernul Maiestății Sale a hotărât să nu trimită o delegație parlamentară. El a simțit că aceasta nu era un mod indicat de a superviza alegerile și că în plus, această delegație ajungând, așa cum s-ar fi întâmplat, în ultimul moment, ar fi fost incapabilă să descopere amploarea cu care se făceau fraude'e. Dar chiar și așa, este regretabil că nici un membru al Parlamentului nu a vizitat România în timpul perioadei electorale, ci numai o mână de ziariști britanici.

31.Pe parcursul lunii octombrie, opoziția a făcut publice o serie de proteste împotriva felului în care erau organizate alegerile. Pe 16 octombrie dl Romniceanu a citit un protest în Consiliul de Miniștri, din care rezulta că nimănui nu i se garanta că numele lui fusese trecut pe listele electorale, că nu se difuzaseră certificate electorale, că în unele zone nu se publicaseră listele electorale și că, in cele mai multe cazuri, reclamațiile rămăseseră nerezolvate. La 19 octombrie dl. Titel

Petrescu a adresat o notă de protest Comisiei de Control Aliate, solicitând intervenția ta guvern pentru reinstaurarea „statului de drept și a acordurilor internaționale", astfel încât partidul său să „posibilitatea de a juca un rol activ în viața publică". La 22 octombrie, partidele de opoziție au publicat o notă comună, anunțând că întrucât guvernul nu îndeplinise nici una din obligațiile luate față de țară și de aliați, instituise un regim de tiranie și își menținuse propria putere și falsificase alegerile abolind „libertatea cuvântului scris, prin persecuții, asalturi, înscenarea de comploturi, violență, teroare, asasinări ale liderilor opoziției naționale", partidele de opoziție deciseseră că, nerenunțând la ideologiile lor proprii, își vor „uni toate eforturile pentru apărarâa drepturilor țării, pe baza acordului internațional și al convențiilor privind România" și vor „acționa laolaltă, în vederea pregătirii viitoarelor alegeri". Memorandumul era semnat de domnii Maniu, Brătianu și Titel Petrescu.

197

32. Guvernul Maiestății Sale și guvernul Statelor Unite au adresat încă un protest guvernului român cu privire la abuzurile electorale. în nota din 23 octombrie, guvernul Maiestății Sale s-a referit la deciziile Moscovei și la asigurările date de guvernul român lui Sir Archibald Clark Kerr, pe baza cărora guvernul Maiestății Sale recunoscuse actualul guvern român și referindu-se, de asemenea, la obligația asumată de guvernul român de a acorda poporului român posibilitatea să-și aleagă singur guvernul sub a cărui conducere dorea să trăiască. După ce făcea aluzie la anumite elemente din Legea Electorală care nu concordau pe de-a-ntregul cu practica democratică, guvernul Maiestății Sale prezenta o listă cu unele nereguli flagrante ce se iviseră pe parcursul pregătirii alegerilor. Guvernul Maiestății Sale arăta că pentru desfășurarea alegerilor în conformitate cu conferințele din Crimeea și Potsdam, era esențial (a) ca toate partidele democratice, inclusiv Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat Independent să-și desfășoare campaniile electorale fără restricții discriminatorii ; (b)

ca toate aceste partide să fie reprezentate în comisia electorală la toate nivelele, iar voturile să fie numărate în prezența reprezentanților tuturor partidelor ; (c) ca statisticile finale ale rezultatelor să fie afișate imediat, la fiecare centru de votare ; (d) să existe un sistem adecvat de apel la o autoritate independentă în cazul disputelor electorale ; (e) să existe facilități adecvate de înregistrare pentru toți membrii electoratului și nici o persoană să nu sufere discriminări bazate pe vederile sale politice. în . final, guvernul Maiestății Sale își exprima speranța că ți- nînd seama de asigurările pe care le dăduse conducătorul guvernului român în luna ianuarie, guvernul român va ține seama de părerile exprimate mai sus atunci, când va face pregătirile pentru alegeri. Guvernul român, în răspunsul său din 2 noiembrie, și-a exprimat părerea că nota guvernului Maiestății Sale constituie un amestec direct în treburile interne ale României și o violare serioasă a suveranității sale. în plus, întrucâ* Acordul de ia Moscova fusese tripartit, guvernul român considera că nu se putea face o intervenție unilaterală sau bilaterală bazată pe ter-

198 menii acelui acord colectiv. Guvernul român putea dovedi că informațiile pe care se baza nota guvernului Maiestății Sale fuseseră furnizate de „elemente interesate ale vieții noastre politice". în final, guvernul român asigura guvernul Maiestății Sale că va respecta până la sfârșit obligațiile asumate în urma Acordului de la Moscova și va lua toate măsurile în vederea asigurării unor alegeri libere. Guvernul Maiestății Sale a răspuns la 16 noiembrie că nota sa precedentă se bazase pe asigurările date acestuia direct de către guvernul român, ca o condiție a recunoașterii. în plus, guvernul Maiestății Sale nota că guvernul român reafirmase acele asigurări date în ianuarie și că presupunea că guvernul român lua într-adevăr măsurile necesare în vederea respectării condițiilor specificate în nota precedentă, ca alegerile să fie libere. Cât despre afirmația guvernului român că putea dovedi desfășurarea fără piedici a campaniei electorale, guvernul Maiestății Sale întreba dacă guvernul român putea nega că partidul d-lui Titel Petrescu încă nu avea un ziar, că opoziției nu i s-au

asigurat facilități de difuzare, că deplasarea membrilor opoziției era stânjenită și că desfășurarea adunărilor partidelor de opoziție era întreruptă de bande de huligani, fără ca guvernul să intervină în vreun fel. In final, guvernul Maiestății Sale își exprima speranța că guvernul român va putea da asigurările așteptate cu privire la aceste aspecte și cu privire la respectarea cbligațiilor asumate în ianuarie. Răspunsul din 18 noiembrie al guvernului român, cu o zi înainte de desfășurarea alegerilor, afirma pur și simplu că nu mai era nimic de adăugat la nota precedentă. Lipsa de sinceritate a românilor și scopul necinstit pe care-1 urmăreau au fost demonstrate clar de faptul că, atunci când redacta acest răspuns, dl Tătărescu dădea totodată instrucțiuni ca toți membrii Ministerului Afacerilor Externe să voteze pentru guvern și, întrucât buletinele lor de vot puteau fi identificate cu ușurință, vor fi luate sancțiuni disciplinare împotriva oricui nu se supunea acestui ordin.

33. în acest timp Londra și Washington-ul studiau serios problema dacă era indicat să se ocupe de problema României și să se discute cu guvernul sovietic punerea în aplicare a Deciziei de la Moscova. în cele din urmă,

 guvernul Maiestății Sale a ajuns la concluzia că guvernul sovietic ar fi luat în râs o astfel de intervenție, punând astfel și mai mult în evidență neputi.ița noastră. Ar slăbi în mod serios orice influență pe care am avut-o în România și față de guvernul român. Intervențiile făcute de guvernul Statelor Unite au fost, de fapt, respinse. Pe de o parte, intervențiile britanice ar fi făcut să reiasă clar că guvernul Maiestății Sale făcuse tot ce-i stătuse în putință pentru a asigura cum se cuvine punerea corectă în aplicare a asigurărilor primite în ianuarie și eșecul nostru în a urma rolul de conducere al Departamentului de Stat îi descurajase pe cei ce crezuseră că guvernul Maiestății Sale ar urma până la concluzia sa logică politica pe care o dusese pe parcursul întregului an. Pe de altă parte, în această perioadă se simțea tot mai mult la Londra că era

periculos să încurajeze opoziția în a-și face iluzii zadarnice cu privire la importanța și eficiența practica a unui sprijin pe care l-ar fi putut da guvernul Maiestății Sale.

Proces inscenat

34. Judecarea persoanelor implicate în așa numita mișcare „subversivă", a căror arestare am raportat-o în paragraful 22 de mai sus, a fost programată în săptămâna ce preceda alegerile și se vedea intenția clară de a implica mai ales partidele de opoziție și, dacă era posibil, și pc Rege. La Tribunal s-au făcut referiri la Misiunea Militară a Statelor Unite și la Misiunea Politică și, în mai mică măsură, la Misiunea Militară Britanică. Procesul a început pe 11 noiembrie, dar „dovezile" obținute prin intimidarea fizică și morală a deținuților au fost date în vileag atunci când *agenții provocatori* folosiți de guvern, care se numărau și ei printre deținuți, au căpătat dintr-o dată curaj și au spus adevărul în instanță, înainte de a putea fi opriți. Prin urmare, procesul s-a dovedit a fi un fiasco, deși sentințele au fost severe, cuprinzând 27 de condamnări pe viață la muncă silnică. Partidul Comunist Român este, desigur, neexperimentat în metodele de a regiza un proces gen „Moscova" și, în plus, deținuții și avocații apărării s-au dovedit muit mai puțin docili decât cetățenii sovietici în astfel de ocazii. Poate că este interesant de notat că mai mulți deținuți au fost judecați *in absentia,* inclusiv

 generalul Rădescu și dl Mihai Fărcășanu, care au fugit din țară.

35. După această ultimă încercare a guvernului de a dovedi că partidele de opoziție sunt „fasciste[14], la 19 noiembrie au avut loc alegerile. în afară de abuzurile menționate mai sus, trebuie arătat că au fost numeroase cazuri în care suporterii guvernului au votat de mai multe ori și urne de vot au fost umplute cu buletine în favoarea guvernului, fie înainte de începerea numărării voturilor, fie In timpul acesteia, unde reprezentanții opoziției nu au fost prezenți. în dimineața de 19 au fost arestați unii reprezentanți ai opoziției și din multe zone s-au raportat cazuri de intimidare fizică în timpul votării. în mod normal, după alegeri, în România se anunță

rezultatele la radio în timpul nopții, așa încât cam pe la orele 14 publicul are o imagine despre cine a câștigat în alegeri. **Alegerile au fost tru-** Totuși, în noaptea de 19 noiembrie **cate** au fost anunțate foarte puține rezul tate, iar apoi nu s-a mai spus nimic timp de trei zile. Legăturile telefonice cu provincia au fost întrerupte, pentru a-i împiedica de cei din opoziție să obțină rezultate din teritoriu și se pare că acestea erau atât de consecvent în favoarea opoziției, încât guvernul și-a dat repede seama că toate metodele lor ingenioase de falsificare dăduseră greș. Ca atare, în cele din urmă au fost obligați să falsifice cifrele oficiale și să prezinte ceea ce fusese o înfrângere zdrobitoare a guvernului drept o victorie copleșitoare. Totuși, adevărul s-a aflat și era clar că guvernul pierduse nu numai în țară, în general, ci chiar în citadelele de activitate comunistă. Era evident că mulți din adepții lor înfocați se alăturaseră Partidului Comunist numai pentru un profit personal, dar, când venise momentul să-și exprime voința, votaseră cu opoziția. Nici chiar muncitorii feroviari, din rândurile cărora se recrutau trupele comuniste de șoc, și nici funcționarii de la Ministerul de Finanțe și Ministerul de Război nu susținuseră guvernul.

36. în țară se credea că având în vedere falsul flagrant făcut de guvern pentru a obține rezultatele necesare, Regele va refuza să deschidă Parlamentul sau că, în cel mai rău caz, îl va numi pe dl Tătărescu, în calitatea ce **o**

201 avea de reprezentant al său, să îndeplinească această sarcină neplăcută. La un moment dat a fost înclinat să-î întrebe pe semnatarii Acordului de la Moscova dacă, după păierea lor, alegerile fuseseră libere și cinstite în felul acesta, Maiestatea Sa spera să dea de înțeles în țară că el, personal, nu era de acord cu alegerile și era nerăbdător să paseze celor trei puteri semnatare răspunderea de a judeca această nerespectare crasă a Acordului de la Moscova. Pe reprezentanții politici ai Marii Britanii și Statelor Unite îi anunțase în particular că orice pas în această direcție ar depinde, în mod natural, de comunicarea către

guvernul român a unor note oficiale de protest din partea guvernelor Marii Britanii și Statelor Unite. Dacă s-ar fi făcut asemenea proteste, era posibil ca, în ciuda presiunii sovietice și a intimidării, Regele să refuze să deschidă Parlamentul. Cu toate acestea, guvernul Maiestății Sale și guvernul Statelor Unite, în ciuda anunțurilor lor repetate și dure în privința alegerilor și a diferitelor libertăți, făcute pe tot parcursul anului, au considerat suficient să-și facă cunoscută atitudinea față de alegeri doar prirr afirmații publice la Londra și Washington, iar pe data de 30 noiembrie, guvernul Maiestății Sale, prin reprezentantul său politic, a informat guvernul român numai verbal că nu putea considera rezultatele declarate ale alegerilor ca pe o reflectare fidelă a dorinței poporului român. Nu s-a primit nici un răspuns și guvernul Maiestății Sale nici nu a insistat să i se răspundă.

Deschiderea Parlamentului și dilema regală

37. Prin urmare, Regele a deschis Parlamentul pe 1 Decembrie și opinia generală în țară înclina să fie de părere că regele ar fi trebuit să refuze să o facă, chiar dacă un astfel de refuz ar fi provocat o criză. O poziție fermă ar fi putut determina guvernul și pe sovietici să braveze și numai în cel mai rău caz l-ar fi obligat să abdice. în acel moment, toate elementele indicau oportunitatea unei politici ferme, în ciuda riscurilor implicate, întrucât făcând concesii, Regele s-ar fi aflat în viitor la cheremul Parlamentului și poziția lui ar fi fost mult prea slabă ca să poată rezista, când i s-ar fi înaintat spre aprobare vreo legislație radicală sau de natură constituțională.

In privința unei chestiuni atât de clare, toată lumea avea sentimentul că o respingere onorabilă ar fi îmbărbătat poporul. Dar acceptând un compromis, acționa împotriva simțămintelor compatrioților săi și avea să sufere, cel puțin temporar, o considerabilă scădere a popularității sale. Pe de altă parte, unii români credeau — și această părere era împărtășită și de guvernul Marii

Britanii — că, din punct de vedere al unei perspective mai îndelungate, era mai înțelept ca Regele să continue să evite pasul irevocabil. Dacă el putea rămâne în țară până când puterea sovietică avea să slăbească, prezența iui în acel moment critic ar fi reprezentat un factor major în a uni poporul în jurul său și i-ar fi dat acestuia curajul de care avea nevoie pentru a reveni la normalitate și la independența totală. Este prea timpuriu să judecăm gradul de înțelepciune al deciziei Maiestății Sale.

38. După alegeri, tensiunea politică a scăzut considerabil și atenția s-a concentrat asupra lipsei de rezerve de alimente din țară. Seceta, combinată cu livrări exagerate către URSS, precum și o ineficiență crasă și lipsa de prevedere din partea autorităților duseseră la o criză de alimente ce amenința cu foametea Moldova și alte regiuni ■mai sărace din vechiul regat. Rusia, care ea însăși se confruntase cu o recoltă dezastruoasă în Ucraina, nu putea ajuta cu nimic și nu se arăta înclinată să-i permită României să intre în negocieri cu alte țări din afara sferei sale de influență. Din nefericire, nu se putea ajunge la stocurile neoficiale dosite de către țărani. Deși la sfârșitul anului în țară se afla destulă mâncare ca să se poată asigura o rație rezonabilă la toată lumea, țăranul era așa de convins că porumbul sau grâul pe care l-ar fi vândut la preț oficial pentru a fi transportat în Moldova fie că ar fi ajuns în Rusia, fie că ar fi fost folosit de comuniștii români în scopuri politice, încât refuza să colaboreze. Char și în timpul acestei perioade critice, tot se mai încărcau pe tot felul de căi, nave cu grâu pentru Rusia, iar, în plus, se estimează că o rație de circa 1.400.000 de pâini se asigura zilnic pentru Armata Roșie de ocupație. Micile cantități de hrană ce ajungeau totuși în Moldova erau distribuite cât se poate de echitabil de că-

 tre Crucea Roșie românească, dar care era lipsită de echipament, și pe baza discriminării politice de către organizația guvernamentală cunoscută sub numele de C.A.R.S. Prin urmare, pe la sfârșitul anului, țăranul moldovean era pe punctul de a muri de foame și-i stăteau înainte cele trei luni de iarnă cele mai grele.

Numai comunitatea evreiască, de care se îngrijeau organizațiile evreiești din România și Comitetul American de Distribuție Reunită, era corect tratată și, din nefericire, această discriminare a agravat și mai mult resentimentele populației românești fața de cea evreiască.

Manifestări antise- 39. Anti-semitismul a luat pro- **m*te** porții în România pe parcursul anu

lui 1946 și, cam pe la finele anului, evreii din România se aflau într-o situație deloc de invidiat. Partidul Comunist, acționând conform instrucțiunilor rusești, se angajase după lovitura de stat din 1944 în acțiunea de a obține controlul asupra evreilor din România, separându-i de afilierile occidentale, iar evreii comuniști formaseră organizații disidente care reușiseră, parțial, să submineze autoritatea unor conducători evrei eminenți, cum ar fi dr. F'il- derman. Totuși, liderii sioniști se arătaseră rezervați în a-i susține total pe comuniști până când nu s-au publicat concluziile Comitetului Anglo-American de Cercetări de la Paris. Cu toate acestea, refuzul din februarie al autorităților sovietice de a permite unui sub-comitet al acestui organism să viziteze România au spulberat orice iluzie pe care ar fi avut-o sioniștii că ar putea face ceva pentru evreii din România fără a fi susținuți de ruși, iar rezultatele cercetărilor întreprinse de comitet nu făceau decât să confirme această părere. Campania evreiască împotriva Marii Britanii a devenit și mai violentă pe parcursul anului atât în întrunirile pulflice, cât și în presa evreiască locală, căreia Ministerul Propagandei din România îi asigura înlesniri tipografice mai mult decât adecvate. Când s-au aflat rezultatele cercetării Comitetului Anglo-American, această campanie a ajuns aproape isterică și s-au primit amenințări anonime că s-ar putea ca misiunile politice și militare să fie aruncate în aer.[...]

41. Ca atare, prin luna noiembrie organizațiile evreiești din România capitulaseră necondiționat în fața solicitărilor comuniste, iar dr. Filderman fusese obligat

să se retragă de la conducerea oficială a comunității evreiești, după ce i-a avertizat pe membrii acesteia ce nenorociri îi așteptau. Așadar, după terminarea alegerilor, comunitatea evreiască și-a dat seama că promisiunile electorale ale guvernului nu valorau nici două parale și că acesta, de fapt, încuraja anti-semitismul, pentru a se sustrage resentimentelor populației. La sfârșitul anului, evreimea din România își pierduse unitatea, organizațiile sioniste se aflau complet sub control comunist, iar rabinul șef, dr. Saffran, era atacat de comuniști drept reacționar, ce- rându-i-se să lase locul unui conducător religios mai democratic. Comuniștii nu numai că s-au folosit de evrei în scopuri electorale, dar — prin intermediul unei organizații secrete cunoscute sub numele de „Agitație și Propagandă" — chiar provocau anti-semitismul, astfel încât, in eventualitatea unei schimbări de guvern, acesta să capete forme acute și să stânjenească opoziția, care apoi ar fi putut fi acuzată de „fascism". Acest fenomen ar fi putut fi o scuză pentru amestecul rusesc, în continuare, în treburile interne ale țării.

42. In ciuda tuturor greutăților cu care se confrunta România la sfârșitul anului, moralul opoziției era mai ridicat după alegeri decât în toată perioada care trecuse de ia instalarea guvernului Groza, iar unii membri ai Partidului Național Țărănesc, mai ales, erau foarte optimiști. Omul de pe stradă, fiind pe deplin conștient că cea mai mare parte a burgheziei, muncitorii și țărănime;; îi împărtășeau ura față de regim, gândea în sinea lui că, in condițiile retragerii la o dată apropiată a Armatei Roșii și ale aplicării relativ mulțumitoare a acordurilor internaționale, îi putea accepta pe dr. Groza și echipa lui controlată de comuniști. Și dl. Maniu își dădea perfect seama că numărul mare de voturi pe care îl obținuse partidul său în alegeri reprezenta nu atât popularitatea acestui partid, cât mai ales respingerea de către popor a comunismului și a rușilor și era de părere că, în cazul în care

 întreaga rezistență se canaliza la momentul potrivit și într-un mod corespunzător, putea deveni un factor

decisiv în restabilirea independenței țării. Pe de altă parte, își dădea foarte bine seama de pericolele pe care le implică orice reacție violentă la plecarea trupelor sovietice. Din nefericire, Partidul Național Țărănesc avea de suferit de pe urma unei imagini negative în presa din Marea Britanic, in mare parte în urma unor convorbiri iresponsabile avute la București de unii membri reacționari din partid. De fapt, cu câtva timp în urmă existase o tendință a partidului de a se concentra mai degrabă asupra organizării rezistenței naționale și mai puțin de pregătirea unui program, repetând astfel o greșeală făcută și in timpul ocupației germane, având ca rezultat faptul că după lovitura de stat din 1944 se trezise fără oameni pregătiți și fără un program adevărat, constituind astfel o pradă ușoară tacticilor comuniste inspirate și condyse de la Moscova. Mulți membri ai Partidului Național Țărănesc considerau că era de maximă importanță să înlăture regimul aflat la putere și că, până la realizarea: acestui deziderat, poporul român nu era interesat într-o platformă politică anume. Ei scăpau din vedere faptul că în eventualitatea, puțin probabilă, că s-ar întoarce în curând la putere, dacă nu aveau un program progresist și democratic și oameni pregătiți să-1 aplice, țara s-ar afla în mare pericol de a avea o reacție prea extremistă de- dreapta, lăsându-se și mai mult descoperită în fața amestecului rusesc. Dl. Maniu s-a retras la Sibiu după alegeri și acolo, după spusele unor locțiitori de-ai lui care-i erau mai apropiați, studia problemele economice și sociale cărora ar fi trebuit să le facă față în eventualitatea unei schimbări de guvern în favoarea sa. Există chiar dovezi că el lucra la un program care, deși păstra în continuare tradițiile partidului său, putea fi aplicat cu succes într-o țară est-europeană post-belică. De exemplu, el ciedea în naționalizarea la scară mare a principalelor industrii, fără a știrbi libertățile întreprinderilor private și spera să întocmească un program socialist adaptat unui stat agrar și înapoiat, cu o țărănime conservatoare, program ce ar

sânul tuturor partidelor și ar fi constituit cea mai bună apărare împotriva comunismului. Și-a dat seama că unii membri reacționari din propriul său partid aveau să se opună acestui scop, dar, pe de altă parte, ar fi avut sprijinul majorității tineretului. Prin urmare, și-a exprimat speranța că indiferent de Camera ce va fi aleasă în viitor, nu putea să obțină mai mult de 60% din locuri și că opoziția, inclusiv comuniștii, va fi destul de puternică ca să-i disciplineze propriul partid care, își dădea și el seama, fusese ținut prea mult timp înlăturat de la putere. Dacă-și va realiza sau nu dl Maniu bunele intenții se va afla în 1947 dar, în orice caz, trebuiesc urmărite cu interes orice orientări noi și schimbări progresiste produse în sânul partidului cu cei mai mulți adepți din România.

43. Dl Titel Petrescu și Partidul Social Democrat Independent erau foarte deprimați după alegeri. Nu li se acordase nici un loc în noua Cameră ; acțiunile de intimidare îndreptate împotriva lor erau în continuare atât de frecvente încât nu puteau păstra la sediu listele cu membrii lor, încă nu aveau un ziar și li se părea că nu aveau nici un suport moral de la patronul lor ideologic, Partidul Laburist Britanic. Dl. Petrescu nu putea înțelege de ce, atâta timp cât partidul său socialist fusese recunoscut de guvernul Maiestății Sale în notele sale de protest către guvernul român și, după părerea sa, majoritatea muncitorilor, care fuseseră intimidați să se alăture partidului înrudit condus de Rădăceanu, încă mai simpatizau cu idealurile socialiste reprezentate de gruparea lui Petrescu, totuși nici una din întâmpinările făcute de el la „Transport House" nu fusese acceptată. Ba mai mult, deși o delegație a grupării disidente fusese invitată la Bournemouth la conferința din noiembrie, el fusese ignorat. Nu este greu de înțeles o astfel de stare de spirit la o persoană ca Titel Petrescu, care a figurat atâta timp ca lider al socialismului românesc. Totuși, mai rămâne de văzut câți adepți mai are dl. Petrescu în țară. In prezent, se pare că și-a pierdut autoritatea la rândul partidului său și a devenit un număr necâștigător, dacă

207 nu reușește să repare întrucâtva scindarea din martie 1946. Intre timp, ar fi nepotrivit să i se respingă tentativele de acțiune până când situația din România se va întoarce la normal și se vor mai întări cele două grupări ale social democraților.

Poziția dubioasă a socialiștilor lui Lo-thar Rădăceanu

44. între timp, Partidul Social Democrat al dlui Rădăceanu a continuat să colaboreze cu Partidul Comunist, lăsând doar o portiță întredeschisă către democrația occidentală. Deși existau conflicte asupra unor probleme interne între social-democrați și comuniști, în general cei dintâi se conformau liniei comuniste în chestiunile de politică generală. Sub acoperirea Frontului Unic Muncitoresc, comuniștii reduceau treptat activitatea social democraților la o colaborare, pe plan tactic și ideologic. Totuși, membrilor acestei misiuni, și cu siguranță că și membrilor Partidului Laburist, gruparea lui Rădăceanu îi dădea explicația că era necesar să colaboreze cu comuniștii, pentru a preveni unele măsuri extreme și că la momentul potrivit ei aveau, desigur, să iasă din guvern.. Cu toate acestea, este greu de uitat că, sacrificând independența socialismului românesc în martie 1945, acești oameni îi acordaseră guvernului sprijinul de care avea nevoie pentru a rămâne la putere, bucurându-se de o așa zisă popularitate și că, de la acea dată, România fusese vândută rapid, în sfera economicului, ca și a politicului,. Rusiei Sovietice. Este greu de crezut că oameni cu o activitate dubioasă în timpul războiului și care fuseseră prea slabi ca să-și mențină independența în martie 1945 ar avea curajul să și-o redobândească in 1947, după doi ani de colaborare. Pe de altă parte, prin colaborare, grupul lui Rădăceanu își consolidase o poziție solidă în Cameră, iar atitudinea lor viitoare față de comunism s-ar putea să depindă în mare măsură de suportul moral pe care vor simți ei că se vor putea baza din partea mișcărilor socialiste din alte țări. De aceea, relațiile r.Snstre cu gruparea lui Rădăceanu necesită multă delicatețe, dacă vrem să îi direcționăm spre o poziție de virtuală independență față de influența comunistă. Date fiind condițiile, vizitele unor

 membri de încredere ai Partidului Laburist ar ușura mult munca acestei misiuni și unele referiri ocazionale ale BBC la ideea occidentală despre democrație ar avea un efect foarte important asupra simpatizanților din această țară.

45. Partidul Comunist care era încă cea mai puternică organizație din țară, atâta timp cât trupele sovietice mențineau ocupația, părea, după alegeri, să aștepte o directivă de la Moscova. Nu s-a raportat nici o arestare politică mai importantă, intimidarea părea să se fi mai domolit iar Parlamentului nu i se înaintase nici o lege drastică. Indiferent dacă la Kremlin se prevăzuse sau nu o înfrângere atât de gravă a agenților lor în România, învelișul ideologic al acestora din urmă era acum compromis și în unele cercuri se credea că Partidul Comunist Român, după ce fusese folosit la distrugerea independenței economice a țării, pregătind astfel terenul pentru „noua economie politică" [în limf a franceză în textul original, n.ed.], trebuia acum să fie trecut în opoziție unde experiența sa în privința sabotajului și a provocărilor putea încă să-i- mai servească la ceva.

Oportunismul lui c. Argetoianu și calcu- lele Moscovei

i a București se spunea că dl. Maniu fusese abordat de către ruși ca să formeze un guvern, dar zvonul a fost imediat negat de către dl Maniu și se pare că fusese ne- fondat. Desigur că rușilor le-ar fi venit greu să trateze cu un om pe care îl descriseseră cu atâta insistență drept „fascist". Ei se gândeau, totuși, la un colaborator mai potrivit, dl. Argetoianu care, în lunga sa carieră oportunistă, trădase fiecare din partidele cărora li se asociase și poseda acel soi de necinste cinică pe care o cere o putere agresivă de la un agent, și care fusese abordat în Elveția și la Paris de către reprezentanții sovietici și i se promi- seseră unele avantaje materiale în schimbul colaborării. Dacă rușii doreau să instaleze la putere un guvern pur comunist înaintea retragerii lor militare, după semnarea păcii cu Austria, atunci — se credea în unele cercuri politice — ei ar fi preferat să

realizeze acest deziderat în două etape. Li s-ar permite lui Argetoianu, posibil lui

209

Gigurtu și altor persoane foarte compromise, să formeze un guvern de câteva luni în timpul celei mai grave crize pe care o cunoscuse vreodată țara ca apoi, la un moment dat, acesta să fie atacat violent, înlăturat și înlocuit cu un guvern pur comunist, cuprinzând probabil și persoane pregătite la Moscova, care nu fuseseră folosite încă. Totuși, alți români erau de părere că făcând acest lucru, rușii ar fi trebuit să sacrifice chiar diversiunea atât de utilă creată prin prezența nominală a social democraților în guvern. Așadar, întrucât guvernul, în formula prezentă, se dovedea suficient de pașnic, pentru moment nu se va produce nici o schimbare.[...]

P.R.O., F.O. 371/67233 114052

INDICE ‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

Afcev, Nicolae, atașat special sovietic pe lângă Ana Pau- ker 136.
Alexandrescu, Anton, lider al unei disidențe P.N.Ț. 170. **Antonescu, Ion,** mareșal 28, 29, 38, 101, 115, 155, 162, 187, 189.
Argetoianu, Constantin, om politic 209.
Attlee, Clement, premier al Marii Britanii 179.

Berry, Burton, reprezentantul politic al S.U.A. în România 34, 36, 37, 40, 41, 44, 48, 51, 53, 58, 61—64, 66—68, 71, 73, 74, 76, 98—107, 112—114, 118, 121, 122, 130, 133.
Berezinski, Suiam, trimis personal al lui Stalin în România 136.
Bevin, Ernst, ministru de Externe al Marii Britanii 61, 163.
Brătianu, Constantin (Bebe), lider P.N.L. 167, 169, 170, 171, 178, 180.
Brătianu, Constantin (Dinu), președintele Partidului Național Liberal 29, 51, 54, 55, 60, 62, 68, 70, 87, 97, 121, 132, 166—169, 171, 175, 182, 185, 188, 191, 197.
Brătianu, Vintilă, lider P.N.L. 190.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Au fost indexate numai numele care apar în documente nu și cele din studiul introductiv.

Burcă, Ion, subsecretar de stat la Ministerul de Interne 195.
Byrnes, James, F., secretar al Departamentului de Stat al S.U.A. 58, 59, 61, 63, 64, 76, 174, 175, 178, 185.

Carol al II-lea, rege al României 28, 43, 106, 170, 187, 191.
Cecil, familie britanică de oameni politici 168.
Chirii, regent al Bulgariei 163.
Churchill, Winston, primul ministru al Marii Britanii 81, 82, 85, 89, 120, 122—124, 129, 139, 141, 144 — 146.
Clark-Kerr Archibald, primul ministru al Marii Britanii Moscova 61, 62, 81, 119, 124, 125, 134, 163, 178, 180, 181, 198.
Constantinescu, Mitiță, lider al P.N.L. 184.
Crane, John A., general, reprezentant american în Comisia Aliată de Control din Bulgaria 47.
Crețulescu, Ilie, general 113.
Cristea, Miron, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, fost președinte al Consiliului de Miniștri 106.

Danielopol, Daniel, lider al P.N.L. 172.
Dămăceanu, Dumitru, general 113.
Dimitrov, Gheorghi, lider comunist și președinte al Consiliului de Miniștri al Bulgariei 135, 137.
Doncca, Constantin, lider comunist 136.

Eden, Anthony, ministru de externe al Marii Britanii 81, 122—124, 126, 139.
Eisenhower, Dwight, general american 26.
Elena, regina-mamă a României 29, 33.
Ethridge, Mark, ziarist, emisar al guvernului S.U.A. în Bulgaria și România 58, 59.

Fârcăsanu, Mihai, lider al organizației de tineret P.N.L. 190, 191, 201.
Filderman, William, dr. președinte al Federației Uniunii Comunităților Evreiești din România 204, 205.
Filov, Bogdan, regent al Bulgariei 163.
Fotino, George, lider al P.N.L. 172.
Franasovici, Richard, lider al P.N.L. — Tătărescu 182.

Gafencu, Grigore, om politic și diplomat român 117.
Georgescu, Rică, industriaș român 33, 34.
Georgescu, Teohari, lider comunist, ministru de interne 190.
Gigurtu, Ion, om politic român 106, 210.
Goga, Octavian, fost prim ministru 106.
Grew, Joseph, secretar de stat adjunct (S.U.A.) 47, 75, 109, 112.
Groza, Petru dr., președinte al Frontului Plugarilor, vicepreședinte, apoi președinte al Consiliului de Miniștri 38, 40, 42, 43, 45—47, 50, 51, 53—58, 60, 62—65, 75, 76, 78, 106, 116, 121, 131--133, 138, 142, 153, 154, 160, 164, 167, 170, 172, 173, 175, 177, 178, 180—182, 188, 192—195, 205.
Gruenther, Alfred, M., general american 26.

Hammond, Thomas T., istoric american 25, 164.
Harriman, Averell, ambasador S.U.A. la Moscova 34, 45, 48, 61—63, 66, 95, 109, 120, 145, 163, 165, 169, 170—175, 178, 180, 181.
Hațieganu, Emil, ministru de stat fără portofoliu 62, 64,. 65, 172, 180.
Hitler, Adolf 28, 84, 169.
Holman, Adrian, ministrul Marii Britanii în România 179.

Ismay, Hastings, general englez 95.

Kennan, George, diplomat american 95, 98, 103.

Lazăr, Ilie, liderul organizației de tineret al P.N.Ț. 190, 191.
Le Rougetel, Ian, diplomat britanic 94, 100, 104, 114,. **164.**
Luca, Vasile, lider comunist 72.
Lugoșianu, Ion, director al ziarului -„Universul[44] 89.
Lupu, Nicolae, lider al P.N.Ț. 121.

Malinovski, Rodion, mareșal sovietic 101, 132, 133.
Manicatidi, Theodor, inginer, funcționar al Misiunii americane în România 66, 67.
Maniu, luliu, dr., președinte al P.N.Ț. 29. 38, 51, 54, 55, 60, 62, 68, 70, 72, 90, 91, 97, 100, 101, 103,.

117,

121, 132, 166, 167, 171, 185, 188, 190, 191, 193, 194, 196, 197, 205, 206, 209.

McNarmey, Joseph, general american 31.

Marjoribanks, diplomat, membru al Misiunii britanice în România 114, 123.

Markham, Reuben, ziarist american 65, 66.

Melbourne, Roy, diplomat, membru al Misiunii americane în România 53—55, 57, 78.

Mihai I, rege al României 28, 29, 33, 37, 38, 41—44, 46, 51, 54—56, 70, 71, 73, 75—77, 100, 102, 103, 112, 121, 122, 127, 129—131, 137, 146, 155, 165, 167, 169, 172, 187—190, 192, 202, 203.

Mihalache, Ion, vicepreședinte al P.N.Ț. 121, 167, 169, 170, 171, 180.

Molotov, Viaceslav M., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri si ministru al Afacerilor Externe al U.R.S.S. 30, 34, 45, 48, 57, 61, 94, 95, 100, 101, 115, 120, 125, 145, 185, 193.

Negel, Dumitru (Dimitrie), mareșal al Palatului **99,** 133, **189.**

Niculescu-Buzești, Grigore, ministru al Afacerilor Externe 91, 92.

Nicodim, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române 133.

Norstad, Lauris, general american 26.

Olteanu, funcționară la Misiunea americană în România 66, 67.

Pauker, Ana, lider comunist 72, 133, 135, 137, 138.

Pavlov, Alexei Pavlovici, reprezentant sovietic în Comisia Aliată de Control în România 40, 51, 53, 54.

Pătrășcanu, Lucrețiu, lider comunist, ministru al Justiției 29, 54, 72, 195.

Pârvulescu, Constantin, lider comunist 136.

Penescu, Nicolae, secretar general al P.N.Ț. 190.

Petrescu, Constantin-Titel, președinte P.S.D. 29, 54, 121, 183, 197, 199, 207.

Plastiras, Nikolaos, general grec 129, 134.

.Porter, Ivor, funcționar la Misiunea britanică în România 179.

Potopeanu, Gheorghe, general, ministru al Economiei Naționale 89.
Prisnenko, Vasile, lider sindical 136.

Quinlan, Paul D., istoric american 26, 78.

Rabelais, Franțois, scriitor francez **166.**
Ralea, Mihail, om politic 106, 117.
Rădăceanu, Lothar, secretar general al P.S.D., ministrul- Muncii și al Prevederilor Sociale 207, 208.
Rădescu, Nicolae, general, președinte al Consiliului de Miniștri 38—42, 44, 53, 58, 105, 106, 110, 112—116, 119, 127, 128, 141—144, 153, 162, 163, 183, 190, 201.
Rădulescu, Savel, diplomat și om politic 132.
Răşcanu v. **Vasiliu-Răşcanu**
Rockefeller, Nelson, om politic american 26.
Romniceanu, Mihai, ministru de stat fără portofoliu 63— ' 65, 172, 180, 197.
Roosevelt, Franklin Delano, președinte al S.U.A. 139, 141, 144—146.
Rougetel v. **Le Rougetel.**

Sănătescu, Constantin, general, președinte al Consiliului de Miniștri 37, 38, 90.
Schuyler, Cortland van Rensselaer, general, reprezentant american în Comisia Aliată de Control în România 25, 26, 29, 31, 107, 111, 146, 148, 162.
Sima, Horia, lider legionar 115.
Stalin, I. V., 59, 63, 74, 76, 77, 81, 82, 84, 122, 124, 125,, 128—130, 136, 139, 140, 143, 145.
Stevenson, Donald, mareșal britanic al aerului 27, 33,. 35, 39, 40, 43, 55, 57, 60, 103, 104, 127, 129, 136, 142, 144.
Suhalov, Evgheni, activist al Cominternului 135.

Susaikov, Ivan, general, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control în România 43, 44, 51, 52,. 54—60, 64—67, 69, 141, 144, 190.

Safran, Daniel dr., rabin șef 205.
Știrbey, Barbu, om politic 29, 42, 113, 121, 130, 131..

Tătărescu, Gheorghe, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministru al Afacerilor Externe 42, 106, 117, 121, 133, 164, 170, 177, 178, 182, 184, 1.89, 199, 201.
Tito, losip Broz, mareșal, președinte al Consiliului de Miniștri al Iugoslaviei 86.
Tolbuhin, F. L, mareșal sovietic 33, 188.
Truman, Harry S., președinte al S.U.A. 47, 75, 162, 185.

Vasiliu-Rășcanu, Constantin, general, ministru al Apărării Naționale 113.
Vinogradov, V. P. (în text Serghei) general sovietic, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control în România 32—36, 39, 43, 44, 51, 65, 66, 72, 90, 103, 111.
Visoianu, Constantin, ministru al Afacerilor Externe 29, 112, 113, 132.
Vîșinski, Andrei I., comisar adjunct al Afacerilor Externe al U.R.S.S. 38, 40—44, 47, 58, 62, 74—76, 96, 98, 102, 105, 112—119, 121, 130—133, 135, 153, 154, 163—166, 169, 170—173, 178, 180.
Vlădescu, secretar al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului 50.
Voitec, Ștefan, lider al P.S.D., ministru al Educației Naționale 183.

Wisner, Frank, reprezentant al Oficiului de Servicii Strategice al S.U.A. la București 32, 33.

Zurcov, Fedor, general în statul major al mareșalului R. I. Malinovski 136.
JZUICOV, Ilia, activist de la secția de educație comunistă a fostului Comintern 136.

CUPRINS

Argument.....5
Cuvânt înainte.....**7**
Lista abrevierilor..... 23
1. „Un conflict inerent de obiective pentru lumea postbelică". Relatarea reprezentantului american în Comisia Aliată de Control în România (Schuyler). 25 **2.** Statele Unite nu au avut niciodată interese majore în Europa de sud-est, , 26 septembrie 1944, Washington — Raport al Comitetului Mixt Postbelic privind Comisia Aliată de Control în România. 79 3. „Un document indecent", 9 octombrie 1944, Moscova — Fragment din stenograma discuțiilor anglo-sovietice privind delimitarea sferelor de influență în Europa de sud-est. 81
4. „Marea Britanie și Rusia să aibă o politică comună în Balcani", 11 octombrie 1944, Moscova — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președintele Consiliului comisarilor poporului (Stalin).....82
5. „Marea Britanie ar recunoaște relația intimă dintre Rusia și România", 12 octombrie 1944, Londra — Memorandum al primului ministru al Marii Britanii (Churchill).....85
6. „Există un puternic element de șantaj", 14 octombrie 1944, București — Misiunea britanică din România către Foreign Office.....87
7. „Până când, această acuzație nu va fi retrasa, poziția lui Maniu esite imposibilă", 16 octombrie 1944, Londra — Foreign Office către ambasada

din Moscova a Marii Britanii (reproduce o telegramă a

Misiunii britanice din România din 15 octombrie 1944) 90
8. Politica de discreditare a guvernului român, dusă de Moscova, 17 octombrie 1944, Londra — Foreign Office către ambasada din Moscova a Marii Britanii.....93
9. Factorii generatori ai resentimentelor sovietice față de România, 11 noiembrie 1944, Moscova — însărcinatul cu afaceri al S.U.A. la Moscova (Kennan) către Secretarul de Stat.....95
10. Comuniștii ar putea da o lovitură de stat cu sprijinul sovieticilor, 30 noiembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.....99
11. Maniu dorește să știe dacă s-a dat mână liberă sovieticilor în România, 9 decembrie 1944, București — Reprezentantul american in România (Berry) către Secretarul de Stat.....100
12. Vizita lui Vîșinski în România, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.....102
13. Comisia Aliată de Control în România și funcționarea ei, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.....103
14. Pesimismul exagerat și optimismul exagerat al englezilor, 12 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat.....104
15. Arestări ordonate de guvernul român, 18 decembrie 1944, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat. . 105 16. Poporul român trebuie să fie asigurat că țara sa va rămâne independentă, 24 februarie 1945, Washington — Secretarul de Stat interimar către reprezentantul american în România (Berry) . 107 17. Demersuri pentru reglementarea crizei din România, 27 februarie 1945, Washington — Secretarul de Stat interimar către ambasadorul SUA la Moscova (Harriman).....109

18. Pe Vîșinski nu-1 interesează opiniile Ini Vișo- ianu, 28 februarie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat..... 112
19. întrevederea cu Vîșinski, 1 martie 1945, București — Reprezentantul britanic în România (Marjoribanks) către Foreign Office..... 114
20. Întrevederea cu Vîșinski, 1 martie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat. 118
21. Marea Britanie a recunoscut preponderența U.R.S.S. în România, 2 martie 1945, Londra Foreign Office către ambasadorul Marii Britanii la Moscova (Clark Kerr)..... . . 119
22. „Comuniștii erau mulțumiți cu Groza“, 2 martie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat. . 121
23. „Românii și bulgarii au fost dușmanii noștri[1]', 4 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către ministrul de Externe (Eden)..... 122
24. Interesele britanice în Grecia și Polonia trec înaintea celor din România, 4 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către Ministrul de Externe (Eden)..... 123
25. Marea Britanie trebuie să sprijine demersurile SUA în favoarea României, 5 martie 1945, Londra — Ministrul de Externe al Marii Britanii (Eden) către primul ministru (Churchill)..... 124
26. „Americanii să-și asume o parte a poverii", 6 martie 1945, Londra — Foreign Office către Misiunea britanică din România. 126
27. Discuția privind refugierea regelui Mihai și a reginei-mame la Misiunea britanică din România, 6 martie 1945, Londra — Minută a dezbaterilor Cabinetului de Război britanic..... 127
28. Regele a vrut să abdice, 7 martie 1945, București — Reprezentantul american în România (Berry) către Secretarul de Stat..... 130

29. Avertismentul sovietic dat Marii Britanii, 7 martie 1945, Moscova — Ambasadorul Marii Britanii (Clark

Kerr) către Foreign Office.....134
30. Planul de comunizare a României transmis de un agent al Oficiului de Servicii Strategice, 7 martie 1945 București Oficiul de Servicii Strategice . .135
31. Ordinea de prioritate a intereselor britanice în Grecia, Polonia și România, 8 martie 1945, Londra — Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președintele SUA (Roosevelt).....139
32. Protecția generalului Rădescu, refugiat la Misiunea britanică, 8 martie 1945, București — Misiunea britanică din România către Ministerul de Război de la Londra. 141
33. Protecția generalului Rădescu va fi asigurată cu riscul deschiderii focului, 8 martie 1945, Londra — Minuta dezbaterilor Cabinetului de Război Britanic142
34. „Suntem siguri că înțelegeți gravitatea unui astfel de eveniment[11], 8 martie 1945, București - Foreign Office către Misiunea britanică din România.....143
35. S.U.A. ar trebui să preia apărarea democrației în România, 11 aprilie 1945, Londra Primul ministru al Marii Britanii (Churchill) către președin
tele S.U.A. (Roosevelt).....144
36. „Rușii au avut de la început controlul indiscutabil...", 11 martie 1945, Washington — Președintele S.U.A. (Roosevelt) către primul ministru al Marii Britanii (Churchill).....145
37. „Regele Mihai s-a străduit să acționeze strict ca un monarh constituțional", 1 mai 1945, București — Reprezentantul american în Comisia Aliată de Control în România (Schuyler) către Comite
tul Mixt al Șefilor de Stat Major..... 146
38. „Legea pentru epurarea serviciilor publice în România", 20 iulie 1945, Londra — Raport al Departamentului de Cercetare din Foreign Office. . 162
39. „Profund recunoscător că nu m-am născut în România", 25 ianuarie 1946, Moscova — Ambasa-

dorul Marii Britanii (Clark Kerr) către ministrul de Externe (Bevin).....463
40. România își pierde independența și este comunizată, 12 martie 1947, București — Ministrul Marii

Britanii în România (Holman) către primul ministru al Marii Britanii (Attlee). 179
Indice..... 211
Cuprins . 217

ERATA

La p. 205 r. 13 sus, în loc de „dr. Saffran" se va citi „dr. Șafran".

La p. 212 r. 12 și 13 sus, în loc de „Clark-Kerr Archibald, primul ministru al Marii Britanii Moscova" se va citi „Clark, Kerr Archibald, ambasadorul Marii Britanii la Moscova".

în denominația sub care figurează documentul nr. 30 la p. 135 și, respectiv, la cuprins, la p. 220, „București" va fi încadrat de două virgule.

Editura ICONICA
B-dul 1 Mai nr. 109, ap. 28
București — România
Telefon : 666.66.75

Tiparul executat la ROMCART S.
A.

sub comanda 859

Editura ICONICA mulțumește demnului Klaas Aalders — președinte al Fundației Eduard Flipse din Olanda — pentru contribuția sa deosebită la editarea acestei cărți.

Coperta : Victor Wegeman